නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

චූළනිද්දෙසපාළි

පාරායනවග්ගො

වත්ථුගාථා

1. කොසලානං පුරා රම්මා, අගමා දක්ඛිණාපථං;
ආකිඤ්චඤ්ඤං පත්ථයානො, බ්‍රාහ්මණො මන්තපාරගූ.

2. සො අස්සකස්ස විසයෙ, මළකස්ස [අළකස්ස (සු. නි. 983) මුළකස්ස (ස්‍යා.), මුළ්හකස්ස (ක.)] සමාසනෙ [සමාසන්නෙ (ක.)];
වසි ගොධාවරීකූලෙ, උඤ්ඡෙන ච ඵලෙන ච.

3. තස්සෙව [තංයෙව (ක.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] උපනිස්සාය, ගාමො ච විපුලො අහු;
තතො ජාතෙන ආයෙන, මහායඤ්ඤමකප්පයි.

4. මහායඤ්ඤං යජිත්වාන, පුන පාවිසි අස්සමං;
තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො.

5. උග්ඝට්ටපාදො තසිතො [තස්සිතො (ක.)], පඞ්කදන්තො රජස්සිරො;
සො ච නං උපසඞ්කම්ම, සතානි පඤ්ච යාචති.

6. තමෙනං බාවරී දිස්වා, ආසනෙන නිමන්තයි;
සුඛඤ්ච කුසලං පුච්ඡි, ඉදං වචනමබ්‍රවි [වචනමබ්‍රූවි (සී.)].

7. ‘‘යං ඛො මම දෙය්‍යධම්මං, සබ්බං විසජ්ජිතං මයා;
අනුජානාහි මෙ බ්‍රහ්මෙ, නත්ථි පඤ්චසතානි මෙ’’.

8. ‘‘සචෙ මෙ යාචමානස්ස, භවං නානුපදස්සති [පදෙස්සති (ක.)];
සත්තමෙ දිවසෙ තුය්හං, මුද්ධා ඵලතු සත්තධා’’.

9. අභිසඞ්ඛරිත්වා කුහකො, භෙරවං සො අකිත්තයි;
තස්ස තං වචනං සුත්වා, බාවරී දුක්ඛිතො අහු.

10. උස්සුස්සති අනාහාරො, සොකසල්ලසමප්පිතො;
අථොපි එවං චිත්තස්ස, ඣානෙ න රමතී මනො.

11. උත්‍රස්තං දුක්ඛිතං දිස්වා, දෙවතා අත්ථකාමිනී;
බාවරිං උපසඞ්කම්ම, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

12. ‘‘න සො මුද්ධං පජානාති, කුහකො සො ධනත්ථිකො;
මුද්ධනි මුද්ධපාතෙ [මුද්ධනිම්මුද්ධපාතෙ (ක.)] වා, ඤාණං තස්ස න විජ්ජති’’.

13. ‘‘භොතී [භොති (ක.)] චරහි ජානාති, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා;
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච [මුද්ධාතිපාතඤ්ච (ක.)], තං සුණොම වචො තව’’.

14. ‘‘අහම්පෙතං න ජානාමි, ඤාණං මෙත්ථ න විජ්ජති;
මුද්ධනි මුද්ධාධිපාතෙ ච, ජිනානඤ්හෙත්ථ [ජනානඤ්හෙත්ථ (ක.)] දස්සනං’’.

15. ‘‘අථ කො චරහි [යො චරහි (ක.)] ජානාති, අස්මිං පථවිමණ්ඩලෙ [පුථවිමණ්ඩලෙ (සී.)];
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච, තං මෙ අක්ඛාහි දෙවතෙ’’.

16. ‘‘පුරා කපිලවත්ථුම්හා, නික්ඛන්තො ලොකනායකො;
අපච්චො ඔක්කාකරාජස්ස, සක්‍යපුත්තො පභඞ්කරො.

17. ‘‘සො හි බ්‍රාහ්මණ සම්බුද්ධො, සබ්බධම්මාන පාරගූ;
සබ්බාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො [ඵලප්පත්තො (ක.)], සබ්බධම්මෙසු චක්ඛුමා;
සබ්බකම්මක්ඛයං පත්තො, විමුත්තො උපධික්ඛයෙ.

18. ‘‘බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ, ධම්මං දෙසෙති චක්ඛුමා;

තං ත්වං ගන්ත්වාන පුච්ඡස්සු, සො තෙ තං බ්‍යාකරිස්සති’’.

19. සම්බුද්ධොති වචො සුත්වා, උදග්ගො බාවරී අහු;
සොකස්ස තනුකො ආසි, පීතිඤ්ච විපුලං ලභි.

20. සො බාවරී අත්තමනො උදග්ගො, තං දෙවතං පුච්ඡති වෙදජාතො;
‘‘කතමම්හි ගාමෙ නිගමම්හි වා පන, කතමම්හි වා ජනපදෙ ලොකනාථො;
යත්ථ ගන්ත්වාන පස්සෙමු, සම්බුද්ධං ද්විපදුත්තමං’’.

21. ‘‘සාවත්ථියං කොසලමන්දිරෙ ජිනො, පහූතපඤ්ඤො වරභූරිමෙධසො;
සො සක්‍යපුත්තො විධුරො අනාසවො, මුද්ධාධිපාතස්ස විදූ නරාසභො’’.

22. තතො ආමන්තයී සිස්සෙ, බ්‍රාහ්මණෙ මන්තපාරගූ [පාරගෙ (ස්‍යා.)];
‘‘එථ මාණවා අක්ඛිස්සං, සුණාථ වචනං මම.

23. ‘‘යස්සෙසො දුල්ලභො ලොකෙ, පාතුභාවො අභිණ්හසො;
ස්වාජ්ජ ලොකම්හි උප්පන්නො, සම්බුද්ධො ඉති විස්සුතො;
ඛිප්පං ගන්ත්වාන සාවත්ථිං, පස්සව්හො ද්විපදුත්තමං’’.

24. ‘‘කථං චරහි ජානෙමු, දිස්වා බුද්ධොති බ්‍රාහ්මණ;
අජානතං නො පබ්‍රූහි, යථා ජානෙමු තං මයං’’.

25. ‘‘ආගතානි හි මන්තෙසු, මහාපුරිසලක්ඛණා;
ද්වත්තිංසානි ච බ්‍යාක්ඛාතා, සමත්තා අනුපුබ්බසො.

26. ‘‘යස්සෙතෙ හොන්ති ගත්තෙසු, මහාපුරිසලක්ඛණා;
ද්වෙයෙව තස්ස ගතියො, තතියා හි න විජ්ජති.

27. ‘‘සචෙ අගාරං ආවසති, විජෙය්‍ය පථවිං ඉමං;
අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන, ධම්මෙන අනුසාසති.

28. ‘‘සචෙ ච සො පබ්බජති, අගාරා අනගාරියං;
විවට්ටච්ඡදො [විවත්තච්ඡද්දො (සී.)] සම්බුද්ධො, අරහා භවති අනුත්තරො.

29. ‘‘ජාතිං ගොත්තඤ්ච ලක්ඛණං, මන්තෙ සිස්සෙ පුනාපරෙ;
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච, මනසායෙව පුච්ඡථ.

30. ‘‘අනාවරණදස්සාවී, යදි බුද්ධො භවිස්සති;
මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ, වාචාය විසජ්ජිස්සති’’ [විස්සජිස්සති (ක.)].

31. බාවරිස්ස වචො සුත්වා, සිස්සා සොළස බ්‍රාහ්මණා;
අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො, පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ.

32. ධොතකො උපසීවො ච, නන්දො ච අථ හෙමකො;
තොදෙය්‍ය-කප්පා දුභයො, ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො.

33. හද්‍රාවුධො උදයො ච, පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො;
මොඝරාජා ච මෙධාවී, පිඞ්ගියො ච මහාඉසි.

34. පච්චෙකගණිනො සබ්බෙ, සබ්බලොකස්ස විස්සුතා;
ඣායී ඣානරතා ධීරා, පුබ්බවාසනවාසිතා.

35. බාවරිං අභිවාදෙත්වා, කත්වා ච නං පදක්ඛිණං;
ජටාජිනධරා සබ්බෙ, පක්කාමුං උත්තරාමුඛා.

36. මූළකස්ස පතිට්ඨානං, පුරමාහිස්සතිං [පුරමාහියති (ක.)] තදා [සදා (ක.)];
උජ්ජෙනිඤ්චාපි ගොනද්ධං, වෙදිසං වනසව්හයං.

37. කොසම්බිඤ්චාපි සාකෙතං, සාවත්ථිඤ්ච පුරුත්තමං;
සෙතබ්‍යං කපිලවත්ථුං, කුසිනාරඤ්ච මන්දිරං.

38. පාවඤ්ච භොගනගරං, වෙසාලිං මාගධං පුරං;
පාසාණකං චෙතියඤ්ච, රමණීයං මනොරමං.

39. තසිතොවුදකං සීතං, මහාලාභංව වාණිජො;
ඡායං ඝම්මාභිතත්තොව තුරිතා පබ්බතමාරුහුං.

40. භගවා තම්හි සමයෙ, භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතො;
භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙති, සීහොව නදතී වනෙ.

41. අජිතො අද්දස බුද්ධං, පීතරංසිංව [ජිතරංසිං සීතරංසිං (ක.), වීතරංසිං (සී. ස්‍යා.)] භාණුමං;
චන්දං යථා පන්නරසෙ, පරිපූරං [පාරිපූරිං (සී. ස්‍යා.)] උපාගතං.

42. අථස්ස ගත්තෙ දිස්වාන, පරිපූරඤ්ච බ්‍යඤ්ජනං;
එකමන්තං ඨිතො හට්ඨො, මනොපඤ්හෙ අපුච්ඡථ.

43. ‘‘ආදිස්ස ජම්මනං බ්‍රූහි, ගොත්තං බ්‍රූහි සලක්ඛණං;
මන්තෙසු පාරමිං බ්‍රූහි, කති වාචෙති බ්‍රාහ්මණො’’.

44. ‘‘වීසං වස්සසතං ආයු, සො ච ගොත්තෙන බාවරී;
තීණිස්ස ලක්ඛණා ගත්තෙ, තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ.

45. ‘‘ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච, සනිඝණ්ඩුසකෙටුභෙ;
පඤ්චසතානි වාචෙති, සධම්මෙ පාරමිං ගතො’’.

46. ‘‘ලක්ඛණානං පවිචයං, බාවරිස්ස නරුත්තම;
තණ්හච්ඡිද [කඞ්ඛච්ඡිද (ක.)] පකාසෙහි, මා නො කඞ්ඛායිතං අහු’’.

47. ‘‘මුඛං ජිව්හාය ඡාදෙති, උණ්ණස්ස භමුකන්තරෙ;
කොසොහිතං වත්ථගුය්හං, එවං ජානාහි මාණව’’.

48. පුච්ඡඤ්හි කිඤ්චි අසුණන්තො, සුත්වා පඤ්හෙ වියාකතෙ;
විචින්තෙති ජනො සබ්බො, වෙදජාතො කතඤ්ජලී.

49. ‘‘කො නු දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා, ඉන්දො වාපි සුජම්පති;
මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ, කමෙතං පටිභාසති.

50. ‘‘මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච, බාවරී පරිපුච්ඡති;
තං බ්‍යාකරොහි භගවා, කඞ්ඛං විනය නො ඉසෙ’’.

51. ‘‘අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාහි, විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිනී;
සද්ධාසතිසමාධීහි, ඡන්දවීරියෙන සංයුතා’’.

52. තතො වෙදෙන මහතා, සන්ථම්භෙත්වාන මාණවො;
එකංසං අජිනං කත්වා, පාදෙසු සිරසා පති.

53. ‘‘බාවරී බ්‍රාහ්මණො භොතො, සහ සිස්සෙහි මාරිස;
උදග්ගචිත්තො සුමනො, පාදෙ වන්දති චක්ඛුම’’.

54. ‘‘සුඛිතො බාවරී හොතු, සහ සිස්සෙහි බ්‍රාහ්මණො;
ත්වඤ්චාපි සුඛිතො හොහි, චිරං ජීවාහි මාණව.

55. ‘‘බාවරිස්ස ච තුය්හං වා, සබ්බෙසං සබ්බසංසයං;
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථ’’.

56. සම්බුද්ධෙන කතොකාසො, නිසීදිත්වාන පඤ්ජලී;
අජිතො පඨමං පඤ්හං, තත්ථ පුච්ඡි තථාගතං.

වත්ථුගාථා නිට්ඨිතා.

1. අජිතමාණවපුච්ඡා

57. ‘‘කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, [ඉච්චායස්මා අජිතො]
කෙනස්සු නප්පකාසති;
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි, කිංසු තස්ස මහබ්භයං’’.

58. ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, [අජිතාති භගවා]
වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති;
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි, දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං’’.

59. ‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා, [ඉච්චායස්මා අජිතො]
සොතානං කිං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි, කෙන සොතා පිධිය්‍යරෙ’’.

60. ‘‘යානි සොතානි ලොකස්මිං, [අජිතාති භගවා]
සති තෙසං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධිය්‍යරෙ’’.

61. ‘‘පඤ්ඤා චෙව සති චාපි [සතී චෙව (සී.)], [ඉච්චායස්මා අජිතො]
නාමරූපඤ්ච මාරිස;

එතං මෙ පුට්ඨො පබ්රූහි, කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති''.

62. ''යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි, අජිත තං වදාමි තෙ;
යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච, අසෙසං උපරුජ්ඣති;
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන, එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති''.

63. ''යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා [සෙක්ඛා (ක.)] පුථූ ඉධ;
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්රූහි මාරිස''.

64. ''කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය, මනසානාවිලො සියා;
කුසලො සබ්බධම්මානං, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ''ති.

අජිතමාණවපුච්ඡා පඨමා.

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡා

65. ''කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ, [ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො]
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා;
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති [න ලිම්පති (බහූසු)];
කං බ්‍රූසි මහාපුරිසොති, කො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා''ති [සිබ්බනිමච්චගා (සී. ස්‍යා.)].

66. ''කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා, [මෙත්තෙය්‍යාති භගවා]
වීතතණ්හො සදා සතො;
සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු, තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා.

67. ''සො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති;
තං බ්‍රූමි මහාපුරිසොති, සො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා''ති.

තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡා දුතියා.

3. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡා

68. ''අනෙජං මූලදස්සාවිං, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
අත්ථී පඤ්හෙන ආගමං;
කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා, ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං''.

69. ''යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [පුණ්ණකාති භගවා]
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, ආසීසමානා පුණ්ණක ඉත්ථත්තං;
ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු''.

70. ''යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, කච්චිංසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා;
අතාරුං ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං''.

71. ''ආසීසන්ති ථොමයන්ති, අභිජප්පන්ති ජුහන්ති; [පුණ්ණකාති භගවා]
කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං, තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා;
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි''.

72. ''තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං''.

73. ''සඞ්ඛාය ලොකස්මි පරොපරානි, [පුණ්ණකාති භගවා]
යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ;
සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී''ති.

පුණ්ණකමාණවපුච්ඡා තතියා.

4. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡා

74. “පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ]
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං;
කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා”.

75. “දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි, [මෙත්තගූති භගවා]
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං;
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා.

76. “යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති, පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො;
තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා, දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී”.

77. “යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
‘කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච’;
තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො”.

78. “කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං, [මෙත්තගූති භගවා]
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං”.

79. “තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි ධම්මමුත්තමං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං”.

80. “යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [මෙත්තගූති භගවා]
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච, පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ.

81. “එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො, භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි;
ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං”.

82. “එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;
අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

83. “තෙ චාපි නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛං, යෙ ත්වං මුනි අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය;
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග, අප්පෙව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය”.

84. “යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤා, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං;
අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි, තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො.

85. “විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ, භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ;
සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී”ති.

මෙත්තගූමාණවපුච්ඡා චතුත්ථී.

5. ධොතකමාණවපුච්ඡා

86. “පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා ධොතකො]
වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං;
තව සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො”.

87. “තෙනහාතප්පං කරොහි, [ධොතකාති භගවා]
ඉධෙව නිපකො සතො;
ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො”.

88. “පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ, අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානං;
තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු, පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි”.

89. “නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය, කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ;
ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං අභිජානමානො [ආජානමානො (සී. స్యා. පී.)], එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි”.

90. “අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො, විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො, ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං”.

91. “කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං, [ධොතකාති භගවා]
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං”.

92. ‘‘තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි සන්තිමුත්තමං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’’.

93. ‘‘යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [ධොතකාති භගවා]
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ, භවාභවාය මාකාසි තණ්හ’’න්ති.

ධොතකමාණවපුච්ඡා පඤ්චමී.

6. උපසීවමාණවපුච්ඡා

94. ‘‘එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]
අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං;
ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු, යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං’’.

95. ‘‘ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා, [උපසීවාති භගවා]
නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං;
කාමෙ පහාය විරතො කථාහි, තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස’’.

96. ‘‘සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙ විමුත්තො [ධිමුත්තො (ක.)], තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායී’’ [අනානුවායී (ස්‍යා. ක.)].

97. ‘‘සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [උපසීවාති භගවා]
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙ විමුත්තො, තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී’’.

98. ‘‘තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී, පූගම්පි වස්සානං සමන්තචක්ඛු;
තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො, චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස’’.

99. ‘‘අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, [උපසීවාති භගවා]
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො, අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං’’.

100. ‘‘අත්ථඞ්ගතො සො උද වා සො නත්ථි, උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො;
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො’’.

101. ‘‘අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථි, [උපසීවාති භගවා]
යෙන නං වජ්ජුං තං තස්ස නත්ථි;
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු, සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ’’ති.

උපසීවමාණවපුච්ඡා ඡට්ඨී.

7. නන්දමාණවපුච්ඡා

102. ‘‘සන්ති ලොකෙ මුනයො, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු;
ඤාණූපපන්නං මුනි නො වදන්ති, උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං’’.

103. ‘‘න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන, මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති;
විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමි’’.

104. ‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං,
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං;
කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා,
අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං’’.

105. ‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං;

කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති, නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි’’.

106. ‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං;
තෙ චෙ මුනි බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ, අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ;
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං’’.

107. ‘‘නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]
ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි;
යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං;
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ;
තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි’’.

108. ‘‘එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;
යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං;
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ;
අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී’’ති.

නන්දමාණවපුච්ඡා සත්තමා.

8. හෙමකමාණවපුච්ඡා

109. ‘‘යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු, [ඉච්චායස්මා හෙමකො]
හුරං ගොතමසාසනා;
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති, සබ්බං තං ඉතිහීතිහං;
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං, නාහං තත්ථ අභිරමිං.

110. ‘‘ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි, තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’’.

111. ‘‘ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු, පියරූපෙසු හෙමක;
ඡන්දරාගවිනොදනං, නිබ්බානපදමච්චුතං.

112. ‘‘එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;
උපසන්තා ච තෙ සදා, තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තික’’න්ති.

හෙමකමාණවපුච්ඡා අට්ඨමා.

9. තොදෙය්‍යමාණවපුච්ඡා

113. ‘‘යස්මිං කාමා න වසන්ති, [ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො]
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො’’.

114. ‘‘යස්මිං කාමා න වසන්ති, [තොදෙය්‍යාති භගවා]
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස නාපරො’’.

115. ‘‘නිරාසසො සො උද ආසසානො [ආසයානො (ක.)], පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී;
මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං, තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු’’.

116. ‘‘නිරාසසො සො න ච ආසසානො, පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී;
එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්ත’’න්ති.

තොදෙය්‍යමාණවපුච්ඡා නවමා.

10. කප්පමාණවපුච්ඡා

117. ‘‘මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [ඉච්චායස්මා කප්පො]
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;
ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූහි මාරිස;
ත්වඤ්ච මෙ දීපමක්ඛාහි, යථයිදං නාපරං සියා’’.

118. ‘‘මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [කප්පාති භගවා]
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;
ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙ.

119. ‘‘අකිඤ්චනං අනාදානං, එතං දීපං අනාපරං;
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රූමි, ජරාමච්චුපරික්ඛයං.

120. ‘‘එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;
න තෙ මාරවසානුගා, න තෙ මාරස්ස පට්ඨගූ’’ති [පද්ධගූ (සී.)].

කප්පමාණවපුච්ඡා දසමා.

11. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡා

121. ‘‘සුත්වානහං වීරමකාමකාමිං, [ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි]
ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං;
සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත, යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

122. ‘‘භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති, ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසා;
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ, ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං’’.

123. ‘‘කාමෙසු විනය ගෙධං, [ජතුකණ්ණීති භගවා]
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො;
උග්ගහිතං නිරත්තං වා, මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං.

124. ‘‘යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසි.

125. ‘‘සබ්බසො නාමරූපස්මිං, වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ;
ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති, යෙහි මච්චුවසං වජෙ’’ති.

ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡා එකාදසමා.

12. භද්‍රාවුධමාණවපුච්ඡා

126. ‘‘ඔකඤ්ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං, [ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො]
නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං;
කප්පඤ්ජහං අභියාචෙ සුමෙධං, සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො.

127. ‘‘නානාජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා,
තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා;
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො’’.

128. ‘‘ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං, [භද්‍රාවුධාති භගවා]
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්ති, තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං.

129. ‘‘තස්මා පජානං න උපාදියෙථ, භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ;
ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො, පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්ත’’න්ති.

භද්‍රාවුධමාණවපුච්ඡා ද්වාදසමා.

13. උදයමාණවපුච්ඡා

130. ‘‘ඣායිං විරජමාසීනං, [ඉච්චායස්මා උදයො]
කතකිච්චං අනාසවං;
පාරගුං සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූහි, අවිජ්ජාය පභෙදනං’’.

131. ‘‘පහානං කාමච්ඡන්දානං, [උදයාති භගවා]
දොමනස්සාන චූභයං;
ථිනස්ස ච පනූදනං, කුක්කුච්චානං නිවාරණං.

132. “උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං , ධම්මතක්කපුරෙජවං;
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි, අවිජ්ජාය පභෙදනං”.

133. “කිංසු සංයොජනො ලොකො, කිංසු තස්ස විචාරණං;
කිස්සස්ස විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චති”.

134. “නන්දිසංයොජනො ලොකො, විතක්කස්ස විචාරණං;
තණ්හාය විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චති”.

135. “කථං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති;
භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්ම, තං සුණොම වචො තව”.

136. “අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, වෙදනං නාභිනන්දතො;
එවං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතී”ති.

උදයමාණවපුච්ඡා තෙරසමා.

14. පොසාලමාණවපුච්ඡා

137. “යො අතීතං ආදිසති, [ඉච්චායස්මා පොසාලො]
අනෙජො ඡින්නසංසයො;
පාරගූ සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.

138. “විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස, සබ්බකායප්පහායිනො;
අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො;
ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි, කථං නෙය්‍යො තථාවිධො”.

139. “විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා, [පොසාලාති භගවා]
අභිජානං තථාගතො;
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති, විමුත්තං තප්පරායණං.

140. “ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා, නන්දී සංයොජනං ඉති;
එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, තතො තත්ථ විපස්සති;
එතං [එවං (ස්‍යා. ක.)] ඤාණං තථං තස්ස, බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො”ති.

පොසාලමාණවපුච්ඡා චුද්දසමා.

15. මොඝරාජමාණවපුච්ඡා

141. “ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං, [ඉච්චායස්මා මොඝරාජා]
න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා;
යාවතතියඤ්ච දෙවීසි, බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං.

142. “අයං ලොකො පරො ලොකො, බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො;
දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති, ගොතමස්ස යසස්සිනො.

143. “එවං අභික්කන්තදස්සාවිං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති”.

144. “සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොඝරාජ සදා සතො;
අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච, එවං මච්චුතරො සියා;
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී”ති.

මොඝරාජමාණවපුච්ඡා පන්නරසමා.

16. පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡා

145. “ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො, [ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]
නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු;
මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව, ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං”.

146. “දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ, [පිඞ්ගියාති භගවා]
රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා;
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය”.

147. ‘‘දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො, උද්ධං අධො දස දිසා ඉමායො;
න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං [අසුතං අමුතං වා (සී.), අසුතාමුතං වා (ස්‍යා.), අසුතං’මුතං වා (පී.)], අථො
අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි [කිඤ්චි මත්ථි (ස්‍යා.), කිඤ්චි නත්ථි (පී.), කිඤ්චිනමත්ථි (ක.)] ලොකෙ;
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං, ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං’’.

148. ‘‘තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො, [පිඞ්ගියාති භගවා]
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ;
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායා’’ති.

පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡා සොළසමා.

17. පාරායනත්ථුතිගාථා

ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ, පරිචාරකසොළසානං [පරිචාරකසොළසන්නං (ස්‍යා. ක.)] බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං [පඤ්හෙ (සී. පී.)] බ්‍යාකාසි. එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං. ‘‘පාරඞ්ගමනීයා ඉමෙ ධම්මා’’ති – තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනන්තෙව [පාරායණංත්වෙව (සී. අට්ඨ.)] අධිවචනං.

149. අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො, පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ;
ධොතකො උපසීවො ච, නන්දො ච අථ හෙමකො.

150. තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො, ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො;
භද්‍රාවුධො උදයො ච, පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො;
මොඝරාජා ච මෙධාවී, පිඞ්ගියො ච මහාඉසි.

151. එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුං, සම්පන්නචරණං ඉසිං;
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ, බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං.

152. තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසි, පඤ්හෙ පුට්ඨො යථාතථං;
පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන, තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි.

153. තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු, වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ.

154. එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො.

155. අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං;
මග්ගො සො පාරං ගමනාය, තස්මා පාරායනං ඉති.

18. පාරායනානුගීතිගාථා

156. ‘‘පාරායනමනුගායිස්සං , [ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]
යථාද්දක්ඛි තථාක්ඛාසි, විමලො භූරිමෙධසො;
නික්කාමො නිබ්බනො [නිබ්බුතො (ස්‍යා.)] නාගො, කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ.

157. ‘‘පහීනමලමොහස්ස, මානමක්ඛප්පහායිනො;
හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි, ගිරං වණ්ණූපසඤ්හිතං.

158. ‘‘තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු, ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො;
අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො, සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ.

159. ‘‘දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය, බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය;
එවම්පහං අප්පදස්සෙ පහාය, මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො.

160. ‘‘යෙමෙ පුබ්බෙ වියාකංසු, හුරං ගොතමසාසනා;
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති;
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං, සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං.

161. ‘‘එකො තමනුදාසිනො, ජුතිමා සො පභඞ්කරො;
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො, ගොතමො භූරිමෙධසො.

162. ‘‘යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි’’.

163. ‘‘කිං නු තම්හා විප්පවසසි, මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය;
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා.

164. ‘‘යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි’’.

165. ‘‘නාහං තම්හා විප්පවසාමි, මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ;
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා.

166. ‘‘යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

167. ‘‘පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව, රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො.

නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං, තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

168. ‘‘සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච,
නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හා;
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො, ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මි.

169. ‘‘ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස, තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ;
සඞ්කප්පයන්තාය [සංකප්පයත්තාය (සී.)] වජාමි නිච්චං, මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො.

170. ‘‘පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො, දීපා දීපං උපල්ලවිං;
අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, ඔඝතිණ්ණමනාසවං.

171. ‘‘යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො, භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච;
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං, ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං’’ [මච්චුධෙය්‍යපාරං (සී.)].

172. ‘‘එස භිය්‍යො පසීදාමි, සුත්වාන මුනිනො වචො;
විවට්ටච්ඡදො සම්බුද්ධො, අඛිලො පටිභානවා.

173. ‘‘අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය, සබ්බං වෙදි පරොපරං;
පඤ්හානන්තකරො සත්ථා, කඞ්ඛීනං පටිජානතං.

174. ‘‘අසංහීරං අසංකුප්පං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි;
අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා, එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්ත’’න්ති [අජිතමාණවපුච්ඡාය පට්ඨාය යාවපාරායනානුගීතිගාථාපරියොසානා සයා. ... පොත්ථකෙ නත්ථි].

පාරායනානුගීතිගාථා නිට්ඨිතා.

පාරායනවග්ගනිද්දෙසො

1. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

1. **කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, [ඉච්චායස්මා අජිතො]**
කෙනස්සු නප්පකාසති;
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි [බ්‍රූහි (ස්‍යා.)], **කිංසු තස්ස මහබ්භයං.**

කෙනස්සු නිවුතො ලොකොති. ලොකොති නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො දෙවලොකො – අයං වුච්චති ලොකො. අයං ලොකො කෙන ආවුතො නිවුතො ඔවුතො [ඔඵුතො (ස්‍යා.)] පිහිතො පටිච්ඡන්නො පටිකුජ්ජිතොති – කෙනස්සු නිවුතො ලොකො?

ඉච්චායස්මා අජිතොති. **ඉච්චාති** පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං [පදානුපුබ්බතාමෙතං (බහූසු)] ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං ආයස්මාති. **අජිතොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා අජිතො.

කෙනස්සු නප්පකාසතීති කෙන ලොකො නප්පකාසති න භාසති න තපති න විරොචති න ඤායති න පඤ්ඤායතීති – කෙනස්සු නප්පකාසති .

කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසීති කිං ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො. කෙන ලොකො ලිත්තො සංලිත්තො උපලිත්තො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මක්ඛිතො සංසට්ඨො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධො, බ්‍රූසි ආචික්ඛසි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි [පඤ්ඤාපෙසි (ක.)] පට්ඨපෙසි විවරසි විභජසි උත්තානීකරොසි [උත්තානිං කරොසි (ක.)] පකාසෙසීති – කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි.

කිංසු තස්ස මහබ්භයන්ති කිං ලොකස්ස භයං මහබ්භයං පීළනං ඝට්ටනං උපද්දවො උපසග්ගොති – කිංසු තස්ස මහබ්භයං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

''කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, [ඉච්චායස්මා අජිතො]
කෙනස්සු නප්පකාසති;
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි, කිංසු තස්ස මහබ්භය''න්ති.

2. **අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, [අජිතාති භගවා]**
වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති;
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි, දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං.

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති. **අවිජ්ජාති** දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං, යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසංගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙක්ඛනා අපච්චවෙක්ඛණා [අපච්චවෙක්ඛනා (ස්‍යා.)] අපච්චවෙක්ඛණකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති – අවිජ්ජා.

ලොකොති නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො දෙවලොකො – අයං වුච්චති ලොකො. අයං ලොකො ඉමාය අවිජ්ජාය ආවුතො නිවුතො ඔවුතො පිහිතො පටිච්ඡන්නො පටිකුජ්ජිතොති – අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො.

අජිතාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං. අපි ච, භග්ගරාගොති භගවා; භග්ගදොසොති භගවා; භග්ගමොහොති භගවා; භග්ගමානොති භගවා; භග්ගදිට්ඨීති භගවා; භග්ගකණ්ටකොති භගවා; භග්ගකිලෙසොති භගවා; භජි විභජි පවිභජි ධම්මරතනන්ති භගවා; භවානං අන්තකරොති භගවා; භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො [භාවිතකායොති භගවා, භාවිතසීලොති භාවිතචිත්තොති (ස්‍යා.)] භාවිතපඤ්ඤොති භගවා; භජි වා භගවා අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි [මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි (ස්‍යා.)] පටිසල්ලානසාරුප්පානීති භගවා; භාගී වා භගවා

චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති භගවා; භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්ස විමුත්තිරසස්ස අධිසීලස්ස අධිචිත්තස්ස අධිපඤ්ඤායාති භගවා; භාගී වා භගවා චතුන්නං ඣානානං චතුන්නං අප්පමඤ්ඤානං චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනන්ති භගවා; භාගී වා භගවා අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අට්ඨන්නං අභිභායතනානං නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනන්ති භගවා; භාගී වා භගවා දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං කසිණසමාපත්තීනං ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස අසුභසමාපත්තියාති භගවා; භාගී වා භගවා චතුන්නං සතිපට්ඨානානං චතුන්නං සම්මප්පධානානං චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්චන්නං බලානං සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්සාති භගවා; භාගී වා භගවා දසන්නං තථාගතබලානං චතුන්නං වෙසාරජ්ජානං චතුන්නං පටිසම්භිදානං ඡන්නං අභිඤ්ඤානං ඡන්නං බුද්ධධම්මානන්ති භගවා; භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කතං න පිතරා කතං න භාතරා කතං න භගිනියා කතං න මිත්තාමච්චෙහි කතං න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං න දෙවතාහි කතං. විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – අජිතාති භගවා.

වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතීති. වෙවිච්ඡං වුච්චති පඤ්ච මච්ඡරියානි – ආවාසමච්ඡරියං, කුලමච්ඡරියං, ලාභමච්ඡරියං, වණ්ණමච්ඡරියං , ධම්මමච්ඡරියං. යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං චිත්තස්ස – ඉදං වුච්චති මච්ඡරියං. අපි ච ඛන්ධමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං, ධාතුමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං, ආයතනමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං, ගාහො වුච්චති මච්ඡරියං. පමාදො වත්තබ්බො – කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු කාමගුණෙසු වා චිත්තස්ස වොසග්ගො [වොස්සග්ගො (බහූසු)] වොසග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා [අනිට්ඨිතකිරියතා (ක.) විභ. 846] ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තච්ඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො. යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති පමාදො. **වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතීති** ඉමිනා ච මච්ඡරියෙන ඉමිනා ච පමාදෙන ලොකො නප්පකාසති න භාසති න තපති න විරොචති න ඤායති න පඤ්ඤායතීති – වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති.

ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමීති ජප්පා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී [නන්දි (ස්‍යා.)] නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අජ්ඣොසානං ගෙධො පලිගෙධො සඞ්ගො පඞ්කො එජා මායා ජනිකා සඤ්ජනනී සිබ්බිනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුත්තං විසටා [සොත්තං විසතා (ස්‍යා.)] ආයූහනී දුතියා ද්පණිධි භවනෙත්ති වනං වනථො සන්ථවො [සන්ධවො (ක.) විභ. 909] සිනෙහො අපෙක්ඛා පටිබන්ධු ආසා ආසීසනා [ආසිංසනා (ස්‍යා.)] ආසීසිතත්තං රූපාසා සද්දාසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පජප්පා අභිජප්පා ජප්පනා ජප්පිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා සාධුකම්‍යතා අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්ථනා පිහනා සම්පත්ථනා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔඝො යොගො ගන්ථො උපාදානං ආවරණං නීවරණං ඡදනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො අනුසයො පරියුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡං දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබළිසං මාරාමිසං මාරවිසයො මාරනිවාසො මාරගොචරො මාරබන්ධනං තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගද්දුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං – අයං වුච්චති ජප්පා. ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො ඉමාය ජප්පාය ලොකො ලිත්තො සංලිත්තො උපලිත්තො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මක්ඛිතො සංසට්ඨො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධොති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි.

දුක්ඛමස්ස මහබ්භයන්ති. දුක්ඛන්ති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං නෙරයිකං දුක්ඛං තිරච්ඡානයොනිකං දුක්ඛං පෙත්තිවිසයිකං දුක්ඛං මානුසිකං දුක්ඛං ගබ්භොක්කන්තිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භට්ඨිතිමූලකං [ගබ්භෙඨිතිමූලකං (ස්‍යා. ක.)] දුක්ඛං ගබ්භවුට්ඨානමූලකං දුක්ඛං ජාතස්සූපනිබන්ධකං දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙය්‍යකං දුක්ඛං අත්තූපක්කමදුක්ඛං පරූපක්කමදුක්ඛං සඞ්ඛාරදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩාහො [ඩහො (ස්‍යා.)] ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා [රක්ඛසා (ක.)] විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං [ලොහිතං පිත්තං (බහූසු)] මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිණාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං දුක්ඛං මාතුමරණං දුක්ඛං පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං භගිනිමරණං දුක්ඛං පුත්තමරණං දුක්ඛං ධීතුමරණං දුක්ඛං ඤාතිබ්‍යසනං දුක්ඛං රොගබ්‍යසනං දුක්ඛං භොගබ්‍යසනං දුක්ඛං සීලබ්‍යසනං දුක්ඛං දිට්ඨිබ්‍යසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති. අත්ථඞ්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති. කම්මසන්නිස්සිතො විපාකො. විපාකසන්නිස්සිතං කම්මං, නාමසන්නිස්සිතං රූපං රූපසන්නිස්සිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං ජරාය අනුසටං බ්‍යාධිනා අභිභූතං මරණෙන අබ්භාහතං දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං – ඉදං වුච්චති දුක්ඛං. ඉදං දුක්ඛං ලොකස්ස භයං මහාභයං පීළනං ඝට්ටනං උපද්දවො උපසග්ගොති – දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං. තෙනාහ භගවා –

‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, [අජිතාති භගවා]
වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති;
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි, දුක්ඛමස්ස මහබ්භය’’න්ති.

3. **සවන්ති සබ්බධි සොතා, [ඉච්චායස්මා අජිතො]**
සොතානං කිං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි, කෙන සොතා පිධියාරෙ [පිථීයාරෙ (ස්‍යා.), පිථීයරෙ (සී. අට්ඨ.)] **.**

සවන්ති සබ්බධි සොතාති. සොතාති තණ්හාසොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චරිතසොතො අවිජ්ජාසොතො. **සබ්බධීති** සබ්බෙසු ආයතනෙසු. **සවන්තීති** සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති. චක්ඛුතො රූපෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති. සොතතො සද්දෙ සවන්ති…පෙ…. ඝානතො ගන්ධෙ සවන්ති… ජිව්හාතො රසෙ සවන්ති… කායතො ඵොට්ඨබ්බෙ සවන්ති… මනතො ධම්මෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති. චක්ඛුතො රූපතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති. සොතතො සද්දතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති. ඝානතො ගන්ධතණ්හා සවන්ති… ජිව්හාතො රසතණ්හා සවන්ති… කායතො ඵොට්ඨබ්බතණ්හා සවන්ති… මනතො ධම්මතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්තීති – සවන්ති සබ්බධි සොතා.

ඉච්චායස්මා අජිතොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉච්චාති…පෙ…. ඉච්චායස්මා අජිතො.

සොතානං කිං නිවාරණන්ති සොතානං කිං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛනං ගොපනන්ති – සොතානං කිං නිවාරණං.

සොතානං සංවරං බ්‍රූහීති සොතානං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛනං ගොපනං බ්‍රූහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – සොතානං සංවරං බ්‍රූහි.

කෙන සොතා පිධියාරෙති කෙන සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්තීති – කෙන සොතා පිධියාරෙ. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා, [ඉච්චායස්මා අජිතො]
සොතානං කිං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි, කෙන සොතා පිධියාරෙ’’.

4. **යානි සොතානි ලොකස්මිං, [අජිතාති භගවා]**
සති තෙසං නිවාරණං;
සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධියාරෙ.

යානි සොතානි ලොකස්මින්ති යානි එතානි සොතානි මයා කිත්තිතානි පකිත්තිතානි ආචික්ඛිතානි දෙසිතානි පඤ්ඤපිතානි පට්ඨපිතානි විවරිතානි විභජිතානි [විභත්තානි (ක.)] උත්තානීකතානි පකාසිතානි, සෙය්‍යථීදං [සෙය්‍යථීදං (ස්‍යා.)] – තණ්හාසොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චරිතසොතො අවිජ්ජාසොතො. **ලොකස්මින්ති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙති – යානි සොතානි ලොකස්මිං. **අජිතාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

සති තෙසං නිවාරණන්ති. සතීති යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුස්සනතා සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො එකායනමග්ගො – අයං වුච්චති සති. **නිවාරණන්ති** ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛනං ගොපනන්ති – සති තෙසං නිවාරණං.

සොතානං සංවරං බ්‍රූමීති සොතානං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛනං ගොපනං බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි…පෙ…. උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – සොතානං සංවරං බ්‍රූමි.

පඤ්ඤායෙතෙ පිධියාරෙති. පඤ්ඤාති යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. පඤ්ඤායෙතෙ පිධියාරෙති – පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා’’ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ’’න්ති…පෙ…. ‘‘විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප’’න්ති… ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්ති… ‘‘සළායතනපච්චයා ඵස්සො’’ති… ‘‘ඵස්සපච්චයා

වෙදනා''ති... ''වෙදනාපච්චයා තණ්හා''ති... ''තණ්හාපච්චයා උපාදාන''න්ති... ''උපාදානපච්චයා භවො''ති... ''භවපච්චයා ජාතී''ති... ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''ති... ''සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො''ති... ''විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො''ති... ''නාමරූපනිරොධා සළායතනනිරොධො''ති... ''සළායතනනිරොධා ඵස්සනිරොධො''ති... ''ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො''ති... ''වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධො''ති... ''තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො''ති... ''උපාදානනිරොධා භවනිරොධො''ති... ''භවනිරොධා ජාතිනිරොධො''ති... ''ජාතිනිරොධා ජරාමරණනිරොධො''ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති...පෙ.... ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති... ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති... ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ''ඉමෙ ධම්මා ආසවා''ති...පෙ.... ''අයං ආසවසමුදයො''ති... ''අයං ආසවනිරොධො''ති... ''අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ''ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා''ති...පෙ.... ''ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යා''ති... ''ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බා''ති... ''ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා''ති... ''ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා''ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො... චතුන්නං මහාභූතානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො... යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්තීති – පඤ්ඤායෙතෙ පිධිය්‍යරෙ. තෙනාහ භගවා –

> ''යානි සොතානි ලොකස්මිං, [අජිතාති භගවා]
> සති තෙසං නිවාරණං;
> සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධිය්‍යරෙ''ති.

5\. **පඤ්ඤා චෙව සති චාපි, [ඉච්චායස්මා අජිතො]**
නාමරූපඤ්ච මාරිස;
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි, කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

පඤ්ඤා චෙව සති චාපීති. පඤ්ඤාති යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභබ්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරී [භූරි (ක.)] මෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. **සතීති** යා සති අනුස්සති...පෙ.... සම්මාසතීති – පඤ්ඤා චෙව සතිචාපි, ඉච්චායස්මා අජිතො.

නාමරූපඤ්ච මාරිසාති. නාමන්ති චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. **රූපන්ති** චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං . **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – නාමරූපඤ්ච මාරිස.

එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහීති. එතං මෙති යං පුච්ඡාමි යං යාචාමි යං අජ්ඣෙසාමි යං පසාදෙමි. **පුට්ඨොති** පුච්ඡිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. **පබ්‍රූහීති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි [විවරෙහි විභජෙහි (ක.)] උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි.

කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති කත්ථෙතං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති. කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ''පඤ්ඤා චෙව සති චාපි, [ඉච්චායස්මා අජිතො]
> නාමරූපඤ්ච මාරිස;
> එවං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි, කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී''ති.

6\. **යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි, අජිත තං වදාමි තෙ;**
යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච, අසෙසං උපරුජ්ඣති;
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන, එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡීති. යමෙතන්ති පඤ්ඤඤ්ච සතිඤ්ච නාමරූපඤ්ච. **අපුච්ඡීති** අපුච්ඡසි යාචසි අජ්ඣෙසති [අජ්ඣෙසි (ක.)] පසාදෙසීති – යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි.

අජිත තං වදාමි තෙති. අජිතාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **තන්ති** පඤ්හඤ්ච සතිඤ්ච නාමරූපඤ්ච. **වදාමීති** වදාමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති. අජිත තං වදාමි තෙ.

යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච, අසෙසං උපරුජ්ඣතීති නාමන්ති චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. **රූපන්ති** චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං. **අසෙසන්ති** සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං [පරියාදායවචනමෙතං (සයා. ක.)] අසෙසන්ති. **උපරුජ්ඣතීති** නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති. යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති.

විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන, එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ ඨපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. සකදාගාමිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන ද්වෙ භවෙ ඨපෙත්වා පඤ්චසු භවෙසු යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. අනාගාමිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එකං භවං ඨපෙත්වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. අරහත්තමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති . අරහතො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තස්ස චරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන පඤ්ඤා ච සති ච නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්තීති – විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි, අජිත තං වදාමි තෙ;
> යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච, අසෙසං උපරුජ්ඣති;
> විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන, එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී’’ති.

7\.
> **යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා** [සෙක්ඛා (සයා. ක.)] **පුථූ ඉධ;**
> **තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිස.**

යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙති සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවා. කිංකාරණා සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවා? තෙ සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති සඞ්ඛාතධම්මා…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති සඞ්ඛාතධම්මා… ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’ති සඞ්ඛාතධම්මා… ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. අථ වා තෙසං ඛන්ධා සඞ්ඛාතා ධාතුයො සඞ්ඛාතා ආයතනානි සඞ්ඛාතා ගතියො සඞ්ඛාතා උපපත්තියො සඞ්ඛාතා පටිසන්ධි සඞ්ඛාතා භවා සඞ්ඛාතා සංසාරා සඞ්ඛාතා වට්ටා සඞ්ඛාතා. අථ වා තෙ ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතා ධාතුපරියන්තෙ ඨිතා ආයතනපරියන්තෙ ඨිතා ගතිපරියන්තෙ ඨිතා උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතා පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතා භවපරියන්තෙ ඨිතා සංසාරපරියන්තෙ ඨිතා වට්ටපරියන්තෙ ඨිතා අන්තිමෙ භවෙ ඨිතා අන්තිමෙ සමුස්සයෙ ඨිතා අන්තිමදෙහධරා අරහන්තො.

> තෙසං චායං [යායං (ක.)] පච්ඡිමකො, චරිමොයං සමුස්සයො;
> ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි නෙසං පුනබ්භවොති.

තංකාරණා සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවාති. **යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධාති. සෙඛාති** කිංකාරණා වුච්චන්ති සෙඛා? සික්ඛන්තීති සෙඛා. කිඤ්ච සික්ඛන්ති? අධිසීලම්පි සික්ඛන්ති, අධිචිත්තම්පි සික්ඛන්ති, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛන්ති. කතමා අධිසීලසික්ඛා? ඉධ භික්ඛු සීලවා හොති පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. ඛුද්දකො සීලක්ඛන්ධො මහන්තො සීලක්ඛන්ධො සීලං පතිට්ඨා ආදි චරණං සංයමො සංවරො මුඛං පමුඛං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා – අයං අධිසීලසික්ඛා.

කතමා අධිචිත්තසික්ඛා? ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං… දුතියං ඣානං… තතියං ඣානං… චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති – අයං අධිචිත්තසික්ඛා.

කතමා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා? ඉධ භික්ඛු පඤ්ඤවා හොති උදයත්ථගාමිනියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො අරියාය නිබ්බෙධිකාය සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා. සො ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං පජානාති, ‘‘අයං දුක්ඛසමුදයො’’ති…පෙ. … ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධො’’ති… ‘‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති. ‘‘ඉමෙ ආසවා’’ති…පෙ…. ‘‘අයං ආසවසමුදයො’’ති… ‘‘අයං ආසවනිරොධො’’ති… ‘‘අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදා’’ති යථාභූතං පජානාති. ‘‘අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා’’… ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තා සික්ඛන්ති ජානන්තා සික්ඛන්ති පස්සන්තා

සික්ඛන්ති චිත්තං අධිට්ඨහන්තා සික්ඛන්ති සද්ධාය අධිමුච්චන්තා සික්ඛන්ති වීරියං [විරියං (සයා.)] පග්ගණ්හන්තා සික්ඛන්ති සතිං උපට්ඨපෙන්තා සික්ඛන්ති චිත්තං සමාදහන්තා සික්ඛන්ති පඤ්ඤාය පජානන්තා සික්ඛන්ති අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තා සික්ඛන්ති පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තා සික්ඛන්ති පහාතබ්බං පජහන්තා සික්ඛන්ති භාවෙතබ්බං භාවෙන්තා සික්ඛන්ති සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තා සික්ඛන්ති ආචරන්ති සමාචරන්ති සමාදාය වත්තන්ති. තංකාරණා වුච්චන්ති – සෙඛා. **පුථූති** බහුකා. එතෙ සෙඛා සොතාපන්නා ච පටිපන්නා ච සකදාගාමිනො ච පටිපන්නා ච අනාගාමිනො ච පටිපන්නා ච අරහන්තො ච පටිපන්නා ච. **ඉධාති** ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමස්මිං ආදායෙ ඉමස්මිං ධම්මෙ ඉමස්මිං විනයෙ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං පාවචනෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙති – යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසාති ත්වම්පි නිපකො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී මෙධාවී. තෙසං සඞ්ඛාතධම්මානඤ්ච සෙක්ඛානඤ්ච ඉරියං චරියං වුත්ති පවත්ති ආචරං ගොචරං විහාරං පටිපදං. **පුට්ඨොති** පුච්ඡිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. **පබ්‍රූහීති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිස. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ;
> තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසා’’ති.

8. **කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය, මනසානාවිලො සියා;**
කුසලො සබ්බධම්මානං, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යාති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච. කතමෙ වත්ථුකාමා? මනාපිකා රූපා මනාපිකා සද්දා මනාපිකා ගන්ධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා, අත්ථරණා පාවුරණා [පාපුරණා (සයා.)] දාසිදාසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථු හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගමරාජධානියො [රාජධානියො (ක.)] රට්ඨඤ්ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරඤ්ච – යං කිඤ්චි රජනීයවත්ථු වත්ථුකාමා.

අපි ච අතීතා කාමා අනාගතා කාමා පච්චුප්පන්නා කාමා අජ්ඣත්තා කාමා බහිද්ධා කාමා අජ්ඣත්තබහිද්ධා කාමා, හීනා කාමා මජ්ඣිමා කාමා පණීතා කාමා, ආපායිකා කාමා මානුසිකා කාමා දිබ්බා කාමා, පච්චුපට්ඨිතා කාමා, නිම්මිතා කාමා පරනිම්මිතා කාමා, පරිග්ගහිතා කාමා අපරිග්ගහිතා කාමා, මමායිතා කාමා අමමායිතා කාමා, සබ්බෙපි කාමාවචරා ධම්මා, සබ්බෙපි රූපාවචරා ධම්මා, සබ්බෙපි අරූපාවචරා ධම්මා, තණ්හාවත්ථුකා තණ්හාරම්මණා, කාමනීයට්ඨෙන රජනීයට්ඨෙන මදනීයට්ඨෙන රමණීයට්ඨෙන [නත්ථි සයා. පොත්ථකෙ මහානි. 1] කාමා. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා.

කතමෙ කිලෙසකාමා? ඡන්දො කාමො රාගො කාමො ඡන්දරාගො කාමො සඞ්කප්පො කාමො රාගො කාමො සඞ්කප්පරාගො කාමො, යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිළාහො කාමගෙධො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං –

> අද්දසං කාම තෙ මූලං, සඞ්කප්පා කාම ජායසි;
> න තං සඞ්කප්පයිස්සාමි, එවං කාම න හෙහිසීති.

ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. ගෙධො වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යාති** කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය න පලිබුන්ධෙය්‍ය [පලිබුජ්ඣෙය්‍ය (සයා.)] අගිද්ධො අස්ස අගධිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣාපන්නො [අනජ්ඣොපන්නො (සයා.)] වීතගෙධො විගතගෙධො චත්තගෙධො වන්තගෙධො මුත්තගෙධො පහීනගෙධො පටිනිස්සට්ඨගෙධො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරෙය්‍යාති – කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය.

මනසානාවිලො සියාති. මනොති යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. කායදුච්චරිතෙන චිත්තං ආවිලං හොති ලුළිතං එරිතං ඝට්ටිතං චලිතං භන්තං අවූපසන්තං. වචීදුච්චරිතෙන…පෙ…. මනොදුච්චරිතෙන… රාගෙන… දොසෙන… මොහෙන… කොධෙන… උපනාහෙන… මක්ඛෙන… පළාසෙන… ඉස්සාය… මච්ඡරියෙන… මායාය… සාඨෙය්‍යෙන… ථම්භෙන… සාරම්භෙන… මානෙන… අතිමානෙන… මදෙන… පමාදෙන… සබ්බකිලෙසෙහි… සබ්බදුච්චරිතෙහි… සබ්බදරථෙහි… සබ්බපරිළාහෙහි… සබ්බසන්තාපෙහි… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරෙහි චිත්තං ආවිලං හොති ලුළිතං එරිතං ඝට්ටිතං චලිතං භන්තං අවූපසන්තං. **මනසානාවිලො සියාති** චිත්තෙන අනාවිලො සියා – අලුළිතො අනෙරිතො අඝට්ටිතො අචලිතො අභන්තො වූපසන්තො ආවිලකරෙ කිලෙසෙ ජහෙය්‍ය පජහෙය්‍ය

විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය [බ්‍යන්තිං කරෙය්‍ය (ක.)] අනභාවං ගමෙය්‍ය, ආවිලකරෙහි කිලෙසෙහි ච ආරතො [ආරතො අස්ස (ක.) මහානි. 18 පස්ස] විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරෙය්‍යාති – මනසානාවිලො සියා.

කුසලො සබ්බධම්මානන්ති ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති කුසලො සබ්බධම්මානං, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති කුසලො සබ්බධම්මානං, ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති කුසලො සබ්බධම්මානං, ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’ති කුසලො සබ්බධම්මානං…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති කුසලො සබ්බධම්මානං. එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථ වා, අනිච්චතො කුසලො සබ්බධම්මානං, දුක්ඛතො…පෙ…. රොගතො… ගණ්ඩතො… සල්ලතො… අඝතො… ආබාධතො… පරතො… පලොකතො… ඊතිතො… උපද්දවතො… භයතො… උපසග්ගතො… චලතො… පභඞ්ගුතො… අද්ධුවතො [අධුවතො (ක.) මහානි. 13] … අතාණතො… අලෙණතො… අසරණතො… අසරණීභූතතො… රිත්තතො… තුච්ඡතො… සුඤ්ඤතො… අනත්තතො… ආදීනවතො… විපරිණාමධම්මතො… අසාරකතො… අඝමූලතො… වධකතො… විභවතො… සාසවතො… සඞ්ඛතතො… මාරාමිසතො… ජාතිධම්මතො… ජරාධම්මතො… බ්‍යාධිධම්මතො… මරණධම්මතො… සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො … සංකිලෙසිකධම්මතො… සමුදයතො… අත්ථඞ්ගමතො… අස්සාදතො… ආදීනවතො… නිස්සරණතො කුසලො සබ්බධම්මානං. එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථ වා, ඛන්ධකුසලො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පටිච්චසමුප්පාදකුසලො සතිපට්ඨානකුසලො සම්මප්පධානකුසලො ඉද්ධිපාදකුසලො ඉන්ද්‍රියකුසලො බලකුසලො බොජ්ඣඞ්ගකුසලො මග්ගකුසලො ඵලකුසලො නිබ්බානකුසලො. එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථ වා, සබ්බධම්මා වුච්චන්ති ද්වාදසායතනානි – චක්ඛු චෙව [චක්ඛුඤ්චෙව (ක.)] රූපා ච, සොතඤ්ච සද්දා ච, ඝානඤ්ච ගන්ධා ච, ජිව්හා ච රසා ච, කායො ච ඵොට්ඨබ්බා ච, මනො ච ධම්මා ච. යතො ච අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු ඡන්දරාගො පහීනො හොති උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො [අනභාවඞ්ගතො (ස්‍යා.)] ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, එත්තාවතාපි කුසලො සබ්බධම්මානන්ති – කුසලො සබ්බධම්මානං.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති. සතොති චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො.

අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි සතො – අසතිපරිවජ්ජනාය සතො, සතිකරණීයානං ධම්මානං කතත්තා සතො, සතිපරිබන්ධානං [සතිපටිපක්ඛානං (ස්‍යා.) මහානි. 3] ධම්මානං හතත්තා සතො, සතිනිමිත්තානං ධම්මානං අසම්මුට්ඨත්තා [අප්පමුට්ඨත්තා (ස්‍යා.)] සතො.

අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි සතො – සතියා සමන්නාගතත්තා සතො, සතියා වසිතත්තා සතො, සතියා පාගුඤ්ඤෙන සමන්නාගතත්තා සතො, සතියා අපච්චොරොහණතාය සතො.

අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි සතො – සතියා සමන්නාගතත්තා සතො, සන්තත්තා සතො, සමිතත්තා සතො, සන්තධම්මසමන්නාගතත්තා සතො. බුද්ධානුස්සතියා සතො, ධම්මානුස්සතියා සතො, සඞ්ඝානුස්සතියා සතො, සීලානුස්සතියා සතො, චාගානුස්සතියා සතො, දෙවතානුස්සතියා සතො , ආනාපානස්සතියා සතො, මරණස්සතියා සතො, කායගතාසතියා සතො, උපසමානුස්සතියා සතො. යා සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො එකායනමග්ගො, අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො [සම්පන්නො (ක.)] සමන්නාගතො, සො වුච්චති සතො. **භික්ඛූ**ති සත්තන්නං ධම්මානං භින්නත්තා භික්ඛු – සක්කායදිට්ඨි භින්නා හොති, විචිකිච්ඡා භින්නා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො භින්නො හොති, රාගො භින්නො හොති, දොසො භින්නො හොති, මොහො භින්නො හොති, මානො භින්නො හොති. භින්නා හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා [පොනොබ්භවිකා (ස්‍යා. ක.)] සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> පජ්ජෙන කතෙන [පජ්ජොතකතෙන (ක.) සු. නි. 519] අත්තනා, [සභියාති භගවා]
> පරිනිබ්බානගතො විතිණ්ණකඞ්ඛො;
> විභවඤ්ච භවඤ්ච විප්පහාය, වුසිතවා ඛීණපුනබ්භවො ස භික්ඛූති.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ, සතො ගච්ඡෙය්‍ය, සතො තිට්ඨෙය්‍ය, සතො නිසීදෙය්‍ය, සතො සෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය, සතො අභික්කමෙය්‍ය, සතො පටික්කමෙය්‍ය, සතො ආලොකෙය්‍ය, සතො විලොකෙය්‍ය, සතො සමිඤ්ජෙය්‍ය, සතො පසාරෙය්‍ය, සතො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරං ධාරෙය්‍ය, සතො චරෙය්‍ය විහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය වත්තෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යාති – සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ. තෙනාහ භගවා –

‘‘කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය, මනසානාවිලො සියා;
කුසලො සබ්බධම්මානං, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා, තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි – ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. සහ අරහත්තප්පත්තා අජිනජටාවාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලුකෙසා ච මස්සු ච අන්තරහිතා, භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති – ‘‘සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති.

අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො පඨමො.

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

9. **කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ, [ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො]**
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා;
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති;
කං බ්‍රූසි මහාපුරිසොති, කො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා.

කොධ සන්තුසිතො ලොකෙති කො ලොකෙ තුට්ඨො සන්තුට්ඨො අත්තමනො පරිපුණ්ණසඞ්කප්පොති – කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ.

ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යොති. ඉච්චාති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං – ආයස්මාති. **තිස්සොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපො. **මෙත්තෙය්‍යොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගොත්තං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරොති – ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො.

කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතාති තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං. කස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථී න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා.

කො උභන්තමභිඤ්ඤායාති කො උභො අන්තෙ අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – කො උභන්තමභිඤ්ඤාය.

මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතීති මජ්ඣෙ මන්තාය න ලිප්පති, අලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති.

කං බ්‍රූසි මහාපුරිසොති මහාපුරිසො අග්ගපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පධානපුරිසො පවරපුරිසොති. කං බ්‍රූසි කං කථෙසි කං මඤ්ඤසි කං භණසි කං පස්සති කං වොහරසීති – කං බ්‍රූසි මහාපුරිසොති.

කො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගාති කො ඉධ සිබ්බිනිං තණ්හං අජ්ඣගා උපච්චගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති – කො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ, [ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො]
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා;
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති;
කං බ්‍රූසි මහාපුරිසොති, කො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා’’ති.

10. **කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා, [මෙත්තෙය්‍යාති භගවා]**
වීතතණ්හො සදා සතො;
සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු, තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා.

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවාති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. බ්‍රහ්මචරියං වුච්චති අසද්ධම්මසමාපත්තියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො. අපි ච, නිප්පරියායෙන බ්‍රහ්මචරියං වුච්චති

අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි. යො ඉමිනා අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, සො වුච්චති බ්‍රහ්මචරියවා. යථා ච ධනෙන ධනවාති වුච්චති, භොගෙන භොගවාති වුච්චති, යසෙන යසවාති වුච්චති, සිප්පෙන සිප්පවාති වුච්චති, සීලෙන සීලවාති වුච්චති, වීරියෙන වීරියවාති වුච්චති, පඤ්ඤාය පඤ්ඤවාති වුච්චති, විජ්ජාය විජ්ජවාති වුච්චති – එවමෙව යො ඉමිනා අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, සො වුච්චති බ්‍රහ්මචරියවාති – කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා.

මෙත්තෙය්‍යාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං ගොත්තෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – මෙත්තෙය්‍යාති භගවා.

වීතතණ්හො සදා සතොති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. යස්සෙසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති වීතතණ්හො චත්තතණ්හො වන්තතණ්හො මුත්තතණ්හො පහීනතණ්හො පටිනිස්සට්ඨතණ්හො වීතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරති. **සදාති** සදා සබ්බදා සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං [පොඛානුපොඛං (ස්‍යා.)] උදකූමිකජාතං අවීචිසන්තතිසහිතං [අවීචි සමඞ්ගිසහිතං (ස්‍යා.)] ඵස්සිතං [ඵුසිතං (ස්‍යා.)] පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ. … සො වුච්චති සතොති – වීතතණ්හො සදා සතො.

සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛූති සඞ්ඛා වුච්චති ඤාණං. යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. **සඞ්ඛායාති** සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති…පෙ…. ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති… ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''ති… ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා.

අථ වා, අනිච්චතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා…පෙ…. දුක්ඛතො… රොගතො… ගණ්ඩතො… සල්ලතො…පෙ…. නිස්සරණතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **නිබ්බුතොති** රාගස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, දොසස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, මොහස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, කොධස්ස… උපනාහස්ස… මක්ඛස්ස… පළාසස්ස… ඉස්සාය… මච්ඡරියස්ස… මායාය… සාඨෙය්‍යස්ස… ථම්භස්ස… සාරම්භස්ස… මානස්ස… අතිමානස්ස… මදස්ස… පමාදස්ස… සබ්බකිලෙසානං… සබ්බදුච්චරිතානං… සබ්බදරථානං … සබ්බපරිළාහානං… සබ්බසන්තාපානං… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො. **භික්ඛූති** සත්තන්නං ධම්මානං භින්නත්තා භික්ඛු…පෙ…. වුසිතවා ඛීණපුනබ්භවො ස භික්ඛූති – සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු.

තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතාති. තස්සාති අරහතො ඛීණාසවස්ස. **ඉඤ්ජිතාති** තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං. තස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා. තෙනාහ භගවා –

> ''කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා, [මෙත්තෙය්‍යාති භගවා]
> වීතතණ්හො සදා සතො;
> සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු, තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා''ති.

11. **සො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති;**
තං බ්‍රූමි මහාපුරිසොති, සො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා.

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතීති. අන්තාති ඵස්සො එකො අන්තො, ඵස්සසමුදයො දුතියො අන්තො, ඵස්සනිරොධො මජ්ඣෙ; අතීතං එකො අන්තො, අනාගතං දුතියො අන්තො, පච්චුප්පන්නං මජ්ඣෙ; සුඛා වෙදනා එකො අන්තො, දුක්ඛා වෙදනා දුතියො අන්තො, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙ; නාමං එකො අන්තො, රූපං දුතියො අන්තො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ; ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි එකො අන්තො, ඡ බාහිරානි ආයතනානි දුතියො අන්තො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ; සක්කායො එකො අන්තො, සක්කායසමුදයො දුතියො අන්තො, සක්කායනිරොධො මජ්ඣෙ. මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි.

ලෙපාති ද්වෙ ලෙපා – තණ්හාලෙපො ච දිට්ඨිලෙපො ච. කතමො තණ්හාලෙපො? යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන සීමකතං ඔධිකතං [මරියාදිකතං ඔධිකතං (ස්‍යා.)] පරියන්තකතං පරිග්ගහිතං මමායිතං – ''ඉදං මම, එතං මම, එත්තකං

මම, එත්තාවතා මම රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාවුරණා දාසිදාසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථු හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගමරාජධානියො රට්ඨඤ්ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරඤ්ච''. කෙවලම්පි මහාපථවිං තණ්හාවසෙන මමායති. යාවතා අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං – අයං තණ්හාලෙපො.

කතමො දිට්ඨිලෙපො? වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසග්ගාහො [විපරියෙසග්ගාහො (බහූසු)] විපරීතග්ගාහො විපල්ලාසග්ගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවකස්මිං යාථාවකන්ති ගාහො, යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි – අයං දිට්ඨිලෙපො.

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතීති සො උභො ච අන්තෙ මජ්ඣඤ්ච මන්තාය අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා න ලිප්පති න පලිප්පති න උපලිප්පති, අලිත්තො අසංලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති.

තං බ්‍රූමි මහාපුරිසොති මහාපුරිසො අග්ගපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පවරපුරිසො, තං බ්‍රූමි තං කථෙමි තං භණාමි තං දීපෙමි තං වොහරාමි.

ආයස්මා සාරිපුත්තො [පස්ස සං. නි. 5.377] භගවන්තං එතදවොච – ''මහාපුරිසො මහාපුරිසො'ති, භන්තෙ, වුච්චති. කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, මහාපුරිසො හොතී''ති? ''විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං, සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමි, අවිමුත්තචිත්තත්තා නො මහාපුරිසොති වදාමි.

''කථඤ්ච, සාරිපුත්ත, විමුත්තචිත්තො හොති? ඉධ, සාරිපුත්ත, භික්ඛු අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. තස්ස කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චිත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදාය ආසවෙහි. වෙදනාසු…පෙ…. චිත්තෙ… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිනො විහරතො චිත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදාය ආසවෙහි. එවං ඛො, සාරිපුත්ත, භික්ඛු විමුත්තචිත්තො හොති. විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං, සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමි, අවිමුත්තචිත්තත්තා නො මහාපුරිසොති වදාමී''ති – තං බ්‍රූමි මහාපුරිසොති.

සො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගාති සිබ්බිනී වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං, යස්සෙසා සිබ්බිනී තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා. සො සිබ්බිනිං තණ්හං අච්චගා උපච්චගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති – සො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා. තෙනාහ භගවා –

> ''සො උභන්තමභිඤ්ඤාය, මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති;
> තං බ්‍රූමි මහාපුරිසොති, සො ඉධ සිබ්බිනිමච්චගා''ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා, තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි – ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. සහ අරහත්තප්පත්තා අජිනජටාවාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලුකෙසා ච මස්සු ච අන්තරහිතා. භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති – ''සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී''ති.

තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො දුතියො.

3. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

12. **අනෙජං මූලදස්සාවිං, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]**
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
කිංනිස්සිතා ඉසයො මනුජා, ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

අනෙජං මූලදස්සාවින්ති එජා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පහීනත්තා අනෙජො. භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති, අලාභෙපි න ඉඤ්ජති, යසෙපි න ඉඤ්ජති,

අයසෙපි න ඉඤ්ජති, පසංසායපි න ඉඤ්ජති, නින්දායපි න ඉඤ්ජති, සුඛෙපි න ඉඤ්ජති, දුක්ඛෙපි න ඉඤ්ජති න චලති න වෙධති නප්පවෙධතීති – අනෙජං. **මූලදස්සාවින්ති** භගවා මූලදස්සාවී හෙතුදස්සාවී නිදානදස්සාවී සම්භවදස්සාවී පභවදස්සාවී සමුට්ඨානදස්සාවී ආහාරදස්සාවී ආරම්මණදස්සාවී පච්චයදස්සාවී සමුදයදස්සාවී.

තීණි අකුසලමූලානි – ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – [පස්ස අ. නි. 3.112] ''තීණිමානි, භික්ඛවෙ, නිදානානි කම්මානං සමුදයාය. කතමානි තීණි? ලොභො නිදානං කම්මානං සමුදයාය, දොසො නිදානං කම්මානං සමුදයාය, මොහො නිදානං කම්මානං සමුදයාය. න, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියො නිරයෙ තිරච්ඡානයොනියා පෙත්තිවිසයෙ අත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා''. ඉමානි තීණි අකුසලමූලානීති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී…පෙ…. සමුදයදස්සාවී. තීණි කුසලමූලානි – අලොභො කුසලමූලං, අදොසො කුසලමූලං, අමොහො කුසලමූලං.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''තීණිමානි…පෙ…. න, භික්ඛවෙ, අලොභජෙන කම්මෙන අදොසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියො. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, අලොභජෙන කම්මෙන අදොසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච අත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා''. ඉමානි තීණි කුසලමූලානීති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී…පෙ…. සමුදයදස්සාවී.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, ධම්මා අකුසලා අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකා සබ්බෙ තෙ අවිජ්ජාමූලකා අවිජ්ජාසමොසරණා අවිජ්ජාසමුග්ඝාතා''. සබ්බෙ තෙ සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්තීති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී…පෙ…. සමුදයදස්සාවී.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, ධම්මා කුසලා කුසලභාගියා කුසලපක්ඛිකා, සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා. අප්පමාදො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී''ති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී…පෙ…. සමුදයදස්සාවී.

අථ වා, භගවා ජානාති පස්සති. ''අවිජ්ජා මූලං සඞ්ඛාරානං, සඞ්ඛාරා මූලං විඤ්ඤාණස්ස , විඤ්ඤාණං මූලං නාමරූපස්ස, නාමරූපං මූලං සළායතනස්ස, සළායතනං මූලං ඵස්සස්ස, ඵස්සො මූලං වෙදනාය, වෙදනා මූලං තණ්හාය, තණ්හා මූලං උපාදානස්ස, උපාදානං මූලං භවස්ස, භවො මූලං ජාතියා, ජාති මූලං ජරාමරණස්සා''ති – භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී…පෙ…. සමුදයදස්සාවී.

අථ වා, භගවා ජානාති පස්සති. ''චක්ඛු මූලං චක්ඛුරොගානං, සොතං මූලං සොතරොගානං, ඝානං මූලං ඝානරොගානං, ජිව්හා මූලං ජිව්හාරොගානං, කායො මූලං කායරොගානං, මනො මූලං චෙතසිකානං දුක්ඛාන''න්ති – භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී හෙතුදස්සාවී නිදානදස්සාවී සම්භවදස්සාවී පභවදස්සාවී සමුට්ඨානදස්සාවී ආහාරදස්සාවී ආරම්මණදස්සාවී පච්චයදස්සාවී සමුදයදස්සාවීති – අනෙජං මූලදස්සාවී.

ඉච්චායස්මා පුණ්ණකොති ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. ආයස්මා පුණ්ණකො .

අත්ථී පඤ්හෙන ආගමන්ති පඤ්හෙන අත්ථිකො ආගතොම්හි, [පඤ්හත්ථිකාම්හ ආගතා (බහූසු) පස්ස මහානි. 192] පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො ආගතොම්හි, පඤ්හං සොතුකාමො ආගතොම්හීති – එවම්පි අත්ථී පඤ්හෙන ආගමං. අථ වා, පඤ්හත්ථිකානං පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමානං පඤ්හං සොතුකාමානං ආගමනං අභික්කමනං උපසඞ්කමනං පයිරුපාසනං අත්ථීති – එවම්පි අත්ථී පඤ්හෙන ආගමං. අථ වා, පඤ්හාගමො තුය්හං අත්ථි, ත්වම්පි පහු ත්වමසි අලමත්තො. මයා පුච්ඡිතං කථෙතුං විසජ්ජෙතුං වහස්සෙතං භාරන්ති [විසජ්ජෙතුං සන්දස්සෙතුං භණිතුන්ති (ස්‍යා.) වහස්සු + එතං] – එවම්පි අත්ථී පඤ්හෙන ආගමං.

කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජාති කිං නිස්සිතා ආසිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා. **ඉසයොති** ඉසිනාමකා යෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා. **මනුජාති** මනුස්සා වුච්චන්තීති – කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා.

ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති. ඛත්තියාති යෙ කෙචි ඛත්තියජාතිකා. **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ කෙචි භොවාදිකා. **දෙවතානන්ති** ආජීවකසාවකානං ආජීවකා දෙවතා, නිගණ්ඨසාවකානං නිගණ්ඨා දෙවතා, ජටිලසාවකානං ජටිලා දෙවතා, පරිබ්බාජකසාවකානං පරිබ්බාජකා දෙවතා, අවිරුද්ධකසාවකානං අවිරුද්ධකා [අවරුද්ධකසාවකානං අවරුද්ධකා (ස්‍යා.)] දෙවතා, හත්ථිවතිකානං හත්ථී දෙවතා, අස්සවතිකානං අස්සා දෙවතා, ගොවතිකානං ගාවො

දෙවතා, කුක්කුරවතිකානං කුක්කුරා දෙවතා, කාකවතිකානං කාකා දෙවතා, වාසුදෙවවතිකානං වාසුදෙවො දෙවතා, බලදෙවවතිකානං බලදෙවො දෙවතා, පුණ්ණභද්දවතිකානං පුණ්ණභද්දො දෙවතා, මණිභද්දවතිකානං මණිභද්දො දෙවතා, අග්ගිවතිකානං අග්ගි දෙවතා, නාගවතිකානං නාගා දෙවතා, සුපණ්ණවතිකානං සුපණ්ණා දෙවතා, යක්ඛවතිකානං යක්ඛා දෙවතා, අසුරවතිකානං අසුරා දෙවතා, ගන්ධබ්බවතිකානං ගන්ධබ්බා දෙවතා, මහාරාජවතිකානං මහාරාජානො දෙවතා, චන්දවතිකානං චන්දො දෙවතා, සූරියවතිකානං සූරියො දෙවතා, ඉන්දවතිකානං ඉන්දො දෙවතා, බ්‍රහ්මවතිකානං බ්‍රහ්මා දෙවතා, දෙවවතිකානං දෙවො දෙවතා, දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා, යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතාති – ඛත්තියබ්‍රාහ්මණා දෙවතානං.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙති යඤ්ඤං වුච්චති දෙය්‍යධම්මො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං [මාලාගන්ධං විලෙපනං (ස්‍යා.) ඉතිවු. 75] සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. **යඤ්ඤමකප්පයිංසූති** යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. යෙපි යඤ්ඤං අභිසඞ්ඛරොන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ.… සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. යෙපි යඤ්ඤං දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ.… සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං , තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. **පුථූති** යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ, යඤ්ඤයාජකා [යඤ්ඤයජකා (ස්‍යා.)] වා එතෙ පුථූ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ. කථං යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ? බහුකානං එතෙ යඤ්ඤා චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලං ගන්ධං විලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං – එවං යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ.

කථං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ? බහුකා එතෙ යඤ්ඤයාජකා ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච – එවං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ.

කථං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ? බහුකා එතෙ දක්ඛිණෙය්‍යා පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණා කපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකා [… වණිබ්බකසාවකා (ස්‍යා.) ඉතිවු. 75] – එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ. **ඉධ ලොකෙති** මනුස්සලොකෙති යඤ්ඤමකප්පයිංසු – පුථූධ ලොකෙ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාති තිස්සො පුච්ඡා – අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්දො [සංසයපක්ඛන්නො (ස්‍යා.)] හොති විමතිපක්ඛන්දො ද්වෙළ්හකජාතො – ''එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො''ති! සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – මනුස්සපුච්ඡා, අමනුස්සපුච්ඡා, නිම්මිතපුච්ඡා. කතමා මනුස්සපුච්ඡා? මනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති, භික්ඛූ පුච්ඡන්ති, භික්ඛුනියො පුච්ඡන්ති, උපාසකා පුච්ඡන්ති, උපාසිකායො පුච්ඡන්ති, රාජානො පුච්ඡන්ති, ඛත්තියා පුච්ඡන්ති, බ්‍රාහ්මණා පුච්ඡන්ති, වෙස්සා පුච්ඡන්ති, සුද්දා පුච්ඡන්ති, ගහට්ඨා පුච්ඡන්ති, පබ්බජිතා පුච්ඡන්ති – අයං මනුස්සපුච්ඡා.

කතමා අමනුස්සපුච්ඡා? අමනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, නාගා පුච්ඡන්ති, සුපණ්ණා පුච්ඡන්ති, යක්ඛා පුච්ඡන්ති, අසුරා පුච්ඡන්ති, ගන්ධබ්බා පුච්ඡන්ති, මහාරාජානො පුච්ඡන්ති, ඉන්දා පුච්ඡන්ති, බ්‍රහ්මානො පුච්ඡන්ති, දෙවතායො පුච්ඡන්ති – අයං අමනුස්සපුච්ඡා.

කතමා නිම්මිතපුච්ඡා? යං භගවා රූපං අභිනිම්මිනාති මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගං අහීනින්ද්‍රියං, සො නිම්මිතො බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති; භගවා විසජ්ජෙති [විස්සජ්ජෙති (ක.)] – අයං නිම්මිතපුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අත්තත්ථපුච්ඡා, පරත්ථපුච්ඡා, උභයත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – දිට්ඨධම්මිකත්ථපුච්ඡා, සම්පරායිකත්ථපුච්ඡා, පරමත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අනවජ්ජත්ථපුච්ඡා, නික්කිලෙසත්ථපුච්ඡා, වොදානත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අතීතපුච්ඡා, අනාගතපුච්ඡා, පච්චුප්පන්නපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අජ්ඣත්තපුච්ඡා, බහිද්ධාපුච්ඡා , අජ්ඣත්තබහිද්ධාපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා –

කුසලපුච්ඡා, අකුසලපුච්ඡා, අබ්‍යාකතපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – ඛන්ධපුච්ඡා, ධාතුපුච්ඡා, ආයතනපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – සතිපට්ඨානපුච්ඡා, සම්මප්පධානපුච්ඡා, ඉද්ධිපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – ඉන්ද්‍රියපුච්ඡා, බලපුච්ඡා, බොජ්ඣඞ්ගපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – මග්ගපුච්ඡා, ඵලපුච්ඡා, නිබ්බානපුච්ඡා.

පුච්ඡාමි **තන්ති** පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං ‘‘කථයස්සු මෙ’’ති පුච්ඡාමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති – යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි** **මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘අනෙජං මූලදස්සාවිං, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
අත්ථී පඤ්හෙන ආගමං;
කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා, ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

13\. **යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [පුණ්ණකාති භගවා]**
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, ආසීසමානා පුණ්ණක ඉත්ථත්තං [ඉත්ථතං (සයා.), ඉත්ථභාවං (ක.)] **;**
ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු.

යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජාති. **යෙ කෙචීති** සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **ඉසයොති** ඉසිනාමකා යෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා. **මනුජාති** මනුස්සා වුච්චන්තීති – යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකාති භගවා.

ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති. **ඛත්තියාති** යෙ කෙචි ඛත්තියජාතිකා. **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ කෙචි භොවාදිකා. **දෙවතානන්ති** ආජීවකසාවකානං ආජීවකා දෙවතා…පෙ…. දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා. යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යා, තෙ තෙසං දෙවතාති – ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙති. යඤ්ඤං වුච්චති දෙය්‍යධම්මො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ…. සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. **යඤ්ඤමකප්පයිංසූති** යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති…පෙ…. සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. **පුථූති** යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ, යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ…පෙ…. එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ. **ඉධ ලොකෙති** මනුස්සලොකෙති යඤ්ඤමකප්පයිංසු – පුථූධ ලොකෙ.

ආසීසමානා පුණ්ණක ඉත්ථත්තන්ති. **ආසීසමානාති** රූපපටිලාභං ආසීසමානා, සද්දපටිලාභං ආසීසමානා, ගන්ධපටිලාභං ආසීසමානා, රසපටිලාභං ආසීසමානා, ඵොට්ඨබ්බපටිලාභං ආසීසමානා, පුත්තපටිලාභං ආසීසමානා, දාරපටිලාභං ආසීසමානා, ධනපටිලාභං ආසීසමානා, යසපටිලාභං ආසීසමානා, ඉස්සරියපටිලාභං ආසීසමානා, ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසීසමානා, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසීසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසීසමානා, චාතුමහාරාජිකෙසු [චාතුම්මහාරාජිකෙසු (සයා.)] දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසීසමානා, තාවතිංසෙසු දෙවෙසු යාමෙසු දෙවෙසු තුසිතෙසු දෙවෙසු නිම්මානරතීසු දෙවෙසු පරනිම්මිතවසවත්තීසු දෙවෙසු බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසීසමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති ආසීසමානා.

පුණ්ණක ඉත්ථත්තන්ති එත්ථ අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසීසමානා එත්ථ ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසීසමානා…පෙ…. එත්ථ බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසීසමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති ආසීසමානා – පුණ්ණක ඉත්ථත්තං.

ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසූති ජරානිස්සිතා බ්‍යාධිනිස්සිතා මරණනිස්සිතා සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා. යදෙව තෙ ජාතිනිස්සිතා තදෙව තෙ ජරානිස්සිතා. යදෙව තෙ ජරානිස්සිතා තදෙව තෙ බ්‍යාධිනිස්සිතා. යදෙව තෙ බ්‍යාධිනිස්සිතා තදෙව තෙ මරණනිස්සිතා. යදෙව තෙ මරණනිස්සිතා තදෙව තෙ සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා. යදෙව තෙ සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා තදෙව තෙ ගතිනිස්සිතා. යදෙව තෙ ගතිනිස්සිතා තදෙව තෙ උපපත්තිනිස්සිතා. යදෙව තෙ උපපත්තිනිස්සිතා තදෙව තෙ පටිසන්ධිනිස්සිතා. යදෙව තෙ පටිසන්ධිනිස්සිතා තදෙව තෙ භවනිස්සිතා. යදෙව තෙ භවනිස්සිතා තදෙව තෙ සංසාරනිස්සිතා. යදෙව තෙ සංසාරනිස්සිතා තදෙව තෙ වට්ටනිස්සිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති – ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු. තෙනාහ භගවා –

‘‘යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [පුණ්ණකාති භගවා]
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, ආසීසමානා පුණ්ණක ඉත්ථත්තං;

ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසූ’’ති.

14. යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, කච්චිසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා;
අතාරුං [අතාරුං (සයා. ක.)] **ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.**

යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජාති. යෙ කෙචීති…පෙ.….

කච්චිසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති. කච්චිසූති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා – ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති – කච්චිසු. **තෙති** යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – කච්චිසු තෙ භගවා. **යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති** යඤ්ඤොයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො. යථා අරියමග්ගො අරියපථො දෙවමග්ගො දෙවපථො බ්‍රහ්මමග්ගො බ්‍රහ්මපථො, එවමෙව යඤ්ඤොයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො. **අප්පමත්තාති** යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා සක්කච්චකාරිනො සාතච්චකාරිනො අට්ඨිතකාරිනො අනොලීනවුත්තිනො අනික්ඛිත්තච්ඡන්දා අනික්ඛිත්තධුරා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යාති – තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා. යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ.… සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො…පෙ.… තදධිපතෙය්‍යා, තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා. යෙපි යඤ්ඤං අභිසඞ්ඛරොන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ.… සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො…පෙ.… තදධිපතෙය්‍යා, තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා. යෙපි යඤ්ඤං දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං…පෙ.… සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො …පෙ.… තදධිපතෙය්‍යා, තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති – කච්චිසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා.

අතාරුං ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති ජරාමරණං අතරිංසු උත්තරිංසු පතරිංසු සමතික්කමිංසු වීතිවත්තිංසු. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමි තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං කථයස්සු මෙති – පුච්ඡාමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති – යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘යෙ කෙචිමෙ ඉසයො මනුජා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං;
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ, කච්චිසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා;
අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

15. **ආසීසන්ති** [ආසිංසන්ති (සයා.)] **ථොමයන්ති, අභිජප්පන්ති ජුහන්ති; [පුණ්ණකාති භගවා]**
කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං, තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා;
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

ආසීසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්තීති. ආසීසන්තීති රූපපටිලාභං ආසීසන්ති, සද්දපටිලාභං ආසීසන්ති, ගන්ධපටිලාභං ආසීසන්ති, රසපටිලාභං ආසීසන්ති, ඵොට්ඨබ්බපටිලාභං ආසීසන්ති, පුත්තපටිලාභං ආසීසන්ති, දාරපටිලාභං ආසීසන්ති, ධනපටිලාභං ආසීසන්ති, යසපටිලාභං ආසීසන්ති, ඉස්සරියපටිලාභං ආසීසන්ති, ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසීසන්ති, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ…පෙ.… ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසීසන්ති, චාතුමහාරාජිකෙසු දෙවෙසු…පෙ.… බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසීසන්ති ඉච්ඡන්ති සාදියන්ති පත්ථයන්ති පිහයන්තීති – ආසීසන්ති.

ථොමයන්තීති යඤ්ඤං වා ථොමෙන්ති ඵලං වා ථොමෙන්ති දක්ඛිණෙය්‍යෙ වා ථොමෙන්ති. කථං යඤ්ඤං ථොමෙන්ති? සුචිං දින්නං [වියං දින්නං (සයා.)], මනාපං දින්නං, පණීතං දින්නං, කාලෙන දින්නං, කප්පියං දින්නං, විචෙය්‍ය දින්නං, අනවජ්ජං දින්නං, අභිණ්හං දින්නං දදං චිත්තං පසාදිතන්ති – ථොමෙන්ති කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්ති. එවං යඤ්ඤං ථොමෙන්ති.

කථං ඵලං ථොමෙන්ති? ඉතො නිදානං රූපපටිලාභො භවිස්සති…පෙ.… බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභො භවිස්සතීති – ථොමෙන්ති කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්ති. එවං ඵලං ථොමෙන්ති.

කථං දක්ඛිණෙය්‍යෙ ථොමෙන්ති? දක්ඛිණෙය්‍යා ජාතිසම්පන්නා ගොත්තසම්පන්නා අජ්ඣායකා මන්තධරා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරප්පභෙදානං ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකා වෙය්‍යාකරණා ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයාති, වීතරාගා වා රාගවිනයාය වා පටිපන්නා, වීතදොසා වා දොසවිනයාය වා පටිපන්නා, වීතමොහා වා මොහවිනයාය වා පටිපන්නා, සද්ධාසම්පන්නා සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නාති – ථොමෙන්ති කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්ති. එවං දක්ඛිණෙය්‍යෙ ථොමෙන්තීති – ආසීසන්ති ථොමයන්ති.

අභිජප්පන්තීති රූපපටිලාභං අභිජප්පන්ති, සද්දපටිලාභං අභිජප්පන්ති, ගන්ධපටිලාභං අභිජප්පන්ති, රසපටිලාභං අභිජප්පන්ති…පෙ…. බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං අභිජප්පන්තීති – ආසීසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති. **ජුහන්තීති** ජුහන්ති දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යන්ති – ආසීසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති පුණ්ණකාති භගවා.

කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභන්ති රූපපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති, සද්දපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති…පෙ…. බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති පජප්පන්තීති – කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං.

තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති තෙති යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති, **යාජයොගාති** යාජයොගෙසු යුත්තා පයුත්තා ආයුත්තා සමායුත්තා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යාති – තෙ යාජයොගා, **භවරාගරත්තාති** භවරාගො වුච්චති යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවරාගො භවනන්දී භවතණ්හා භවසිනෙහො භවපරිළාහො භවමුච්ඡා භවජ්ඣොසානං. භවරාගෙන භවෙසු රත්තා ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොසන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති – තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු න උත්තරිංසු න පතරිංසු න සමතික්කමිංසු න වීතිවත්තිංසු, ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා අනිස්සටා අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා අන්තොජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තන්ති අන්තොසංසාරපථෙ පරිවත්තන්ති. ජාතියා අනුගතා ජරාය අනුසටා බ්‍යාධිනා අභිභූතා මරණෙන අබ්භාහතා අතාණා අලෙණා අසරණා අසරණීභූතාති; බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ආසීසන්ති ථොමයන්ති, අභිජප්පන්ති ජුහන්ති; [පුණ්ණකාති භගවා]
> කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං, තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා;
> නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී’’ති.

16. **තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]**
යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගාති තෙ යඤ්ඤයාජකා යාජයොගා භවරාගරත්තා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු න උත්තරිංසු න පතරිංසු න සමතික්කමිංසු න වීතිවත්තිංසු, ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා අනිස්සටා අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා අන්තොජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තන්ති අන්තොසංසාරපථෙ පරිවත්තන්ති. ජාතියා අනුගතා ජරාය අනුසටා බ්‍යාධිනා අභිභූතා මරණෙන අබ්භාහතා අතාණා අලෙණා අසරණා අසරණීභූතාති – තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා.

ඉච්චායස්මා පුණ්ණකොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. ආයස්මා පුණ්ණකො.

යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති. යඤ්ඤෙහීති යඤ්ඤෙහි පහූතෙහි යඤ්ඤෙහි විවිධෙහි යඤ්ඤෙහි පුථූහි. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.

අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති අථ කො එසො සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයි [වීතිවත්ති (ක.)]. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමි තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං කථයස්සු මෙතන්ති – පුච්ඡාමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති – යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි

ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා, [ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො]
> යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
> අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
> පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

17. **සඞ්ඛාය ලොකස්මි** [ලොකස්මිං (සයා. ක.)] **පරොපරානි, [පුණ්ණකාති භගවා]**
යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ;
සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

සඞ්ඛාය ලොකස්මි පරොපරානීති සඞ්ඛා වුච්චති ඤාණං යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. **පරොපරානීති** ඔරං වුච්චති සකත්තභාවො, පරං වුච්චති පරත්තභාවො ඔරං වුච්චති සකරූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං, පරං වුච්චති පරරූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං ; ඔරං වුච්චති ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි, පරං වුච්චති ඡ බාහිරානි ආයතනානි. ඔරං වුච්චති මනුස්සලොකො, පරං වුච්චති දෙවලොකො; ඔරං වුච්චති කාමධාතු, පරං වුච්චති රූපධාතු අරූපධාතු; ඔරං වුච්චති කාමධාතු රූපධාතු, පරං වුච්චති අරූපධාතු. **සඞ්ඛාය ලොකස්මි පරොපරානීති** පරොපරානි අනිච්චතො සඞ්ඛාය දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො…පෙ.… නිස්සරණතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – සඞ්ඛාය ලොකස්මි පරොපරානි. **පුණ්ණකාති භගවාති. පුණ්ණකාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති . **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. යදිදං භගවාති – පුණ්ණකාති භගවා.

යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙති. යස්සාති අරහතො ඛීණාසවස්ස. **ඉඤ්ජිතන්ති** තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං. යස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා. **කුහිඤ්චීති** කුහිඤ්චි කිස්මිඤ්චි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙති – යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ.

සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති. සන්තොති රාගස්ස සන්තත්තා සන්තො, දොසස්ස…පෙ…. මොහස්ස… කොධස්ස… උපනාහස්ස… මක්ඛස්ස… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා විජ්ඣාතත්තා [නිජ්ඣාතත්තා (ක.) මහානි. 18] නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිපස්සද්ධත්තා සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිපස්සද්ධොති සන්තො; **විධූමොති** කායදුච්චරිතං විධූමිතං විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බ්‍යන්තීකතං [බ්‍යන්තිකතං (ක.)], වචීදුච්චරිතං…පෙ…. මනොදුච්චරිතං විධූමිතං විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බ්‍යන්තීකතං, රාගො… දොසො… මොහො විධූමිතො විධමිතො සොසිතො විසොසිතො බ්‍යන්තීකතො, කොධො… උපනාහො… මක්ඛො… පළාසො… ඉස්සා… මච්ඡරියං… මායා… සාඨෙය්‍යං… ථම්භො… සාරම්භො… මානො… අතිමානො… මදො… පමාදො… සබ්බෙ කිලෙසා සබ්බෙ දුච්චරිතා සබ්බෙ දරථා සබ්බෙ පරිළාහා සබ්බෙ සන්තාපා සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා විධූමිතා විධමිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. අථ වා, කොධො වුච්චති ධූමො –

> මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ ඛාරිභාරො, කොධො ධූමො භස්මනි [ගම්මනි (සයා.)] මොසවජ්ජං;
> ජිව්හා සුජා හදයං [තප්පරස්ස (සයා.)] ජොතිට්ඨානං, අත්තා සුදන්තො පුරිසස්ස ජොති.

අපි ච, දසහාකාරෙහි කොධො ජායති – අනත්ථං මෙ අචරීති කොධො ජායති, අනත්ථං මෙ චරතීති කොධො ජායති, අනත්ථං මෙ චරිස්සතීති කොධො ජායති, පියස්ස මෙ මනාපස්ස අනත්ථං අචරි, අනත්ථං චරති, අනත්ථං චරිස්සතීති කොධො ජායති, අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස අත්ථං අචරි, අත්ථං චරති, අත්ථං චරිස්සතීති කොධො ජායති, අට්ඨානෙ වා පන කොධො ජායති. යො එවරූපො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො [අස්සුරොපො (සයා.)] අනත්තමනතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති කොධො.

අපි ච, කොධස්ස අධිමත්තපරිත්තතා වෙදිතබ්බා. අත්ථි කඤ්චි [කිඤ්චි (ක.) මහානි. 85] කාලං කොධො චිත්තාවිලකරණමත්තො හොති, න ච තාව මුඛකුලානවිකුලානො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො මුඛකුලානවිකුලානමත්තො හොති, න ච තාව හනුසඤ්චොපනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො හනුසඤ්චොපනමත්තො හොති, න ච තාව ඵරුසවාචං නිච්ඡාරණො [ඵරුසවාචනිච්ඡාරණො (සයා.)] හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො ඵරුසවාචං නිච්ඡාරණමත්තො හොති, න ච තාව දිසාවිදිසානුවිලොකනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො දිසාවිදිසානුවිලොකනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථපරාමසනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො දණ්ඩසත්ථපරාමසනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථඅබ්භුක්කිරණො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං

කොධො දණ්ඩසත්ථඅබ්භුක්කිරණමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථඅභිනිපාතනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො දණ්ඩසත්ථඅභිනිපාතනමත්තො හොති, න ච තාව ඡින්නවිච්ඡින්නකරණො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො ඡින්නවිච්ඡින්නකරණමත්තො හොති, න ච තාව සම්භඤ්ජනපලිභඤ්ජනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො සම්භඤ්ජනපලිභඤ්ජනමත්තො හොති, න ච තාව අඞ්ගමඞ්ගඅපකඩ්ඪනො හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො අඞ්ගමඞ්ගඅපකඩ්ඪනමත්තො හොති, න ච තාව ජීවිතාවොරොපනො [ජීවිතපනාසනො (සයා.) මහානි. 85] හොති. අත්ථි කඤ්චි කාලං කොධො ජීවිතාවොරොපනමත්තො හොති, න ච තාව සබ්බචාගපරිච්චාගාය සණ්ඨිතො හොති. යතො කොධො පරං පුග්ගලං ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති, එත්තාවතා කොධො පරමුස්සදගතො පරමවෙපුල්ලපත්තො හොති. යස්ස සො හොති කොධො පහීනො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිපස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪො, සො වුච්චති – විධූමො.

කොධස්ස පහීනත්තා විධූමො, කොධවත්ථුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධූමො, කොධහෙතුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධූමො, කොධහෙතුස්ස උපච්ඡින්නත්තා විධූමො. **අනීඝොති** රාගො නීඝො, දොසො නීඝො, මොහො නීඝො, කොධො නීඝො, උපනාහො නීඝො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා නීඝා. යස්සෙතෙ නීඝා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති අනීඝො.

නිරාසොති ආසා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. යස්සෙසා ආසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති නිරාසො. **ජාතීති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො. **ජරාති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො. **සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති** යො සන්තො ච විධූමො ච අනීඝො ච නිරාසො ච, සො ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයීති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘සඞ්ඛාය ලොකස්මි පරොපරානි, [පුණ්ණකාති භගවා]
> යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ;
> සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී’’ති.

සහගාථාපරියොසානා…පෙ…. පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති – ‘‘සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති.

පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො තතියො.

4. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

18. **පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ]**
මඤ්ඤාමි තං වෙදගු භාවිතත්තං;
කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමීති තිස්සො පුච්ඡා – අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං. තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්දො හොති විමතිපක්ඛන්දො ද්වෙළ්හකජාතො – ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති? සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති – අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – මනුස්සපුච්ඡා, අමනුස්සපුච්ඡා, නිම්මිතපුච්ඡා. කතමා මනුස්සපුච්ඡා? මනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, භික්ඛූ පුච්ඡන්ති, භික්ඛුනියො පුච්ඡන්ති, උපාසකා පුච්ඡන්ති, උපාසිකායො පුච්ඡන්ති, රාජානො පුච්ඡන්ති ඛත්තියා පුච්ඡන්ති, බ්‍රාහ්මණා පුච්ඡන්ති, වෙස්සා පුච්ඡන්ති, සුද්දා පුච්ඡන්ති, ගහට්ඨා පුච්ඡන්ති, පබ්බජිතා පුච්ඡන්ති – අයං මනුස්සපුච්ඡා.

කතමා අමනුස්සපුච්ඡා? අමනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, නාගා පුච්ඡන්ති, සුපණ්ණා පුච්ඡන්ති, යක්ඛා පුච්ඡන්ති, අසුරා පුච්ඡන්ති, ගන්ධබ්බා පුච්ඡන්ති, මහාරාජානො පුච්ඡන්ති, ඉන්දා පුච්ඡන්ති, බ්‍රහ්මා පුච්ඡන්ති, දෙවා පුච්ඡන්ති – අයං අමනුස්සපුච්ඡා.

කතමා නිම්මිතපුච්ඡා? භගවා රූපං අභිනිම්මිනාති මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගං අහීනින්ද්‍රියං. සො නිම්මිතො බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති. භගවා විසජ්ජෙති. අයං නිම්මිතපුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අත්තත්ථපුච්ඡා, පරත්ථපුච්ඡා, උභයත්ථපුච්ඡා…පෙ…. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – දිට්ඨධම්මිකත්ථපුච්ඡා, සම්පරායිකත්ථපුච්ඡා , පරමත්ථපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අනවජ්ජත්ථපුච්ඡා, නික්කිලෙසත්ථපුච්ඡා, වොදානත්ථපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අතීතපුච්ඡා, අනාගතපුච්ඡා, පච්චුප්පන්නපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – අජ්ඣත්තපුච්ඡා, බහිද්ධාපුච්ඡා, අජ්ඣත්තබහිද්ධාපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – කුසලපුච්ඡා, අකුසලපුච්ඡා, අබ්‍යාකතපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – ඛන්ධපුච්ඡා, ධාතුපුච්ඡා ආයතනපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – සතිපට්ඨානපුච්ඡා, සම්මප්පධානපුච්ඡා, ඉද්ධිපාදපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – ඉන්ද්‍රියපුච්ඡා, බලපුච්ඡා, බොජ්ඣඞ්ගපුච්ඡා… අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා – මග්ගපුච්ඡා, ඵලපුච්ඡා, නිබ්බානපුච්ඡා….

පුච්ඡාමි තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං ‘‘කථයස්සු මෙ’’ති පුච්ඡාමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති – යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

ඉච්චායස්මා මෙත්තගූති ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගූ භාවිතත්තන්ති. වෙදගූති තං මඤ්ඤාමි, භාවිතත්තොති තං මඤ්ඤාමි, එවං ජානාමි, එවං ආජානාමි එවං පටිජානාමි එවං පටිවිජ්ඣාමි. **වෙදගූ භාවිතත්තොති** කථඤ්ච භගවා වෙදගූ? **වෙදා** වුච්චන්ති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං…පෙ…. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි. භගවා තෙහි වෙදෙහි ජාතිජරාමරණස්ස අන්තගතො අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙණගතො ලෙණප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. වෙදානං වා අන්තගතොති වෙදගූ; වෙදෙහි වා අන්තගතොති වෙදගූ; සත්තන්නං වා ධම්මානං විදිතත්තා වෙදගූ; සක්කායදිට්ඨි විදිතා හොති, විචිකිච්ඡා විදිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො විදිතො හොති, රාගො දොසො මොහො මානො විදිතො හොති, විදිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> වෙදානි විචෙය්‍ය කෙවලානි, [සභියාති භගවා]
> සමණානං යානීධත්ථි [යානි පත්ථී (ස්‍යා.), යානි අත්ථී (ක.) සු. නි. 534] බ්‍රාහ්මණානං;
> සබ්බවෙදනාසු වීතරාගො;
> සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගූ සොති.

එවං භගවා වෙදගූ.

කථං භගවා භාවිතත්තො? භගවා භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො භාවිතපඤ්ඤො භාවිතසතිපට්ඨානො භාවිතසම්මප්පධානො භාවිතඉද්ධිපාදො භාවිතඉන්ද්‍රියො භාවිතබලො භාවිතබොජ්ඣඞ්ගො භාවිතමග්ගො, පහීනකිලෙසො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො. දුක්ඛං තස්ස පරිඤ්ඤාතං, සමුදයො පහීනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො සච්ඡිකතො, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතං, පහාතබ්බං පහීනං, භාවෙතබ්බං භාවිතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං, අපරිත්තො මහන්තො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුප්පරියොගාළ්හො බහුරතනො සාගරූපමො [සාගරසමො (ක.)] ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො හොති.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො; උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. සොතෙන සද්දං සුත්වා, ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා, ජිව්හාය රසං සායිත්වා, කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා, මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො; උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා මනාපං රූපං නාභිගිජ්ඣති නාභිහංසති [නාභිපිහයති (ස්‍යා.) මහානි. 90] න රාගං ජනෙති. තස්ස ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. චක්ඛුනා ඛො පනෙව රූපං දිස්වා අමනාපං න මඞ්කු හොති අප්පතිට්ඨිතචිත්තො [අප්පතිට්ඨීනචිත්තො (ස්‍යා.)] අලීනමනසො [ආදිනමනසො (ස්‍යා.) මහානි. 90] අබ්‍යාපන්නචෙතසො. තස්ස ඨිතොව කායො හොති ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා… ජිව්හාය රසං සායිත්වා… කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා… මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපං නාභිගිජ්ඣති නාභිහංසති න රාගං ජනෙති. තස්ස ඨිතොව කායො හොති ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. මනසායෙව ඛො පන ධම්මං විඤ්ඤාය අමනාපං න මඞ්කු හොති.

අප්පතිට්ඨිතචිත්තො අලීනමනසො අබ්‍යාපන්නචෙතසො තස්ස ඨිතොව කායො හොති ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා මනාපාමනාපෙසු රූපෙසු ඨිතොව කායො හොති ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපාමනාපෙසු ධම්මෙසු ඨිතොව කායො හොති ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා රජනීයෙ න රජ්ජති, දුස්සනීයෙ [දොසනීයෙ (ස්‍යා. ක.) මහානි. 90] න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුය්හති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය රජනීයෙ න රජ්ජති, දුස්සනීයෙ න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුය්හති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති.

දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තො, සුතෙ සුතමත්තො, මුතෙ මුතමත්තො, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තො. දිට්ඨෙ න ලිම්පති, සුතෙ න ලිම්පති, මුතෙ න ලිම්පති, විඤ්ඤාතෙ න ලිම්පති. දිට්ඨෙ අනූපයො [අනුපයො (ස්‍යා.), අනුසයො (ක.) මහානි. 90] අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති. සුතෙ…පෙ. … මුතෙ … විඤ්ඤාතෙ අනූපයො [අනුපයො (ස්‍යා.), අනුසයො (ක.) මහානි. 90] අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති.

සංවිජ්ජති භගවතො චක්ඛු, පස්සති භගවා චක්ඛුනා රූපං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො සොතං, සුණාති භගවා සොතෙන සද්දං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො ඝානං, ඝායති භගවා ඝානෙන ගන්ධං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො ජිව්හා, සායති භගවා ජිව්හාය රසං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො කායො, ඵුසති භගවා කායෙන ඵොට්ඨබ්බං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො මනො, විජානාති භගවා මනසා ධම්මං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා.

චක්ඛු රූපාරාමං රූපරතං රූපසම්මුදිතං, තං භගවතො [භගවතා (ස්‍යා.) මහානි. 90] දන්තං ගුත්තං රක්ඛිතං සංවුතං; තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. සොතං සද්දාරාමං සද්දරතං…පෙ…. ඝානං ගන්ධාරාමං ගන්ධරතං… ජිව්හා රසාරාමා රසරතා රසසම්මුදිතා, සා භගවතො දන්තා ගුත්තා රක්ඛිතා සංවුතා; තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. කායො ඵොට්ඨබ්බාරාමො ඵොට්ඨබ්බරතො ඵොට්ඨබ්බසම්මුදිතො… මනො ධම්මාරාමො ධම්මරතො ධම්මසම්මුදිතො, සො භගවතො දන්තො ගුත්තො රක්ඛිතො සංවුතො; තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති –

> ‘‘දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාභිරූහති;
> දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.
>
> ‘‘වරමස්සතරා දන්තා, ආජානීයා ච [ආජානියාව (ස්‍යා.) ධ. ප. 322] සින්ධවා;
> කුඤ්ජරා ච [කුඤ්ජරාව (ස්‍යා.)] මහානාගා, අත්තදන්තො තතො වරං.
>
> ‘‘න හි එතෙහි යානෙහි, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං;
> යථාත්තනා සුදන්තෙන, දන්තො දන්තෙන ගච්ඡති.
>
> ‘‘විධාසු න විකම්පන්ති, විප්පමුත්තා පුනබ්භවා;
> දන්තභූමිං අනුප්පත්තා, තෙ ලොකෙ විජිතාවිනො.
>
> ‘‘යස්සින්ද්‍රියානි භාවිතානි, අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙ;
> නිබ්බිජ්ඣ ඉමං පරඤ්ච ලොකං, කාලං කඞ්ඛති භාවිතො ස දන්තො’’ති [සුදන්තොති (ස්‍යා.) සු. නි. 521; මහානි. 90].

එවං භගවා භාවිතත්තොති.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගූ භාවිතත්තං, කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙති. කුතො නූති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා – ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති – කුතො නු. **දුක්ඛාති** ජාතිදුක්ඛං, ජරාදුක්ඛං, බ්‍යාධිදුක්ඛං, මරණදුක්ඛං, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං, බ්‍යසනං දුක්ඛං, නෙරයිකං දුක්ඛං, තිරච්ඡානයොනිකං දුක්ඛං, පෙත්තිවිසයිකං දුක්ඛං, මානුසිකං දුක්ඛං, ගබ්භොක්කන්තිමූලකං දුක්ඛං, ගබ්භට්ඨිතිමූලකං දුක්ඛං, ගබ්භවුට්ඨානමූලකං දුක්ඛං, ජාතස්සූපනිබන්ධකං දුක්ඛං, ජාතස්ස පරාධෙය්‍යකං දුක්ඛං, අත්තූපක්කමං දුක්ඛං, පරූපක්කමං දුක්ඛං, දුක්ඛදුක්ඛං, සඞ්ඛාරදුක්ඛං, විපරිණාමදුක්ඛං , චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො

පිනාසො ඩාහො ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිණාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං දුක්ඛං, මාතුමරණං දුක්ඛං , පිතුමරණං දුක්ඛං, භාතුමරණං දුක්ඛං, භගිනිමරණං දුක්ඛං, පුත්තමරණං දුක්ඛං, ධීතුමරණං දුක්ඛං, ඤාතිබ්‍යසනං දුක්ඛං, රොගබ්‍යසනං දුක්ඛං, භොගබ්‍යසනං දුක්ඛං, සීලබ්‍යසනං දුක්ඛං, දිට්ඨිබ්‍යසනං දුක්ඛං; යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති, අත්ථඞ්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති, කම්මසන්නිස්සිතො විපාකො, විපාකසන්නිස්සිතං කම්මං, නාමසන්නිස්සිතං රූපං, රූපසන්නිස්සිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසටං, බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අබ්භාහතං, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං – ඉමෙ වුච්චන්ති දුක්ඛා. ඉමෙ දුක්ඛා කුතො සමුදාගතා කුතො ජාතා කුතො සඤ්ජාතා කුතො නිබ්බත්තා කුතො අභිනිබ්බත්තා කුතො පාතුභූතා කිංනිදානා කිංසමුදයා කිංජාතිකා කිංපභවාති, ඉමෙසං දුක්ඛානං මූලං පුච්ඡති හෙතුං පුච්ඡති නිදානං පුච්ඡති සම්භවං පුච්ඡති පභවං පුච්ඡති සමුට්ඨානං පුච්ඡති ආහාරං පුච්ඡති ආරම්මණං පුච්ඡති පච්චයං පුච්ඡති සමුදයං පුච්ඡති පපුච්ඡති යාචති අජ්ඣෙසති පසාදෙතීති – කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ.

යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපාති. **යෙ කෙචීති** සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **ලොකස්මින්ති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **අනෙකරූපාති** අනෙකවිධා නානාප්පකාරා දුක්ඛාති – යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ]
මඤ්ඤාමි තං වෙදගූ භාවිතත්තං;
කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා’’ති.

19. **දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි, [මෙත්තගූති භගවා]**
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං;
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා.

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසීති. **දුක්ඛස්සාති** ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස බ්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛස්ස. **පභවං අපුච්ඡසීති** දුක්ඛස්ස මූලං පුච්ඡසි හෙතුං පුච්ඡසි නිදානං පුච්ඡසි සම්භවං පුච්ඡසි පභවං පුච්ඡසි සමුට්ඨානං පුච්ඡසි ආහාරං පුච්ඡසි ආරම්මණං පුච්ඡසි පච්චයං පුච්ඡසි සමුදයං පුච්ඡසි යාචසි අජ්ඣෙසසි පසාදෙසීති – දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි. **මෙත්තගූති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – මෙත්තගූති භගවා.

තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානන්ති. **තන්ති** දුක්ඛස්ස මූලං පවක්ඛාමි හෙතුං පවක්ඛාමි නිදානං පවක්ඛාමි සම්භවං පවක්ඛාමි පභවං පවක්ඛාමි සමුට්ඨානං පවක්ඛාමි ආහාරං පවක්ඛාමි ආරම්මණං පවක්ඛාමි පච්චයං පවක්ඛාමි සමුදයං පවක්ඛාමි ආචික්ඛිස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසෙස්සාමීති – තං තෙ පවක්ඛාමි. **යථා පජානන්ති** යථා පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. න ඉතිහීතිහං න ඉතිකිරාය න පරම්පරාය න පිටකසම්පදාය [න පිටකසම්පදානෙන (ක.) මහානි. 156] න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සාමං සයමභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛධම්මං තං කථයිස්සාමීති – තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං.

උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛාති. **උපධීති** දස උපධී – තණ්හූපධි, දිට්ඨූපධි, කිලෙසූපධි, කම්මූපධි, දුච්චරිතූපධි, ආහාරූපධි, පටිඝූපධි, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධී, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධී, ඡ විඤ්ඤාණකායා උපධී, සබ්බම්පි දුක්ඛං දුක්ඛමනට්ඨෙන [දුක්ඛට්ඨෙන (ස්‍යා.)] උපධි. ඉමෙ වුච්චන්ති දස උපධී. **දුක්ඛාති** ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං නෙරයිකං දුක්ඛං…පෙ.… දිට්ඨිබ්‍යසනං දුක්ඛං. යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති, අත්ථඞ්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති, කම්මසන්නිස්සිතො විපාකො, විපාකසන්නිස්සිතං කම්මං, නාමසන්නිස්සිතං රූපං, රූපසන්නිස්සිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසටං, බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අබ්භාහතං, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං – ඉමෙ වුච්චන්ති දුක්ඛා. ඉමෙ දුක්ඛා උපධිනිදානා උපධිහෙතුකා උපධිපච්චයා උපධිකාරණා හොන්ති පභවන්ති සම්භවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තීති – උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා.

යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපාති. **යෙ කෙචීති** සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **ලොකස්මින්ති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **අනෙකරූපාති** අනෙකවිධා නානප්පකාරා දුක්ඛාති – යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා. තෙනාහ භගවා –

‘‘දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි, [මෙත්තගූති භගවා]

තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං;
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා, යෙ කෙචි ලොකස්මිමනෙකරූපා''ති.

20. **යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති, පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො;**
තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා, දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී.

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොතීති. **යොති** යො යාදිසො යථායුත්තො යථාවිහිතො යථාපකාරො යංඨානප්පත්තො යංධම්මසමන්නාගතො ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුස්සො වා. **අවිද්වාති** අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤො. **උපධිං කරොතීති** තණ්හූපධිං කරොති, දිට්ඨූපධිං කරොති, කිලෙසූපධිං කරොති, කම්මූපධිං කරොති, දුච්චරිතූපධිං කරොති, ආහාරූපධිං කරොති, පටිඝූපධිං කරොති, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධී කරොති, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධී කරොති, ඡ විඤ්ඤාණකායෙ උපධී කරොති ජනෙති සඤ්ජනෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙතීති – අවිද්වා උපධිං කරොති.

පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දොති පුනප්පුනං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං එති සමුපෙති උපගච්ඡති ගණ්හාති පරාමසති අභිනිවිසතීති – පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති. **මන්දොති** මන්දො මොමූහො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤොති – පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො.

තස්මා පජානං උපධිං න කයිරාති. **තස්මාති** තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා එතං ආදීනවං සම්පස්සමානො උපධීසූති තස්මා. **පජානන්ති** පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො , ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති…පෙ…. ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති…පෙ…. ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. **උපධිං න කයිරාති** තණ්හූපධිං න කරෙය්‍ය, දිට්ඨූපධිං න කරෙය්‍ය, කිලෙසූපධිං න කරෙය්‍ය, දුච්චරිතූපධිං න කරෙය්‍ය, ආහාරූපධිං න කරෙය්‍ය, පටිඝූපධිං න කරෙය්‍ය, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධී න කරෙය්‍ය, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධී න කරෙය්‍ය, ඡ විඤ්ඤාණකායෙ උපධී න කරෙය්‍ය, න ජනෙය්‍ය න සඤ්ජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍යාති – තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා.

දුක්ඛස්සාති ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස බ්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛස්ස. **පභවානුපස්සීති** දුක්ඛස්ස මූලානුපස්සී හෙතානුපස්සී නිදානානුපස්සී සම්භවානුපස්සී පභවානුපස්සී සමුට්ඨානානුපස්සී ආහාරානුපස්සී ආරම්මණානුපස්සී පච්චයානුපස්සී සමුදයානුපස්සී. අනුපස්සනා වුච්චති ඤාණං. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. ඉමාය අනුපස්සනාය පඤ්ඤාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. සො වුච්චති අනුපස්සීති – දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී. තෙනාහ භගවා –

''යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති, පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො;
තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා, දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී''ති.

21. **යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;**
කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච;

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නොති යං තං අපුච්ඡිම්හ අයාචිම්හ අජ්ඣෙසිම්හ පසාදයිම්හ. **අකිත්තයී නොති** කිත්තිතං [අකිත්ති තං (ස්‍යා.) එවමීදිසෙසු පදෙසු අතීතවිභත්තිවසෙන මහානි. 110] පකිත්තිතං ආචික්ඛිතං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං [පඤ්ඤාපිතං (ක.)] පට්ඨපිතං විවරිතං විභත්තං උත්තානීකතං පකාසිතන්ති – යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො.

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම, අඤ්ඤං තං යාචාම, අඤ්ඤං තං අජ්ඣෙසාම, අඤ්ඤං තං පසාදෙම, උත්තරිං තං පුච්ඡාම. **තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති** ඉඞ්ඝ බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි.

කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්චාති. **කථං නූති** සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා – ''එවං නු ඛො, නනු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො''ති – කථං නු. **ධීරාති** ධීරා පණ්ඩිතා පඤ්ඤවන්තො බුද්ධිමන්තො ඤාණිනො විභාවිනො මෙධාවිනො . **ඔඝන්ති** කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං. **ජාතීති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො. **ජරාති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා

ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො. **සොකොති** ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන වා සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන වා ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො අන්තොඩාහො අන්තොපරිඩාහො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං. **පරිදෙවොති** ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන වා සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන වා ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො [ලාපො පලාපො (ස්‍යා.) ධම්මසඞ්ගණියෙ] විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං [ලාලප්පායනා ලාලප්පායිතත්තං (බහූසු) ජරාසුත්තනිද්දෙසට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා].

කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්චාති ධීරා කථං ඔඝඤ්ච ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච සොකඤ්ච පරිදෙවඤ්ච තරන්ති උත්තරන්ති පතරන්ති සමතික්කමන්ති වීතිවත්තන්තීති – කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච.

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහීති. **තන්ති** යං පුච්ඡාමි යං යාචාමි යං අජ්ඣෙසාමි යං පසාදෙමි. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං . යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො මුනි මොනප්පත්තො. තීණි මොනෙය්‍යානි – කායමොනෙය්‍යං වචීමොනෙය්‍යං මනොමොනෙය්‍යං.

කතමං කායමොනෙය්‍යං? තිවිධානං කායදුච්චරිතානං පහානං කායමොනෙය්‍යං. තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං. කායාරම්මණෙ ඤාණං කායමොනෙය්‍යං. කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං. පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං. කායෙ ඡන්දරාගස්ස පහානං කායමොනෙය්‍යං. කායසඞ්ඛාරනිරොධො චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. ඉදං කායමොනෙය්‍යං.

කතමං වචීමොනෙය්‍යං? චතුබ්බිධානං වචීදුච්චරිතානං පහානං වචීමොනෙය්‍යං. චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං වචීමොනෙය්‍යං. වාචාරම්මණෙ ඤාණං වචීමොනෙය්‍යං. වාචාපරිඤ්ඤා වචීමොනෙය්‍යං. පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො වචීමොනෙය්‍යං. වාචාය ඡන්දරාගස්ස පහානං වචීමොනෙය්‍යං. වචීසඞ්ඛාරනිරොධො දුතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යං. ඉදං වචීමොනෙය්‍යං.

කතමං මනොමොනෙය්‍යං? තිවිධානං මනොදුච්චරිතානං පහානං මනොමොනෙය්‍යං. තිවිධං මනොසුචරිතං මනොමොනෙය්‍යං. චිත්තාරම්මණෙ ඤාණං මනොමොනෙය්‍යං. චිත්තපරිඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං. පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො මනොමොනෙය්‍යං. චිත්තෙ ඡන්දරාගස්ස පහානං මනොමොනෙය්‍යං. චිත්තසඞ්ඛාරනිරොධො සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යං. ඉදං මනොමොනෙය්‍යං .

> කායමුනිං වචීමුනිං [වාචාමුනිං (බහූසු) ඉතිවු. 67], මනොමුනිමනාසවං;
> මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං, ආහු සබ්බප්පහායිනං.
>
> කායමුනිං වචීමුනිං, මනොමුනිමනාසවං;
> මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං, ආහු නින්හාතපාපකන්ති.

ඉමෙහි තීහි මොනෙය්‍යෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතා. ඡ මුනිනො [මුනයො (ස්‍යා.) මහානි. 14] – අගාරමුනිනො, අනගාරමුනිනො, සෙඛමුනිනො [සෙක්ඛමුනිනො (ස්‍යා. ක.)], අසෙඛමුනිනො, පච්චෙකමුනිනො මුනිමුනිනොති. කතමෙ අගාරමුනිනො? යෙ තෙ අගාරිකා දිට්ඨපදා විඤ්ඤාතසාසනා – ඉමෙ අගාරමුනිනො. කතමෙ අනගාරමුනිනො? යෙ තෙ පබ්බජිතා දිට්ඨපදා විඤ්ඤාතසාසනා – ඉමෙ අනගාරමුනිනො. සත්ත සෙඛා සෙඛමුනිනො. අරහන්තො අසෙඛමුනිනො. පච්චෙකසම්බුද්ධා පච්චෙකමුනිනො. තථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා මුනිමුනිනො.

> න මොනෙන මුනී [මුනි (ස්‍යා. ක.) ධ. ප. 268] හොති, මූළ්හරූපො අවිද්දසු;
> යො ච තුලංව පග්ගය්හ, වරමාදාය පණ්ඩිතො.
>
> පාපානි පරිවජ්ජෙති, ස මුනී තෙන සො මුනි;
> යො මුනාති උභො ලොකෙ, මුනි තෙන පවුච්චති.
>
> අසතඤ්ච සතඤ්ච ඤත්වා ධම්මං, අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙ;
> දෙවමනුස්සෙහි පූජනීයො [පූජිතො (ස්‍යා. ක.) මහානි. 14], සඞ්ගජාලමතිච්ච [සඞ්ග ජාලමතිච්ච, සු. නි. 532] සො මුනීති.

සාධු වියාකරොහීති තං සාධු ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි. **තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති** තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති – තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ''යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො, අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
> කථං නු ධීරා විතරන්ති ඕඝං, ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච;
> තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

22. **කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං, [මෙත්තගූති භගවා]**
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මන්ති. ධම්මන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ, චත්තාරො සම්මප්පධානෙ, චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ , පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, නිබ්බානඤ්ච, නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං කිත්තයිස්සාමි ආචික්ඛිස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසිස්සාමීති – කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං. **මෙත්තගූති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහන්ති. දිට්ඨෙ ධම්මෙති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති...පෙ.... යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙති – එවම්පි දිට්ඨෙ ධම්මෙ කථයිස්සාමි. අථ වා, දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ දුක්ඛං කථයිස්සාමි, සමුදයෙ දිට්ඨෙ සමුදයං කථයිස්සාමි, මග්ගෙ දිට්ඨෙ මග්ගං කථයිස්සාමි, නිරොධෙ දිට්ඨෙ නිරොධං කථයිස්සාමීති – එවම්පි දිට්ඨෙ ධම්මෙ කථයිස්සාමි. අථ වා, දිට්ඨෙ ධම්මෙ සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනෙය්‍යිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති – එවම්පි දිට්ඨෙ ධම්මෙ කථයිස්සාමීති දිට්ඨෙ ධම්මෙ. **අනීතිහන්ති** න ඉතිහීතිහං න ඉතිකිරාය න පරම්පරාය න පිටකසම්පදාය න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා, සාමං සයමභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛධම්මං, තං කථයිස්සාමීති – දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති... ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති...පෙ.... ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො...පෙ.... සො වුච්චති සතො. **චරන්ති** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති – යං විදිත්වා සතො චරං.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා? විසතාති විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසමාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසංහරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා, විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ එකවොකාරභවෙ චතුවොකාරභවෙ පඤ්චවොකාරභවෙ අතීතෙ අනාගතෙ පච්චුප්පන්නෙ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා [යා සා ලොකෙ විසත්තිකා (ස්‍යා.) කාමසුත්තනිද්දෙසට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා], ලොකෙ චෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ භගවා –

> ''කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං, [මෙත්තගූති භගවා]
> දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
> යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තික''න්ති.

23. **තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි ධම්මමුත්තමං;**
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

තඤ්චාහං අභිනන්දාමීති. තන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං [බ්‍යපථං (ස්‍යා. ක.)] දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං [දෙසනං අනුසන්ධිං (ස්‍යා.)]. නන්දාමීති අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි යාචාමි පත්ථයාමි පිහයාමි

අභිජප්පාමීති – තඤ්චාහං අභිනන්දාමි.

මහෙසි ධම්මමුත්තමන්ති. මහෙසීති කිං මහෙසි භගවා, මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී [එසි ගවෙසි (ස්‍යා.) මහානි. 150] පරියෙසීති මහෙසි, මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං…පෙ…. මහන්තං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං… මහන්තං විමුත්තික්ඛන්ධං… මහන්තං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො තමොකායස්ස පදාලනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො විපල්ලාසස්ස පභෙදනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො තණ්හාසල්ලස්ස අබ්බහනං [අබ්බූහනං (බහූසු), අබ්බූහං (සී. අට්ඨ.)] එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො දිට්ඨිසඞ්ඝාතස්ස විනිවෙඨනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො මානධජස්ස පපාතනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො අභිසඞ්ඛාරස්ස වූපසමං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො ඔඝස්ස නිත්ථරණං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො භාරස්ස නික්ඛෙපනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො සංසාරවට්ටස්ස උපච්ඡෙදං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො සන්තාපස්ස නිබ්බාපනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො පරිළාහස්ස පටිප්පස්සද්ධිං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහතො ධම්මධජස්ස උස්සාපනං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ…පෙ…. මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ… මහන්තෙ ඉද්ධිපාදෙ… මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි… මහන්තානි බලානි… මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ… මහන්තං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං… මහන්තං පරමත්ථං අමතං නිබ්බානං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහෙසක්ඛෙහි සත්තෙහි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො – ‘‘කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, කහං නරාසභො’’ති මහෙසි. **ධම්මමුත්තමන්ති** ධම්මමුත්තමං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **උත්තමන්ති** අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං ධම්මන්ති – මහෙසි ධම්මමුත්තමං.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති… ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, වෙදනාසු…පෙ…. චිත්තෙ… ධම්මෙසු… ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො… සො වුච්චති සතො. **චරන්ති** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති – යං විදිත්වා සතො චරං.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා…පෙ…. විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා, ලොකෙ වෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි ධම්මමුත්තමං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තික’’න්ති.

24. **යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [මෙත්තගූති භගවා]**
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච, පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසීති යං කිඤ්චි පජානාසි ආජානාසි විජානාසි පටිවිජානාසි පටිවිජ්ඣසීති – යං කිඤ්චි සම්පජානාසි. **මෙත්තගූති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – මෙත්තගූති භගවා.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති. උද්ධන්ති අනාගතං [උද්ධං වුච්චති අනාගතං (ස්‍යා. ක.)]; **අධොති** අතීතං; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නං. **උද්ධන්ති** දෙවලොකො; **අධොති** නිරයලොකො; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** මනුස්සලොකො. අථ වා, **උද්ධන්ති** කුසලා ධම්මා; **අධොති** අකුසලා ධම්මා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අබ්‍යාකතා ධම්මා. **උද්ධන්ති** අරූපධාතු; **අධොති** කාමධාතු; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** රූපධාතු. **උද්ධන්ති** සුඛා වෙදනා; **අධොති** දුක්ඛා වෙදනා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. **උද්ධන්ති** උද්ධං පාදතලා; **අධොති** අධො කෙසමත්ථකා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** වෙමජ්ඣෙති – උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ.

එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච, පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙති එතෙසූති ආචික්ඛිතෙසු දෙසිතෙසු පඤ්ඤපිතෙසු පට්ඨපිතෙසු විවරිතෙසු විභජිතෙසු උත්තානීකතෙසු පකාසිතෙසු. නන්දී වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **නිවෙසනන්ති** ද්වෙ නිවෙසනා – තණ්හානිවෙසනා ච දිට්ඨිනිවෙසනා ච. කතමා තණ්හා නිවෙසනා? යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන …පෙ…. අයං තණ්හානිවෙසනා. කතමා දිට්ඨිනිවෙසනා? වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි …පෙ…. අයං දිට්ඨිනිවෙසනා.

පනුජ්ජ විඤ්ඤාණන්ති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං. එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසඞ්ඛාරසහගතඤ්ච විඤ්ඤාණං නුජ්ජ පනුජ්ජ නුද පනුද ජහ පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං.

භවෙ න තිට්ඨෙති. භවාති ද්වෙ භවා – කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො. කතමො කම්මභවො? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො – අයං කම්මභවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො? පටිසන්ධිකා රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං – අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො. **භවෙ න තිට්ඨෙති** නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණඤ්ච කම්මභවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුනබ්භවං පජහන්තො විනොදෙන්තො බ්‍යන්තීකරොන්තො අනභාවං ගමෙන්තො කම්මභවෙ න තිට්ඨෙය්‍ය පටිසන්ධිකෙ පුනබ්භවෙ න තිට්ඨෙය්‍ය න සන්තිට්ඨෙය්‍යාති – පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [මෙත්තගූති භගවා]
> උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
> එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච, පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ’’ති.

25. **එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො,**
භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි;
ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං.

එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තොති. එවංවිහාරීති නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසඞ්ඛාරසහගතවිඤ්ඤාණඤ්ච කම්මභවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුනබ්භවං පජහන්තො විනොදෙන්තො බ්‍යන්තීකරොන්තො අනභාවං ගමෙන්තොති – එවංවිහාරී. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො…පෙ…. සො වුච්චති සතො. **අප්පමත්තොති** සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී අට්ඨිතකාරී අනොලීනවුත්ති [අනොලීනවුත්තිකො (ක.) මහානි. 14] අනික්ඛිත්තච්ඡන්දො අනික්ඛිත්තධුරො අප්පමත්තො කුසලෙසු ධම්මෙසු – ‘‘කථාහං [කදාහං (ස්‍යා.)] අපරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං පරිපූරෙය්‍යං, පරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හෙය්‍ය’’න්ති යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී [අප්පටිවානි (ක.) මහානි. 14] ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු. ‘‘කථාහං අපරිපූරං වා සමාධික්ඛන්ධං…පෙ…. පඤ්ඤාක්ඛන්ධං… විමුත්තික්ඛන්ධං… විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙය්‍යං පරිපූරං වා විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හෙය්‍ය’’න්ති යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු. ‘‘කථාහං අපරිඤ්ඤාතං වා දුක්ඛං පරිජානෙය්‍යං, අප්පහීනෙ වා කිලෙසෙ පජහෙය්‍යං , අභාවිතං වා මග්ගං භාවෙය්‍යං, අසච්ඡිකතං වා නිරොධං සච්ඡිකරෙය්‍ය’’න්ති යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති – එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො.

භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානීති. භික්ඛූති පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො [කල්‍යාණපුථුජ්ජනො (ස්‍යා.), එවමීදිසෙසු ඨානෙසු] වා භික්ඛු සෙක්ඛො වා භික්ඛු. **චරන්ති** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තො. **මමත්තාති** ද්වෙ මමත්තා – තණ්හාමමත්තඤ්ච දිට්ඨිමමත්තඤ්ච…පෙ…. ඉදං තණ්හාමමත්තං…පෙ…. ඉදං දිට්ඨිමමත්තං… තණ්හාමමත්තං පහාය දිට්ඨිමමත්තං පටිනිස්සජ්ජිත්වා මමත්තෙ ජහිත්වා චජිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි.

ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛන්ති. ජාතීති යා තෙසං තෙසං සත්තානං…පෙ…. **ජරන්ති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං…පෙ…. **සොකොති** ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස…පෙ…. **පරිදෙවොති** ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස…පෙ…. **ඉධාති** ඉමිස්සා දිට්ඨියා…පෙ…. ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ. **විද්වාති** විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **දුක්ඛන්ති** ජාතිදුක්ඛං…පෙ…. දොමනස්සුපායාසදුක්ඛං. **ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛන්ති** විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී ඉධෙව ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච සොකපරිද්දවඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති – ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො, භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි;
> ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛ’’න්ති.

26. **එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;**
අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනොති. එතන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං නන්දාමි අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. **මහෙසිනොති** කිං මහෙසි භගවා? මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි…පෙ.… කහං නරාසභොති මහෙසීති – එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො.

සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකන්ති. සුකිත්තිතන්ති සුකිත්තිතං සුආචික්ඛිතං සුදෙසිතං සුපඤ්ඤපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිවරිතං සුවිභජිතං සුඋත්තානීකතං සුපකාසිතන්ති – සුකිත්තිතං. **ගොතමනූපධීකන්ති** උපධී වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. උපධිප්පහානං උපධිවූපසමං උපධිපටිනිස්සග්ගං උපධිපටිපස්සද්ධං අමතං නිබ්බානන්ති – සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං.

අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛන්ති. අද්ධාති එකංසවචනං නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛාවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නිරොධවචනං අප්පණ්ණකවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං – අද්ධාති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං… පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **පහාසි දුක්ඛන්ති** ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං පහාසි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීකරොසි අනභාවං ගමෙසීති – අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති – තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;
> අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො’’ති.

27. **තෙ චාපි නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛං, යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය;**
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග, අප්පෙව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය.

තෙ චාපි නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති. තෙ චාපීති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. **පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති** ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං පජහෙය්‍යුං විනොදෙය්‍යුං බ්‍යන්තීකරෙය්‍යුං අනභාවං ගමෙය්‍යුන්ති – තෙ චාපි නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛං.

යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති. යෙති ඛත්තියෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ ච වෙස්සෙ ච සුද්දෙ ච ගහට්ඨෙ ච පබ්බජිතෙ ච දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච. **ත්වන්ති** භගවන්තං භණති. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං…පෙ.… සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති** අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය සක්කච්චං ඔවදෙය්‍ය අභිණ්හං ඔවදෙය්‍ය පුනප්පුනං ඔවදෙය්‍ය අනුසාසෙය්‍යාති – යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය.

තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගාති. තන්ති භගවන්තං භණති. **නමස්සාමීති** කායෙන වා නමස්සාමි, වාචාය වා නමස්සාමි, චිත්තෙන වා නමස්සාමි, අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, සක්කරොමි ගරුං කරොමි [ගරුකරොමි (ස්‍යා.)] මානෙමි පූජෙමි. **සමෙච්චාති** සමෙච්ච අභිසමෙච්ච සමාගන්ත්වා අභිසමාගන්ත්වා සම්මුඛා තං නමස්සාමි. **නාගාති** නාගො ච භගවා ආගුං න කරොතීති – නාගො, න ගච්ඡතීති – නාගො, න ආගච්ඡතීති – නාගො. කථං භගවා ආගුං න කරොතීති – නාගො? ආගු වුච්චති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ, [සභියාති භගවා]
> සබ්බසංයොගෙ [සබ්බයොගෙ (ක.), සු. නි. 527] විසජ්ජ බන්ධනානි;
> සබ්බත්ථ න සජ්ජතී විමුත්තො, නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තාති.

එවං භගවා ආගුං න කරොතීති – නාගො.

කථං භගවා න ගච්ඡතීති – නාගො. භගවා න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, න දොසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාගවසෙන ගච්ඡති, න දොසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උද්ධච්චවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡාවසෙන ගච්ඡති, න අනුසයවසෙන ගච්ඡති, න වග්ගෙහි ධම්මෙහි යායති නීයති [නියාති (ස්‍යා. ක.)] වුය්හති සංහරීයති. එවං භගවා න ගච්ඡතීති – නාගො.

කථං භගවා න ආගච්ඡතීති – නාගො. සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති. සකදාගාමිමග්ගෙන…පෙ.… අනාගාමිමග්ගෙන… අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති. එවං භගවා න ආගච්ඡතීති නාගොති – තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග.

අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍යාති අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය සක්කච්චං ඔවදෙය්‍ය අභිණ්හං ඔවදෙය්‍ය පුනප්පුනං ඔවදෙය්‍ය අනුසාසෙය්‍යාති – අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘තෙ චාපි නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛං, යෙ ත්වං මුනී අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය;
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග, අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍යා’’ති.

28. **යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤා, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං;**
අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි, තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො.

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤාති. බ්‍රාහ්මණොති සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො. සක්කායදිට්ඨි බාහිතා හොති, විචිකිච්ඡා බාහිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දොසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති. බාහිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

බාහිත්වා සබ්බපාපකානි, [සභියාති භගවා]
විමලො සාධුසමාහිතො ඨිතත්තො;
සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො, අසිතො [අනිස්සිතො (ස්‍යා.) සු. නි. 524] තාදි පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මා.

වෙදගූති වෙදො වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං…පෙ…. සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගූ සොති. **අභිජඤ්ඤාති** අභිජානෙය්‍ය ආජානෙය්‍ය විජානෙය්‍ය පටිවිජානෙය්‍ය පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති – යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤා.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති. අකිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, යස්සෙතෙ කිඤ්චනා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති අකිඤ්චනො. **කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **භවාති** ද්වෙ භවා – කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො …පෙ…. අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො. **අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති** අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමභවෙ ච අසත්තං අලග්ගං අලග්ගිතං අපලිබුද්ධං නික්ඛන්තං නිස්සටං විප්පමුත්තං විසඤ්ඤුත්තං විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරන්තන්ති – අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං.

අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරීති. අද්ධාති එකංසවචනං…පෙ…. අවත්ථාපනවචනමෙතං – අද්ධාති. **ඔඝන්ති** කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං. **අතාරීති** උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයීති – අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි.

තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛොති. තිණ්ණොති කාමොඝං තිණ්ණො, භවොඝං තිණ්ණො, දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සංසාරපථං තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්ථිණ්ණො [නිත්තිණ්ණො (ස්‍යා.)] අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො. සො වුත්ථවාසො [වුට්ඨවාසො (ස්‍යා.) මහානි. 6] චිණ්ණචරණො ගතද්ධො ගතදිසො ගතකොටිකො පාලිතබ්‍රහ්මචරියො උත්තමදිට්ඨිප්පත්තො භාවිතමග්ගො, පහීනකිලෙසො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො . දුක්ඛං තස්ස පරිඤ්ඤාතං, සමුදයො පහීනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො සච්ඡිකතො, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතං, පහාතබ්බං පහීනං, භාවෙතබ්බං භාවිතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං. සො උක්ඛිත්තපලිඝො සංකිණ්ණපරික්ඛො අබ්බුළ්හෙසිකො නිරග්ගළො අරියො පන්නද්ධජො පන්නභාරො විසඤ්ඤුත්තො පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො [පණුන්නපච්චෙකසච්චො (ක.)] සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසො පරමපුරිසො පරමපත්තිප්පත්තො. සො නෙව ආචිනාති න අපචිනාති, අපචිනිත්වා ඨිතො. නෙව පජහති න උපාදියති, පජහිත්වා ඨිතො. නෙව විසිනෙති න උස්සිනෙති, විසිනෙත්වා ඨිතො. නෙව විධූපෙති න සන්ධූපෙති, විධූපෙත්වා ඨිතො. අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතත්තා ඨිතො. අසෙක්ඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන…පෙ…. පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන… විමුත්තික්ඛන්ධෙන… විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතත්තා ඨිතො. සච්චං සම්පටිපාදයිත්වා [පටිපාදයිත්වා (ස්‍යා.)] ඨිතො. එජං සමතික්කමිත්වා ඨිතො. කිලෙසග්ගිං පරියාදියිත්වා ඨිතො. අපරිගමනතාය ඨිතො. කථං [කටං (ස්‍යා.) කාමසුත්තනිද්දෙසට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] සමාදාය ඨිතො? විමුත්තිපටිසෙවනතාය ඨිතො . මෙත්තාය පාරිසුද්ධියා ඨිතො. කරුණාය …පෙ…. මුදිතාය… උපෙක්ඛාය පාරිසුද්ධියා ඨිතො. අච්චන්තපාරිසුද්ධියා ඨිතො. අතම්මයතාය [අකම්මඤ්ඤතාය (ස්‍යා.)] පාරිසුද්ධියා ඨිතො. විමුත්තත්තා ඨිතො. සන්තුස්සිතත්තා ඨිතො. ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතො. ධාතුපරියන්තෙ ඨිතො. ආයතනපරියන්තෙ ඨිතො. ගතිපරියන්තෙ ඨිතො. උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතො. පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතො. භවපරියන්තෙ ඨිතො. සංසාරපරියන්තෙ ඨිතො. වට්ටපරියන්තෙ ඨිතො. අන්තිමභවෙ ඨිතො. අන්තිමෙ සමුස්සයෙ ඨිතො. අන්තිමදෙහධරො අරහා.

තස්සායං පච්ඡිමකො භවො, චරිමොයං සමුස්සයො;
ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති.

තිණ්ණො ච පාරන්ති පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. සො පාරගතො පාරප්පත්තො අන්තගතො අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙණගතො ලෙණප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – තිණ්ණො ච පාරං.

අඛිලොති රාගො ඛිලො, දොසො ඛිලො, මොහො ඛිලො, කොධො ඛිලො, උපනාහො ඛිලො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා ඛිලා. යස්සෙතෙ ඛිලා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා සො වුච්චති අඛිලො. **අකඞ්ඛොති** දුක්ඛෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛසමුදයෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය කඞ්ඛා, පුබ්බන්තෙ කඞ්ඛා, අපරන්තෙ කඞ්ඛා, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛා, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛා, යා එවරූපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසග්ගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. යස්සෙතෙ කඞ්ඛා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා සො වුච්චති අකඞ්ඛොති – තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුමාභිජඤ්ඤා, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං;
> අද්ධා හි සො ඕඝමිමං අතාරි, තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො’’ති.

29. **විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ, භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ;**
සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධාති. විද්වාති විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **යොති** යො යාදිසො…පෙ…. මනුස්සො වා. **වෙදගූති** වෙදා වුච්චන්ති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි [ඤාණං…පෙ…. සබ්බවෙදමතිච්ච වෙදගූ සොති. (සයා.) පස්ස මහානි. 81]. තෙහි වෙදෙහි ජාතිජරාමරණස්ස අන්තගතො අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙණගතො ලෙණප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. වෙදානං වා අන්තගතොති වෙදගූ, වෙදෙහි වා අන්තගතොති වෙදගූ, සත්තන්නං වා ධම්මානං විදිතත්තා වෙදගූ. සක්කායදිට්ඨි විදිතා හොති, විචිකිච්ඡා…පෙ…. සීලබ්බතපරාමාසො… රාගො… දොසො… මොහො… මානො විදිතො හොති. විදිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> වෙදානි විචෙය්‍ය කෙවලානි, [සභියාති භගවා]
> සමණානං යානීධත්ථි බ්‍රාහ්මණානං;
> සබ්බවෙදනාසු වීතරාගො, සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගූ සො.

නරොති සත්තො නරො මානවො පොසො පුග්ගලො ජීවො ජාගු [ජාතු (සයා.)] ජන්තු ඉන්දගු [ඉන්දගූ (සයා.)] මනුජො. **ඉධාති** ඉමිස්සා දිට්ඨියා…පෙ…. ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙති – විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ.

භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජාති. භවාභවෙති භවාභවෙ කම්මභවෙ පුනබ්භවෙ කාමභවෙ, කම්මභවෙ කාමභවෙ පුනබ්භවෙ රූපභවෙ, කම්මභවෙ රූපභවෙ පුනබ්භවෙ අරූපභවෙ, කම්මභවෙ අරූපභවෙ පුනබ්භවෙ පුනප්පුනභවෙ, පුනප්පුනගතියා පුනප්පුනඋපපත්තියා පුනප්පුනපටිසන්ධියා පුනප්පුනඅත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා. **සඞ්ගාති** සත්ත සඞ්ගා – රාගසඞ්ගො, දොසසඞ්ගො, මොහසඞ්ගො, මානසඞ්ගො, දිට්ඨිසඞ්ගො, කිලෙසසඞ්ගො, දුච්චරිතසඞ්ගො. **විසජ්ජාති** සඞ්ගෙ වොසජ්ජෙත්වා වා විසජ්ජ. අථ වා, සඞ්ගෙ බන්ධෙ විබන්ධෙ ආබන්ධෙ ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පලිබුද්ධෙ බන්ධනෙ ඵොටයිත්වා [මොචයිත්වා (සයා.)] වා විසජ්ජ. යථා යානං වා වය්හං වා රථං වා සකටං වා සන්දමානිකං වා සජ්ජං විසජ්ජං කරොන්ති විකොපෙන්ති – එවමෙව තෙ සඞ්ගෙ වොසජ්ජෙත්වා වා විසජ්ජ. අථ වා, සඞ්ගෙ බන්ධෙ විබන්ධෙ ආබන්ධෙ ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පලිබුද්ධෙ බන්ධනෙ ඵොටයිත්වා වා විසජ්ජාති – භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ.

සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා… යස්සෙසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති වීතතණ්හො විගතතණ්හො චත්තතණ්හො වන්තතණ්හො මුත්තතණ්හො පහීනතණ්හො පටිනිස්සට්ඨතණ්හො වීතරාගො චත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති – සො වීතතණ්හො. **අනීඝොති** රාගො නීඝො, දොසො නීඝො, මොහො නීඝො, කොධො නීඝො, උපනාහො නීඝො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා නීඝා. යස්සෙතෙ නීඝා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති අනීඝො. **නිරාසොති** ආසා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. යස්සෙසා ආසා තණ්හා පහීනා

සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති නිරාසො. **ජාතීති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං…පෙ…. ආයතනානං පටිලාභො. **ජරාති** යා තෙසං තෙසං සත්තානං …පෙ…. ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො. අයං වුච්චති ජරා. **සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති** යො සො වීතතණ්හො අනීඝො ච නිරාසො ච, සො ඛො ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයීති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ, භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ;
> සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො, අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො චතුත්ථො.

5. ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

30. **පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා ධොතකො]**
වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං;
තව සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමීති තිස්සො පුච්ඡා – අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා…පෙ…. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා…පෙ…. නිබ්බානපුච්ඡා. **පුච්ඡාමි** තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං, කථයස්සු මෙති – පුච්ඡාමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

ඉච්චායස්මා ධොතකොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. **ආයස්මාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං ආයස්මාති. **ධොතකොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා ධොතකො.

වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං කඞ්ඛාමි අභිකඞ්ඛාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. **මහෙසීති** කිං මහෙසි භගවා? මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි…පෙ…. කහං නරාසභොති මහෙසීති – වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං.

තව සුත්වාන නිග්ඝොසන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති – තව සුත්වාන නිග්ඝොසං.

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනොති. සික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා – අධිසීලසික්ඛා, අධිචිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා…පෙ…. අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. **නිබ්බානමත්තනොති** අත්තනො රාගස්ස නිබ්බාපනාය, දොසස්ස නිබ්බාපනාය, මොහස්ස නිබ්බාපනාය, කොධස්ස නිබ්බාපනාය , උපනාහස්ස නිබ්බාපනාය…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපස්සද්ධියා අධිසීලම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිචිත්තම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛෙය්‍ය. ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පස්සන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පච්චවෙක්ඛන්තො සික්ඛෙය්‍ය, චිත්තං පදහන්තො සික්ඛෙය්‍ය, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො සික්ඛෙය්‍ය, වීරියං පග්ගණ්හන්තො සික්ඛෙය්‍ය, සතිං උපට්ඨපෙන්තො සික්ඛෙය්‍ය, චිත්තං සමාදහන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පඤ්ඤාය පජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පහාතබ්බං පජහන්තො සික්ඛෙය්‍ය, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛෙය්‍ය, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ආචරෙය්‍ය සමාචරෙය්‍ය සමාදාය වත්තෙය්‍යාති – සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං, [ඉච්චායස්මා ධොතකො]
> වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං;
> තව සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො’’ති.

31. **තෙනහාතප්පං කරොහි, [ධොතකාති භගවා]**
ඉධෙව නිපකො සතො;
ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

තෙනහාතප්පං කරොහීති ආතප්පං කරොහි, උස්සාහං කරොහි, උස්සොළ්හිං කරොහි, ථාමං කරොහි, ධිතිං කරොහි, වීරියං කරොහි, ඡන්දං ජනෙහි සඤ්ජනෙහි උපට්ඨපෙහි සමුට්ඨපෙහි නිබ්බත්තෙහි අභිනිබ්බත්තෙහීති – තෙනහාතප්පං කරොහි.

ධොතකාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – ධොතකාති භගවා.

ඉධෙව නිපකො සතොති. ඉධාති ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමස්මිං ආදායෙ ඉමස්මිං ධම්මෙ ඉමස්මිං විනයෙ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං පාවචනෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ. **නිපකොති** නිපකො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ.… සො වුච්චති සතොති – ඉධෙව නිපකො සතො.

ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසන්ති ඉතො මය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගණ්හිත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති – ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං.

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනොති. සික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා – අධිසීලසික්ඛා, අධිචිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා…පෙ.… අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. **නිබ්බානමත්තනොති** අත්තනො රාගස්ස නිබ්බාපනාය, දොසස්ස නිබ්බාපනාය, මොහස්ස නිබ්බාපනාය, කොධස්ස නිබ්බාපනාය, උපනාහස්ස නිබ්බාපනාය…පෙ.… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපස්සද්ධියා අධිසීලම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිචිත්තම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛෙය්‍ය. ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය…පෙ.… සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ආචරෙය්‍ය සමාචරෙය්‍ය සමාදාය වත්තෙය්‍යාති – සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘තෙනහාතප්පං කරොහි, [ධොතකාති භගවා]
> ඉධෙව නිපකො සතො;
> ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං, සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො’’ති.

32. **පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ, අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානං;**
තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු, පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි.

පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති. දෙවාති තයො දෙවා – සම්මුතිදෙවා, උපපත්තිදෙවා, විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සම්මුතිදෙවා? සම්මුතිදෙවා වුච්චන්ති රාජානො ච රාජකුමාරා ච දෙවියො ච. ඉමෙ වුච්චන්ති සම්මුතිදෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා? උපපත්තිදෙවා වුච්චන්ති චාතුමහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා යාමා දෙවා තුසිතා දෙවා නිම්මානරතී දෙවා පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා යෙ ච දෙවා තදුත්තරි [තතුපරි (ස්‍යා.)]. ඉමෙ වුච්චන්ති උපපත්තිදෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා? විසුද්ධිදෙවා වුච්චන්ති තථාගතසාවකා අරහන්තො ඛීණාසවා යෙ ච පච්චෙකබුද්ධා. ඉමෙ වුච්චන්ති විසුද්ධිදෙවා. භගවා සම්මුතිදෙවානඤ්ච උපපත්තිදෙවානඤ්ච විසුද්ධිදෙවානඤ්ච දෙවො ච අතිදෙවො ච දෙවාතිදෙවො ච සීහසීහො නාගනාගො ගණිගණී මුනිමුනී රාජරාජා. **පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති** මනුස්සලොකෙ දෙවං පස්සාමි අතිදෙවං පස්සාමි දෙවාතිදෙවං පස්සාමි දක්ඛාමි ඔලොකෙමි නිජ්ඣායාමි උපපරික්ඛාමීති – පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ.

ආකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානන්ති. අකිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, තෙ කිඤ්චනා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො අකිඤ්චනො. **බ්‍රාහ්මණොති** භගවා සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො – සක්කායදිට්ඨි බාහිතා හොති, විචිකිච්ඡා බාහිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දොසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති, බාහිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> බාහිත්වා සබ්බපාපකානි, [සභියාති භගවා]
> විමලො සාධුසමාහිතො ඨිතත්තො;
> සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො, අසිතො තාදි පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මාති.

ඉරියමානන්ති චරන්තං විහරන්තං ඉරියන්තං වත්තෙන්තං පාලෙන්තං යපෙන්තං යාපෙන්තන්ති – අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානං.

තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛූති. තන්ති භගවන්තං භණති. **නමස්සාමීති** කායෙන වා නමස්සාමි, වාචාය වා නමස්සාමි, චිත්තෙන වා නමස්සාමි, අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සාමි

සක්කරොමි ගරුං කරොමි මානෙමි පූජෙමි. **සමන්තචක්ඛූති** සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො.

> ‘‘න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි [අදිට්ඨමිධත්ථි (ස්‍යා. ක.) මහානි. 156] කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
> සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ’’ති.

තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු.

පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහීති. සක්කාති සක්කො භගවා සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො. අථ වා, අඩ්ඪො [අද්ධො (ස්‍යා. ක.)] මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං – සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං නිබ්බානධනං. ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථ වා, සක්කො පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො . කථංකථා වුච්චති විචිකිච්ඡා. දුක්ඛෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛසමුදයෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය කඞ්ඛා, පුබ්බන්තෙ කඞ්ඛා, අපරන්තෙ කඞ්ඛා, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛා, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛා. යා එවරූපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසග්ගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. **පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහීති** මුඤ්ච මං පමුඤ්ච මං මොචෙහි මං පමොචෙහි මං උද්ධර මං සමුද්ධර මං වුට්ඨාපෙහි මං කථංකථාසල්ලතොති – පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ, අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානං;
> තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු, පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහී’’ති.

33. **නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය, කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ;**
ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො, එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි.

නාහං සහිස්සාමි [සමීහාමි (ක.)] **පමොචනායාති** නාහං තං සක්කොමි මුඤ්චිතුං පමුඤ්චිතුං මොචෙතුං පමොචෙතුං උද්ධරිතුං සමුද්ධරිතුං උට්ඨාපෙතුං සමුට්ඨාපෙතුං කථංකථාසල්ලතොති. එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය. අථ වා, න ඊහාමි න සමීහාමි න උස්සහාමි න වායමාමි න උස්සාහං කරොමි න උස්සොළ්හිං කරොමි න ථාමං කරොමි න ධිතිං කරොමි න වීරියං කරොමි න ඡන්දං ජනෙමි න සඤ්ජනෙමි න නිබ්බත්තෙමි න අභිනිබ්බත්තෙමි අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ අච්ඡන්දිකෙ කුසීතෙ හීනවීරියෙ අප්පටිපජ්ජමානෙ ධම්මදෙසනායාති. එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය. අථ වා, නත්ථඤ්ඤො කොචි මොචෙතා. තෙ යදි මොචෙය්‍යුං සකෙන ථාමෙන සකෙන බලෙන සකෙන වීරියෙන සකෙන පරක්කමෙන සකෙන පුරිසථාමෙන සකෙන පුරිසබලෙන සකෙන පුරිසවීරියෙන සකෙන පුරිසපරක්කමෙන අත්තනා සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජමානා මොචෙය්‍යුන්ති. එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සො වත, චුන්ද, අත්තනා පලිපපලිපන්නො පරං පලිපපලිපන්නං උද්ධරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. සො වත, චුන්ද, අත්තනා අදන්තො අවිනීතො අපරිනිබ්බුතො පරං දමෙස්සති විනෙස්සති පරිනිබ්බාපෙස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතීති. එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘අත්තනා හි [අත්තනාව (බහූසු) ධ. ප. 165] කතං පාපං, අත්තනා සංකිලිස්සති;
> අත්තනා අකතං පාපං, අත්තනාව විසුජ්ඣති;
> සුද්ධි අසුද්ධි පච්චත්තං, නාඤ්ඤො අඤ්ඤං විසොධයෙ’’ති.

එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘එවමෙව ඛො, බ්‍රාහ්මණ, තිට්ඨතෙව නිබ්බානං තිට්ඨති නිබ්බානගාමිමග්ගො තිට්ඨාමහං සමාදපෙතා, අථ ච පන මම සාවකා මයා එවං ඔවදියමානා එවං අනුසාසියමානා අප්පෙකච්චෙ අච්චන්තනිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙන්ති එකච්චෙ නාරාධෙන්තීති. එත්ථ ක්‍යාහං, බ්‍රාහ්මණ කරොමි? මග්ගක්ඛායී, බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො. මග්ගං බුද්ධො ආචික්ඛති. අත්තනා පටිපජ්ජමානා මුච්චෙය්‍යුන්ති [මුඤ්චෙය්‍යුන්ති (ස්‍යා.)]. එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය’’.

කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙති කථංකථිං පුග්ගලං සකඞ්ඛං සඛිලං සද්වෙළ්හකං සවිචිකිච්ඡං. **කඤ්චීති** කඤ්චි ඛත්තියං වා බ්‍රාහ්මණං වා වෙස්සං වා සුද්දං වා ගහට්ඨං වා පබ්බජිතං වා දෙවං වා මනුස්සං වා. **ලොකෙති**

අපායලොකෙ...පෙ.... ආයතනලොකෙති – කථංකථිං ධොතක කඞ්ඛි ලොකෙ.

ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානොති ධම්මං සෙට්ඨං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **සෙට්ඨන්ති** අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං ධම්මං ආජානමානො විජානමානො පටිවිජානමානො පටිවිජ්ඣමානොති – ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො.

එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසීති එවං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතික්කමෙය්‍යාසි වීතිවත්තෙය්‍යාසීති – එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය, කථංකථිං ධොතක කඞ්ඛි ලොකෙ;
> ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො, එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසී’’ති.

34. **අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො, විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;**
යථාහං ආකාසොව [ආකාසො ච (ස්‍යා.)] **අබ්‍යාපජ්ජමානො** [අබ්‍යාපජ්ඣමානො (ස්‍යා.)], **ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං.**

අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානොති අනුසාස බ්‍රහ්මෙ අනුග්ගණ්හ බ්‍රහ්මෙ අනුකම්ප බ්‍රහ්මෙති – අනුසාස බ්‍රහ්මෙ. **කරුණායමානොති** කරුණායමානො අනුදයමානො [අනුද්දයමානො (බහූසු)] අනුරක්ඛමානො අනුග්ගණ්හමානො අනුකම්පමානොති – අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො.

විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති විවෙකධම්මං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **යමහං විජඤ්ඤන්ති** යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති – විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.

යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානොති යථා ආකාසො න පජ්ජති න ගණ්හති [නත්ථි... ස්‍යා. ... පොත්ථකෙ] න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති, එවං අපජ්ජමානො අගණ්හමානො අබජ්ඣමානො අපලිබජ්ඣමානොති – එවම්පි ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො. යථා ආකාසො න රජ්ජති ලාඛාය වා හලිද්දියා [හලිද්දෙන (ස්‍යා.)] වා නීලියා [නීලෙන (ස්‍යා.)] වා මඤ්ජෙට්ඨාය වා එවං අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති [අකිලියමානො (ස්‍යා.)] – එවම්පි ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො. යථා ආකාසො න කුප්පති න බ්‍යාපජ්ජති න පතිලීයති [පතිට්ඨීයති (ක.)] න පටිහඤ්ඤති, එවං අකුප්පමානො අබ්‍යාපජ්ජමානො අප්පතිලීයමානො අප්පටිහඤ්ඤමානො අප්පටිහතමානොති – එවම්පි ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො.

ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යන්ති. ඉධෙව සන්තොති ඉධෙව සන්තො ඉධෙව සමානො ඉධෙව නිසින්නො සමානො ඉමස්මිංයෙව ආසනෙ නිසින්නො සමානො ඉමිස්සායෙව පරිසාය නිසින්නො සමානොති, එවම්පි – ඉධෙව සන්තො. අථ වා, ඉධෙව සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිප්පස්සද්ධොති, එවම්පි – ඉධෙව සන්තො. **අසිතොති** ද්වෙ නිස්සයා – තණ්හානිස්සයො ච දිට්ඨිනිස්සයො ච...පෙ.... අයං තණ්හානිස්සයො...පෙ.... අයං දිට්ඨිනිස්සයො... තණ්හානිස්සයං පහාය දිට්ඨිනිස්සයං පටිනිස්සජ්ජිත්වා චක්ඛුං අනිස්සිතො, සොතං අනිස්සිතො, ඝානං අනිස්සිතො, ජිව්හං අනිස්සිතො, කායං අනිස්සිතො, මනං අනිස්සිතො, රූපෙ... සද්දෙ... ගන්ධෙ ... රසෙ... ඵොට්ඨබ්බෙ... ධම්මෙ... කුලං... ගණං... ආවාසං... ලාභං... යසං... පසංසං... සුඛං... චීවරං... පිණ්ඩපාතං... සෙනාසනං... ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං... කාමධාතුං... රූපධාතුං... අරූපධාතුං... කාමභවං... රූපභවං... අරූපභවං... සඤ්ඤාභවං... අසඤ්ඤාභවං... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං... එකවොකාරභවං... චතුවොකාරභවං... පඤ්චවොකාරභවං... අතීතං... අනාගතං... පච්චුප්පන්නං... දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ [දිට්ඨං, සුතං, මුතං, විඤ්ඤාතං, සබ්බෙ. මහානි. 46 පස්සිතබ්බං] ධම්මෙ අසිතො අනිස්සිතො අනල්ලීනො අනුපගතො අනජ්ඣොසිතො අනධිමුත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො [නිස්සට්ඨො (ස්‍යා.)] විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා. **චරෙය්‍යන්ති** චරෙය්‍යං විහරෙය්‍යං ඉරියෙය්‍යං වත්තෙය්‍යං පාලෙය්‍යං යපෙය්‍යං යාපෙය්‍යන්ති – ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො, විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
> යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො, ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍ය’’න්ති.

35. **කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං, [ධොතකාති භගවා]**
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තින්ති රාගස්ස සන්තිං, දොසස්ස සන්තිං, මොහස්ස සන්තිං, කොධස්ස සන්තිං, උපනාහස්ස…පෙ…. මක්ඛස්ස… පළාසස්ස… ඉස්සාය… මච්ඡරියස්ස… මායාය… සාඨෙය්‍යස්ස… ථම්භස්ස… සාරම්භස්ස… මානස්ස… අතිමානස්ස… මදස්ස… පමාදස්ස… සබ්බකිලෙසානං… සබ්බදුච්චරිතානං… සබ්බදරථානං… සබ්බපරිළාහානං… සබ්බසන්තාපානං… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තිං උපසන්තිං වූපසන්තිං නිබ්බුතිං පටිප්පස්සද්ධිං කිත්තයිස්සාමි පකිත්තයිස්සාමි ආචික්ඛිස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසිස්සාමීති – කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං.

ධොතකාති භගවාති. ධොතකාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – ධොතකාති භගවා.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහන්ති. දිට්ඨෙ ධම්මෙති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති…පෙ…. යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙති, එවම්පි – දිට්ඨෙ ධම්මෙ…පෙ….. අථ වා, දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ දුක්ඛං කථයිස්සාමි, සමුදයෙ දිට්ඨෙ සමුදයං කථයිස්සාමි, මග්ගෙ දිට්ඨෙ මග්ගං කථයිස්සාමි, නිරොධෙ දිට්ඨෙ නිරොධං කථයිස්සාමීති, එවම්පි – දිට්ඨෙ ධම්මෙ…පෙ….. අථ වා, සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනෙය්‍යිකං [ඔපනයිකං (සයා. ක.)] පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති, එවම්පි – දිට්ඨෙ ධම්මෙ. **අනීතිහන්ති** න ඉතිහීතිහං න ඉතිකිරාය න පරම්පරාය න පිටකසම්පදාය න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සාමං සයමභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛධම්මං, තං කථයිස්සාමීති – දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා; ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා; ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති…පෙ…. ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති…පෙ…. ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා . **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ…. සො වුච්චති සතො. **චරන්ති** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති – යං විදිත්වා සතො චරං .

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා…පෙ…. විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා, ලොකෙ වෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ භගවා –

> ''කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං, [ධොතකාති භගවා]
> දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං;
> යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තික''න්ති.

36. **තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි සන්තිමුත්තමං;**
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

තඤ්චාහං අභිනන්දාමීති. තන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං නන්දාමි අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමීති – තඤ්චාහං අභිනන්දාමි.

මහෙසිසන්තිමුත්තමන්ති. මහෙසීති කිං මහෙසි භගවා? මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි, මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං…පෙ…. කහං නරාසභොති මහෙසි. **සන්තිමුත්තමන්ති** සන්ති වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **උත්තමන්ති** අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරන්ති – මහෙසි සන්තිමුත්තමං.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා…පෙ…. ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා; ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති… ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති…පෙ…. ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ…. සො වුච්චති සතො. **චරන්ති** චරන්තො…පෙ…. යාපෙන්තොති – යං විදිත්වා සතො චරං.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති. විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා…පෙ…. විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…

පෙ.... ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා, ලොකෙ චෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං...පෙ.... වීතිවත්තෙය්‍යන්ති – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

"තඤ්චාහං අභිනන්දාමි, මහෙසි සන්තිමුත්තමං;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තික"න්ති.

37. **යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [ධොතකාති භගවා]**
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ, භවාභවාය මාකාසි තණ්හං.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසීති යං කිඤ්චි සම්පජානාසි ආජානාසි පටිවිජානාසි පටිවිජ්ඣසීති – යං කිඤ්චි සම්පජානාසි. **ධොතකාති භගවාති.** ධොතකාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – ධොතකාති භගවා.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති. උද්ධන්ති අනාගතං; **අධොති** අතීතං; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නං. **උද්ධන්ති** දෙවලොකො; **අධොති** අපායලොකො; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** මනුස්සලොකො. අථ වා, **උද්ධන්ති** කුසලා ධම්මා; **අධොති** අකුසලා ධම්මා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අබ්‍යාකතා ධම්මා. **උද්ධන්ති** අරූපධාතු; **අධොති** කාමධාතු; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** රූපධාතු. **උද්ධන්ති** සුඛා වෙදනා; **අධොති** දුක්ඛා වෙදනා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. **උද්ධන්ති** උද්ධං පාදතලා; **අධොති** අධො කෙසමත්ථකා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** වෙමජ්ඣෙති – උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ.

එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙති සඞ්ගො එසො ලග්ගනං එතං බන්ධනං එතං පලිබොධො එසොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ.

භවාභවාය මාකාසි තණ්හන්ති. තණ්හාති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හා. **භවාභවායාති** භවාභවාය කම්මභවාය පුනබ්භවාය කාමභවාය, කම්මභවාය කාමභවාය පුනබ්භවාය රූපභවාය, කම්මභවාය රූපභවාය පුනබ්භවාය අරූපභවාය, කම්මභවාය අරූපභවාය පුනබ්භවාය පුනප්පුනබ්භවාය, පුනප්පුනගතියා පුනප්පුනඋපපත්තියා පුනප්පුනපටිසන්ධියා පුනප්පුනඅත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා තණ්හං මාකාසි මා ජනෙසි මා සඤ්ජනෙසි මා නිබ්බත්තෙසි මාභිනිබ්බත්තෙසි, පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – භවාභවාය මාකාසි තණ්හන්ති. තෙනාහ භගවා –

"යං කිඤ්චි සම්පජානාසි, [ධොතකාති භගවා]
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ, භවාභවාය මාකාසි තණ්හ"න්ති.

සහ ගාථාපරියොසානා...පෙ.... සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

ධොතකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො පඤ්චමො.

6. උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

38. **එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]**
අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං;
ආරම්මණං [ආරමණං (ක.)] **බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු, යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං.**

එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝන්ති. එකොති පුග්ගලො වා මෙ දුතියො නත්ථි, ධම්මො වා මෙ දුතියො නත්ථි, යං වා පුග්ගලං නිස්සාය ධම්මං වා නිස්සාය මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති. **සක්කාති** සක්කො. භගවා සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො. අථ වා, අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං – සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං...පෙ.... නිබ්බානධනං. ඉමෙහි අනෙකෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථ වා, සක්කො පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරූ අඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කොති – එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං.

ඉච්චායස්මා උපසීවොති. ඉච්චාති පදසන්ධි...පෙ..... **ආයස්මාති** පියවචනං...පෙ..... **උපසීවොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං...පෙ.... අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා උපසීවො.

අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුන්ති. අනිස්සිතොති පුග්ගලං වා අනිස්සිතො ධම්මං වා අනිස්සිතො නො විසහාමි න උස්සහාමි න සක්කොමි න පටිබලො මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරිතුං උත්තරිතුං පතරිතුං සමතික්කමිතුං වීතිවත්තිතුන්ති – අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං.

ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛූති ආරම්මණං ආලම්බණං නිස්සයං උපනිස්සයං බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **සමන්තචක්ඛූති** සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. භගවා තෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො.

> න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
> සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති.

ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු.

යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යන්ති. යං නිස්සිතොති යං පුග්ගලං වා නිස්සිතො ධම්මං වා නිස්සිතො මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති – යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං . තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]
> අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං;
> ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු, යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍ය’’න්ති.

39. **ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා, [උපසීවාති භගවා]**
නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං;
කාමෙ පහාය විරතො කථාහි, තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස [රත්තමහාභිපස්ස (ස්‍යා.) පස්ස අභිධානගන්ථෙ අබ්‍යයවග්ගෙ] **.**

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමාති සො බ්‍රාහ්මණො පකතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං ලාභීයෙව නිස්සයං න ජානාති – ‘‘අයං මෙ නිස්සයො’’ති. තස්ස භගවා නිස්සයඤ්ච ආචික්ඛති උත්තරිඤ්ච නිය්‍යානපථං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තත්ථ ජාතෙ චිත්තචෙතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චතො පෙක්ඛමානො, දුක්ඛතො…පෙ…. රොගතො… ගණ්ඩතො… සල්ලතො… අඝතො… ආබාධතො… පරතො… පලොකතො… ඊතිතො… උපද්දවතො… භයතො… උපසග්ගතො… චලතො… පභඞ්ගුතො… අද්ධුවතො… අතාණතො… අලෙණතො… අසරණතො… අසරණීභූතතො… රිත්තතො… තුච්ඡතො… සුඤ්ඤතො… අනත්තතො… ආදීනවතො… විපරිණාමධම්මතො… අසාරකතො… අඝමූලතො… භවතො… විභවතො… සාසවතො… සඞ්ඛතතො… මාරාමිසතො… ජාතිධම්මතො… ජරාධම්මතො… බ්‍යාධිධම්මතො… මරණධම්මතො… සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො … සමුදයධම්මතො… අත්ථඞ්ගමතො… අස්සාදතො… ආදීනවතො… නිස්සරණතො පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානො.

සතිමාති යා සති අනුස්සති පටිස්සති…පෙ…. සම්මාසති – අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති…පෙ.… සමන්නාගතො, සො වුච්චති සතිමාති – ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා.

උපසීවාති භගවාති. උපසීවාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – උපසීවාති භගවා.

නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝන්ති නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති. කිංකාරණා නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති? විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති, විභාවෙති, අන්තරධාපෙති, නත්ථි කිඤ්චීති පස්සති. තංකාරණා නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිස්සාය උපනිස්සාය ආලම්බණං කරිත්වා කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරස්සු උත්තරස්සු පතරස්සු සමතික්කමස්සු වීතිවත්තස්සූති – නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං.

කාමෙ පහාය විරතො කථාහීති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා …පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **කාමෙ පහායාති** වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – කාමෙ පහාය. **විරතො කථාහීති** කථංකථා වුච්චති විචිකිච්ඡා. දුක්ඛෙ කඞ්ඛා…පෙ…. ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො කථංකථාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – එවම්පි විරතො කථාහි…පෙ…. අථ වා, ද්වත්තිංසාය තිරච්ඡානකථාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො

විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති එවම්පි විරතො කථංහීති – කාමෙ පහාය විරතො කථංහි.

තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්සාති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. **නත්තං** වුච්චති රත්ති. **අහොති** දිවසො. රත්තිඤ්ච දිවා ච තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං පස්ස අභිපස්ස දක්ඛ ඔලොකය නිජ්ඣාය උපපරික්ඛාහි – තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා, [උපසීවාති භගවා]
> නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං;
> කාමෙ පහාය විරතො කථාහි, තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්සා’’ති.

40. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]**
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො, තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායී.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති. සබ්බෙසූති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං සබ්බෙසූති. **කාමෙසූති කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ. … ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති. සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො වික්ඛම්භනතොති – සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො.

ඉච්චායස්මා උපසීවොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ….. **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ….. **උපසීවොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා උපසීවො.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤන්ති. හෙට්ඨිමා ඡ සමාපත්තියො හිත්වා චජිත්වා පරිච්චජිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තිත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිස්සිතො අල්ලීනො උපගතො සමුපගතො අජ්ඣොසිතො අධිමුත්තොති – ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං.

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තොති සඤ්ඤාවිමොක්ඛා වුච්චන්ති සත්ත සඤ්ඤාසමාපත්තියො. තාසං සඤ්ඤාසමාපත්තීනං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවිමොක්ඛො [විමොක්ඛා (ක.) එවමඤ්ඤෙසු පදෙසු බහුවචනෙන] අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨෙ විසෙට්ඨෙ පාමොක්ඛෙ උත්තමෙ පවරෙ අධිමුත්තිවිමොක්ඛෙන අධිමුත්තො තත්‍රාධිමුත්තො තදධිමුත්තො තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො.

තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායීති. තිට්ඨෙ නූති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා , ‘‘එවං නු ඛො, නනු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති – තිට්ඨෙ නු. **තත්ථාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. **අනානුයායීති** අනානුයායී අවිච්චමානො [අවෙධමානො (ස්‍යා.)] අවිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො…පෙ….. අථ වා, අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති – තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායී. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [ඉච්චායස්මා උපසීවො]
> ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
> සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො, තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායී’’ති.

41. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [උපසීවාති භගවා]**
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො, තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති. සබ්බෙසූති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං සබ්බෙසූති. **කාමෙසූති කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ. … ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති** සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො…පෙ…. පටිනිස්සට්ඨරාගො වික්ඛම්භනතොති – සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො.

උපසීවාති භගවාති. උපසීවාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – උපසීවාති භගවා.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤන්ති. ඡෙට්ඨිමා ඡ සමාපත්තියො හිත්වා චජිත්වා පරිච්චජිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තිත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිස්සිතො අල්ලීනො උපගතො සමුපගතො අජ්ඣොසිතො අධිමුත්තොති – ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං.

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තොති සඤ්ඤාවිමොක්ඛා වුච්චන්ති සත්ත සඤ්ඤාසමාපත්තියො. තාසං සඤ්ඤාසමාපත්තීනං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවිමොක්ඛො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨෙ විසෙට්ඨෙ පාමොක්ඛෙ උත්තමෙ පවරෙ අධිමුත්තිවිමොක්ඛෙන අධිමුත්තො තත්‍රාධිමුත්තො තදධිමුත්තො…පෙ…. තදධිපතෙය්‍යොති – සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො.

තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායීති. තිට්ඨෙය්‍යාති තිට්ඨෙය්‍ය සට්ඨිකප්පසහස්සානි. **තත්ථාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. **අනානුයායීති** අනානුයායී අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො. අථ වා, අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති – තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො, [උපසීවාති භගවා]
> ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං;
> සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො, තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී’’ති.

42. **තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී, පූගම්පි වස්සානි** [වස්සානං (ස්‍යා. ක.)] **සමන්තචක්ඛු;**
තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො, චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස.

තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායීති සචෙ සො තිට්ඨෙය්‍ය සට්ඨිකප්පසහස්සානි. **තත්ථාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. **අනානුයායීති** අනානුයායී අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො. අථ වා, අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති – තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී.

පූගම්පි වස්සානි සමන්තචක්ඛූති. පූගම්පි වස්සානීති පූගම්පි වස්සානි බහූනි වස්සානි [බහූන්නං වස්සානං (ස්‍යා.)] බහූනි වස්සසතානි බහූනි වස්සසහස්සානි බහූනි වස්සසතසහස්සානි බහූනි කප්පානි බහූනි කප්පසතානි බහූනි කප්පසහස්සානි බහූනි කප්පසතසහස්සානි. **සමන්තචක්ඛූති** සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං…පෙ…. තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති – පූගම්පි වස්සානි සමන්තචක්ඛු.

තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො, චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති තත්ථෙව සො සීතිභාවමනුප්පත්තො නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙය්‍ය. අථ වා, තස්ස විඤ්ඤාණං චවෙය්‍ය උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය නස්සෙය්‍ය විනස්සෙය්‍ය න භවෙය්‍යාති පුනබ්භවපටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වාති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සස්සතඤ්ච උච්ඡෙදඤ්ච පුච්ඡති. උදාහු තත්ථෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායෙය්‍ය . අථ වා, තස්ස විඤ්ඤාණං චවෙය්‍ය පුන පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වාති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපපන්නස්ස පරිනිබ්බානඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච පුච්ඡති. **තථාවිධස්සාති** තථාවිධස්ස තාදිසස්ස තස්සණ්ඨිතස්ස තප්පකාරස්ස තප්පටිභාගස්ස ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපපන්නස්සාති – තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො, චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී, පූගම්පි වස්සානි සමන්තචක්ඛු;
> තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො, චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සා’’ති.

43. **අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, [උපසීවාති භගවා]**
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො, අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං.

අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තාති අච්චි වුච්චති ජාලසිඛා. **වාතාති** පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා [කාළවාතා (ක.)] වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා විධූපනවාතා. **වාතවෙගෙන ඛිත්තාති** වාතවෙගෙන ඛිත්තා [ඛිත්තං (ස්‍යා.) එවමඤ්ඤෙසු පදෙසු නිග්ගහීතන්තවසෙන] උක්ඛිත්තා නුන්නා පණුන්නා ඛම්භිතා වික්ඛම්භිතාති – අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා. **උපසීවාති භගවාති. උපසීවාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – උපසීවාති භගවා.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛන්ති. අත්ථං පලෙතීති අත්ථං පලෙති, අත්ථං ගමෙති, අත්ථං ගච්ඡති නිරුජ්ඣති වූපසමති පටිප්පස්සම්භති. **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** සඞ්ඛං [අමුකං නාම දිසං ගතොති සඞ්ඛං (ස්‍යා.)] න උපෙති, උද්දෙසං න උපෙති, ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තිං න උපෙති, ‘‘පුරත්ථිමං වා දිසං ගතා, පච්ඡිමං වා දිසං ගතා, උත්තරං වා දිසං

ගතා, දක්ඛිණං වා දිසං ගතා උද්ධං වා ගතා, අධො වා ගතා, තිරියං වා ගතා, විදිසං වා ගතා''ති, සො හෙතු නත්ථි, පච්චයො නත්ථි, කාරණං නත්ථි, යෙන සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍යාති – අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං.

එවං මුනී නාමකායා විමුත්තොති. එවන්ති ඔපම්මසම්පටිපාදනං. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං ...පෙ.... සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **නාමකායා විමුත්තොති** සො මුනි පකතියා පුබ්බෙව රූපකායා විමුත්තො. තදඞ්ගං සමතික්කමා [තදඞ්ගං සමතික්කම්ම (ක.)] වික්ඛම්භනප්පහානෙන පහීනො. තස්ස මුනිනො භවන්තං ආගම්ම චත්තාරො අරියමග්ගා පටිලද්ධා හොන්ති. චතුන්නං අරියමග්ගානං පටිලද්ධත්තා නාමකායො ච රූපකායො ච පරිඤ්ඤාතා හොන්ති. නාමකායස්ස ච රූපකායස්ස ච පරිඤ්ඤාතත්තා නාමකායා ච රූපකායා ච මුත්තො විමුත්තො සුවිමුත්තො අච්චන්තඅනුපාදාවිමොක්ඛෙනාති – එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛන්ති. අත්ථං පලෙතීති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති. **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො සඞ්ඛං න උපෙති, උද්දෙසං න උපෙති, ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තිං න උපෙති – ඛත්තියොති වා බ්‍රාහ්මණොති වා වෙස්සොති වා සුද්දොති වා ගහට්ඨොති වා පබ්බජිතොති වා දෙවොති වා මනුස්සොති වා රූපීති වා අරූපීති වා සඤ්ඤීති වා අසඤ්ඤීති වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති වා. සො හෙතු නත්ථි පච්චයො නත්ථි කාරණං නත්ථි යෙන සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍යාති – අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං. තෙනාහ භගවා –

> ''අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, [උපසීවාති භගවා]
> අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
> එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො, අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ''න්ති.

44. **අත්ථඞ්ගතො සො උද වා සො නත්ථි, උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො;**
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

අත්ථඞ්ගතො සො උද වා සො නත්ථීති සො අත්ථඞ්ගතො උදාහු නත්ථි සො නිරුද්ධො උච්ඡින්නො විනට්ඨොති – අත්ථඞ්ගතො සො උද වා සො නත්ථි.

උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගොති උදාහු නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙය්‍යාති – උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො.

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහීති. තන්ති යං පුච්ඡාමි යං යාචාමි යං අජ්ඣෙසාමි යං පසාදෙමි. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං...පෙ.... සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **සාධු වියාකරොහීති** සාධු ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති – තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ''අත්ථඞ්ගතො සො උද වා සො නත්ථි, උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො;
> තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

45. **අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථි, [උපසීවාති භගවා]**
යෙන නං වජ්ජුං තං තස්ස නත්ථි;
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු, සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ.

අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථීති අත්ථඞ්ගතස්ස අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස රූපපමාණං නත්ථි, වෙදනාපමාණං නත්ථි, සඤ්ඤාපමාණං නත්ථි, සඞ්ඛාරපමාණං නත්ථි, විඤ්ඤාණපමාණං නත්ථි, න අත්ථි න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති පහීනං සමුච්ඡින්නං වූපසන්තං පටිප්පස්සද්ධං අභබ්බුප්පත්තිකං ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪන්ති – අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථි. **උපසීවාති භගවාති උපසීවාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – උපසීවාති භගවා.

යෙන නං වජ්ජුං තං තස්ස නත්ථීති යෙන තං රාගෙන [යෙන රාගෙන (ස්‍යා. ක.) මහානි. 94] වදෙය්‍යුං, යෙන දොසෙන වදෙය්‍යුං, යෙන මොහෙන වදෙය්‍යුං, යෙන මානෙන වදෙය්‍යුං, යාය දිට්ඨියා වදෙය්‍යුං, යෙන උද්ධච්චෙන වදෙය්‍යුං, යාය විචිකිච්ඡාය වදෙය්‍යුං, යෙහි අනුසයෙහි වදෙය්‍යුං – රත්තොති වා දුට්ඨොති වා මූළ්හොති වා විනිබද්ධොති වා පරාමට්ඨොති වා වික්ඛෙපගතොති වා අනිට්ඨඞ්ගතොති [අනිට්ඨාගතොති (ක.)] වා ථාමගතොති වා, තෙ අභිසඞ්ඛාරා පහීනා. අභිසඞ්ඛාරානං පහීනත්තා ගතියා යෙන තං වදෙය්‍යුං – නෙරයිකොති වා තිරච්ඡානයොනිකොති වා පෙත්තිවිසයිකොති වා මනුස්සොති වා දෙවොති වා රූපීති වා අරූපීති වා සඤ්ඤීති වා අසඤ්ඤීති වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති වා, සො හෙතු නත්ථි පච්චයො නත්ථි කාරණං නත්ථි යෙන වදෙය්‍යුං කථෙය්‍යුං භණෙය්‍යුං දීපෙය්‍යුං වොහරෙය්‍යුන්ති – යෙන නං වජ්ජුං තං තස්ස නත්ථි.

සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසූති සබ්බෙසු ධම්මෙසු සබ්බෙසු ඛන්ධෙසු සබ්බෙසු ආයතනෙසු සබ්බාසු ධාතූසු සබ්බාසු ගතීසු සබ්බාසු උපපත්තීසු සබ්බාසු පටිසන්ධීසු සබ්බෙසු භවෙසු සබ්බෙසු සංසාරෙසු සබ්බෙසු වට්ටෙසු ඌහතෙසු සමූහතෙසු උද්ධතෙසු සමුද්ධතෙසු උප්පාටිතෙසු සමුප්පාටිතෙසු පහීනෙසු සමුච්ඡින්නෙසු වූපසන්තෙසු පටිප්පස්සද්ධෙසු අභබ්බුප්පත්තිකෙසු ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪෙසූති – සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු.

සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙති වාදපථා වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. තස්ස වාදා ච වාදපථා ච අධිවචනානි ච අධිවචනපථා ච නිරුත්ති ච නිරුත්තිපථා ච පඤ්ඤත්ති ච පඤ්ඤත්තිපථා ච ඌහතා සමූහතා උද්ධතා සමුද්ධතා උප්පාටිතා සමුප්පාටිතා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථි, [උපසීවාති භගවා]
> යෙන නං වජ්ජුං තං තස්ස නත්ථි;
> සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු, සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං…පෙ…. පඤ්ජලිකො නමස්සමානො නිසින්නො හොති – සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො ඡට්ඨො.

7. නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

46. **සන්ති ලොකෙ මුනයො, [ඉච්චායස්මා නන්දො]**
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු;
ඤාණූපපන්නං මුනි නො වදන්ති, උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං [ජීවිකෙනූපපන්නං (සයා.)] **.**

සන්ති ලොකෙ මුනයොති. සන්තීති සන්ති සංවිජ්ජන්ති අත්ථි උපලබ්භන්ති. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙ. **මුනයොති** මුනිනාමකා ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා . (දෙවා ලොකෙ මුනයොති සඤ්ජානන්ති, න ච තෙ මුනයො) [( ) එත්ථන්තරෙ පාඨො නත්ථි සයා. පොත්ථකෙ] ති. සන්ති ලොකෙ මුනයො. **ඉච්චායස්මා නන්දොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි…පෙ….. **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ….. **නන්දොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා නන්දො.

ජනා වදන්ති තයිදං කථංසූති. ජනාති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. **වදන්තීති** කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. **තයිදං කථංසූති** සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති – ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු.

ඤාණූපපන්නං මුනි නො වදන්තීති . අට්ඨ සමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපාගතං සමුපාගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං මුනිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – ඤාණූපපන්නං මුනි නො වදන්ති.

උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නන්ති උදාහු අනෙකවිවිධඅතිපරමදුක්කරකාරිකලූඛජීවිතානුයොගෙන උපෙතං සමුපෙතං උපාගතං සමුපාගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං මුනිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘සන්ති ලොකෙ මුනයො, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
> ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු;
> ඤාණූපපන්නං මුනි නො වදන්ති, උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්න’’න්ති.

47. **න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන,**
මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති;
විසෙනිකත්වා [විසෙනිංකත්වා (ක.) මහානි. 68] **අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමි.**

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙනාති. න දිට්ඨියාති න දිට්ඨසුද්ධියා. **න සුතියාති** න සුතසුද්ධියා. **න ඤාණෙනාති** නපි අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන නපි පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන නපි මිච්ඡාඤාණෙනාති – න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන.

මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්තීති. කුසලාති යෙ තෙ ඛන්ධකුසලා ධාතුකුසලා ආයතනකුසලා පටිච්චසමුප්පාදකුසලා සතිපට්ඨානකුසලා සම්මප්පධානකුසලා ඉද්ධිපාදකුසලා ඉන්ද්‍රියකුසලා බලකුසලා බොජ්ඣඞ්ගකුසලා මග්ගකුසලා

ඵලකුසලා නිබ්බානකුසලා දිට්ඨසුද්ධියා වා සුතසුද්ධියා වා අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා දිට්ඨෙන වා සුතෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපාගතං සමුපාගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං මුනිං න වදන්ති න කථෙන්ති න භණන්ති න දීපයන්ති න වොහරන්තීති – මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති.

විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමීති සෙනා වුච්චති මාරසෙනා, කායදුච්චරිතං මාරසෙනා, වචීදුච්චරිතං මාරසෙනා, මනොදුච්චරිතං මාරසෙනා, රාගො මාරසෙනා, දොසො මාරසෙනා, මොහො මාරසෙනා, කොධො…පෙ…. උපනාහො… මක්ඛො… පළාසො… ඉස්සා… මච්ඡරියං… මායා… සාඨෙය්‍යං… ථම්භො… සාරම්භො… මානො… අතිමානො… මදො… පමාදො… සබ්බෙ කිලෙසා සබ්බෙ දුච්චරිතා සබ්බෙ දරථා සබ්බෙ පරිළාහා සබ්බෙ සන්තාපා සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා මාරසෙනා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘කාමා තෙ පඨමා සෙනා, දුතියා අරති වුච්චති;
තතියා ඛුප්පිපාසා තෙ, චතුත්ථී තණ්හා පවුච්චති.

‘‘පඤ්චමං ථිනමිද්ධං තෙ, ඡට්ඨා භීරූ පවුච්චති;
සත්තමී විචිකිච්ඡා තෙ, මක්ඛො ථම්භො තෙ අට්ඨමො;
ලාභො සිලොකො සක්කාරො, මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො.

‘‘යො චත්තානං සමුක්කංසෙ, පරෙ ච අවජානාති;
එසා නමුචි තෙ සෙනා [එසා තෙ නමුචි සෙනා (ස්‍යා. ක.) සු. නි. 441], කණ්හස්සාභිප්පහාරිනී;
න නං අසූරො ජිනාති, ජෙත්වා ච ලභතෙ සුඛ’’න්ති.

යතො චතූහි අරියමග්ගෙහි සබ්බා ච මාරසෙනා සබ්බෙ ච පටිසෙනිකරා [විසෙනිංකත්වා (ක.) මහානි. 68] කිලෙසා ජිතා ච පරාජිතා ච භග්ගා විප්පලුග්ගා [විප්පලුග්ගතා (ස්‍යා.) පස්ස මහානි. 28] පරම්මුඛා, තෙන වුච්චන්ති විසෙනිකත්වා. **අනීඝා**ති රාගො නීඝො, දොසො නීඝො, මොහො නීඝො, කොධො නීඝො, උපනාහො නීඝො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා නීඝා. යෙසං එතෙ නීඝා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා තෙ වුච්චන්ති අනීඝා. **නිරාසා**ති ආසා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. යෙසං එසා ආසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, තෙ වුච්චන්ති නිරාසා අරහන්තො ඛීණාසවා. **විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමී**ති යෙ තෙ විසෙනිකත්වාච අනීඝා ච නිරාසා ච චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්ති, තෙ ලොකෙ මුනයොති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

‘‘න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන, මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති;
විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා, චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමී’’ති.

48. **යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]**
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා, අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙති. **යෙ කෙචී**ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **සමණා**ති යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. **බ්‍රාහ්මණා**ති යෙ කෙචි භොවාදිකාති – යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ. **ඉච්චායස්මා නන්දො**ති. **ඉච්චා**ති පදසන්ධි…පෙ….. **ආයස්මා**ති පියවචනං…පෙ….. **නන්දො**ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා නන්දො.

දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති ; සුතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; දිට්ඨස්සුතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති සීලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; වතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති අනෙකවිධකොතූහලමඞ්ගලෙන [අනෙකවිධවත්ත කුතූහලමඞ්ගලෙන (ස්‍යා.)] සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තාති. කච්චිස්සූති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා, ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති – කච්චිස්සු. **තෙති** දිට්ඨිගතිකා. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – කච්චිස්සු තෙ භගවා. **තත්ථ යතා චරන්තාති. තත්ථාති** සකාය දිට්ඨියා සකාය ඛන්තියා සකාය රුචියා සකාය ලද්ධියා. **යතාති** යත්තා පටියත්තා [යතා පටියතා (ස්‍යා.)] ගුත්තා ගොපිතා රක්ඛිතා සංවුතා. **චරන්තාති** චරන්තා විහරන්තා ඉරියන්තා වත්තෙන්තා පාලෙන්තා යපෙන්තා යාපෙන්තාති – කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති ජාතිජරාමරණං අතරිංසු උත්තරිංසු පතරිංසු සමතික්කමිංසු වීතිවත්තිංසු. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං – මාරිසාති – අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමි තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං, කථයස්සු මෙති පුච්ඡාමි තං. **භගවාති**…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
> දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
> සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.
>
> ‘‘කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා,
> අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස;
> පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

49. **යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]**
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං;
කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති, නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙති. යෙ කෙචීති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **සමණාති** යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ කෙචි භොවාදිකාති – යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ. **නන්දාති භගවාති. නන්දාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – නන්දාති භගවා.

දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; සුතෙනපි සුද්ධිං…පෙ…. දිට්ඨස්සුතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති සීලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති ; වතෙනපි සුද්ධිං…පෙ…. වොහරන්ති; සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති අනෙකවිධකොතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්තීති. කිඤ්චාපීති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං – කිඤ්චාපීති. **තෙති** දිට්ඨිගතිකා. **තත්ථාති** සකාය දිට්ඨියා සකාය ඛන්තියා සකාය රුචියා සකාය ලද්ධියා. **යතාති** යත්තා පටියත්තා ගුත්තා ගොපිතා රක්ඛිතා සංවුතා. **චරන්තීති** චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති – කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති ජාතිජරාමරණං න තරිංසු න උත්තරිංසු න පතරිංසු න සමතික්කමිංසු න වීතිවත්තිංසු, ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා අනිස්සටා අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා, අන්තොජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තෙන්ති, අන්තොසංසාරපථෙ පරිවත්තෙන්ති, ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසටා, බ්‍යාධිනා අභිභූතා, මරණෙන

අබ්භාහතා අතාණා අලෙණා අසරණා අසරණීභූතාති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං;
කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති, නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී’’ති.

50. **යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]**
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ, අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ;
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙති. යෙ කෙචීති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – යෙ කෙචීති. **සමණාති** යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ කෙචි භොවාදිකාති – යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ. **ඉච්චායස්මා නන්දොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි… පෙ…. ඉච්චායස්මා නන්දො.

දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; සුතෙනාපි සුද්ධිං…පෙ…. දිට්ඨස්සුතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති සීලෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති; වතෙනාපි සුද්ධිං…පෙ…. වොහරන්ති; සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති අනෙකවිධකොතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති – අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙති. තෙ චෙති දිට්ඨිගතිකෙ. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං…පෙ…. සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි . **බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙති** කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං අතිණ්ණෙ අනතික්කන්තෙ අසමතික්කන්තෙ අවීතිවත්තෙ අන්තොජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තෙන්තෙ අන්තොසංසාරපථෙ පරිවත්තෙන්තෙ ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසටෙ බ්‍යාධිනා අභිභූතෙ මරණෙන අබ්භාහතෙ අතාණෙ අලෙණෙ අසරණෙ අසරණීභූතෙ. **බ්‍රූසීති** බ්‍රූසි ආචික්ඛසි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරසි විභජසි උත්තානීකරොසි පකාසෙසීති – තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ.

අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති අථ කො එසො සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයි. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ, අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති. පුච්ඡාමි තන්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං අජ්ඣෙසාමි තං පසාදෙමි තං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [ඉච්චායස්මා නන්දො]
දිට්ඨස්සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං;
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං, අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ, අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ;
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස, පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

51. **නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]**
ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි;
යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ [අනාසවා යෙ (සයා. ක.)] **;**
තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි.

නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, නන්දාති භගවා ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමීති නාහං, නන්ද, සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණා ජාතිජරාය ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති වදාමි. අත්ථි තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා යෙසං ජාති ච ජරාමරණඤ්ච පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මාති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ නන්දාති භගවා ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි.

යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති යෙ සබ්බා දිට්ඨසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා. යෙ සබ්බා සුතසුද්ධියො පහාය…පෙ…. යෙ සබ්බා මුතසුද්ධියො පහාය, යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුද්ධියො පහාය යෙ සබ්බා සීලසුද්ධියො පහාය, යෙ සබ්බා වතසුද්ධියො පහාය, යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බන්ති අනෙකවිධකොතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ, තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති. තණ්හාති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. **තණ්හං පරිඤ්ඤායාති** තණ්හං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා – ඤාතපරිඤ්ඤාය, තීරණපරිඤ්ඤාය, පහානපරිඤ්ඤාය. කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා? තණ්හං ජානාති [පජානාති (සයා.) පරිජානාති (ක.) මහානි. 13] ‘‘අයං රූපතණ්හා, අයං සද්දතණ්හා, අයං ගන්ධතණ්හා, අයං රසතණ්හා, අයං ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, අයං ධම්මතණ්හා’’ති ජානාති පස්සති – අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කත්වා තණ්හං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො…පෙ…. නිස්සරණතො තීරෙති – අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීරයිත්වා තණ්හං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘යො, භික්ඛවෙ, තණ්හාය ඡන්දරාගො තං පජහථ. එවං සා තණ්හා පහීනා භවිස්සති උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා’’. අයං පහානපරිඤ්ඤා. **තණ්හං පරිඤ්ඤායාති** තණ්හං ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **අනාසවාති** චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. යෙසං ඉමෙ ආසවා පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තෙ වුච්චන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛීණාසවා – තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා.

තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති යෙ තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා, තෙ කාමොඝං තිණ්ණා භවොඝං තිණ්ණා දිට්ඨොඝං තිණ්ණා අවිජ්ජොඝං තිණ්ණා සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා නිත්තිණ්ණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි. තෙනාහ භගවා –

‘‘නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ, [නන්දාති භගවා]
ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි;
යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ;
තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී’’ති.

52. **එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;**
යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ;
අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි.

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනොති. එතන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං නන්දාමි අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. **මහෙසිනොති** කිං මහෙසි භගවා? මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති මහෙසි…පෙ…. කහං නරාසභොති මහෙසීති – එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො.

සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකන්ති. සුකිත්තිතන්ති සුකිත්තිතං සුආචික්ඛිතං [ස්වාචික්ඛිතං (ක.)] සුදෙසිතං සුපඤ්ඤපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිවටං සුවිභත්තං සුඋත්තානීකතං සුපකාසිතං. **ගොතමනූපධීකන්ති** උපධී වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. උපධිප්පහානං උපධිවූපසමං උපධිනිස්සග්ගං උපධිපටිප්පස්සද්ධං අමතං නිබ්බානන්ති – සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං.

යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති යෙ සබ්බා දිට්ඨසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා. යෙ සබ්බා සුතසුද්ධියො…පෙ…. යෙ සබ්බා මුතසුද්ධියො… යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුද්ධියො… යෙ සබ්බා සීලසුද්ධියො… යෙ සබ්බා වතසුද්ධියො… යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බන්ති අනෙකවිධකොතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ, අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති. තණ්හාති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. **තණ්හං පරිඤ්ඤායාති** තණ්හං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා – ඤාතපරිඤ්ඤාය, තීරණපරිඤ්ඤාය [තිරණපරිඤ්ඤාය (සයා.)], පහානපරිඤ්ඤාය. කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා ? තණ්හං ජානාති – අයං රූපතණ්හා, අයං සද්දතණ්හා, අයං ගන්ධතණ්හා, අයං රසතණ්හා, අයං ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, අයං ධම්මතණ්හාති ජානාති පස්සති – අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා තීරණපරිඤ්ඤා? එවං ඤාතං කත්වා තණ්හං තීරෙති [තිරෙති (සයා.)] අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අඝතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ඊතිතො උපද්දවතො භයතො උපසග්ගතො චලතො පභඞ්ගුතො අද්ධුවතො අතාණතො අලෙණතො අසරණතො අසරණීභූතතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිණාමධම්මතො අසාරකතො අඝමූලතො වධකතො විභවතො සාසවතො සඞ්ඛතතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො බ්‍යාධිධම්මතො මරණධම්මතො සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො සංකිලෙසධම්මතො සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො ආදීනවතො නිස්සරණතො තීරෙති – අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා පහානපරිඤ්ඤා? එවං තීරයිත්වා තණ්හං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති – අයං පහානපරිඤ්ඤා.

තණ්හං පරිඤ්ඤායාති තණ්හං ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **අනාසවාති** චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. යෙසං ඉමෙ ආසවා පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තෙ වුච්චන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛීණාසවා. **තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ, අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති. බ්‍රූමීති** යෙ තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා, අහම්පි තෙ කාමොඝං තිණ්ණා භවොඝං තිණ්ණා දිට්ඨොඝං තිණ්ණා අවිජ්ජොඝං තිණ්ණා සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා නිත්තිණ්ණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති බ්‍රූමි වදාමිති – තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ, අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං;
> යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා, සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.
>
> අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං, තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ;
> අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී’’ති.

නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො සත්තමො.

8. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

53. **යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු, [ඉච්චායස්මා හෙමකො]**
හුරං ගොතමසාසනා;
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති, සබ්බං තං ඉතිහීතිහං;

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං, නාහං තත්ථ අභිරමිං.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසූති යො ච බාවරී බ්‍රාහ්මණො යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං බ්‍යාකංසු ආචික්ඛිංසු දෙසයිංසු පඤ්ඤපිංසු පට්ඨපිංසු විවරිංසු විභජිංසු උත්තානීඅකංසු පකාසෙසුන්ති – යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු. **ඉච්චායස්මා හෙමකොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි...පෙ. ... පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං...පෙ..... **හෙමකොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං...පෙ.... අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා හෙමකො.

හුරං ගොතමසාසනාති හුරං ගොතමසාසනා පරං ගොතමසාසනා පුරෙ ගොතමසාසනා පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා [තථාගතසාසනා දෙවසාසනා (ක.)] අරහන්තසාසනාති – හුරං ගොතමසාසනා.

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සතීති එවං කිර ආසි, එවං කිර භවිස්සතීති – ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහන්ති සබ්බං තං ඉතිහීතිහං ඉතිකිරාය පරංපරාය පිටකසම්පදාය තක්කහෙතු නයහෙතු ආකාරපරිවිතක්කෙන දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා න සාමං සයමභිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චක්ඛධම්මං කථයිංසූති – සබ්බං තං ඉතිහීතිහං.

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං විතක්කවඩ්ඪනං සඞ්කප්පවඩ්ඪනං කාමවිතක්කවඩ්ඪනං බ්‍යාපාදවිතක්කවඩ්ඪනං විහිංසාවිතක්කවඩ්ඪනං ඤාතිවිතක්කවඩ්ඪනං ජනපදවිතක්කවඩ්ඪනං අමරාවිතක්කවඩ්ඪනං පරානුදයතාපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනන්ති – සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං.

නාහං තත්ථ අභිරමින්ති නාහං තත්ථ අභිරමිං න වින්දිං නාධිගච්ඡිං න පටිලභින්ති – නාහං තත්ථ අභිරමිං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු, [ඉච්චායස්මා හෙමකො]
> හුරං ගොතමසාසනා;
> ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති, සබ්බං තං ඉතිහීතිහං;
> සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං, නාහං තත්ථ අභිරමි’’න්ති.

54. **ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි, තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි;**
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහීති. ත්වන්ති භගවන්තං භණති. **ධම්මමක්ඛාහීති. ධම්මන්ති** ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං අක්ඛාහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි.

තණ්හානිග්ඝාතනං මුනීති. තණ්හාති – රූපතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හා. තණ්හානිග්ඝාතනං තණ්හාපහානං තණ්හාවූපසමං තණ්හාපටිනිස්සග්ගං තණ්හාපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානං. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං...පෙ.... සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනීති – තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති...පෙ.... ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති...පෙ.... ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො...පෙ.... සො වුච්චති සතො. **චරන්ති** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති – යං විදිත්වා සතො චරං.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා...පෙ.... විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා ලොකෙ වෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි, තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි;
යං විදිත්වා සතො චරං, තරෙ ලොකෙ විසත්තික’’න්ති.

55. **ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු, පියරූපෙසු හෙමක;**
ඡන්දරාගවිනොදනං, නිබ්බානපදමච්චුතං.

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසූති. දිට්ඨන්ති චක්ඛුනා දිට්ඨං; **සුත**න්ති සොතෙන සුතං; **මුත**න්ති ඝානෙන ඝායිතං ජිව්හාය සායිතං කායෙන ඵුට්ඨං; **විඤ්ඤාත**න්ති මනසා විඤ්ඤාතන්ති – ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු.

පියරූපෙසු හෙමකාති කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං? චක්ඛු [චක්ඛුං (සයා. ක.)] ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතං ලොකෙ…පෙ…. ඝානං ලොකෙ… ජිව්හා ලොකෙ… කායො ලොකෙ… මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; රූපා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සද්දා ලොකෙ… ගන්ධා ලොකෙ… රසා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බා ලොකෙ… ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ඝානවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… ජිව්හාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… කායවිඤ්ඤාණං ලොකෙ… මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, චක්ඛුසම්ඵස්සො ලොකෙ… සොතසම්ඵස්සො ලොකෙ… ඝානසම්ඵස්සො ලොකෙ… ජිව්හාසම්ඵස්සො ලොකෙ… කායසම්ඵස්සො ලොකෙ… මනොසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං… සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා… ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා… ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා… කායසම්ඵස්සජා වෙදනා… මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; රූපසඤ්ඤා ලොකෙ… සද්දසඤ්ඤා ලොකෙ… ගන්ධසඤ්ඤා ලොකෙ… රසසඤ්ඤා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ලොකෙ… ධම්මසඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපසඤ්චෙතනා ලොකෙ… සද්දසඤ්චෙතනා ලොකෙ… ගන්ධසඤ්චෙතනා ලොකෙ… රසසඤ්චෙතනා ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බසඤ්චෙතනා ලොකෙ… ධම්මසඤ්චෙතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; රූපතණ්හා ලොකෙ… සද්දතණ්හා ලොකෙ… ගන්ධතණ්හා ලොකෙ… රසතණ්හා ලොකෙ … ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ලොකෙ… ධම්මතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; රූපවිතක්කො ලොකෙ… සද්දවිතක්කො ලොකෙ… ගන්ධවිතක්කො ලොකෙ… රසවිතක්කො ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බවිතක්කො ලොකෙ… ධම්මවිතක්කො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං; රූපවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සද්දවිචාරො ලොකෙ… ගන්ධවිචාරො ලොකෙ… රසවිචාරො ලොකෙ… ඵොට්ඨබ්බවිචාරො ලොකෙ… ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපන්ති – පියරූපෙසු හෙමක.

ඡන්දරාගවිනොදනන්ති. ඡන්දරාගොති යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං. **ඡන්දරාගවිනොදනන්ති** ඡන්දරාගප්පහානං ඡන්දරාගවූපසමං ඡන්දරාගපටිනිස්සග්ගං ඡන්දරාගපටිප්පස්සද්ධං අමතං නිබ්බානන්ති – ඡන්දරාගවිනොදනං.

නිබ්බානපදමච්චුතන්ති නිබ්බානපදං තාණපදං ලෙණපදං සරණපදං අභයපදං. **අච්චුතන්ති** නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාමධම්මන්ති – නිබ්බානපදමච්චුතං. තෙනාහ භගවා –

‘‘ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු, පියරූපෙසු හෙමක;
ඡන්දරාගවිනොදනං, නිබ්බානපදමච්චුත’’න්ති.

56. **එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;**
උපසන්තා ච තෙ සදා, තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති. එතන්ති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **අඤ්ඤායාති** අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති… ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **යෙති** අරහන්තො ඛීණාසවා. **සතාති** චතූහි කාරණෙහි සතා – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවිතත්තා සතා…පෙ…. තෙ වුච්චන්ති සතාති – එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති. දිට්ඨධම්මාති දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති දිට්ඨධම්මා…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. **අභිනිබ්බුතාති** රාගස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, දොසස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, මොහස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, කොධස්ස…පෙ…. උපනාහස්ස… සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පසද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති – දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා.

උපසන්තා ච තෙ සදාති. උපසන්තාති රාගස්ස උපසමිතත්තා නිබ්බාපිතත්තා උපසන්තා…පෙ…. දොසස්ස… මොහස්ස… කොධස්ස… උපනාහස්ස…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පසද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති උපසන්තා. **තෙති** අරහන්තො ඛීණාසවා. **සදාති** සදා සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උදකූමිකජාතං අවීචිසන්තතිසහිතං ඵස්සිතං පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙති – උපසන්තා ච තෙ සදා.

තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා…පෙ…. විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙ. **තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා ලොකෙ වෙතං විසත්තිකං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා නිත්ථිණ්ණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති – තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;
> උපසන්තා ච තෙ සදා, තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තික’’න්ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො අට්ඨමො.

9. තොදෙය්‍යමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

57. **යස්මිං කාමා න වසන්ති, [ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො]**
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො.

යස්මිං කාමා න වසන්තීති යස්මිං කාමා න වසන්ති න සංවසන්ති න ආවසන්ති න පරිවසන්තීති – යස්මිං කාමා න වසන්ති. **ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි…පෙ…. පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ….. **තොදෙය්‍යොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො.

තණ්හා යස්ස න විජ්ජතීති තණ්හා යස්ස නත්ථි න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – තණ්හා යස්ස න විජ්ජති.

කථංකථා ච යො තිණ්ණොති කථංකථා ච යො තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්ථිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති – කථංකථා ච යො තිණ්ණො.

විමොක්ඛො තස්ස කීදිසොති විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො කිංසණ්ඨිතො කිංපකාරො කිංපටිභාගො ඉච්ඡිතබ්බොති විමොක්ඛං පුච්ඡතීති – විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘යස්මිං කාමා න වසන්ති, [ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො]
> තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
> කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො’’ති.

58. **යස්මිං කාමා න වසන්ති, [තොදෙය්‍යාති භගවා]**
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස නාපරො.

යස්මිං කාමා න වසන්තීති. යස්මින්ති යස්මිං පුග්ගලෙ අරහන්තෙ ඛීණාසවෙ. **කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **යස්මිං කාමා න වසන්තීති** යස්මිං කාමා න වසන්ති න සංවසන්ති න ආවසන්ති න පරිවසන්තීති – යස්මිං කාමා න වසන්ති.

තොදෙය්‍යාති භගවාති. තොදෙය්‍යාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – තොදෙය්‍යාති භගවා.

තණ්හා යස්ස න විජ්ජතීති. තණ්හාති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. **යස්සාති** අරහතො ඛීණාසවස්ස. **තණ්හා යස්ස න විජ්ජතීති** තණ්හා යස්ස නත්ථි න සති න සංවිජ්ජති

නුපලබ්භති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – තණ්හා යස්ස න විජ්ජති.

කථංකථා ච යො තිණ්ණොති කථංකථා වුච්චති විචිකිච්ඡා. දුක්ඛෙ කඞ්ඛා…පෙ…. ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. **යොති** යො සො අරහං ඛීණාසවො. **කථංකථා ච යො තිණ්ණොති** කථංකථා ච යො තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්ථිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති – කථංකථා ච යො තිණ්ණො.

විමොක්ඛො තස්ස නාපරොති නත්ථි තස්ස අපරො විමොක්ඛො. යෙන විමොක්ඛෙන විමුච්චෙය්‍ය විමුත්තො සො. කතං තස්ස විමොක්ඛෙන කරණීයන්ති – විමොක්ඛො තස්ස නාපරො. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘යස්මිං කාමා න වසන්ති, [තොදෙය්‍යාති භගවා]
> තණ්හා යස්ස න විජ්ජති;
> කථංකථා ච යො තිණ්ණො, විමොක්ඛො තස්ස නාපරො’’ති.

59. **නිරාසසො සො උද ආසසානො, පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී;**
මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං, තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු.

නිරාසසො සො උද ආසසානොති නිත්තණ්හො සො, උදාහු සතණ්හො රූපෙ ආසීසති [ආසිංසති (ස්‍යා.)], සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… රසෙ… ඵොට්ඨබ්බෙ… කුලං… ගණං… ආවාසං… ලාභං… යසං… පසංසං… සුඛං… චීවරං… පිණ්ඩපාතං… සෙනාසනං… ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං… කාමධාතුං … රූපධාතුං… අරූපධාතුං… කාමභවං… රූපභවං… අරූපභවං… සඤ්ඤාභවං… අසඤ්ඤාභවං… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං… එකවොකාරභවං… චතුවොකාරභවං… පඤ්චවොකාරභවං… අතීතං… අනාගතං… පච්චුප්පන්නං… දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ ආසීසති සාදියති පත්ථෙති පිහෙති අභිජප්පතීති – නිරාසසො සො උද ආසසානො.

පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පීති. පඤ්ඤාණවා සොති පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **උද පඤ්ඤකප්පීති** උදාහු අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා තණ්හාකප්පං වා දිට්ඨිකප්පං වා කප්පෙති ජනෙති සඤ්ජනෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙතීති – පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී.

මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤන්ති. සක්කාති සක්කො භගවා. සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො. අථ වා, අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං – සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං නිබ්බානධනන්ති. තෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථ වා, පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො. **මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤන්ති** සක්ක යථාහං මුනිං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යන්ති – මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං.

තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛූති. තන්ති යං පුච්ඡාමි යං යාචාමි යං අජ්ඣෙසාමි යං පසාදෙමි. **වියාචික්ඛාති** ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **සමන්තචක්ඛූති** සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං…පෙ…. තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති – තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘නිරාසසො සො උද ආසසානො, පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී;
> මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං, තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛූ’’ති.

60. **නිරාසසො සො න ච ආසසානො, පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී;**
එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං.

නිරාසසො සො න ච ආසසානොති නිත්තණ්හො සො. න සො සතණ්හො රූපෙ නාසීසති. සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ නාසීසති න ඉච්ඡති න සාදියති න පත්ථෙති න පිහෙති නාභිජප්පතීති – නිරාසසො සො න ච ආසසානො.

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පීති. පඤ්ඤාණවාති පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **න ච පඤ්ඤකප්පීති** අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා තණ්හාකප්පං වා න කප්පෙති දිට්ඨිකප්පං වා න කප්පෙති න ජනෙති න සඤ්ජනෙති න නිබ්බත්තෙති නාභිනිබ්බත්තෙතීති – පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී.

එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති. මුනීති මොනං වුච්චති ඤාණං…පෙ…. සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති** තොදෙය්‍ය, එවං මුනිං ජාන පටිජාන පටිවිජාන පටිවිජ්ඣාති – එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති. අකිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං. යස්සෙතානි [යස්සෙතෙ (ස්‍යා.)] කිඤ්චනානි [කිඤ්චනා (ස්‍යා.)] පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිප්පස්සද්ධානි අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි, සො වුච්චති අකිඤ්චනො. **කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **භවාති** ද්වෙ භවා – කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො…පෙ…. අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමෙ ච භවෙ ච අසත්තං අලග්ගං අලග්ගිතං අපලිබුද්ධං නික්ඛන්තං නිස්සටං විප්පමුත්තං විසඤ්ඤුත්තං විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරන්තන්ති – අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘නිරාසසො සො න ච ආසසානො, පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී;
> එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන, අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

තොදෙය්‍යමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො නවමො.

10. කප්පමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

61. **මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [ඉච්චායස්මා කප්පො]**
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;
ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූහි මාරිස;
ත්වඤ්ච මෙ දීපමක්ඛාහි, යථායිදං නාපරං සියා.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතන්ති සරො වුච්චති සංසාරො ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති භවාභවො චුති ච උපපත්ති ච නිබ්බත්ති ච භෙදො ච ජාති ච ජරා ච මරණඤ්ච. සංසාරස්ස පුරිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති; මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා.

කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති? එත්තකා ජාතියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති , තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා ජාතිකොටියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිකොටිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති, හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

එත්තකානි වස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා වස්සකොටියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සකොටිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

එත්තකානි කප්පානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා

කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා කප්පකොටියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පකොටිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''අනමතග්ගොයං, භික්ඛවෙ, සංසාරො, පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරතං. එවං දීඝරත්තං ඛො, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං පච්චනුභූතං තිබ්බං පච්චනුභූතං බ්‍යසනං පච්චනුභූතං, කටසී වඩ්ඪිතා [කටසීවවඩ්ඪිතං (ස්‍යා.) පස්ස සං. නි. 2.124]. යාවඤ්චිදං, භික්ඛවෙ, අලමෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං අලං විමුච්චිතු''න්ති. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති? එත්තකා ජාතියො වට්ටං වත්තිස්සති, තතො පරං න වත්තිස්සතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසතානි, එත්තකානි ජාතිසහස්සානි, එත්තකානි ජාතිසතසහස්සානි, එත්තකා ජාතිකොටියො, එත්තකානි ජාතිකොටිසතානි, එත්තකානි ජාතිකොටිසහස්සානි, එත්තකානි ජාතිකොටිසතසහස්සානි, එත්තකානි වස්සානි, එත්තකානි වස්සසතානි, එත්තකානි වස්සසහස්සානි, එත්තකානි වස්සසතසහස්සානි, එත්තකා වස්සකොටියො, එත්තකානි වස්සකොටිසතානි, එත්තකානි වස්සකොටිසහස්සානි, එත්තකානි වස්සකොටිසතසහස්සානි, එත්තකානි කප්පානි, එත්තකානි කප්පසතානි, එත්තකානි කප්පසහස්සානි, එත්තකානි කප්පසතසහස්සානි, එත්තකා කප්පකොටියො, එත්තකානි කප්පකොටිසතානි , එත්තකානි කප්පකොටිසහස්සානි, එත්තකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්තිස්සති, තතො පරං න වත්තිස්සතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති – මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං. **ඉච්චායස්මා කප්පොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි...පෙ..... **ආයස්මාති** පියවචනං...පෙ..... **කප්පොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං...පෙ.... අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා කප්පො.

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙති කාමොඝෙ භවොඝෙ දිට්ඨොඝෙ අවිජ්ජොඝෙ ජාතෙ සඤ්ජාතෙ නිබ්බත්තෙ අභිනිබ්බත්තෙ පාතුභූතෙ. **මහබ්භයෙති** ජාතිභයෙ ජරාභයෙ බ්‍යාධිභයෙ මරණභයෙති – ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ.

ජරාමච්චුපරෙතානන්ති ජරාය ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං. මච්චුනා ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං, ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසටානං බ්‍යාධිනා අභිභූතානං මරණෙන අබ්භාහතානං අතාණානං අලෙණානං අසරණානං අසරණීභූතානන්ති – ජරාමච්චුපරෙතානං.

දීපං පබ්‍රූහි මාරිසාති දීපං තාණං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං [ගතිපරායනං (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති – දීපං පබ්‍රූහි මාරිස.

ත්වඤ්ච මෙ දීපමක්ඛාහීති. ත්වන්ති භගවන්තං භණති. **දීපමක්ඛාහීති** දීපං තාණං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං අක්ඛාහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – ත්වඤ්ච මෙ දීපමක්ඛාහි.

යථායිදං නාපරං සියාති යථයිදං දුක්ඛං ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථං ගච්ඡෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍ය පුනපටිසන්ධිකං දුක්ඛං න නිබ්බත්තෙය්‍ය, කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සඤ්ජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය. ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථං ගච්ඡෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති – යථායිදං නාපරං සියා. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

''මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [ඉච්චායස්මා කප්පො]
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;
ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූහි මාරිස;
ත්වඤ්ච මෙ දීපමක්ඛාහි, යථායිදං නාපරං සියා''ති.

62. **මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [කප්පාති භගවා]**
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;

ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙ.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතන්ති සරො වුච්චති සංසාරො ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති භවාභවො, චුති ච උපපත්ති ච නිබ්බත්ති ච භෙදො ච ජාති ච ජරා ච මරණඤ්ච. සංසාරස්ස පුරිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා.

කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති...පෙ.... එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති...පෙ.... එවං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එවං සංසාරස්ස පුරිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති – මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං. **කප්පාති භගවාති. කප්පාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – කප්පාති භගවා.

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙති කාමොඝෙ භවොඝෙ දිට්ඨොඝෙ අවිජ්ජොඝෙ ජාතෙ සඤ්ජාතෙ නිබ්බත්තෙ අභිනිබ්බත්තෙ පාතුභූතෙ. **මහබ්භයෙති** ජාතිභයෙ ජරාභයෙ බ්‍යාධිභයෙ මරණභයෙති – ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ.

ජරාමච්චුපරෙතානන්ති ජරාය ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං, මච්චුනා ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසටානං බ්‍යාධිනා අභිභූතානං මරණෙන අබ්භාහතානං අතාණානං අලෙණානං අසරණානං අසරණීභූතානන්ති – ජරාමච්චුපරෙතානං.

දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙති දීපං තාණං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙ. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං, [කප්පාති භගවා]
> ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ;
> ජරාමච්චුපරෙතානං, දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙ’’ති.

63. **අකිඤ්චනං අනාදානං, එතං දීපං අනාපරං;**
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රූමි, ජරාමච්චුපරික්ඛයං.

අකිඤ්චනං අනාදානන්ති. කිඤ්චනන්ති – රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං; කිඤ්චනප්පහානං කිඤ්චනවූපසමං [කිඤ්චනවූපසමො (සයා.) එවමීදිසෙසු ඨානෙසු] කිඤ්චනපටිනිස්සග්ගං [කිඤ්චනපටිනිස්සග්ගො (සයා.)] කිඤ්චනපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – අකිඤ්චනං. **අනාදානන්ති** ආදානං වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. ආදානප්පහානං ආදානවූපසමං ආදානපටිනිස්සග්ගං ආදානපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – අකිඤ්චනං අනාදානං.

එතං දීපං අනාපරන්ති එතං දීපං තාණං ලෙණං සරණං ගති පරායනං. **අනාපරන්ති** තම්හා පරො අඤ්ඤො දීපො නත්ථී. අථ ඛො සො එවං දීපො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති – එතං දීපං අනාපරං.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රූමීති වානං වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. වානප්පහානං වානවූපසමං වානපටිනිස්සග්ගං වානපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානං. **ඉතීති** පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉතීති. **බ්‍රූමීති** බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රූමි.

ජරාමච්චුපරික්ඛයන්ති ජරාමරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – ජරාමච්චුපරික්ඛයං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘අකිඤ්චනං අනාදානං, එතං දීපං අනාපරං;
> නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රූමි, ජරාමච්චුපරික්ඛය’’න්ති.

64. **එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;**
න තෙ මාරවසානුගා, න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ [පට්ඨගූ (සයා. ක.)] **.**

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති. එතන්ති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **අඤ්ඤායාති** අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති...පෙ.... ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති

අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **යෙති** අරහන්තො ඛීණාසවා. **සතාති** චතූහි කාරණෙහි සතා – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තා [භාවිතත්තා (ක.)] සතා…පෙ…. තෙ වුච්චන්ති සතාති – එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති. දිට්ඨධම්මාති දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. **අභිනිබ්බුතාති** රාගස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, දොසස්ස…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති – දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා.

න තෙ මාරවසානුගාති. මාරොති යො සො මාරො කණ්හො අධිපති අන්තගූ නමුචි පමත්තබන්ධු. **න තෙ මාරවසානුගාති** න තෙ මාරස්ස වසෙ වත්තන්ති, නාපි මාරො තෙසු වසං වත්තෙති . තෙ මාරඤ්ච මාරපක්ඛඤ්ච මාරපාසඤ්ච මාරබළිසඤ්ච [මාරබලිසඤ්ච (ක.)] මාරාමිසඤ්ච මාරවිසයඤ්ච මාරනිවාසඤ්ච මාරගොචරඤ්ච මාරබන්ධනඤ්ච අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති – න තෙ මාරවසානුගා.

න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති න තෙ මාරස්ස පද්ධා පද්ධචරා [පට්ඨා පට්ඨචරා (ස්‍යා. ක.)] පරිචාරිකා සියා; බුද්ධස්ස තෙ භගවතො පද්ධා පද්ධචරා පරිචාරිකා සියාති – න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘එතදඤ්ඤාය යෙ සතා, දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා;
> න තෙ මාරවසානුගා, න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

කප්පමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො දසමො.

11. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

65. **සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං, [ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි]**
ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං;
සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත, යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

සුත්වානහං වීර අකාමකාමින්ති සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරෙත්වා උපලක්ඛයිත්වා. ඉතිපි සො භගවා අරහං…පෙ…. බුද්ධො භගවාති – සුත්වානහං. **වීරාති** වීරො භගවා. වීරියවාති වීරො, පහූති වීරො, විසවීති වීරො, අලමත්තොති වීරො, සූරොති වීරො, වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොති වීරො.

> විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි, නිරයදුක්ඛං අතිච්ච වීරියවා [විරියවා (ස්‍යා.) සු. නි. 536] සො;
> සො වීරියවා පධානවා, වීරො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තාති.

සුත්වානහං වීර. **අකාමකාමින්ති. කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. බුද්ධස්ස භගවතො වත්ථුකාමා පරිඤ්ඤාතා, කිලෙසකාමා පහීනා. වත්ථුකාමානං පරිඤ්ඤාතත්තා කිලෙසකාමානං පහීනත්තා භගවා න කාමෙ කාමෙති, න කාමෙ පත්ථෙති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජප්පති. යෙ කාමෙ කාමෙන්ති, කාමෙ පත්ථෙන්ති, කාමෙ පිහෙන්ති, කාමෙ අභිජප්පන්ති, තෙ කාමකාමිනො රාගරාගිනො සඤ්ඤාසඤ්ඤිනො. භගවා න කාමෙ කාමෙති, න කාමෙ පත්ථෙති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජප්පති. තස්මා බුද්ධො අකාමො නික්කාමො චත්තකාමො වන්තකාමො මුත්තකාමො පහීනකාමො පටිනිස්සට්ඨකාමො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති – සුත්වානහං වීර අමකාමකාමිං.

ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණීති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං ආයස්මාති. **ජතුකණ්ණීති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගොත්තං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරොති – ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි.

ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමන්ති. ඔඝාතිගන්ති ඔඝාතිගං ඔඝං අතික්කන්තං සමතික්කන්තං වීතිවත්තන්ති – ඔඝාතිගං. **පුට්ඨුන්ති** පුට්ඨුං පුච්ඡිතුං යාචිතුං අජ්ඣෙසිතුං පසාදෙතුං. **අකාමමාගමන්ති** අකාමං පුට්ඨුං නික්කාමං චත්තකාමං වන්තකාමං මුත්තකාමං පහීනකාමං පටිනිස්සට්ඨකාමං වීතරාගං විගතරාගං චත්තරාගං වන්තරාගං

මුත්තරාගං පහීනරාගං පටිනිස්සට්ඨරාගං ආගම්හා ආගතම්හා උපාගතම්හා සම්පත්තම්හා තයා සද්ධිං සමාගතම්හාති – ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං.

සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්තාති. සන්තීති එකෙන ආකාරෙන සන්තිපි සන්තිපදම්පි [සන්තිපදන්ති (ක.)] තංයෙව අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං . වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සන්තමෙතං පදං, පණීතමෙතං පදං, යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බාන’’න්ති. අථාපරෙනාකාරෙන යෙ ධම්මා සන්තාධිගමාය සන්තිඵුසනාය සන්තිසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති, සෙය්‍යථිදං – චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – ඉමෙ වුච්චන්ති සන්තිපදා. සන්තිපදං තාණපදං ලෙණපදං සරණපදං අභයපදං අච්චුතපදං අමතපදං නිබ්බානපදං බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **සහජනෙත්තාති** නෙත්තං වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. බුද්ධස්ස භගවතො නෙත්තඤ්ච ජිනභාවො ච බොධියා මූලෙ අපුබ්බං අචරිමං එකස්මිං ඛණෙ උප්පන්නො, තස්මා බුද්ධො සහජනෙත්තොති – සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත.

යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති යථාතච්ඡං වුච්චති අමතං නිබ්බානං…පෙ.… නිරොධො නිබ්බානං. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි…පෙ.… පකාසෙහීති – යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං, [ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි]
ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං;
සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත, යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙත’’න්ති.

66. **භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති, ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසා;
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤො, ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.**

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියතීති. භගවාති ගාරවාධිවචනං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති. **කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ.… ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ.… ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. භගවා වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති.

ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසාති ආදිච්චො වුච්චති සූරියො [සුරියො (ස්‍යා.)]. පථවී වුච්චති ජගතී [ජරා (ස්‍යා.)]. යථා සූරියො තෙජී තෙජෙන සමන්නාගතො පථවිං අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා සන්තාපයිත්වා සබ්බං ආකාසගතං තමගතං අභිවිහච්ච අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකං දස්සයිත්වා ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ ගගනපථෙ [ගමනපථෙ (ස්‍යා.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] ගච්ඡති, එවමෙව භගවා ඤාණතෙජී ඤාණතෙජෙන සමන්නාගතො සබ්බං අභිසඞ්ඛාරසමුදයං…පෙ.… කිලෙසතමං අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ඤාණාලොකං දස්සෙත්වා වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසා.

පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤොති අහමස්මි පරිත්තපඤ්ඤො ඔමකපඤ්ඤො ලාමකපඤ්ඤො ජතුක්කපඤ්ඤො. ත්වම්පි මහාපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො. භූරි වුච්චති පථවී. භගවා තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතොති – පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤො.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති. ධම්මන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ…පෙ.… නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **යමහං විජඤ්ඤන්ති** යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති – ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති ඉධෙව ජාතිජරාය මරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති, ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසා;
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤො, ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන’’න්ති.

67. **කාමෙසු විනය ගෙධං, [ජතුකණ්ණීති භගවා]**
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො;
උග්ගහිතං නිරත්තං වා, මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං.

කාමෙසු විනය ගෙධන්ති. **කාමාති** උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **ගෙධන්ති** ගෙධො වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **කාමෙසු විනය ගෙධන්ති** කාමෙසු ගෙධං විනය පටිවිනය පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – කාමෙසු විනය ගෙධං. **ජතුකණ්ණීති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං ගොත්තෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – ජතුකණ්ණීති භගවා.

නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොති. **නෙක්ඛම්මන්ති** සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං සීලෙසු පරිපූරකාරිතං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතං භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං ජාගරියානුයොගං සතිසම්පජඤ්ඤං චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ඛෙමතො තාණතො ලෙණතො සරණතො සරණීභූතතො අභයතො අච්චුතතො අමතතො නිබ්බානතො දට්ඨුං පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො.

උග්ගහිතං නිරත්තං වාති. **උග්ගහිතන්ති** තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන ගහිතං පරාමට්ඨං අභිනිවිට්ඨං අජ්ඣොසිතං අධිමුත්තං. **නිරත්තං වාති** නිරත්තං වා මුඤ්චිතබ්බං විජහිතබ්බං විනොදිතබ්බං බ්‍යන්තීකාතබ්බං අනභාවං ගමෙතබ්බන්ති – උග්ගහිතං නිරත්තං වා.

මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං. ඉදං කිඤ්චනං [ඉමෙ කිඤ්චනා (ක.)] තුය්හං මා විජ්ජිත්ථ මා පවිජ්ජිත්ථ මා සංවිජ්ජිත්ථ පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං. තෙනාහ භගවා –

‘‘කාමෙසු විනය ගෙධං, [ජතුකණ්ණීති භගවා]
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො;
උග්ගහිතං නිරත්තං වා, මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චන’’න්ති.

68. **යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;**
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසි.

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහීති අතීතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ යෙ කිලෙසා උප්පජ්ජෙය්‍යුං තෙ කිලෙසෙ සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙහි විසුක්ඛාපෙහි අබීජං කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – එවම්පි යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි. අථ වා, යෙ අතීතා කම්මාභිසඞ්ඛාරා අවිපක්කවිපාකා තෙ කම්මාභිසඞ්ඛාරෙ සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙහි විසුක්ඛාපෙහි අබීජං [අවීජං (ස්‍යා.)] කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – එවම්පි යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි.

පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනන්ති පච්ඡා වුච්චති අනාගතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං. ඉදං කිඤ්චනං තුය්හං මා අහු මා අහොසි මා ජනෙසි [මා ජනෙහි (ස්‍යා.) තථාවසෙසෙසු ද්වීසු පදෙසුපි] මා සඤ්ජනෙසි මාභිනිබ්බත්තෙසි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති – පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං.

මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසීති මජ්ඣෙ වුච්චති පච්චුප්පන්නං රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං. පච්චුප්පන්නෙ සඞ්ඛාරෙ තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන න ගහෙස්සසි න තණ්හිස්සසි න පරාමසිස්සසි න නන්දිස්සසි නාභිනන්දිස්සසි න අජ්ඣොසිස්සසි. අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහිස්සසි විනොදෙස්සසි බ්‍යන්තීකරිස්සසි අනභාවං ගමෙස්සසීති – මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි.

උපසන්තො චරිස්සසීති රාගස්ස උපසමිතත්තා උපසන්තො චරිස්සසි, දොසස්ස…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා උපසමිතත්තා වූපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිප්පස්සද්ධො චරිස්සසි විහරිස්සසි ඉරියිස්සසි වත්තිස්සසි පාලෙස්සසි යපෙස්සසි යාපෙස්සසීති – උපසන්තො චරිස්සසි. තෙනාහ භගවා –

‘‘යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසී’’ති.

69. **සබ්බසො නාමරූපස්මිං, වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ;**

ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති, යෙහි මච්චුවසං වජෙ.

සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති. සබ්බසොති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං සබ්බසොති. **නාමන්ති** චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. **රූපන්ති** චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං. **ගෙධො** වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති** සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස විගතගෙධස්ස චත්තගෙධස්ස වන්තගෙධස්ස මුත්තගෙධස්ස පහීනගෙධස්ස පටිනිස්සට්ඨගෙධස්ස වීතරාගස්ස විගතරාගස්ස චත්තරාගස්ස වන්තරාගස්ස මුත්තරාගස්ස පහීනරාගස්ස පටිනිස්සට්ඨරාගස්සාති – සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ.

ආසවාස්ස න විජ්ජන්තීති. ආසවාති චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. **අස්සාති** අරහතො ඛීණාසවස්ස. **න විජ්ජන්තීති** ඉමෙ ආසවා තස්ස නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති.

යෙහි මච්චුවසං වජෙති යෙහි ආසවෙහි මච්චුනො වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය, මරණස්ස වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය, මාරපක්ඛස්ස වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය; තෙ ආසවා තස්ස නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති – යෙහි මච්චුවසං වජෙ. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘සබ්බසො නාමරූපස්මිං, වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ;
> ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති, යෙහි මච්චුවසං වජෙ’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො එකාදසමො.

12. භද්‍රාවුධමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

70. **ඔකඤ්ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං, [ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො]**
නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං;
කප්පඤ්ජහං අභියාචෙ සුමෙධං, සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති [අපගමිස්සන්ති (ක.)] **ඉතො.**

ඔකඤ්ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජන්ති. ඔකඤ්ජහන්ති රූපධාතුයා යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා යෙ උපායුපාදානා [උපයුපාදානා (ක.)] චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසානුසයා, තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජහො. වෙදනාධාතුයා…පෙ…. සඤ්ඤාධාතුයා… සඞ්ඛාරධාතුයා… විඤ්ඤාණධාතුයා යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා යෙ උපායුපාදානා චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසානුසයා, තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජහො.

තණ්හච්ඡිදන්ති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. සා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො ඡින්නා උච්ඡින්නා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා. තස්මා බුද්ධො තණ්හච්ඡිදො. **අනෙජොති** එජා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො …පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පහීනත්තා අනෙජො භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති, අලාභෙපි න ඉඤ්ජති, යසෙපි න ඉඤ්ජති, අයසෙපි න ඉඤ්ජති, පසංසායපි න ඉඤ්ජති, නින්දායපි න ඉඤ්ජති, සුඛෙපි න ඉඤ්ජති, දුක්ඛෙපි න ඉඤ්ජති න චලති න වෙධති න පවෙධති න සම්පවෙධතීති. තස්මා බුද්ධො අනෙජොති – ඔකඤ්ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං. **ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි…පෙ…. **ආයස්මාති,** පියවචනං…පෙ…. **භද්‍රාවුධොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො.

නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තන්ති නන්දී වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා නන්දී සා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො නන්දිඤ්ජහො. **ඔඝතිණ්ණන්ති** භගවා කාමොඝං තිණ්ණො භවොඝං තිණ්ණො දිට්ඨොඝං තිණ්ණො අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්ථිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො. සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං. **විමුත්තන්ති** භගවතො රාගා චිත්තං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තං, දොසා චිත්තං… මොහා චිත්තං…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරෙහි චිත්තං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තන්ති – නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං.

කප්පඤ්ජහං අභියාචෙ සුමෙධන්ති. කප්පාති ද්වෙ කප්පා – තණ්හාකප්පො ච දිට්ඨිකප්පො ච...පෙ.... අයං තණ්හාකප්පො...පෙ.... අයං දිට්ඨිකප්පො. බුද්ධස්ස භගවතො තණ්හාකප්පො පහීනො දිට්ඨිකප්පො පටිනිස්සට්ඨො. තණ්හාකප්පස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිකප්පස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා තස්මා බුද්ධො කප්පඤ්ජහො . **අභියාචෙති** යාචාමි අභියාචාමි අජ්ඣෙසාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි ජප්පාමි අභිජප්පාමි. **සුමෙධං** වුච්චති පඤ්ඤා. යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. තස්මා බුද්ධො සුමෙධොති – කප්පඤ්ජහං අභියාචෙ සුමෙධං.

සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති. නාගස්සාති නාගො. භගවා ආගුං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො...පෙ.... එවං භගවා න ගච්ඡතීති නාගො. **සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති** තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වා ඉතො අපනමිස්සන්ති වජිස්සන්ති පක්කමිස්සන්ති දිසාවිදිසං ගමිස්සන්තීති – සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ''ඔකඤ්ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං, [ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො]
> නන්දිඤ්ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං;
> කප්පඤ්ජහං අභියාචෙ සුමෙධං, සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො''ති.

71. **නානාජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා, තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා;**
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

නානාජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතාති. නානාජනාති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. **ජනපදෙහි සඞ්ගතාති** අඞ්ගා ච මගධා ච කලිඞ්ගා ච කාසියා ච කොසලා ච වජ්ජියා ච මල්ලා ච චෙතියම්හා ච [චෙතියම්හා ච සාගරම්හා ච (ස්‍යා.)] වංසා ච කුරුම්හා ච පඤ්චාලා ච මච්ඡා ච සූරසෙනා ච අස්සකා ච අවන්තියා ච යොනා [යොනකා (ක.) මහානි. 55] ච කම්බොජා ච. **සඞ්ගතාති** සඞ්ගතා සමාගතා සමොහිතා සන්නිපතිතාති – නානාජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා.

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානාති. වීරාති වීරො. භගවා වීරියවාති වීරො, පහූති වීරො, විසවීති වීරො, අලමත්තොති වීරො, විගතලොමහංසොතිපි වීරො.

> විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි, නිරයදුක්ඛං අතිච්ච වීරියවා සො;
> සො වීරියවා පධානවා, වීරො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තාති.

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානාති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං. **අභිකඞ්ඛමානාති** අභිකඞ්ඛමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති – තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා.

තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහීති. තෙසන්ති තෙසං ඛත්තියානං බ්‍රාහ්මණානං වෙස්සානං සුද්දානං ගහට්ඨානං පබ්බජිතානං දෙවානං මනුස්සානං. **තුවන්ති** භගවන්තං භණති. **සාධු වියාකරොහීති** සාධු ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති – තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ''නානාජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා, තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා;
> තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි, තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

72. **ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං, [භද්‍රාවුධාති භගවා]**
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්ති, තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං.

ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බන්ති ආදානතණ්හං වුච්චති රූපතණ්හා...පෙ.... ආදානතණ්හාති කිංකාරණා වුච්චති ආදානතණ්හා? තාය තණ්හාය රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. වෙදනං...පෙ.... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං... ගතිං... උපපත්තිං... පටිසන්ධිං... භවං... සංසාරං... වට්ටං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. තංකාරණා වුච්චති ආදානතණ්හා. **ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බන්ති** සබ්බං ආදානතණ්හං විනයෙය්‍ය පටිවිනයෙය්‍ය පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති – ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං. **භද්‍රාවුධාති භගවාති. භද්‍රාවුධාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – භද්‍රාවුධාති භගවා.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති. **උද්ධන්ති** අනාගතං; **අධොති** අතීතං; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නං. **උද්ධන්ති** දෙවලොකො; **අධොති** නිරයලොකො; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** මනුස්සලොකො. අථ වා, **උද්ධන්ති** කුසලා ධම්මා; **අධොති** අකුසලා ධම්මා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අබ්‍යාකතා ධම්මා. **උද්ධන්ති** අරූපධාතු; **අධොති** කාමධාතු; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** රූපධාතු. **උද්ධන්ති** සුඛා වෙදනා; **අධොති** දුක්ඛා වෙදනා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. **උද්ධන්ති** උද්ධං පාදතලා; **අධොති** අධො කෙසමත්ථකා; **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** වෙමජ්ඣෙති – උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ.

යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්තීති යං යං රූපගතං වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඞ්ඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. **ලොකස්මින්ති** අපායලොකෙ…පෙ…. ආයතනලොකෙති – යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්ති.

තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුන්ති තෙනෙව කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන පටිසන්ධිකො ඛන්ධමාරො ධාතුමාරො ආයතනමාරො ගතිමාරො උපපත්තිමාරො පටිසන්ධිමාරො භවමාරො සංසාරමාරො වට්ටමාරො අන්වෙති අනුගච්ඡති අන්වායිකො හොති. **ජන්තුන්ති** සත්තං ජනං නරං මාණවං [මානවං (සයා.)] පොසං පුග්ගලං ජීවං ජාගුං ජන්තුං ඉන්දගුං මනුජන්ති – තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං, [භද්‍රාවුධාති භගවා]
> උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ;
> යං යඤ්හි ලොකස්මිමුපාදියන්ති, තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තු’’න්ති.

73. **තස්මා පජානං න උපාදියෙථ, භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ;**
ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො, පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථාති. **තස්මාති** තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා, එතං ආදීනවං සම්පස්සමානො ආදානතණ්හායාති – තස්මා. **පජානන්ති** ජානන්තො පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති ජානන්තො පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. **න උපාදියෙථාති** රූපං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණ්හෙය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍ය; වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… ගතිං … උපපත්තිං… පටිසන්ධිං… භවං… සංසාරං… වට්ටං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණ්හෙය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍යාති – තස්මා පජානං න උපාදියෙථ.

භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙති. **භික්ඛූති** පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො වා භික්ඛු, සෙක්ඛො වා භික්ඛු. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ…. සො වුච්චති සතොති – භික්ඛු සතො. **කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චි රූපගතං වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඞ්ඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං. **සබ්බලොකෙති** සබ්බඅපායලොකෙ සබ්බමනුස්සලොකෙ සබ්බදෙවලොකෙ සබ්බඛන්ධලොකෙ සබ්බධාතුලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙති – භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ.

ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානොති ආදානසත්තා වුච්චන්ති යෙ රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති; වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං… ගතිං… උපපත්තිං… පටිසන්ධිං… භවං… සංසාරං… වට්ටං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. **ඉතීති** පදසන්ධි…පෙ…. පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉතීති. **පෙක්ඛමානොති** පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො දිස්සමානො පස්සමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො.

පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තන්ති. **පජාති** සත්තාධිවචනං. මච්චුධෙය්‍යා වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. පජා මච්චුධෙය්‍යෙ මාරධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා. යථා භිත්තිඛිලෙ වා නාගදන්තෙ වා භණ්ඩං සත්තං විසත්තං ආසත්තං ලග්ගං ලග්ගිතං පලිබුද්ධං, එවමෙව පජා මච්චුධෙය්‍යෙ මාරධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති – පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘තස්මා පජානං න උපාදියෙථ, භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ;
> ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො, පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්ත’’න්ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

භද්‍රාවුධමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො ද්වාදසමො.

13. උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

74. **ඣායිං විරජමාසීනං, [ඉච්චායස්මා උදයො]**
කතකිච්චං අනාසවං;
පාරගුං සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූහි [සංබ්‍රූහි (සයා.)], අවිජ්ජාය පභෙදනං.

ඣායිං විරජමාසීනන්ති. ඣායින්ති ඣායී භගවා. පඨමෙනපි ඣානෙන ඣායී, දුතියෙනපි ඣානෙන ඣායී, තතියෙනපි ඣානෙන ඣායී, චතුත්ථෙනපි ඣානෙන ඣායී, සවිතක්කසවිචාරෙනපි ඣානෙන ඣායී, අවිතක්කවිචාරමත්තෙනපි ඣානෙන ඣායී, අවිතක්කඅවිචාරෙනපි ඣානෙන ඣායී, සප්පීතිකෙනපි ඣානෙන ඣායී, නිප්පීතිකෙනපි ඣානෙන ඣායී, සාතසහගතෙනපි ඣානෙන ඣායී, උපෙක්ඛාසහගතෙනපි ඣානෙන ඣායී, සුඤ්ඤතෙනපි ඣානෙන ඣායී, අනිමිත්තෙනපි ඣානෙන ඣායී, අප්පණිහිතෙනපි ඣානෙන ඣායී, ලොකියෙනපි ඣානෙන ඣායී, ලොකුත්තරෙනපි ඣානෙන ඣායී ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති – ඣායිං. **විරජන්ති** රාගො රජො, දොසො රජො, මොහො රජො, කොධො රජො, උපනාහො රජො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා රජා. තෙ රජා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අරජො විරජො නිරජො රජාපගතො රජවිප්පහීනො රජවිප්පයුත්තො සබ්බරජවීතිවත්තො.

රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විප්පජහිත්වා [පටිවිනොදිත්වා (ක.) මහානි. 209] චක්ඛුමා, තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති.

දොසො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති, දොසස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විප්පජහිත්වා චක්ඛුමා, තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති.

මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති, මොහස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විප්පජහිත්වා චක්ඛුමා, තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චතීති. –

විරජං …පෙ…..

ආසීනන්ති නිසින්නො භගවා පාසාණකෙ චෙතියෙති – ආසීනො.

නගස්ස [නගරස්ස (ක.)] පස්සෙ ආසීනං, මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං;
සාවකා පයිරුපාසන්ති, තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනොති.

එවම්පි භගවා ආසීනො. අථ වා, භගවා සබ්බොස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධත්තා ආසීනො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති. එවම්පි භගවා ආසීනොති – ඣායිං විරජමාසීනං .

ඉච්චායස්මා උදයොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ…. **උදයොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා උදයො.

කතකිච්චං අනාසවන්ති බුද්ධස්ස භගවතො කිච්චාකිච්චං කරණීයාකරණීයං පහීනං උච්ඡින්නමූලං තාලාවත්ථුකතං අනභාවංකතං ආයතිං අනුප්පාදධම්මං. තස්මා බුද්ධො කතකිච්චො.

යස්ස ච විසතා [යස්ස පරිපතා (සයා.) පස්ස මහානි. 202] නත්ථි, ඡින්නසොතස්ස භික්ඛුනො;
කිච්චාකිච්චප්පහීනස්ස, පරිළාහො න විජ්ජතීති.

කතකිච්චං අනාසවන්ති. ආසවාති චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනාසවොති – කතකිච්චං අනාසවං.

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති භගවා සබ්බධම්මානං අභිඤ්ඤාපාරගූ පරිඤ්ඤාපාරගූ පහානපාරගූ භාවනාපාරගූ සච්ඡිකිරියාපාරගූ සමාපත්තිපාරගූ. අභිඤ්ඤාපාරගූ සබ්බධම්මානං, පරිඤ්ඤාපාරගූ සබ්බදුක්ඛානං, පහානපාරගූ සබ්බකිලෙසානං, භාවනාපාරගූ චතුන්නං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපාරගූ නිරොධස්ස, සමාපත්තිපාරගූ සබ්බසමාපත්තීනං. සො වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සීලස්මිං; වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සමාධිස්මිං; වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය පඤ්ඤාය; වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය විමුත්තියා. සො පාරගතො

පාරප්පත්තො අන්තගතො අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙණගතො ලෙණප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. සො වුත්තවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – පාරගුං සබ්බධම්මානං.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති පඤ්හෙන අත්ථිකො ආගතොම්හි, පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො ආගතොම්හි, පඤ්හං සොතුකාමො ආගතොම්හීති, එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං. අථ වා, පඤ්හත්ථිකානං පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමානං පඤ්හං සොතුකාමානං ආගමනං අභික්කමනං උපසඞ්කමනං පයිරුපාසනං අත්ථීති, එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං. අථ වා, පඤ්හාගමො තුය්හං අත්ථි, ත්වම්පි පහු ත්වමසි අලමත්තො මයා පුච්ඡිතං කථෙතුං විසජ්ජෙතුං, වහස්සෙතං භාරන්ති, එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූහීති අඤ්ඤාවිමොක්ඛො වුච්චති අරහත්තවිමොක්ඛො. අරහත්තවිමොක්ඛං පබ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූහි.

අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති අවිජ්ජාය භෙදනං පභෙදනං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධං අමතං නිබ්බානන්ති – අවිජ්ජාය පභෙදනං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘ඣායිං විරජමාසීනං, [ඉච්චායස්මා උදයො]
> කතකිච්චං අනාසවං;
> පාරගුං සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
>
> අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූහි, අවිජ්ජාය පභෙදන’’න්ති.

75. **පහානං කාමච්ඡන්දානං, [උදයාති භගවා]**
දොමනස්සාන චූභයං;
ථිනස්ස [ථීනස්ස (සයා.)] **ච පනූදනං, කුක්කුච්චානං නිවාරණං.**

පහානං කාමච්ඡන්දානන්ති. ඡන්දොති යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං. **පහානං කාමච්ඡන්දානන්ති** කාමච්ඡන්දානං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – පහානං කාමච්ඡන්දානං. **උදයාති භගවාති. උදයාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – උදයාති භගවා.

දොමනස්සාන චූභයන්ති. දොමනස්සාති යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා. **දොමනස්සාන චූභයන්ති** කාමච්ඡන්දස්ස ච දොමනස්සස්ස ච උභින්නං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – දොමනස්සාන චූභයං.

ථිනස්ස ච පනූදනන්ති. ථිනන්ති යා චිත්තස්ස අකල්ලතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනා ලීයනා ලීයිතත්තං ථිනං ථියනා [ථීනං ථීයනා (සයා.)] ථියිතත්තං චිත්තස්ස. **පනූදනන්ති** ථිනස්ස ච පනූදනං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – ථිනස්ස ච පනූදනං.

කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති. කුක්කුච්චන්ති හත්ථකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං, පාදකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං, හත්ථපාදකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං. අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතා, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතා…පෙ…. අවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤිතා, වජ්ජෙ අවජ්ජසඤ්ඤිතා. යං එවරූපං කුක්කුච්චං කුක්කුච්චායනා කුක්කුච්චායිතත්තං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො, ඉදං වුච්චති කුක්කුච්චං. අපි ච, ද්වීහි කාරණෙහි උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො – කතත්තා ච අකතත්තා ච. කථං කතත්තා ච අකතත්තා ච උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො? ‘‘කතං මෙ කායදුච්චරිතං, අකතං මෙ කායසුචරිත’’න්ති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො . ‘‘කතං මෙ වචීදුච්චරිතං, අකතං මෙ වචීසුචරිත’’න්ති…පෙ…. ‘‘කතං මෙ මනොදුච්චරිතං, අකතං මෙ මනොසුචරිත’’න්ති…පෙ…. ‘‘කතො මෙ පාණාතිපාතො, අකතා මෙ පාණාතිපාතා වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතං මෙ අදින්නාදානං, අකතා මෙ අදින්නාදානා වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතො මෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරො, අකතා මෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරා වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතො මෙ මුසාවාදො, අකතා මෙ මුසාවාදා වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතා මෙ පිසුණා වාචා [පිසුණවාචා (ක.)], අකතා මෙ පිසුණාය වාචාය වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතා මෙ ඵරුසා වාචා, අකතා මෙ ඵරුසාය වාචාය වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතො මෙ සම්ඵප්පලාපො, අකතා මෙ සම්ඵප්පලාපා වෙරමණී’’ති…පෙ…. ‘‘කතා මෙ අභිජ්ඣා, අකතා මෙ අනභිජ්ඣා’’ති…පෙ…. ‘‘කතො මෙ බ්‍යාපාදො, අකතො මෙ අබ්‍යාපාදො’’ති…පෙ…. ‘‘කතා මෙ මිච්ඡාදිට්ඨි, අකතා මෙ සම්මාදිට්ඨී’’ති , උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො. එවං කතත්තා ච අකතත්තා ච උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො.

අථ වා, ‘‘සීලෙසුම්හි අපරිපූරකාරී’’ති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො; ‘‘ඉන්ද්‍රියෙසුම්හි අගුත්තද්වාරො’’ති…පෙ…. ‘‘භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුම්හී’’ති… ‘‘ජාගරියං අනනුයුත්තොම්හී’’ති… ‘‘න සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොම්හී’’ති… ‘‘අභාවිතා මෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානාති, චත්තාරො සම්මප්පධානාති චත්තාරො ඉද්ධිපාදාති, පඤ්චින්ද්‍රියානීති, පඤ්ච බලානීති, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො’’ති… ‘‘දුක්ඛං මෙ අපරිඤ්ඤාතං, සමුදයො මෙ අප්පහීනො, මග්ගො මෙ අභාවිතො, නිරොධො මෙ අසච්ඡිකතො’’ති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො.

කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති කුක්කුච්චානං ආවරණං නීවරණං පහානං උපසමං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – කුක්කුච්චානං නිවාරණං. තෙනාහ භගවා –

‘‘පහානං කාමච්ඡන්දානං, [උදයාති භගවා]
දොමනස්සාන චූභයං;
ථිනස්ස ච පනූදනං, කුක්කුච්චානං නිවාරණ’’න්ති.

76. **උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං , ධම්මතක්කපුරෙජවං;**
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි, අවිජ්ජාය පභෙදනං.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති. උපෙක්ඛාති යා චතුත්ථෙ ඣානෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා චිත්තසමතා [චිත්තසමථො (ස්‍යා.) මහානි. 207] චිත්තප්පස්සද්ධතා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස. **සතීති** යා චතුත්ථෙ ඣානෙ උපෙක්ඛං ආරබ්භ සති අනුස්සති…පෙ…. සම්මාසති. **උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති** චතුත්ථෙ ඣානෙ උපෙක්ඛා ච සති ච සුද්ධා හොන්ති විසුද්ධා සංසුද්ධා පරිසුද්ධා පරියොදාතා අනඞ්ගණා විගතූපක්කිලෙසා මුදුභූතා කම්මනියා ඨිතා ආනෙඤ්ජප්පත්තාති – උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං.

ධම්මතක්කපුරෙජවන්ති ධම්මතක්කො වුච්චති සම්මාසඞ්කප්පො. සො ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති, එවම්පි ධම්මතක්කපුරෙජවං. අථ වා, ධම්මතක්කො වුච්චති සම්මාදිට්ඨි. සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති , එවම්පි ධම්මතක්කපුරෙජවං. අථ වා, ධම්මතක්කො වුච්චති චතුන්නං මග්ගානං පුබ්බභාගවිපස්සනා. සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති – එවම්පි ධම්මතක්කපුරෙජවං.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමීති අඤ්ඤාවිමොක්ඛො වුච්චති අරහත්තවිමොක්ඛො. අරහත්තවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති – අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි.

අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති. අවිජ්ජාති දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං…පෙ…. අවිජ්ජා මොහො අකුසලමූලං. **පභෙදනන්ති** අවිජ්ජාය පභෙදනං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – අවිජ්ජාය පභෙදනං. තෙනාහ භගවා –

‘‘උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං, ධම්මතක්කපුරෙජවං;
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි, අවිජ්ජාය පභෙදන’’න්ති.

77. **කිංසු සංයොජනො ලොකො, කිංසු තස්ස විචාරණං;**
කිස්සස්ස විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චති.

කිංසු සංයොජනො ලොකොති ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො. කෙන ලොකො යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධොති – කිංසු සංයොජනො ලොකො.

කිංසු තස්ස විචාරණන්ති කිංසු තස්ස චාරණං විචාරණං පටිවිචාරණං. කෙන ලොකො චරති විචරති පටිවිචරතීති – කිංසු තස්ස විචාරණං. **කිස්සස්ස විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති** කිස්සස්ස විප්පහානෙන වූපසමෙන පටිනිස්සග්ගෙන පටිප්පස්සද්ධියා නිබ්බානං ඉති වුච්චති පවුච්චති කථීයති භණීයති දීපීයති වොහරීයතීති – කිස්සස්ස විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘කිංසු සංයොජනො ලොකො, කිංසු තස්ස විචාරණං;
කිස්සස්ස විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චතී’’ති.

78. **නන්දිසංයොජනො ලොකො, විතක්කස්ස විචාරණා;**
තණ්හාය විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චති.

නන්දිසංයොජනො ලොකොති නන්දී වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති නන්දී. යා නන්දී ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො, ඉමාය නන්දියා

ලොකො යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධොති – නන්දිසංයොජනො ලොකො.

විතක්කස්ස විචාරණාති. විතක්කාති නව විතක්කා – කාමවිතක්කො, බ්‍යාපාදවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කො, ඤාතිවිතක්කො ජනපදවිතක්කො , අමරාවිතක්කො, පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො, ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො, අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො. ඉමෙ වුච්චන්ති නව විතක්කා. ඉමෙ නව විතක්කා ලොකස්ස චාරණා විචාරණා පටිවිචාරණා. ඉමෙහි නවහි විතක්කෙහි ලොකො චරති විචරති පටිවිචරතීති – විතක්කස්ස විචාරණා.

තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. **තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති** තණ්හාය විප්පහානෙන වූපසමෙන පටිනිස්සග්ගෙන පටිප්පස්සද්ධියා නිබ්බානං ඉති වුච්චති පවුච්චති කථීයති භණීයති දීපීයති වොහරීයතීති – තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති. තෙනාහ භගවා –

‘‘නන්දිසංයොජනො ලොකො, විතක්කස්ස විචාරණා;
තණ්හාය විප්පහානෙන, නිබ්බානං ඉති වුච්චතී’’ති.

79. **කථං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති;**
භගවන්තං පුට්ඨුමාගමා, තං සුණොම වචො තව.

කථං සතස්ස චරතොති කථං සතස්ස සම්පජානස්ස චරතො විහරතො ඉරියතො වත්තයතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති – කථං සතස්ස චරතො.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති විඤ්ඤාණං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති – විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.

භගවන්තං පුට්ඨුමාගමාති බුද්ධං භගවන්තං පුට්ඨුං පුච්ඡිතුං යාචිතුං අජ්ඣෙසිතුං පසාදෙතුං ආගම්හා ආගතම්හා උපාගතම්හා සම්පත්තම්හා, ‘‘තයා සද්ධිං සමාගතම්හා’’ති – භගවන්තං පුට්ඨුමාගමා.

තං සුණොම වචො තවාති. තන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුණොම උග්ගණ්හාම ධාරෙම උපධාරෙම උපලක්ඛෙමාති – තං සුණොම වචො තව. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

‘‘කථං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති;
භගවන්තං පුට්ඨුමාගමා, තං සුණොම වචො තවා’’ති.

80. **අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, වෙදනං නාභිනන්දතො;**
එවං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච වෙදනං නාභිනන්දතොති අජ්ඣත්තං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති [න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති (ස්‍යා.)], අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති; බහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති; අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. අජ්ඣත්තං සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී [ඉදං පදං නත්ථි ස්‍යා. පොත්ථකෙ] විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති; අජ්ඣත්තං වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. අජ්ඣත්තං සමුදයවයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. බහිද්ධා සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති; බහිද්ධා වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. බහිද්ධා සමුදයවයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. අජ්ඣත්තබහිද්ධා සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. අජ්ඣත්තබහිද්ධා වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. අජ්ඣත්තබහිද්ධා සමුදයවයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො…පෙ…. අනභාවං ගමෙති.

අථ වා, වෙදනං අනිච්චතො පස්සන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. වෙදනං දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අඝතො ආබාධතො…පෙ…. නිස්සරණතො පස්සන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි චත්තාලීසාය [ද්වාචත්තාළීසාය (ස්‍යා.)] ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසෙති, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති – අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච වෙදනං නාභිනන්දතො.

එවං සතස්ස චරතොති එවං සතස්ස සම්පජානස්ස චරතො විහරතො ඉරියතො වත්තයතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති – එවං සතස්ස චරතො.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති – විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, වෙදනං නාභිනන්දතො;
> එවං සතස්ස චරතො, විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතී’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො තෙරසමො.

14. පොසාලමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

81. **යො අතීතං ආදිසති, [ඉච්චායස්මා පොසාලො]**
අනෙජො ඡින්නසංසයො;
පාරගූ [පාරගු (ස්‍යා. ක.)] **සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.**

යො අතීතං ආදිසතීති. යොති යො සො භගවා සයම්භූ. අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, බලෙසු ච වසීභාවං. **අතීතං ආදිසතීති** භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතම්පි ආදිසති, අනාගතම්පි ආදිසති, පච්චුප්පන්නම්පි ආදිසති.

කථං භගවා අත්තනො අතීතං ආදිසති? භගවා අත්තනො අතීතං එකම්පි ජාතිං ආදිසති, ද්වෙපි ජාතියො ආදිසති, තිස්සොපි ජාතියො ආදිසති, චතස්සොපි ජාතියො ආදිසති, පඤ්චපි ජාතියො ආදිසති, දසපි ජාතියො ආදිසති, වීසම්පි ජාතියො ආදිසති, තිංසම්පි ජාතියො ආදිසති, චත්තාලීසම්පි ජාතියො ආදිසති , පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො ආදිසති, ජාතිසතම්පි…පෙ…. ජාතිසහස්සම්පි… ජාතිසතසහස්සම්පි… අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ… අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ… අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ ආදිසති – ‘‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං; තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො’’ති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං ආදිසති. එවං භගවා අත්තනො අතීතං ආදිසති.

කථං භගවා පරෙසං අතීතං ආදිසති? භගවා පරෙසං අතීතං එකම්පි ජාතිං ආදිසති, ද්වෙපි ජාතියො ආදිසති…පෙ…. අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ ආදිසති – ‘‘අමුත්‍රාසි එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදි; තත්‍රාපාසි එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො’’ති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං ආදිසති. එවං භගවා පරෙසං අතීතං ආදිසති.

භගවා පඤ්ච ජාතකසතානි භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතං ආදිසති, මහාපදානියසුත්තන්තං [මහාධනියසුත්තං (ස්‍යා.)] භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතං ආදිසති, මහාසුදස්සනියසුත්තන්තං භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතං ආදිසති, මහාගොවින්දියසුත්තන්තං භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතං ආදිසති, මඝදෙවියසුත්තන්තං භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතං ආදිසති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘අතීතං ඛො, චුන්ද, අද්ධානං ආරබ්භ තථාගතස්ස සතානුසාරිඤාණං [සතානුස්සරියඤාණං (ක.) පස්ස දී. නි. 3.187] හොති. සො යාවතකං ආකඞ්ඛති තාවතකං අනුස්සරති. අනාගතඤ්ච ඛො, චුන්ද…පෙ…. පච්චුප්පන්නඤ්ච ඛො, චුන්ද, අද්ධානං ආරබ්භ තථාගතස්ස බොධිජං ඤාණං උප්පජ්ජති – ‘අයමන්තිමා ජාති, නත්ථිදානි පුනබ්භවො’’’ති.

ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං [ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තිඤාණං (ක.) අට්ඨකථා ඔලොකෙතබ්බා] තථාගතස්ස තථාගතබලං, සත්තානං ආසයානුසයඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, යමකපාටිහීරෙ ඤාණං [යමකපාටිහිරියඤාණං (ස්‍යා.)] තථාගතස්ස තථාගතබලං, මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බඤ්ඤුතඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, අනාවරණඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බත්ථ අසඞ්ගමප්පටිහතමනාවරණඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං. එවං භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අතීතම්පි ආදිසති අනාගතම්පි ආදිසති පච්චුප්පන්නම්පි ආදිසති ආචික්ඛති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානීකරොති පකාසෙතීති – යො අතීතං ආදිසති.

ඉච්චායස්මා පොසාලොති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ.… **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ.… **පොසාලොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ.… අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා පොසාලො.

අනෙජො ඡින්නසංසයොති එජා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ.… අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පහීනත්තා අනෙජො. භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති…පෙ.… දුක්ඛෙපි න ඉඤ්ජති න චලති න වෙධති නප්පවෙධති න සම්පවෙධතීති අනෙජො. **ඡින්නසංසයොති** සංසයො වුච්චති විචිකිච්ඡා. දුක්ඛෙ කඞ්ඛා…පෙ.… ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. සො සංසයො බුද්ධස්ස භගවතො පහීනො ඡින්නො උච්ඡින්නො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪො. තස්මා බුද්ධො ඡින්නසංසයොති – අනෙජො ඡින්නසංසයො.

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති භගවා සබ්බධම්මානං අභිඤ්ඤාපාරගූ පරිඤ්ඤාපාරගූ පහානපාරගූ භාවනාපාරගූ සච්ඡිකිරියාපාරගූ සමාපත්තිපාරගූ අභිඤ්ඤාපාරගූ සබ්බධම්මානං…පෙ.… ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – පාරගූ සබ්බධම්මානං.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති පඤ්හෙන අත්ථිකො ආගතොම්හි…පෙ.… ‘‘වහස්සෙතං භාර’’න්ති – අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘යො අතීතං ආදිසති, [ඉච්චායස්මා පොසාලො]
> අනෙජො ඡින්නසංසයො;
> පාරගුං සබ්බධම්මානං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගම’’න්ති.

82.
> **විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස, සබ්බකායප්පහායිනො;**
> **අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො;**
> **ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි, කථං නෙය්‍යො තථාවිධො.**

විභූතරූපසඤ්ඤිස්සාති කතමා රූපසඤ්ඤා? රූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං – අයං රූපසඤ්ඤා. **විභූතරූපසඤ්ඤිස්සාති** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො පටිලද්ධස්ස [ලාභිස්ස (ස්‍යා.)] රූපසඤ්ඤා විභූතා හොන්ති විගතා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති – විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස.

සබ්බකායප්පහායිනොති සබ්බො තස්ස පටිසන්ධිකො රූපකායො පහීනො, තදඞ්ගසමතික්කමා වික්ඛම්භනප්පහානෙන පහීනො තස්ස රූපකායොති – සබ්බකායප්පහායිනො.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතොති. නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති. කිංකාරණා? නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති. යං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති, විභාවෙති, අන්තරධාපෙති, ‘‘නත්ථි කිඤ්චී’’ති පස්සති – තංකාරණා නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තීති – අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො.

ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමීති. සක්කාති – සක්කො. භගවා සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො …පෙ.… පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො. **ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමීති** තස්ස ඤාණං පුච්ඡාමි, පඤ්ඤං පුච්ඡාමි, සම්බුද්ධං පුච්ඡාමි. ‘‘කීදිසං කිංසණ්ඨිතං කිංපකාරං කිංපටිභාගං ඤාණං ඉච්ඡිතබ්බ’’න්ති – ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි.

කථං නෙය්‍යො තථාවිධොති කථං සො නෙතබ්බො විනෙතබ්බො අනුනෙතබ්බො පඤ්ඤපෙතබ්බො නිජ්ඣාපෙතබ්බො පෙක්ඛෙතබ්බො පසාදෙතබ්බො? කථං තෙන [කථමස්ස (ස්‍යා.)] උත්තරි ඤාණං උප්පාදෙතබ්බං? **තථාවිධොති** තථාවිධො තාදිසො තස්සණ්ඨිතො තප්පකාරො තප්පටිභාගො යො සො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිලාභීති – කථං නෙය්‍යො තථාවිධො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස, සබ්බකායප්පහායිනො;
> අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො;

ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි, කථං නෙය්‍යො තථාවිධො’’ති.

83. **විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා, [පොසාලාති භගවා]**
අභිජානං තථාගතො;
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති, ධිමුත්තං තප්පරායණං;

විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බාති භගවා අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති, පටිසන්ධිවසෙන සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති. කථං භගවා අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති? වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘රූපුපයං [රූපූපායං (ස්‍යා. ක.) පස්ස සං. නි. 3.53] වා, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨෙය්‍ය [තිට්ඨති (ස්‍යා. ක.)], රූපාරම්මණං රූපප්පතිට්ඨං නන්දූපසෙචනං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජෙය්‍ය. වෙදනුපයං වා, භික්ඛවෙ…පෙ.... සඤ්ඤුපයං වා, භික්ඛවෙ…පෙ.... සඞ්ඛාරූපයං වා, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨෙය්‍ය, සඞ්ඛාරාරම්මණං සඞ්ඛාරප්පතිට්ඨං නන්දූපසෙචනං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති. එවං භගවා අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති.

කථං භගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති? වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො – සෙය්‍යථාපි මනුස්සා එකච්චෙ ච දෙවා එකච්චෙ ච විනිපාතිකා. අයං පඨමා විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති , භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො, සෙය්‍යථාපි දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා පඨමාභිනිබ්බත්තා. අයං දුතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො, සෙය්‍යථාපි දෙවා ආභස්සරා. අයං තතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති , භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො, සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභකිණ්හා. අයං චතුත්ථී [චතුත්ථා (ස්‍යා.) පස්ස අ. නි. 7.44] විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා, අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්චායතනූපගා. අයං පඤ්චමී [පඤ්චමා (ස්‍යා.)] විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම, අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගා. අයං ඡට්ඨී [ඡට්ඨො (ස්‍යා.)] විඤ්ඤාණට්ඨිති.

‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම, නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගා. අයං සත්තමී [සත්තමා (ස්‍යා.)] විඤ්ඤාණට්ඨිති’’. එවං භගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාතීති – විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා.

පොසාලාති භගවාති. පොසාලාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවා**ති ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – පොසාලාති භගවා.

අභිජානං තථාගතොති. අභිජානන්ති අභිජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො තථාගතො. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘අතීතං චෙපි බො, චුන්ද, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, න තං තථාගතො බ්‍යාකරොති. අතීතං චෙපි, චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, තම්පි තථාගතො න බ්‍යාකරොති. අතීතං චෙපි බො, චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං, තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්සෙව පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණාය. අනාගතං චෙපි, චුන්ද, හොති…පෙ.... පච්චුප්පන්නං චෙපි, චුන්ද, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, න තං තථාගතො බ්‍යාකරොති. පච්චුප්පන්නං චෙපි, චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, තම්පි තථාගතො න බ්‍යාකරොති. පච්චුප්පන්නං චෙපි, චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං, තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණාය. ඉති බො, චුන්ද, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු තථාගතො කාලවාදී භූතවාදී අත්ථවාදී ධම්මවාදී විනයවාදී. තස්මා තථාගතොති වුච්චති.

‘‘යං බො, චුන්ද, සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා , සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං. තස්මා තථාගතොති වුච්චති. යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා. තස්මා තථාගතොති වුච්චති. යථාවාදී, චුන්ද, තථාගතො තථාකාරී; යථාකාරී තථාවාදී. ඉති යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. තස්මා තථාගතොති වුච්චති. සදෙවකෙ, චුන්ද, ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ

සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී. තස්මා තථාගතොති වුච්චතී''ති – අභිජානං තථාගතො.

තිට්ඨන්තමෙනං ජානාතීති භගවා ඉධත්ථඤ්ඤෙව [ඉධට්ඨඤ්ඤෙව (ස්‍යා.)] ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන – ''අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජිස්සතී''ති. භගවා ඉධත්ථඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන – ''අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරං මරණා තිරච්ඡානයොනිං උපපජ්ජිස්සතී''ති. භගවා ඉධත්ථඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන – ''අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරං මරණා පෙත්තිවිසයං උපපජ්ජිස්සතී''ති. භගවා ඉධත්ථඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන – ''අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරං මරණා මනුස්සෙසු උප්පජ්ජිස්සතී''ති. භගවා ඉධත්ථඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන – ''අයං පුග්ගලො සුප්පටිපන්නො කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සතී''ති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො, තථා ච ඉරියති, තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජිස්සතී'ති.

''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරං මරණා තිරච්ඡානයොනිං උපපජ්ජිස්සතී'ති.

''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරං මරණා පෙත්තිවිසයං උපපජ්ජිස්සතී'ති.

''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරං මරණා මනුස්සෙසු උප්පජ්ජිස්සතී'ති.

''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සතී'ති.

''ඉධ පනාහං, සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – 'තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී'''ති – තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති.

ධිමුත්තං තප්පරායණන්ති. ධිමුත්තන්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. ධිමුත්තන්ති විමොක්ඛෙන ධිමුත්තං තත්‍රාධිමුත්තං තදධිමුත්තං තදාධිපතෙය්‍යං. අථ වා, භගවා ජානාති – ''අයං පුග්ගලො රූපාධිමුත්තො සද්දාධිමුත්තො ගන්ධාධිමුත්තො රසාධිමුත්තො ඵොට්ඨබ්බාධිමුත්තො කුලාධිමුත්තො ගණාධිමුත්තො ආවාසාධිමුත්තො ලාභාධිමුත්තො යසාධිමුත්තො පසංසාධිමුත්තො සුඛාධිමුත්තො චීවරාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතාධිමුත්තො සෙනාසනාධිමුත්තො ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාධිමුත්තො සුත්තන්තාධිමුත්තො විනයාධිමුත්තො අභිධම්මාධිමුත්තො ආරඤ්ඤකඞ්ගාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතිකඞ්ගාධිමුත්තො පංසුකූලිකඞ්ගාධිමුත්තො තෙචීවරිකඞ්ගාධිමුත්තො සපදානචාරිකඞ්ගාධිමුත්තො ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගාධිමුත්තො නෙසජ්ජිකඞ්ගාධිමුත්තො යථාසන්ථතිකඞ්ගාධිමුත්තො පඨමජ්ඣානාධිමුත්තො දුතියජ්ඣානාධිමුත්තො තතියජ්ඣානාධිමුත්තො චතුත්ථජ්ඣානාධිමුත්තොආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තාධිමුත්තො විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තාධිමුත්තො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තාධිමුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තාධිමුත්තො''තිධිමුත්තං.

තප්පරායණන්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමයං තප්පරායණං කම්මපරායණං විපාකපරායණං කම්මගරුකං පටිසන්ධිගරුකං . අථ වා, භගවා ජානාති – ''අයං පුග්ගලො රූපපරායණො...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිපරායණො''ති – ධිමුත්තං තප්පරායණං. තෙනාහ භගවා –

> ''විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා, [පොසාලාති භගවා]
> අභිජානං තථාගතො;
> තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති, ධිමුත්තං තප්පරායණ''න්ති.

84. **ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වා, නන්දිසංයොජනං ඉති;**
එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, තතො තත්ථ විපස්සති;
එතං ඤාණං තථං තස්ස, බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො.

ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වාති ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවොති වුච්චති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසංවත්තනිකො කම්මාභිසඞ්ඛාරො. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසංවත්තනිකං කම්මාභිසඞ්ඛාරං ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවොති ඤත්වා, ලග්ගනන්ති ඤත්වා, බන්ධනන්ති ඤත්වා, පලිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වා.

නන්දිසංයොජනං ඉතීති නන්දිසංයොජනං වුච්චති අරූපරාගො. අරූපරාගෙන තං කම්මං ලග්ගං ලග්ගිතං පලිබුද්ධං අරූපරාගං නන්දිසංයොජනන්ති ඤත්වා, ලග්ගනන්ති ඤත්වා, බන්ධනන්ති ඤත්වා, පලිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **ඉතීති** පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉතීති – නන්දිසංයොජනං ඉති.

එවමෙතං අභිඤ්ඤායාති එවං එතං අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – එවමෙතං අභිඤ්ඤාය.

තතො තත්ථ විපස්සතීති. තත්ථාති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තත්ථ ජාතෙ චිත්තචෙතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චතො විපස්සති, දුක්ඛතො විපස්සති, රොගතො…පෙ…. නිස්සරණතො විපස්සති දක්ඛති ඔලොකෙති නිජ්ඣායති උපපරික්ඛතීති – තතො තත්ථ විපස්සති.

එතං ඤාණං තථං තස්සාති එතං ඤාණං තච්ඡං භූතං යාථාවං අවිපරීතං තස්සාති – එතං ඤාණං තථං තස්ස.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතොති. බ්‍රාහ්මණොති සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො…පෙ…. අසිතො තාදි පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මාති. **බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතොති** පුථුජ්ජනකල්‍යාණං උපාදාය සත්ත සෙක්ඛා අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය වසන්ති සංවසන්ති ආවසන්ති පරිවසන්ති; අරහා වුසිතවා කතකරණීයො ඔහිතභාරො අනුප්පත්තසදත්ථො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො; සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො; නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වා, නන්දිසංයොජනං ඉති;
> එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, තතො තත්ථ විපස්සති;
> එතං ඤාණං තථං තස්ස, බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා…පෙ…. සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

පොසාලමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො චුද්දසමො.

15. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

85. **ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං, [ඉච්චායස්මා මොඝරාජා]**
න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා;
යාවතතියඤ්ච දෙවීසි [දෙවිසි (ස්‍යා.)], **බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං.**

ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සන්ති සො බ්‍රාහ්මණො ද්වික්ඛත්තුං බුද්ධං භගවන්තං පඤ්හං අපුච්ඡි. තස්ස භගවා පඤ්හං පුට්ඨො න බ්‍යාකාසි – ‘‘තදන්තරා [චක්ඛුසමනන්තරා (ස්‍යා.)] ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකො භවිස්සතී’’ති. **සක්කන්ති** සක්කො. භගවා සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො. අථ වා, අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං – සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං නිබ්බානධනං. ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථ වා, සක්කො පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො. **ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සන්ති** ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං අයාචිස්සං අජ්ඣෙසිස්සං පසාදයිස්සන්ති – ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං.

ඉච්චායස්මා මොඝරාජාති. ඉච්චාති පදසන්ධි…පෙ…. **ආයස්මාති** පියවචනං…පෙ…. **මොඝරාජාති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං…පෙ…. අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා මොඝරාජා.

න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමාති. න මෙ බ්‍යාකාසීති න මෙ බ්‍යාකාසි න ආචික්ඛි න දෙසෙසි න පඤ්ඤපෙසි න පට්ඨපෙසි න විවරි න විභජි න උත්තානීඅකාසි න පකාසෙසි. **චක්ඛුමාති** භගවා පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා – මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, දිබ්බචක්ඛුනාපි [දිබ්බෙන චක්ඛුනාපි (ක.)] චක්ඛුමා, පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා? මංසචක්ඛුම්හි භගවතො පඤ්ච වණ්ණා සංවිජ්ජන්ති – නීලො ච වණ්ණො, පීතකො ච වණ්ණො, ලොහිතකො ච වණ්ණො, කණ්හො ච වණ්ණො, ඔදාතො ච වණ්ණො. යත්ථ ච අක්ඛිලොමානි පතිට්ඨිතානි තං නීලං හොති සුනීලං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං උමාපුප්ඵසමානං [උම්මාරපුප්ඵසමානං (ස්‍යා.) මහානි. 156]. තස්ස පරතො පීතකං හොති සුපීතකං සුවණ්ණවණ්ණං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං කණිකාරපුප්ඵසමානං. උභතො ච අක්ඛිකූටානි භගවතො ලොහිතකානි හොන්ති සුලොහිතකානි පාසාදිකානි දස්සනෙය්‍යානි ඉන්දගොපකසමානානි. මජ්ඣෙ කණ්හං හොති සුකණ්හං අලූඛං සිනිද්ධං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං අද්දාරිට්ඨකසමානං [අළාරිට්ඨකසමානං (ස්‍යා.)]. තස්ස පරතො ඔදාතං හොති සුඔදාතං සෙතං පණ්ඩරං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං ඔසධිතාරකසමානං. තෙන භගවා පාකතිකෙන මංසචක්ඛුනා අත්තභාවපරියාපන්නෙන පුරිමසුචරිතකම්මාභිනිබ්බත්තෙන සමන්තා යොජනං පස්සති දිවා චෙව රත්තිඤ්ච . යදා හි චතුරඞ්ගසමන්නාගතො අන්ධකාරො හොති සූරියො ච අත්ථඞ්ගතො [අත්ථඞ්ගමිතො (ස්‍යා. ක.)] හොති; කාළපක්ඛො ච උපොසථො හොති, තිබ්බො ච වනසණ්ඩො හොති, මහා ච කාළමෙඝො [අකාලමෙඝො (ස්‍යා. ක.) පස්ස මහානි. 156] අබ්භුට්ඨිතො හොති. එවරූපෙ චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ අන්ධකාරෙ සමන්තා යොජනං පස්සති. නත්ථි සො කුට්ටො වා කවාටං වා පාකාරො වා පබ්බතො වා ගච්ඡො වා ලතා වා ආවරණං රූපානං දස්සනාය. එකං චෙ තිලඵලං නිමිත්තං කත්වා තිලවාහෙ පක්ඛිපෙය්‍ය, තංයෙව තිලඵලං උද්ධරෙය්‍ය. එවං පරිසුද්ධං භගවතො පාකතිකං මංසචක්ඛු. එවං භගවා මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනාපි චක්ඛුමා? භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ; සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති – ‘‘ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා; ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා’’ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති. ආකඞ්ඛමානො ච භගවා එකම්පි ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, ද්වෙපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, තිස්සොපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, චතස්සොපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, පඤ්චපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, දසපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, වීසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, තිංසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, චත්තාලීසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, පඤ්ඤාසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, සතම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, සහස්සිම්පි චූළනිකං ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, ද්විසහස්සිම්පි මජ්ඣිමිකං ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, තිසහස්සිම්පි ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, මහාසහස්සිම්පි [තිසහස්සිං මහාසහස්සම්පි (ක.)] ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, යාවතකං වා [යාවතා (සී. ක.)] පන ආකඞ්ඛෙය්‍ය තාවතකං පස්සෙය්‍ය. එවං පරිසුද්ධං භගවතො දිබ්බචක්ඛු. එවං භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා? භගවා මහාපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභින්නඤාණො අධිගතපටිසම්භිදප්පත්තො චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තො දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීහො පුරිසනාගො පුරිසාජඤ්ඤො පුරිසධොරය්හො අනන්තඤාණො අනන්තතෙජො අනන්තයසො අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාපෙතා නිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛෙතා පසාදෙතා. සො හි භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා.

සො හි භගවා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති, චක්ඛුභූතො ඤාණභූතො ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො වත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නින්නෙතා අමතස්ස දාතා ධම්මස්සාමී [ධම්මසාමි (ස්‍යා. ක.)] තථාගතො. නත්ථි තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං [අඵුසිතං (ස්‍යා. ක.)] පඤ්ඤාය. අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං [අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං (ස්‍යා.)] උපාදාය සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති. යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි ජානිතබ්බං [අත්ථි ධම්මං ජානිතබ්බං (ක.)] අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො සම්පරායිකො වා අත්ථො උත්තානො වා අත්ථො ගම්භීරො වා අත්ථො ගූළ්හො වා අත්ථො පටිච්ඡන්නො වා අත්ථො නෙය්‍යො වා අත්ථො නීතො වා අත්ථො අනවජ්ජො වා අත්ථො නික්කිලෙසො වා අත්ථො වොදානො වා අත්ථො පරමත්ථො වා [පරමත්ථො වා අත්ථො (ක.)], සබ්බං තං අන්තො බුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං වචීකම්මං ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං මනොකම්මං ඤාණානුපරිවත්ති. අතීතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං, අනාගතෙ අප්පටිහතං ඤාණං, පච්චුප්පන්නෙ අප්පටිහතං ඤාණං, යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති, ඤාණං අතික්කමිත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථි. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා. යථා ද්වින්නං සමුග්ගපටලානං සම්මාඵුසිතානං හෙට්ඨිමං සමුග්ගපටලං උපරිමං නාතිවත්තති, උපරිමං සමුග්ගපටලං හෙට්ඨිමං නාතිවත්තති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො; එවමෙව බුද්ධස්ස භගවතො නෙය්‍යඤ්ච ඤාණඤ්ච

අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො. යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති, ඤාණං අතික්කමිත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථි. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා.

සබ්බධම්මෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති. සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනපටිබද්ධා ආකඞ්ඛපටිබද්ධා මනසිකාරපටිබද්ධා චිත්තුප්පාදපටිබද්ධා. සබ්බසත්තෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති. සබ්බෙසඤ්ච සත්තානං භගවා ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති, අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ ජානාති. සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

යථා යෙ කෙචි මච්ඡකච්ඡපා අන්තමසො තිමිතිමිඞ්ගලං [තිමිතිපිඞ්ගලං (ක.)] උපාදාය අන්තොමහාසමුද්දෙ පරිවත්තන්ති, එවමෙව සදෙවකො ලොකො සමාරකො ලොකො සබ්‍රහ්මකො ලොකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති. යථා යෙ කෙචි පක්ඛී අන්තමසො ගරුළං වෙනතෙය්‍යං උපාදාය ආකාසස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති, එවමෙව යෙපි තෙ සාරිපුත්තසමා පඤ්ඤාය සමන්නාගතා තෙපි බුද්ධඤාණස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති; බුද්ධඤාණං දෙවමනුස්සානං පඤ්ඤං ඵරිත්වා අභිභවිත්වා තිට්ඨති.

යෙපි තෙ ඛත්තියපණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ගහපතිපණ්ඩිතා සමණපණ්ඩිතා නිපුණා කතපරප්පවාදා වාලවෙධිරූපා වොභින්දන්තා [තෙ භින්දන්තා (සයා. ක.)] මඤ්ඤෙ චරන්ති පඤ්ඤාගතෙන දිට්ඨිගතානි, තෙ පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිසඞ්ඛරිත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති ගූළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානි. කථිතා විසජ්ජිතා ච තෙ පඤ්හා භගවතා [භගවතො (ක.)] හොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා. උපක්ඛිත්තකා ච තෙ භගවතො සම්පජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවාව තත්ථ අතිරොචති – යදිදං පඤ්ඤායාති. එවං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා? භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො [ඔලොකෙන්තො (ක.)] අද්දස සත්තෙ අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො [පර ... දස්සාවිනෙ (ක.)] විහරන්තෙ. සෙය්‍යථාපි නාම උප්පලිනියං වා පදුමිනියං වා පුණ්ඩරීකිනියං වා අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි උදකානුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි [අන්තොනිම්මුග්ගපොසීනි (ක.)], අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි සමොදකං ඨිතානි, අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි උදකා අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්ති අනුපලිත්තානි උදකෙන; එවමෙවං භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො අද්දස සත්තෙ අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො විහරන්තෙ. ජානාති භගවා – ‘‘අයං පුග්ගලො රාගචරිතො, අයං දොසචරිතො, අයං මොහචරිතො, අයං විතක්කචරිතො, අයං සද්ධාචරිතො, අයං ඤාණචරිතො’’ති. රාගචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස අසුභකථං කථෙති; දොසචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස මෙත්තාභාවනං ආචික්ඛති; මොහචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡාය කාලෙන ධම්මස්සවනෙ කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාය ගරුසංවාසෙ නිවෙසෙති; විතක්කචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස ආනාපානස්සතිං ආචික්ඛති; සද්ධාචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස පසාදනීයං නිමිත්තං ආචික්ඛති බුද්ධසුබොධිං [බුද්ධසුබුද්ධතං (ක.)] ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිං සීලානි ච; අත්තනො ඤාණචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස විපස්සනානිමිත්තං ආචික්ඛති අනිච්චාකාරං දුක්ඛාකාරං අනත්තාකාරං.

> ‘‘සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො, යථාපි පස්සෙ ජනතං සමන්තතො;
> තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ, පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛු;
> සොකාවතිණ්ණං [සොකාවකිණ්ණං (සයා.)] ජනතමපෙතසොකො, අවෙක්ඛස්සු ජාතිජරාභිභූත’’න්ති.

එවං භගවා බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා? සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො.

> ‘‘න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි, අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
> සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං, තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛු’’ති.

එවං භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමාති – න මෙ ඛ්‍යාකාසි චක්ඛුමා.

යාවතතියඤ්ච දෙවීසි, බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතන්ති යාවතතියං බුද්ධො සහධම්මිකං පඤ්හං පුට්ඨො බ්‍යාකරොති නො සංසාරෙතීති [සම්පායතීති (සයා.)] – එවං මයා උග්ගහිතං, එවං මයා උපධාරිතං, එවං මයා උපලක්ඛිතං. **දෙවීසීති**

භගවා චෙව ඉසි චාති – දෙවීසි. යථා රාජා පබ්බජිතා වුච්චන්ති රාජිසයො, බ්‍රාහ්මණා පබ්බජිතා වුච්චන්ති බ්‍රාහ්මණිසයො, එවමෙව භගවා දෙවො චෙව ඉසි චාති – දෙවීසි.

අථ වා, භගවා පබ්බජිතොතිපි ඉසි. මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං…පෙ.… මහන්තං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං… මහන්තං විමුත්තික්ඛන්ධං… මහන්තං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහතො තමොකායස්ස පදාලනං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහතො විපල්ලාසස්ස පභෙදනං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහතො තණ්හාසල්ලස්ස අබ්බහනං… මහතො දිට්ඨිසඞ්ඝාටස්ස විනිවෙඨනං… මහතො මානද්ධජස්ස පපාතනං… මහතො අභිසඞ්ඛාරස්ස වූපසමං… මහතො ඔඝස්ස නිත්ථරණං… මහතො භාරස්ස නික්ඛෙපනං… මහතො සංසාරවට්ටස්ස උපච්ඡෙදං… මහතො සන්තාපස්ස නිබ්බාපනං… මහතො පරිළාහස්ස පටිප්පස්සද්ධිං… මහතො ධම්මද්ධජස්ස උස්සාපනං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ… මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ… මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි… මහන්තානි බලානි… මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ… මහන්තං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං… මහන්තං පරමත්ථං ◌ං1අතං නිබ්බානං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉසි. මහෙසක්ඛෙහි වා සත්තෙහි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො – ‘‘කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, කහං නරාසභො’’තිපි ඉසීති – යාවතතියඤ්ච දෙවීසි බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං, [ඉච්චායස්මා මොඝරාජා]
> න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා;
> යාවතතියඤ්ච දෙවීසි, බ්‍යාකරොතීති මෙ සුත’’න්ති.

86. **අයං ලොකො පරො ලොකො, බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො;**
දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති, ගොතමස්ස යසස්සිනො.

අයං ලොකො පරො ලොකොති. අයං ලොකොති මනුස්සලොකො. **පරො ලොකොති** මනුස්සලොකං ඨපෙත්වා සබ්බො පරො ලොකොති – අයං ලොකො පරො ලොකො.

බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකොති සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සාති – බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො.

දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාතීති තුය්හං දිට්ඨිං ඛන්තිං රුචිං ලද්ධිං අජ්ඣාසයං අධිප්පායං ලොකො න ජානාති – ‘‘අයං එවංදිට්ඨිකො එවංඛන්තිකො එවංරුචිකො එවංලද්ධිකො එවංඅජ්ඣාසයො එවංඅධිප්පායො’’ති න ජානාති න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභතීති – දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති.

ගොතමස්ස යසස්සිනොති භගවා යසප්පත්තොති යසස්සී. අථ වා, භගවා සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්තිපි යසස්සීති – ගොතමස්ස යස්සිනො. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘අයං ලොකො පරො ලොකො, බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො;
> දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති, ගොතමස්ස යසස්සිනො’’ති.

87. **එවං අභික්කන්තදස්සාවිං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;**
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති.

එවං අභික්කන්තදස්සාවින්ති එවං අභික්කන්තදස්සාවිං අග්ගදස්සාවිං සෙට්ඨදස්සාවිං විසෙට්ඨදස්සාවිං පාමොක්ඛදස්සාවිං උත්තමදස්සාවිං පරමදස්සාවින්ති – එවං අභික්කන්තදස්සාවිං.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති පඤ්හෙන අත්ථිකො ආගතොම්හි…පෙ.… වහස්සෙතං භාරන්ති, එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.

කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තන්ති කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං පච්චවෙක්ඛන්තං තුලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තන්ති – කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං.

මච්චුරාජා න පස්සතීති මච්චුරාජා න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභතීති – මච්චුරාජා න පස්සති. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘එවං අභික්කන්තදස්සාවිං, අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං;
> කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී’’ති.

88. **සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොඝරාජ සදා සතො;**
අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච, එවං මච්චුතරො සියා;
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති. **ලොකොති** නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො [සදෙවකො ලොකො (ක.)]. අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච – ‘‘ලොකො ලොකොති, භන්තෙ, වුච්චති. කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, ලොකොති වුච්චතී’’ති? ‘‘ලුජ්ජතීති ඛො, භික්ඛු, තස්මා ලොකොති වුච්චති. කිඤ්ච ලුජ්ජති? චක්ඛු ඛො භික්ඛු ලුජ්ජති, රූපා ලුජ්ජන්ති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලුජ්ජති, චක්ඛුසම්ඵස්සො ලුජ්ජති, යම්පිදං [යමිදං (ක.) පස්ස සං. නි. 4.82] චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි ලුජ්ජති; සොතං ලුජ්ජති, ගන්ධා ලුජ්ජන්ති…පෙ…. කායො ලුජ්ජති , ඵොට්ඨබ්බා ලුජ්ජන්ති; මනො ලුජ්ජති, ධම්මා ලුජ්ජන්ති, මනොවිඤ්ඤාණං ලුජ්ජති, මනොසම්ඵස්සො ලුජ්ජති; යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි ලුජ්ජති. ලුජ්ජතීති ඛො, භික්ඛු, තස්මා ලොකොති වුච්චති’’.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති ද්වීහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති – අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන [අවස්සියපවත්ත … (ස්‍යා.)] වා තුච්ඡසඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන වා. කථං අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති? රූපෙ වසො න ලබ්භති, වෙදනාය වසො න ලබ්භති, සඤ්ඤාය වසො න ලබ්භති, සඞ්ඛාරෙසු වසො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ වසො න ලබ්භති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා [පස්ස සං. නි. 3.59] – ‘‘රූපං, භික්ඛවෙ, අනත්තා. රූපඤ්ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස, නයිදං රූපං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය; ලබ්භෙථ ච රූපෙ – ‘එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී’ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති න ච ලබ්භති රූපෙ – ‘එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී’ති.

‘‘වෙදනා අනත්තා. වෙදනා ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස, නයිදං වෙදනා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය; ලබ්භෙථ ච වෙදනාය – ‘එවං මෙ වෙදනා හොතු, එවං මෙ වෙදනා මා අහොසී’ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, වෙදනා අනත්තා, තස්මා වෙදනා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති වෙදනාය – ‘එවං මෙ වෙදනා හොතු, එවං මෙ වෙදනා මා අහොසී’ති.

‘‘සඤ්ඤා අනත්තා. සඤ්ඤා ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස, නයිදං සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය; ලබ්භෙථ ච සඤ්ඤාය – ‘එවං මෙ සඤ්ඤා හොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අහොසී’ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, සඤ්ඤා අනත්තා, තස්මා සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති සඤ්ඤාය – ‘එවං මෙ සඤ්ඤා හොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අහොසී’ති.

‘‘සඞ්ඛාරා අනත්තා. සඞ්ඛාරා ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්සංසු, නයිදං සඞ්ඛාරා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යුං; ලබ්භෙථ ච සඞ්ඛාරෙසු – ‘එවං මෙ සඞ්ඛාරා හොන්තු, එවං මෙ සඞ්ඛාරා මා අහෙසු’න්ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ , සඞ්ඛාරා අනත්තා, තස්මා සඞ්ඛාරා ආබාධාය සංවත්තන්ති, න ච ලබ්භති සඞ්ඛාරෙසු – ‘එවං මෙ සඞ්ඛාරා හොන්තු, එවං මෙ සඞ්ඛාරා මා අහෙසු’න්ති.

‘‘විඤ්ඤාණං අනත්තා. විඤ්ඤාණඤ්ච හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස, නයිදං විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය; ලබ්භෙථ ච විඤ්ඤාණෙ – ‘එවං මෙ විඤ්ඤාණං හොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අහොසී’ති. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං අනත්තා, තස්මා විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති විඤ්ඤාණෙ – ‘එවං මෙ විඤ්ඤාණං හොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අහොසී’’’ති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘නායං, භික්ඛවෙ, කායො තුම්හාකං, නපි අඤ්ඤෙසං [පරෙසං (ස්‍යා.) පස්ස සං. නි. 2.37]. පුරාණමිදං, භික්ඛවෙ, කම්මං අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතං වෙදනියං දට්ඨබ්බං. තත්‍ර ඛො, භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදංයෙව සාධුකං යොනිසො මනසි කරොති – ‘ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති; ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති, ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං – අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති – එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති’’’.

‘‘අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො …පෙ…. ජාතිනිරොධා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති , එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී’’ති. එවං අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

කථං තුච්ඡසඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති? රූපෙ සාරො න ලබ්භති, වෙදනාය සාරො න ලබ්භති, සඤ්ඤාය සාරො න ලබ්භති, සඞ්ඛාරෙසු සාරො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ සාරො න ලබ්භති; රූපං අස්සාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. වෙදනා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා...පෙ.... සඤ්ඤා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා... සඞ්ඛාරා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා... විඤ්ඤාණං අස්සාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. යථා නළො අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ච එරණ්ඩො...පෙ.... යථා ච උදුම්බරො අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ච සෙතගච්ඡො [සෙතවච්ඡො (ක.)] අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ච පාලිභද්දකො [පාළිභද්දකො (ක.)] අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ච ඵෙණපිණ්ඩො [ඵෙණුපිණ්ඩො (සයා.)] අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ච උදකපුබ්බුළං [පුබ්බුලකං (සයා.)] අස්සාරං නිස්සාරං සාරාපගතං, යථා ච මරීචි අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා, යථා කදලික්ඛන්ධො අස්සාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා මායා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා – එවමෙව රූපං අස්සාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. වෙදනා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා...පෙ.... සඤ්ඤා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා... සඞ්ඛාරා අස්සාරා නිස්සාරා සාරාපගතා... විඤ්ඤාණං අස්සාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. එවං තුච්ඡසඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

අපි ච, ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. චක්ඛු සුඤ්ඤං [සයා. ... පොත්ථකෙ ඉමස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤථා දිස්සති] අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා, සොතං සුඤ්ඤං...පෙ.... ඝානං සුඤ්ඤං... ජිව්හා සුඤ්ඤා... කායො සුඤ්ඤො... මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. රූපා සුඤ්ඤා...පෙ.... සද්දා සුඤ්ඤා... ගන්ධා සුඤ්ඤා... රසා සුඤ්ඤා... ඵොට්ඨබ්බා සුඤ්ඤා... ධම්මා සුඤ්ඤා අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා . චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං...පෙ.... මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං... චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො ... මනොසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො... චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා සුඤ්ඤා... මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා සුඤ්ඤා... රූපසඤ්ඤා සුඤ්ඤා... ධම්මසඤ්ඤා සුඤ්ඤා... රූපසඤ්චෙතනා සුඤ්ඤා... ධම්මසඤ්චෙතනා සුඤ්ඤා... රූපතණ්හා සුඤ්ඤා... රූපවිතක්කො සුඤ්ඤො... රූපවිචාරො සුඤ්ඤො... ධම්මවිචාරො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා. එවං ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

අපි ච, දසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. රූපං රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො විභවතො අඝමූලතො සාසවතො සඞ්ඛතතො; වෙදනං...පෙ.... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං... චුතිං... උපපත්තිං... පටිසන්ධිං... භවං... සංසාරවට්ටං රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො විභවතො අඝමූලතො සාසවතො සඞ්ඛතතො. එවං දසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

අපි ච, ද්වාදසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. රූපං න සත්තො න ජීවො න නරො න මාණවො න ඉත්ථී න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං නාහං න මම න කොචි න කස්සචි; වෙදනා...පෙ.... සඤ්ඤා... සඞ්ඛාරා... විඤ්ඤාණං න සත්තො න ජීවො න නරො න මාණවො න ඉත්ථී න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං නාහං න මම න කොචි න කස්සචි. එවං ද්වාදසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''යං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං? රූපං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. වෙදනා, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. සා වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සඤ්ඤා, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. සා වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සඞ්ඛාරා, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තෙ පජහථ. තෙ වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සන්ති. විඤ්ඤාණං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සෙය්‍යථාපි [තං කිං මඤ්ඤථ (සයා. ක.) පස්ස සං. නි. 3.33], භික්ඛවෙ, යං ඉමස්මිං ජෙතවනෙ තිණකට්ඨසාඛාපලාසං තං ජනො හරෙය්‍ය වා ඩහෙය්‍ය වා යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය. අපි නු තුම්හාකං එවමස්ස – 'අම්හෙ ජනො හරති වා ඩහති වා යථාපච්චයං වා කරොතී'ති? 'නො හෙතං, භන්තෙ'. 'තං කිස්ස හෙතු'? 'න හි නො එතං, භන්තෙ, අත්තා වා අත්තනියං වා'ති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යං න තුම්හාකං තං පජහථ; තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං? රූපං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. වෙදනා...පෙ.... සඤ්ඤා... සඞ්ඛාරා... විඤ්ඤාණං, භික්ඛවෙ, න තුම්හාකං; තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී''ති. එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

ආයස්මා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච – '''සුඤ්ඤො [සුඤ්ඤතො (ක.) පස්ස සං. නි. 4.85] ලොකො, සුඤ්ඤො ලොකො'ති, භන්තෙ, වුච්චති. කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, සුඤ්ඤො ලොකොති වුච්චතී''ති? ''යස්මා ච

ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, තස්මා සුඤ්ඤො ලොකොති වුච්චති. කිඤ්චානන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා? චක්ඛු ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. රූපා සුඤ්ඤා…පෙ…. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං… චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො… යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. සොතං සුඤ්ඤං… සද්දා සුඤ්ඤා… ඝානං සුඤ්ඤං… ගන්ධා සුඤ්ඤා… ජිව්හා සුඤ්ඤා… රසා සුඤ්ඤා… කායො සුඤ්ඤො … ඵොට්ඨබ්බා සුඤ්ඤා… මනො සුඤ්ඤො… ධම්මා සුඤ්ඤා… මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං… මනොසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො… යම්පිදං සුඤ්ඤං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. යස්මා ච ඛො, ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, තස්මා සුඤ්ඤො ලොකොති වුච්චතී’’ති. එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

‘‘සුද්ධං ධම්මසමුප්පාදං, සුද්ධසඞ්ඛාරසන්තතිං;
පස්සන්තස්ස යථාභූතං, න භයං හොති ගාමණි.

‘‘තිණකට්ඨසමං ලොකං, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
නාඤ්ඤං [න අඤ්ඤං (සී. ස්‍යා. ක.)] පත්ථයතෙ කිඤ්චි, අඤ්ඤත්‍රප්පටිසන්ධියා’’ති.

එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා [පස්ස සං. නි. 4.246] – ‘‘එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු රූපං සමන්නෙසති යාවතා රූපස්ස ගති, වෙදනං සමන්නෙසති යාවතා වෙදනාය ගති, සඤ්ඤං සමන්නෙසති යාවතා සඤ්ඤාය ගති, සඞ්ඛාරෙ සමන්නෙසති යාවතා සඞ්ඛාරානං ගති, විඤ්ඤාණං සමන්නෙසති යාවතා විඤ්ඤාණස්ස ගති . තස්ස රූපං [තස්ස භික්ඛුනො රූපං (ස්‍යා.)] සමන්නෙසතො යාවතා රූපස්ස ගති, වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං සමන්නෙසතො යාවතා විඤ්ඤාණස්ස ගති, යම්පිස්ස තං හොති අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා, තම්පි තස්ස න හොතී’’ති. එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු පච්චවෙක්ඛස්සු දක්ඛස්සු තුලෙහි තීරෙහි විභාවෙහි විභූතං කරොහීති – සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු.

මොඝරාජ සදා සතොති. මොඝරාජාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **සදාති** සබ්බකාලං…පෙ…. පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො – කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො…පෙ…. සො වුච්චති සතොති – මොඝරාජ සදා සතො.

අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති අත්තානුදිට්ඨි වුච්චති වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, වෙදනං…පෙ…. සඤ්ඤං… සඞ්ඛාරෙ… විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසග්ගාහො විපරීතග්ගාහො විපල්ලාසග්ගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවකස්මිං යාථාවකන්ති ගාහො යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි, අයං අත්තානුදිට්ඨි. **අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති** අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච සමූහච්ච [උහච්ච සමුහච්ච (ක.) සද්දනීතියා පන සමෙති] උද්ධරිත්වා සමුද්ධරිත්වා උප්පාටයිත්වා සමුප්පාටයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච.

එවං මච්චුතරො සියාති එවං මච්චුපි තරෙය්‍යාසි, ජරාපි තරෙය්‍යාසි, මරණම්පි තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතික්කමෙය්‍යාසි වීතිවත්තෙය්‍යාසීති – එවං මච්චුතරො සියා.

එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තන්ති එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං පච්චවෙක්ඛන්තං තුලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තන්ති – එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං.

මච්චුරාජා න පස්සතීති මච්චුපි මච්චුරාජා, මාරොපි මච්චුරාජා, මරණම්පි මච්චුරාජා. **න පස්සතීති** මච්චුරාජා න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ආරඤ්ඤිකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො [විස්සට්ඨො (ක.)] තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු? අනාපාථගතො [අනාපාතගතො (ක.)], භික්ඛවෙ, ලුද්දස්ස. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි [අන්තමකාසි (ක.) පස්ස ම. නි. 1.271] මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං...පෙ.... තතියං ඣානං... චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා, පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා, නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා, අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති; පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො, තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තික’න්ති. සො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු? අනාපාථගතො භික්ඛු පාපිමතො’’ති – මච්චුරාජා න පස්සති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොඝරාජ සදා සතො;
> අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච, එවං මච්චුතරො සියා;
>
> එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා...පෙ.... සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මීති.

මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො පන්නරසමො.

16. පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො

89.
> **ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො** [විවණ්ණො (ස්‍යා.)], **[ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]**
> **නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු;**
> **මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව** [අන්තරාය (ස්‍යා. ක.)], **ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;**
> **ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.**

ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණොති. ජිණ්ණොහමස්මීති ජිණ්ණො වුඩ්ඪො මහල්ලකො අද්ධගතො වයොඅනුප්පත්තො වීසවස්සසතිකො ජාතියා. **අබලොති** දුබ්බලො අප්පබලො අප්පථාමො. **වීතවණ්ණොති** වීතවණ්ණො විගතවණ්ණො විගච්ඡිතවණ්ණො. යා සා පුරිමා සුභා වණ්ණනිභා සා අන්තරහිතා, ආදීනවො පාතුභූතොති – ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො.

ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියොති. ඉච්චාති පදසන්ධි...පෙ..... **ආයස්මාති** පියවචනං...පෙ..... **පිඞ්ගියොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං...පෙ.... අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො.

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසූති නෙත්තා අසුද්ධා අවිසුද්ධා අපරිසුද්ධා අවොදාතා. නො තථා චක්ඛුනා රූපෙ පස්සාමීති – නෙත්තා න සුද්ධා. **සවනං න ඵාසූති** සොතං අසුද්ධං අවිසුද්ධං අපරිසුද්ධං අවොදාතං. නො තථා සොතෙන සද්දං සුණොමීති – නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු.

මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාවාති. මාහං නස්සන්ති මාහං නස්ස මාහං විනස්සං මාහං පනස්සං. **මොමුහොති** මොහමුහො අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤො. **අන්තරාවාති** තුය්හං ධම්මං දිට්ඨිං පටිපදං මග්ගං අනඤ්ඤාය අනධිගන්ත්වා අවිදිත්වා අප්පටිලභිත්වා අඵස්සයිත්වා අසච්ඡිකරිත්වා අන්තරායෙව කාලඞ්කරෙය්‍යන්ති – මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති. ධම්මන්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ, චත්තාරො සම්මප්පධානෙ, චත්තාරො

ඉද්ධිපාදෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති – ආචික්ඛ ධම්මං. **යමහං විජඤ්ඤ**න්ති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති – ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො, [ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]
> නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු;
> මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව, ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං;
> ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන’’න්ති.

90. **දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ, [පිඞ්ගියාති භගවා]**
රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා;
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය.

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙති. රූපන්ති චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං. සත්තා රූපහෙතු රූපප්පච්චයා රූපකාරණා හඤ්ඤන්ති විහඤ්ඤන්ති උපහඤ්ඤන්ති උපඝාතියන්ති [උපඝාතයන්ති (ස්‍යා. ක.)]. රූපෙ සති විවිධකම්මකාරණා [විවිධකම්මකරණානි (ක.)] කාරෙන්ති. කසාහිපි තාළෙන්ති, වෙත්තෙහිපි තාළෙන්ති, අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි තාළෙන්ති, හත්ථම්පි ඡින්දන්ති, පාදම්පි ඡින්දන්ති, හත්ථපාදම්පි ඡින්දන්ති, කණ්ණම්පි ඡින්දන්ති, නාසම්පි ඡින්දන්ති, කණ්ණනාසම්පි ඡින්දන්ති, බිලඞ්ගථාලිකම්පි කරොන්ති, සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි කරොන්ති, රාහුමුඛම්පි කරොන්ති, ජොතිමාලිකම්පි කරොන්ති, හත්ථපජ්ජොතිකම්පි කරොන්ති, එරකවත්තිකම්පි කරොන්ති, චීරකවාසිකම්පි කරොන්ති, එණෙය්‍යකම්පි කරොන්ති, බළිසමංසිකම්පි කරොන්ති, කහාපණිකම්පි කරොන්ති, ඛාරාපතච්ඡිකම්පි [ඛාරාපටිච්ඡිකම්පි (ක.)] කරොන්ති, පලිඝපරිවත්තිකම්පි කරොන්ති, පලාලපීඨකම්පි කරොන්ති, තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චන්ති, සුනඛෙහිපි ඛාදාපෙන්ති, ජීවන්තම්පි සූලෙ උත්තාසෙන්ති, අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති. එවං සත්තා රූපහෙතු රූපප්පච්චයා රූපකාරණා හඤ්ඤන්ති විහඤ්ඤන්ති උපහඤ්ඤන්ති උපඝාතියන්ති. එවං හඤ්ඤමානෙ විහඤ්ඤමානෙ උපහඤ්ඤමානෙ උපඝාතියමානෙ දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ.

පිඞ්ගියාති භගවාති. පිඞ්ගියාති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවා**ති ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – පිඞ්ගියාති භගවා.

රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තාති. රුප්පන්තීති රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති [පීළියන්ති (ස්‍යා. ක.)] ඝට්ටයන්ති, බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්ති. චක්ඛුරොගෙන රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති, බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්ති. සොතරොගෙන…පෙ…. කායරොගෙන…පෙ…. ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සෙහි රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති, බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්තීති – රුප්පන්ති රූපෙසු.

අථ වා, චක්ඛුස්මිං හීයමානෙ හායමානෙ පරිහායමානෙ වෙමානෙ [විහායමානෙ (ක.)] විගච්ඡමානෙ අන්තරධායමානෙ රුප්පන්ති…පෙ…. දොමනස්සිතා හොන්ති. සොතස්මිං…පෙ…. ඝානස්මිං… ජිව්හාය… කායස්මිං… රූපස්මිං… සද්දස්මිං… ගන්ධස්මිං… රසස්මිං… ඵොට්ඨබ්බස්මිං… කුලස්මිං… ගණස්මිං… ආවාසස්මිං… ලාභස්මිං… යසස්මිං… පසංසාය… සුඛස්මිං… චීවරස්මිං… පිණ්ඩපාතස්මිං… සෙනාසනස්මිං… ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරස්මිං හීයමානෙ හායමානෙ පරිහායමානෙ වෙමානෙ විගච්ඡමානෙ අන්තරධායමානෙ රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති, බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්තීති – එවම්පි රුප්පන්ති රූපෙසු.

ජනාති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. **පමත්තා**ති පමාදො වත්තබ්බො කායදුච්චරිතෙන වා වචීදුච්චරිතෙන වා මනොදුච්චරිතෙන වා පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොසග්ගො වොසග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තච්ඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං [අබහුලිකම්මං (ක.)] අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො. යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති පමාදො. ඉමිනා පමාදෙන සමන්නාගතා ජනා පමත්තාති – රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා.

තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තොති. තස්මාති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා එවං ආදීනවං සම්පස්සමානො රූපෙසූති – තස්මා තුවං පිඞ්ගිය. **අප්පමත්තො**ති සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී…පෙ…. අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති – තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො.

ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවායාති. **රූපන්ති** චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං. **ජහස්සු රූපන්ති** ජහස්සු රූපං, පජහස්සු රූපං, විනොදෙහි රූපං, බ්‍යන්තිකරොහි රූපං, අනභාවං ගමෙහි රූපං. **අපුනබ්භවායාති** යථා තෙ රූපං ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය, පුනපටිසන්ධිකො භවො න නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා, කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා, සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා, එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා, පුන ගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සඤ්ජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය, ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථං ගච්ඡෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති – ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ, [පිඞ්ගියාති භගවා]
> රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා;
> තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවායා’’ති.

91. **දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො, උද්ධං අධො දස දිසා ඉමායො;**
න තුය්හං අදිට්ඨං අස්සුතං අමුතං, අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නමත්ථි ලොකෙ;
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං, ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො, උද්ධං අධො දස දිසා ඉමායොති දස දිසා.

න තුය්හං අදිට්ඨං අස්සුතං අමුතං, අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නමත්ථි ලොකෙති න තුය්හං අදිට්ඨං අස්සුතං අමුතං අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො සම්පරායිකො වා අත්ථො උත්තානො වා අත්ථො ගම්භීරො වා අත්ථො ගුළ්හො වා අත්ථො පටිච්ඡන්නො වා අත්ථො නෙය්‍යො වා අත්ථො නීතො වා අත්ථො අනවජ්ජො වා අත්ථො නික්කිලෙසො වා අත්ථො වොදානො වා අත්ථො පරමත්ථො වා නත්ථි න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භතීති – න තුය්හං අදිට්ඨං අස්සුතං අමුතං, අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නමත්ථි ලොකෙ.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති. **ධම්මන්ති** ආදිකල්‍යාණං…පෙ.… නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **යමහං විජඤ්ඤන්ති** යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති – ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො, උද්ධං අධො දස දිසා ඉමායො;
> න තුය්හං අදිට්ඨං අස්සුතං අමුතං, අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නමත්ථි ලොකෙ;
> ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං, ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන’’න්ති.

92. **තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො, [පිඞ්ගියාති භගවා]**
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ;
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය.

තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානොති. **තණ්හාති** රූපතණ්හා…පෙ.… ධම්මතණ්හා. **තණ්හාධිපන්නෙති** තණ්හාධිපන්නෙ [තණ්හාය අධිපන්නෙ (ක.)] තණ්හානුගෙ තණ්හානුගතෙ තණ්හානුසටෙ තණ්හාය පන්නෙ පටිපන්නෙ අභිභූතෙ පරියාදින්නචිත්තෙ. **මනුජෙති** සත්තාධිවචනං. **පෙක්ඛමානොති** පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො. **පිඞ්ගියාති භගවාති.** **පිඞ්ගියාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – පිඞ්ගියාති භගවා.

සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙති. **සන්තාපජාතෙති** ජාතියා සන්තාපජාතෙ, ජරාය සන්තාපජාතෙ, බ්‍යාධිනා සන්තාපජාතෙ, මරණෙන සන්තාපජාතෙ, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි සන්තාපජාතෙ, නෙරයිකෙන දුක්ඛෙන සන්තාපජාතෙ…පෙ.… දිට්ඨිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන සන්තාපජාතෙ ඊතිජාතෙ උපද්දවජාතෙ උපසග්ගජාතෙති – සන්තාපජාතෙ. **ජරසා පරෙතෙති** ජරාය ඵුට්ඨෙ පරෙතෙ සමොහිතෙ සමන්නාගතෙ. ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසටෙ බ්‍යාධිනා අභිභූතෙ මරණෙන අබ්භාහතෙ අතාණෙ අලෙණෙ අසරණෙ අසරණීභූතෙති – සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ.

තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තොති. **තස්මාති** තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා එවං ආදීනවං සම්පස්සමානො තණ්හායාති – තස්මා තුවං පිඞ්ගිය. **අප්පමත්තොති** සක්කච්චකාරී…පෙ.… අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති – තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො.

ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායාති. **තණ්හාති** රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. **ජහස්සු තණ්හන්ති** ජහස්සු තණ්හං පජහස්සු තණ්හං විනොදෙහි තණ්හං බ්‍යන්තීකරොහි තණ්හං අනභාවං ගමෙහි තණ්හං. **අපුනබ්භවායාති** යථා තෙ…පෙ…. පුනපටිසන්ධිකො භවො න නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා, කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා, සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා, එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා, පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සඤ්ජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය, ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථං ගච්ඡෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති – ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො, [පිඞ්ගියාති භගවා]
> සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ;
> තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො, ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායා’’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා, තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි – ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති. තස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි – ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති. සහ ධම්මචක්ඛුස්ස පටිලාභා අජිනජටාවාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලුකෙසා ච මස්සූ ච අන්තරහිතා භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති – ‘‘සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති.

පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො [සිඞ්ගියපඤ්හං (ක.)] සොළසමො.

17. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙසො

93. **ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ, පරිචාරකසොළසානං** [පරිචාරිතසොළසන්නං (ස්‍යා. ක.)] **බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි.**

ඉදමවොච භගවාති ඉදං පාරායනං අවොච. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං භගවාති – ඉදමවොච භගවා. **මගධෙසු විහරන්තොති** මගධනාමකෙ ජනපදෙ විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තො. **පාසාණකෙ චෙතියෙති** පාසාණකචෙතියං වුච්චති බුද්ධාසනන්ති – මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ. **පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානන්ති** පිඞ්ගියො [සිඞ්ගියො (ක.)] බ්‍රාහ්මණො බාවරිස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පද්ධො පද්ධචරො පරිචාරකො [පරිචාරිකො (ස්‍යා. ක.)] සිස්සො. පිඞ්ගියෙන [තෙන (ක.)] තෙ සොළසාති – එවම්පි පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං. අථ වා, තෙ සොළස බ්‍රාහ්මණා බුද්ධස්ස භගවතො පද්ධා පද්ධචරා පරිචාරකා සිස්සාති – එවම්පි පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං.

අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසීති. **අජ්ඣිට්ඨොති** අජ්ඣිට්ඨො අජ්ඣෙසිතො. **පුට්ඨො පුට්ඨොති** පුට්ඨො පුට්ඨො පුච්ඡිතො පුච්ඡිතො යාචිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො පසාදිතො. **පඤ්හං බ්‍යාකාසීති** පඤ්හං බ්‍යාකාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ, පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසී’’ති.

94. **එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං. පාරඞ්ගමනීයා ඉමෙ ධම්මාති. තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස ‘‘පාරායන’’න්තෙව අධිවචනං.**

එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්සාති එකමෙකස්ස චෙපි අජිතපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි තිස්සමෙත්තෙය්‍යපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි පුණ්ණකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි මෙත්තගූපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි ධොතකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි උපසීවපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි නන්දකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි හෙමකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි තොදෙය්‍යපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි කප්පපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි ජතුකණ්ණිපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි භද්‍රාවුධපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි උදයපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි පොසාලපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි මොඝරාජපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි පිඞ්ගියපඤ්හස්සාති – එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස.

අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති ස්වෙව පඤ්හො ධම්මො, විසජ්ජනං [විස්සජ්ජනං (ක.)] අත්ථොති අත්ථං අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – අත්ථමඤ්ඤාය. **ධම්මමඤ්ඤායාති** ධම්මං අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – ධම්මමඤ්ඤායාති – අත්ථමඤ්ඤාය

ධම්මමඤ්ඤාය. **ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍යාති** සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍යාති – ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය. **ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති** ජරාමරණස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිප්පටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති** ජරාමරණස්ස පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිඵස්සෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති – ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං. **පාරඞ්ගමනීයා ඉමෙ ධම්මාති** ඉමෙ ධම්මා පාරඞ්ගමනීයා. පාරං පාපෙන්ති පාරං සම්පාපෙන්ති පාරං සමනුපාපෙන්ති, ජරාමරණස්ස තරණාය [තාරණාය (ස්‍යා.)] සංවත්තන්තීති – පාරඞ්ගමනීයා ඉමෙ ධම්මාති.

තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්සාති. තස්මාති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානාති – තස්මා. **ඉමස්ස ධම්මපරියායස්සාති** ඉමස්ස පාරායනස්සාති – තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස. **පාරායනන්තෙව අධිවචනන්ති** පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං…පෙ.… නිරොධො නිබ්බානං. අයනං වුච්චති මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි…පෙ.… සම්මාසමාධි. **අධිවචනන්ති** සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති – පාරායනන්තෙව අධිවචනං. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං. පාරඞ්ගමනීයා ඉමෙ ධම්මාති. තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස ‘පාරායන’න්තෙව අධිවචන’’න්ති.

95. **අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො, පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ;**
ධොතකො උපසීවො ච, නන්දො ච අථ හෙමකො.

96. **තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො, ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො;**
භද්‍රාවුධො උදයො ච, පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො;
මොඝරාජා ච මෙධාවී, පිඞ්ගියො ච මහාඉසි.

97. **එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුං, සම්පන්නචරණං ඉසිං;**
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ, බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං.

එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුන්ති. එතෙති සොළස පාරායනියා බ්‍රාහ්මණා. **බුද්ධොති** යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. **බුද්ධොති** කෙනට්ඨෙන බුද්ධො? බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අභිඤ්ඤෙය්‍යතාය බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, නිරුපලෙපසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, එකන්තවීතරාගොති බුද්ධො, එකන්තවීතදොසොති බුද්ධො, එකන්තවීතමොහොති බුද්ධො, එකන්තනික්කිලෙසොති බුද්ධො, එකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධො, එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො, අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො. **බුද්ධොති** නෙතං නාමං මාතරා කතං න පිතරා කතං න භාතරා කතං න භගිනියා කතං න මිත්තාමච්චෙහි කතං න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං න දෙවතාහි කතං. විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති , යදිදං බුද්ධොති. **එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුන්ති** එතෙ බුද්ධං උපාගමිංසු උපසඞ්කමිංසු පයිරුපාසිංසු පරිපුච්ඡිංසු පරිපඤ්හිංසූති – එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුං.

සම්පන්නචරණං ඉසින්ති චරණං වුච්චති සීලාචාරනිබ්බත්ති. සීලසංවරොපි චරණං, ඉන්ද්‍රියසංවරොපි චරණං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාපි චරණං, ජාගරියානුයොගොපි චරණං, සත්තපි සද්ධම්මා චරණං, චත්තාරිපි ඣානානි චරණං. **සම්පන්නචරණන්ති** සම්පන්නචරණං සෙට්ඨචරණං විසෙට්ඨචරණං [විසිට්ඨචරණං (ක.)] පාමොක්ඛචරණං උත්තමචරණං පවරචරණං. **ඉසීති** ඉසි භගවා මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසී ගවෙසී පරියෙසීති ඉසි…පෙ.… මහෙසක්ඛෙහි වා සත්තෙහි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො – ‘‘කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො කහං නරාසභො’’ති – ඉසීති – සම්පන්නචරණං ඉසිං.

පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙති. පුච්ඡන්තාති පුච්ඡන්තා යාචන්තා අජ්ඣෙසන්තා පසාදෙන්තා. **නිපුණෙ පඤ්හෙති** ගම්භීරෙ දුද්දසෙ දුරනුබොධෙ සන්තෙ පණීතෙ අතක්කාවචරෙ නිපුණෙ පණ්ඩිතවෙදනීයෙ පඤ්හෙති – පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ.

බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුන්ති. බුද්ධොති යො සො භගවා…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති. **සෙට්ඨන්ති** අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං බුද්ධං උපාගමුං උපාගමිංසු උපසඞ්කමිංසු පයිරුපාසිංසු පරිපුච්ඡිංසු පරිපඤ්හිංසූති – බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘එතෙ බුද්ධං උපාගච්ඡුං, සම්පන්නචරණං ඉසිං;
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ, බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු’’න්ති.

98. **තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසි, පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථං;**

පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන, තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි.

තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසීති. **තෙසන්ති** සොළසානං පාරායනියානං බ්‍රාහ්මණානං. **බුද්ධොති** යො සො භගවා... පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති. **පබ්‍යාකාසීති** තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසි.

පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථන්ති. **පඤ්හං පුට්ඨොති** පඤ්හං පුට්ඨො පුච්ඡිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. **යථාතථන්ති** යථා ආචික්ඛිතබ්බං තථා ආචික්ඛි , යථා දෙසිතබ්බං තථා දෙසෙසි, යථා පඤ්ඤපෙතබ්බං තථා පඤ්ඤපෙසි, යථා පට්ඨපෙතබ්බං තථා පට්ඨපෙසි, යථා විවරිතබ්බං තථා විවරි , යථා විභජිතබ්බං තථා විභජි, යථා උත්තානීකාතබ්බං තථා උත්තානීඅකාසි, යථා පකාසිතබ්බං තථා පකාසෙසීති – පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථං.

පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙනාති පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන ආචික්ඛනෙන දෙසනෙන පඤ්ඤපනෙන පට්ඨපනෙන විවරණෙන විභජනෙන උත්තානීකම්මෙන පකාසනෙනාති – පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනීති. **තොසෙසීති** තොසෙසි විතොසෙසි පසාදෙසි ආරාධෙසි අත්තමනෙ අකාසි. **බ්‍රාහ්මණෙති** සොළස පාරායනියෙ බ්‍රාහ්මණෙ. **මුනීති** මොනං වුච්චති ඤාණං...පෙ.... සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනීති – තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘තෙසං බුද්ධො පබ්‍යාකාසි, පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථං;
පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන, තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනී’’ති.

99. **තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු, වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ.**

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතාති. **තෙති** සොළස පාරායනියා බ්‍රාහ්මණා. **තොසිතාති** තොසිතා විතොසිතා පසාදිතා ආරාධිතා අත්තමනා කතාති – තෙ තොසිතා. **චක්ඛුමතාති** භගවා පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා – මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, දිබ්බචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා. කථං භගවා මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා...පෙ.... එවං භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමාති – තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා.

බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනාති. **බුද්ධොති** යො සො භගවා...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති. **ආදිච්චබන්ධුනාති** ආදිච්චො වුච්චති සූරියො. සො ගොතමො ගොත්තෙන, භගවාපි ගොතමො ගොත්තෙන, භගවා සූරියස්ස ගොත්තඤාතකො ගොත්තබන්ධු. තස්මා බුද්ධො ආදිච්චබන්ධූති – බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා.

බ්‍රහ්මචරියමචරිංසූති බ්‍රහ්මචරියං වුච්චති අසද්ධම්මසමාපත්තියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී විරමණං අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො. අපි ච, නිප්පරියායවසෙන බ්‍රහ්මචරියං වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං – සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසඞ්කප්පො, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජීවො, සම්මාවායාමො, සම්මාසති, සම්මාසමාධි. **බ්‍රහ්මචරියමචරිංසූති** බ්‍රහ්මචරියං චරිංසු අචරිංසු සමාදාය වත්තිංසූති – බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු.

වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙති වරපඤ්ඤස්ස අග්ගපඤ්ඤස්ස සෙට්ඨපඤ්ඤස්ස විසෙට්ඨපඤ්ඤස්ස පාමොක්ඛපඤ්ඤස්ස උත්තමපඤ්ඤස්ස පවරපඤ්ඤස්ස. **සන්තිකෙති** සන්තිකෙ සාමන්තා ආසන්නෙ අවිදූරෙ උපකට්ඨෙති – වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු, වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ’’ති.

100. **එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො.**

එකමෙකස්ස පඤ්හස්සාති එකමෙකස්ස අජිතපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස තිස්සමෙත්තෙය්‍යපඤ්හස්ස...පෙ.... එකමෙකස්ස පිඞ්ගියපඤ්හස්සාති – එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස.

යථා බුද්ධෙන දෙසිතන්ති. **බුද්ධොති** යො සො භගවා සයම්භූ...පෙ.... සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති. **යථා බුද්ධෙන දෙසිතන්ති** යථා බුද්ධෙන ආචික්ඛිතං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං පට්ඨපිතං විවරිතං විභජිතං [විභත්තං (ස්‍යා.)] උත්තානීකතං පකාසිතන්ති – යථා බුද්ධෙන දෙසිතං.

තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍යාති සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍යාති – තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය.

ගච්ඡෙ පාරං අපාරතොති පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං...පෙ.... නිරොධො නිබ්බානං; අපාරං වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. **ගච්ඡෙ පාරං අපාරතොති** අපාරතො පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍ය, පාරං ඵස්සෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති – ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
> තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො’’ති.

101. **අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං;**
මග්ගො සො පාරං ගමනාය, තස්මා පාරායනං ඉති.

අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍යාති අපාරං වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච; පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං...පෙ.... තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍යාති** අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍ය, පාරං ඵස්සෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති – අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය.

භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමන්ති මග්ගමුත්තමං වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... සම්මාසමාධි. **මග්ගමුත්තමන්ති** මග්ගං අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං. **භාවෙන්තොති** භාවෙන්තො ආසෙවන්තො බහුලීකරොන්තොති – භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං.

මග්ගො සො පාරං ගමනායාති –

> මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො [අද්ධො (ක.)], අඤ්ජසං වටුමායනං;
> නාවා උත්තරසෙතු ච, කුල්ලො ච භිසි සඞ්කමො [සඞ්ගමො (සයා. ක.) පස්ස-ධාතුමාලායං මග්ගධාතුවණ්ණනායං].

පාරං ගමනායාති පාරං ගමනාය පාරං සම්පාපනාය පාරං සමනුපාපනාය ජරාමරණස්ස තරණායාති – මග්ගො සො පාරං ගමනාය.

තස්මා පාරායනං ඉතීති. තස්මාති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා. පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං...පෙ.... නිරොධො නිබ්බානං. අයනං වුච්චති මග්ගො. **ඉතීති** පදසන්ධි...පෙ.... පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉතීති – තස්මා පාරායනං ඉති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං;
> මග්ගො සො පාරං ගමනාය, තස්මා පාරායනං ඉතී’’ති.

පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙසො සත්තරසමො.

18. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙසො

102. **පාරායනමනුගායිස්සං , [ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]**
යථාද්දක්ඛි තථාක්ඛාසි, විමලො භූරිමෙධසො;
නික්කාමො නිබ්බනො නාගො, කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ.

පාරායනමනුගායිස්සන්ති ගීතමනුගායිස්සං කථිතමනුකථයිස්සං [කථිතමනුගායිස්සං (සයා.) එවං සබ්බපදෙසු අනුගායිස්සන්ති ආගතං] භණිතමනුභණිස්සං ලපිතමනුලපිස්සං භාසිතමනුභාසිස්සන්ති – පාරායනමනුගායිස්සං. **ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියොති. ඉච්චාති** පදසන්ධි...පෙ.... පදානුපුබ්බතාපෙතං – ඉච්චාති. **ආයස්මාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං – ආයස්මාති. **පිඞ්ගියොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති – ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො.

යථාද්දක්ඛි තථාක්ඛාසීති යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසි. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසි. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති...පෙ.... ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති... ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – යථාද්දක්ඛි තථාක්ඛාසි.

විමලො භූරිමෙධසොති. විමලොති රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මලං, කොධො... උපනාහො...පෙ.... සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා මලා. තෙ මලා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. අමලො බුද්ධො විමලො නිම්මලො මලාපගතො මලවිප්පහීනො මලවිමුත්තො සබ්බමලවීතිවත්තො. **භූරි** වුච්චති පථවී. භගවා තාය [භගවා ඉමාය (සයා.)] පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. මෙධා වුච්චති පඤ්ඤා. යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති – විමලො භූරිමෙධසො.

නික්කාමො නිබ්බනො නාගොති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච...පෙ.... ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා...පෙ.... ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. බුද්ධස්ස භගවතො වත්ථුකාමා පරිඤ්ඤාතා කිලෙසකාමා පහීනා වත්ථුකාමානං පරිඤ්ඤාතත්තා කිලෙසකාමානං පහීනත්තා. භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති න කාමෙ පත්ථෙති න කාමෙ පිහෙති න කාමෙ අභිජප්පති. යෙ කාමෙ කාමෙන්ති කාමෙ ඉච්ඡන්ති කාමෙ පත්ථෙන්ති කාමෙ පිහෙන්ති කාමෙ අභිජප්පන්ති තෙ කාමකාමිනො රාගරාගිනො සඤ්ඤසඤ්ඤිනො. භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති න කාමෙ පත්ථෙති න කාමෙ පිහෙති න කාමෙ අභිජප්පති. තස්මා බුද්ධො අකාමො නික්කාමො චත්තකාමො වන්තකාමො මුත්තකාමො පහීනකාමො පටිනිස්සට්ඨකාමො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛප්පටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති – නික්කාමො.

නිබ්බනොති රාගො වනං, දොසො වනං, මොහො වනං, කොධො වනං, උපනාහො වනං...පෙ.... සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා වනා. තෙ වනා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අවනො විවනො නිබ්බනො වනාපගතො වනවිප්පහීනො වනවිමුත්තො සබ්බවනවීතිවත්තොති – නිබ්බනො. **නාගොති** නාගො; භගවා ආගුං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො...පෙ.... එවං භගවා න ආගච්ඡතීති නාගොති – නික්කාමො නිබ්බනො නාගො.

කිස්ස හෙතු මුසා භණෙති. කිස්ස හෙතූති කිස්ස හෙතු කිංහෙතු කිංකාරණා කිංනිදානා කිංපච්චයාති – කිස්ස හෙතු. **මුසා භණෙති** මුසා භණෙය්‍ය කථෙය්‍ය දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍ය; **මුසා භණෙති** මොසවජ්ජං භණෙය්‍ය, මුසාවාදං භණෙය්‍ය, අනරියවාදං භණෙය්‍ය. ඉධෙකච්චො සභාගතො [සභග්ගතො (සයා.)] වා පරිසාගතො [පරිසග්ගතො (සයා.)] වා ඤාතිමජ්ඣගතො වා පූගමජ්ඣගතො වා රාජකුලමජ්ඣගතො වා අභිනීතො සක්ඛිපුට්ඨො – ''එහම්භො [එහි භො (සයා.) පස්ස ම. නි. 3.112] පුරිස, යං ජානාසි තං වදෙහී''ති, සො අජානං වා ආහ – ''ජානාමී''ති , ජානං වා ආහ – ''න ජානාමී''ති, අපස්සං වා ආහ – ''පස්සාමී''ති, පස්සං වා ආහ – ''න පස්සාමී''ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා සම්පජානමුසා භාසති, ඉදං වුච්චති මොසවජ්ජං.

අපි ච, තීහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. පුබ්බෙවස්ස හොති – ''මුසා භණිස්ස''න්ති, භණන්තස්ස හොති – ''මුසා භණාමී''ති, භණිතස්ස හොති – ''මුසා මයා භණිත''න්ති – ඉමෙහි තීහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. අපි ච, චතූහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. පුබ්බෙවස්ස හොති – ''මුසා භණිස්ස''න්ති, භණන්තස්ස හොති – ''මුසා භණාමී''ති, භණිතස්ස හොති – ''මුසා මයා භණිත''න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං – ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. අපි ච, පඤ්චහාකාරෙහි... පෙ.... ඡහාකාරෙහි... සත්තහාකාරෙහි... අට්ඨහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. පුබ්බෙවස්ස හොති – ''මුසා භණිස්ස''න්ති, භණන්තස්ස හොති – ''මුසා භණාමී''ති, භණිතස්ස හොති – ''මුසා මයා භණිත''න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං, විනිධාය ඛන්තිං, විනිධාය රුචිං, විනිධාය සඤ්ඤං, විනිධාය භාවං – ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති මොසවජ්ජං. කිස්ස හෙතු මුසා භණෙය්‍ය කථෙය්‍ය දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍යාති – කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

''පාරායනමනුගායිස්සං, [ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො]
යථාද්දක්ඛි තථාක්ඛාසි, විමලො භූරිමෙධසො;
නික්කාමො නිබ්බනො නාගො, කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ''ති.

103. **පහීනමලමොහස්ස, මානමක්ඛප්පහායිනො;**
හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි, ගිරං වණ්ණූපසංහිතං.

පහීනමලමොහස්සාති . මලන්ති රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මලං, මානො මලං, දිට්ඨි මලං, කිලෙසො මලං, සබ්බදුච්චරිතං මලං, සබ්බභවගාමිකම්මං මලං.

මොහොති යං දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං...පෙ.... අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං. අයං වුච්චති මොහො. මලඤ්ච මොහො ච බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො පහීනමලමොහොති – පහීනමලමොහස්ස.

මානමක්ඛප්පහායිනොති. **මානොති** එකවිධෙන මානො – යා චිත්තස්ස උන්නති [උණ්ණති (සයා. ක.)]. දුවිධෙන මානො – අත්තුක්කංසනමානො, පරවම්භනමානො. තිවිධෙන මානො – සෙය්‍යොහමස්මීති මානො, සදිසොහමස්මීති මානො, හීනොහමස්මීති මානො. චතුබ්බිධෙන මානො – ලාභෙන මානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති, පසංසාය මානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති. පඤ්චවිධෙන මානො – ලාභිම්හි මනාපිකානං රූපානන්ති මානං ජනෙති, ලාභිම්හි මනාපිකානං සද්දානං…පෙ.… ගන්ධානං… රසානං… ඵොට්ඨබ්බානන්ති මානං ජනෙති. ඡබ්බිධෙන මානො – චක්ඛුසම්පදාය මානං ජනෙති, සොතසම්පදාය…පෙ.… ඝානසම්පදාය… ජිව්හාසම්පදාය… කායසම්පදාය… මනොසම්පදාය මානං ජනෙති. සත්තවිධෙන මානො – මානො, අතිමානො, මානාතිමානො, ඔමානො, අධිමානො, අස්මිමානො, මිච්ඡාමානො. අට්ඨවිධෙන මානො – ලාභෙන මානං ජනෙති, අලාභෙන ඔමානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති, අයසෙන ඔමානං ජනෙති, පසංසාය මානං ජනෙති, නින්දාය ඔමානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති , දුක්ඛෙන ඔමානං ජනෙති. නවවිධෙන මානො – සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො, සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මීති මානො, සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො, සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො, සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො, සදිසස්ස හීනොහමස්මීති මානො, හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානො, හීනස්ස සදිසොහමස්මීති මානො, හීනස්ස හීනොහමස්සීති මානො. දසවිධෙන මානො – ඉධෙකච්චො මානං ජනෙති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන [විජ්ජාඨානෙන (ක.)] වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා වත්ථුනා. යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස – අයං වුච්චති මානො.

මක්ඛොති යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං [නිත්ථුරියකම්මං (ක.) පස්ස විභ. 892] – අයං වුච්චති මක්ඛො. බුද්ධස්ස භගවතො මානො ච මක්ඛො ච පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො මානමක්ඛප්පහායීති – මානමක්ඛප්පහායිනො.

හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතන්ති. **හන්දාහන්ති** පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං – හන්දාහන්ති. **කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතන්ති** වණ්ණෙන උපෙතං සමුපෙතං උපාගතං සමුපාගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං වාචං ගිරං බ්‍යප්පථං උදීරණං [ඔදීරණං (සයා.)] කිත්තයිස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසෙස්සාමීති – හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘පහීනමලමොහස්ස, මානමක්ඛප්පහායිනො;
> හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි, ගිරං වණ්ණූපසංහිත’’න්ති.

104. **තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු, ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො;**
අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො, සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ.

තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛූති. **තමොනුදොති** රාගතමං දොසතමං මොහතමං මානතමං දිට්ඨිතමං කිලෙසතමං දුච්චරිතතමං අන්ධකරණං අචක්ඛුකරණං අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විඝාතපක්ඛිකං අනිබ්බානසංවත්තනිකං නුදි පනුදි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීඅකාසි අනභාවං ගමෙසි. **බුද්ධොති** යො සො භගවා…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති; යදිදං බුද්ධොති. **සමන්තචක්ඛු** වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං…පෙ.… තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති – තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු.

ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තොති. **ලොකොති** එකො ලොකො – භවලොකො. ද්වෙ ලොකා – භවලොකො ච සම්භවලොකො ච; සම්පත්තිභවලොකො ච සම්පත්තිසම්භවලොකො ච; විපත්තිභවලොකො ච විපත්තිසම්භවලොකො ච [ද්වෙ ලොකා සම්පත්ති ච භවලොකො විපත්ති ච භවලොකො (සයා.)]. තයො ලොකා – තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා – චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා – පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා – ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා – සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො . අට්ඨ ලොකා – අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා – නව සත්තාවාසා. දස ලොකා – දස ආයතනානි. ද්වාදස ලොකා – ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා – අට්ඨාරස ධාතුයො. **ලොකන්තගූති** භගවා ලොකස්ස අන්තගතො අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො… නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො… ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – ලොකන්තගූ.

සබ්බභවාතිවත්තොති. **භවාති** ද්වෙ භවා – කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො. කතමො කම්මභවො? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො – අයං කම්මභවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො? පටිසන්ධිකා රූපා වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං – අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො. භගවා කම්මභවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුනබ්භවං අතිවත්තො [උපාතිවත්තො (ක.)] අතික්කන්තො වීතිවත්තොති – ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො.

අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනොති. **අනාසවොති** චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං

අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනාසවො. **සබ්බදුක්ඛප්පහීනොති** සබ්බං තස්ස පටිසන්ධිකං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං බ්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං ...පෙ.... දිට්ඨිබ්‍යසනදුක්ඛං පහීනං සමුච්ඡින්නං වූපසන්තං පටිප්පස්සද්ධං අභබ්බුප්පත්තිකං ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪං. තස්මා බුද්ධො සබ්බදුක්ඛප්පහීනොති – අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො.

සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙති. සච්චව්හයොති සච්චව්හයො සදිසනාමො සදිසව්හයො සච්චසදිසව්හයො. විපස්සී භගවා, සිඛී භගවා, වෙස්සභූ භගවා, කකුසන්ධො භගවා, කොණාගමනො භගවා, කස්සපො භගවා. තෙ බුද්ධා භගවන්තො සදිසනාමා සදිසව්හයා. භගවාපි සක්‍යමුනි තෙසං බුද්ධානං භගවන්තානං සදිසනාමො සදිසව්හයොති – තස්මා බුද්ධො සච්චව්හයො.

බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙති සො මයා භගවා ආසිතො උපාසිතො පයිරුපාසිතො පරිපුච්ඡිතො පරිපඤ්හිතොති – සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු, ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො;
> අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො, සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ’’ති.

105. **දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය, බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය;**
එවමහං අප්පදස්සෙ පහාය, මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො [අජ්ජ පත්තො (ක.)] **.**

දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය, බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍යාති . දිජො වුච්චති පක්ඛී. කිංකාරණා දිජො වුච්චති පක්ඛී? ද්වික්ඛත්තුං ජායතීති දිජො, මාතුකුච්ඡිම්හා ච අණ්ඩකොසම්හා ච. තංකාරණා දිජො වුච්චති පක්ඛීති – දිජො. **යථා කුබ්බනකං පහායාති** යථා දිජො කුබ්බනකං පරිත්තවනකං අප්පඵලං අප්පභක්ඛං අප්පොදකං පහාය ජහිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තෙත්වා අඤ්ඤං බහුප්ඵලං බහුභක්ඛං බහුදකං [බහුරුක්ඛං (ස්‍යා.)] මහන්තං කානනං වනසණ්ඩං අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය, තස්මිඤ්ච වනසණ්ඩෙ වාසං කප්පෙය්‍යාති – දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය බහුප්ඵලං කානනං ආවසෙය්‍ය.

එවමහං අප්පදස්සෙ පහාය, මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තොති. එවන්ති ඔපම්මසම්පටිපාදනං. **අප්පදස්සෙ පහායාති** යො ච බාවරී බ්‍රාහ්මණො යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා බුද්ධං භගවන්තං උපාදාය අප්පදස්සා පරිත්තදස්සා ථොකදස්සා ඔමකදස්සා ලාමකදස්සා ජතුක්කදස්සා [ජතුක්කදස්සා (ස්‍යා.), ජතුකදස්සා (සී. අට්ඨ.)] වා. තෙ අප්පදස්සෙ පරිත්තදස්සෙ ථොකදස්සෙ ඔමකදස්සෙ ලාමකදස්සෙ ජතුක්කදස්සෙ පහාය පජහිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තෙත්වා බුද්ධං භගවන්තං අප්පමාණදස්සං අග්ගදස්සං සෙට්ඨදස්සං විසෙට්ඨදස්සං පාමොක්ඛදස්සං උත්තමදස්සං පවරදස්සං අසමං අසමසමං අප්පටිසමං අප්පටිභාගං අප්පටිපුග්ගලං දෙවාතිදෙවං නරාසභං පුරිසසීහං පුරිසනාගං පුරිසාජඤ්ඤං පුරිසනිසභං පුරිසධොරය්හං දසබලධාරිං [දසබලං තාදිං (ස්‍යා.)] අධිගච්ඡිං වින්දිං පටිලභිං. යථා ච හංසො මහන්තං මානසකං [මානුසකතං (ස්‍යා.)] වා සරං අනොතත්තං වා දහං මහාසමුද්දං වා අක්ඛොභං අමිතොදකං ජලරාසිං අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය, එවමෙව බුද්ධං භගවන්තං අක්ඛොභං අමිතතෙජං පභින්නඤාණං විවටචක්ඛුං පඤ්ඤාපභෙදකුසලං අධිගතපටිසම්භිදං චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තං සුද්ධාධිමුත්තං සෙතපච්චත්තං අද්වයභාණිං තාදිං තථාපටිඤ්ඤං අපරිත්තං මහන්තං ගම්භීරං අප්පමෙය්‍යං දුප්පරියොගාහං පහූතරතනං සාගරසමං ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතං අතුලං විපුලං අප්පමෙය්‍යං, තං තාදිසං පවදතං මග්ගවාදිනං [පවරමග්ගවාදිනං (ක.)] මෙරුමිව නගානං ගරුළමිව දිජානං සීහමිව මිගානං උදධිමිව අණ්ණවානං අධිගච්ඡිං, තං සත්ථාරං ජිනපවරං මහෙසින්ති – එවමහං අප්පදස්සෙ පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය, බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය;
> එවමහං අප්පදස්සෙ පහාය, මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො’’ති.

106. **යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු,**
හුරං ගොතමසාසනා ‘ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති’;
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං, සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසූති. යෙති යො ච බාවරී බ්‍රාහ්මණො යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං බ්‍යාකංසු ආචික්ඛිංසු දෙසයිංසු පඤ්ඤපිංසු පට්ඨපිංසු විවරිංසු විභජිංසු උත්තානීඅකංසු පකාසෙසුන්ති – යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු.

හුරං ගොතමසාසනාති හුරං ගොතමසාසනා, පරං ගොතමසාසනා, පුරෙ ගොතමසාසනා, පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා [තථාගතසාසනා දෙවසාසනා (ස්‍යා. ක.)] අරහන්තසාසනාති – හුරං ගොතමසාසනා.

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සතීති එවං කිර ආසි, එවං කිර භවිස්සතීති – ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහන්ති සබ්බං තං ඉතිහීතිහං ඉතිකිරාය පරම්පරාය පිටකසම්පදාය තක්කහෙතු නයහෙතු ආකාරපරිවිතක්කෙන දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා න සාමං සයමභිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චක්ඛං ධම්මං යං කථයිංසූති – සබ්බං තං ඉතිහීතිහං.

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං විතක්කවඩ්ඪනං සඞ්කප්පවඩ්ඪනං කාමවිතක්කවඩ්ඪනං බ්‍යාපාදවිතක්කවඩ්ඪනං විහිංසාවිතක්කවඩ්ඪනං ඤාතිවිතක්කවඩ්ඪනං ජනපදවිතක්කවඩ්ඪනං අමරාවිතක්කවඩ්ඪනං පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනන්ති – සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු, හුරං ගොතමසාසනා;
> ‘ඉච්චාසි ඉති භවිස්ස’ති;
> සබ්බං තං ඉතිහීතිහං, සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪන’’න්ති.

107. **එකො තමොනුදාසීනො, ජුතිමා සො පභඞ්කරො;**
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො, ගොතමො භූරිමෙධසො.

එකො තමොනුදාසීනොති. එකොති භගවා පබ්බජ්ජසඞ්ඛාතෙන එකො, අදුතියට්ඨෙන එකො, තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො, එකන්තවීතරාගොති එකො, එකන්තවීතදොසොති එකො, එකන්තවීතමොහොති එකො, එකන්තනික්කිලෙසොති එකො, එකායනමග්ගං ගතොති එකො, එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

කථං භගවා පබ්බජ්ජසඞ්ඛාතෙන එකො? භගවා දහරොව සමානො සුසු කාළකෙසො භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො පඨමෙන වයසා අකාමකානං මාතාපිතූනං අස්සුමුඛානං රොදන්තානං විලපන්තානං ඤාතිසඞ්ඝං සබ්බං සරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එවං භගවා පබ්බජ්ජසඞ්ඛාතෙන එකො.

කථං භගවා අදුතියට්ඨෙන එකො? එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි [මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි (සී. ක.)] පටිසල්ලානසාරුප්පානි [පටිසල්ලාණසාරුප්පානි (ක.)]. සො එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති , එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො අභික්කමති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එවං භගවා අදුතියට්ඨෙන එකො.

කථං භගවා තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො? සො එවං එකො අදුතියො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ බොධිරුක්ඛමූලෙ මහාපධානං පදහන්තො මාරං සසෙනං කණ්හං නමුචිං පමත්තබන්ධුං විධමිත්වා තණ්හාජාලිනිං [තණ්හං ජාලිනිං (සී.)] විසටං [සරිතං (සී.) මහානි. 191] විසත්තිකං පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තිඅකාසි අනභාවං ගමෙසි.

> ‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසරං;
> ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තති.

> ‘‘එතමාදීනවං [එවමාදීනවං (ක.) පස්ස ඉතිවු. 15] ඤත්වා, තණ්හං [තණ්හා (සී. ක.) මහානි. 191]
> දුක්ඛස්ස සම්භවං;
> වීතතණ්හො අනාදානො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති.

එවං භගවා තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො.

කථං භගවා එකන්තවීතරාගොති එකො? රාගස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතරාගොති එකො, දොසස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතදොසොති එකො, මොහස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතමොහොති එකො, කිලෙසානං පහීනත්තා එකන්තනික්කිලෙසොති එකො.

කථං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො? එකායනමග්ගො වුච්චති චත්තාරො සතිපට්ඨානා…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො.

‘‘එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී, මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු [අතරිංසු (ක.) පස්ස සං. නි. 5.409; මහානි. 191] පුබ්බෙ, තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ’’න්ති.

එවං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං භගවා එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො. බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි . භගවා තෙන බොධිඤාණෙන ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති බුජ්ඣි, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති බුජ්ඣි, ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති බුජ්ඣි…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති බුජ්ඣි. අථ වා, යං බුජ්ඣිතබ්බං අනුබුජ්ඣිතබ්බං පටිබුජ්ඣිතබ්බං සම්බුජ්ඣිතබ්බං අධිගන්තබ්බං ඵස්සිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං සබ්බං තං තෙන බොධිඤාණෙන බුජ්ඣි අනුබුජ්ඣි පටිබුජ්ඣි සම්බුජ්ඣි අධිගච්ඡි ඵස්සෙසි සච්ඡාකාසි. එවං භගවා එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

තමොනුදොති භගවා රාගතමං දොසතමං මොහතමං දිට්ඨිතමං කිලෙසතමං දුච්චරිතතමං අන්ධකරණං අචක්ඛුකරණං අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විඝාතපක්ඛිකං අනිබ්බානසංවත්තනිකං නුදි පනුදි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තිඅකාසි අනභාවං ගමෙසි. **ආසීනොති** නිසින්නො භගවා පාසාණකෙ චෙතියෙති – ආසීනො [ආසිනො (ක.)].

නගස්ස පස්සෙ ආසීනං, මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං;
සාවකා පයිරුපාසන්ති, තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනොති.

එවම්පි භගවා ආසීනො…පෙ…. අථ වා, භගවා සබ්බොස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධත්තා ආසීනො සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති, එවම්පි භගවා ආසීනොති – එකො තමොනුදාසීනො.

ජුතිමා සො පභඞ්කරොති. ජුතිමාති ජුතිමා මතිමා පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **පභඞ්කරොති** පභඞ්කරො ආලොකකරො ඔභාසකරො දීපඞ්කරො පදීපකරො උජ්ජොතකරො පජ්ජොතකරොති – ජුතිමා සො පභඞ්කරො.

ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණොති ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො ඔක්ඛායනබහුලො සමොක්ඛායනධම්මො විභූතවිහාරී තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො.

ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණං, ධූමො [ධුමො (ස්‍යා.)] පඤ්ඤාණමග්ගිනො;
රාජා රට්ඨස්ස පඤ්ඤාණං, භත්තා පඤ්ඤාණමිත්ථියාති.

එවමෙව ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො ඔක්ඛායනබහුලො සමොක්ඛායනධම්මො විභූතවිහාරී තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති – ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො.

ගොතමො භූරිමෙධසොති භූරි වුච්චති පථවී. භගවා තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. මෙධා වුච්චති පඤ්ඤා. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති [භූරිමෙධසොති (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] – ගොතමො භූරිමෙධසො. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

‘‘එකො තමොනුදාසීනො, ජුතිමා සො පභඞ්කරො;
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො, ගොතමො භූරිමෙධසො’’ති.

108. **යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;**
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

යො මෙ ධම්මදෙසෙසීති. යොති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. **ධම්මමදෙසෙසීති. ධම්මන්ති** ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ…පෙ…. අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්ති සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනෙය්‍යිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති – එවං සන්දිට්ඨිකං. අථ වා, යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභතීති, එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. **අකාලිකන්ති** යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභති, න පරත්ථ න පරලොකෙ, එවං අකාලිකන්ති – සන්දිට්ඨිකමකාලිකං.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති. තණ්හාති රූපතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හා. **තණ්හක්ඛයන්ති** තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං. **අනීතිකන්ති** ඊති වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිනිස්සග්ගං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – තණ්හක්ඛයමනීතිකං.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති. යස්සාති නිබ්බානස්ස. **නත්ථි උපමාති** උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි, සදිසං නත්ථි, පටිභාගො නත්ථි න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. **ක්වචීති** ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති – යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
> තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචී’’ති.

109. **කිං නු තම්හා විප්පවසි, මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය;**
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා.

කිං නු තම්හා විප්පවසීති කිං නු බුද්ධම්හා විප්පවසි අපෙසි අපගච්ඡි [අපගච්ඡසි (ස්‍යා. ක.)] විනා හොසීති – කිං නු තම්හා විප්පවසි.

මුහුත්තමපි පිඞ්ගියාති මුහුත්තම්පි ඛණම්පි ලයම්පි වයම්පි අද්ධම්පීති – මුහුත්තමපි. **පිඞ්ගියාති** බාවරී තං නත්තාරං නාමෙන ආලපති.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණාති ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ඤාණපඤ්ඤාණා පඤ්ඤාධජා පඤ්ඤාකෙතුම්හා පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යම්හා විචයබහුලා පවිචයබහුලා ඔක්ඛායනබහුලා සමොක්ඛායනධම්මා විභූතවිහාරිම්හා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යම්හාති – ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා.

ගොතමා භූරිමෙධසාති භූරි වුච්චති පථවී. භගවා තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. මෙධා වුච්චති පඤ්ඤා. යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති – ගොතමා භූරිමෙධසා. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

> ‘‘කිංනු තම්හා විප්පවසි, මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය;
> ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා’’ති.

110. **යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;**
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

යො තෙ ධම්මමදෙසෙසීති යො සො භගවා...පෙ.... තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. **ධම්මමදෙසෙසීති ධම්මන්ති** ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං...පෙ.... නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්ති සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනෙය්‍යිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති – එවං සන්දිට්ඨිකං. අථ වා, යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභතීති – එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. **අකාලිකන්ති** යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති, කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති; තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභති, න පරත්ථ න පරලොකෙ, එවං අකාලිකන්ති – සන්දිට්ඨිකමකාලිකං.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති . තණ්හාති රූපතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හා. **තණ්හක්ඛයන්ති** තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං

වට්ටක්ඛයං. **අනීතිකන්ති** ඊති වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිනිස්සග්ගං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – තණ්හක්ඛයමනීතිකං.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති. යස්සාති නිබ්බානස්ස. **නත්ථි උපමාති** උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි, සදිසං නත්ථි, පටිභාගො නත්ථි න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. **ක්වචීති** ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති – යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි. තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො –

''යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචී''ති.

111. **නාහං තම්හා විප්පවසාමි, මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ;**
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා.

නාහං තම්හා විප්පවසාමීති නාහං බුද්ධම්හා විප්පවසාමි අපෙමි අපගච්ඡාමි විනා හොමීති – නාහං තම්හා විප්පවසාමි.

මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණාති මුහුත්තම්පි ඛණම්පි ලයම්පි වයම්පි අද්ධම්පීති මුහුත්තමපි. **බ්‍රාහ්මණාති** ගාරවෙන මාතුලං ආලපති.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණාති ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ඤාණපඤ්ඤාණා පඤ්ඤාධජා පඤ්ඤාකෙතුම්හා පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යම්හා විචයබහුලා පවිචයබහුලා ඔක්ඛායනබහුලා සමොක්ඛායනධම්මා විභූතවිහාරිම්හා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යම්හාති – ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා.

ගොතමා භූරිමෙධසාති භූරි වුච්චති පථවී. භගවා තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. මෙධා වුච්චති පඤ්ඤා. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති – ගොතමා භූරිමෙධසා. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

''නාහං තම්හා විප්පවසාමි, මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ;
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා, ගොතමා භූරිමෙධසා''ති.

112. **යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;**
තණ්හක්ඛයමනීතිකං , යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසීති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. **ධම්මමදෙසෙසීති. ධම්මන්ති** ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති – යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්ති සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනෙය්‍යිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති, එවං සන්දිට්ඨිකං. අථ වා, යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභතීති, එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. **අකාලිකන්ති** යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති, කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභති, න පරත්ථ න පරලොකෙ, එවං අකාලිකන්ති – සන්දිට්ඨිකමකාලිකං.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති . තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. **තණ්හක්ඛයන්ති** තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං. **අනීතිකන්ති** ඊති වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති – තණ්හක්ඛයමනීතිකං.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති. යස්සාති නිබ්බානස්ස. **නත්ථි උපමාති** උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි, සදිසං නත්ථි, පටිභාගො නත්ථි න අත්ථි න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. **ක්වචීති** ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති – යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

‘‘යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
තණ්හක්ඛයමනීතිකං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචී’’ති.

113. **පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව, රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො;**
නමස්සමානො විවසෙමි [නමස්සමානොව වසෙමි (සී. අට්ඨ.) ... විවසාමි (ස්‍යා.)] **රත්තිං, තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.**

පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාවාති යථා චක්ඛුමා පුරිසො ආලොකෙ රූපගතානි පස්සෙය්‍ය දක්ඛෙය්‍ය ඔලොකෙය්‍ය නිජ්ඣායෙය්‍ය උපපරික්ඛෙය්‍ය, එවමෙවාහං බුද්ධං භගවන්තං මනසා පස්සාමි දක්ඛාමි ඔලොකෙමි නිජ්ඣායාමි උපපරික්ඛාමීති – පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව.

රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තොති රත්තිඤ්ච දිවා ච බුද්ධානුස්සතිං මනසා භාවෙන්තො අප්පමත්තොති – රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො.

නමස්සමානො විවසෙමි රත්තින්ති. නමස්සමානොති කායෙන වා නමස්සමානො, වාචාය වා නමස්සමානො, චිත්තෙන වා නමස්සමානො, අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සමානො, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සමානො සක්කාරමානො ගරුකාරමානො මානයමානො පූජයමානො රත්තින්දිවං විවසෙමි අතිනාමෙමි අතික්කමෙමීති – නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං.

තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසන්ති තාය බුද්ධානුස්සතියා භාවෙන්තො අවිප්පවාසොති තං මඤ්ඤාමි, අවිප්පවුට්ඨොති තං මඤ්ඤාමි ජානාමි. එවං ජානාමි එවං ආජානාමි එවං විජානාමි එවං පටිවිජානාමි එවං පටිවිජ්ඣාමීති – තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

‘‘පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව, රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො;
නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං, තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාස’’න්ති.

114. **සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච, නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හා;**
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො, ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මි.

සද්ධා ච පීති ච මනො සති චාති. සද්ධාති යා ච භගවන්තං ආරබ්භ සද්ධා සද්දහනා [සද්ධහනා (ක.)] ඔකප්පනා අභිප්පසාදො සද්ධා සද්ධින්ද්‍රියං සද්ධාබලං. **පීතීති** යා භගවන්තං ආරබ්භ පීති පාමොජ්ජං [පාමුජ්ජං (ස්‍යා.)] මොදනා ආමොදනා පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති තුට්ඨි ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස. **මනොති** යඤ්ච භගවන්තං ආරබ්භ චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. **සතීති** යා භගවන්තං ආරබ්භ සති අනුස්සති සම්මාසතීති – සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච.

නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හාති ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා අරහන්තසාසනා නාපෙන්ති න ගච්ඡන්ති න විජහන්ති න විනාසෙන්තීති – නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හා.

යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤොති. යං යං දිසන්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උත්තරං වා දිසං වජති ගච්ඡති කමති අභික්කමති. **භූරිපඤ්ඤොති** භූරිපඤ්ඤො මහාපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො . භූරි වුච්චති පථවී. භගවා තාය පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතොති – යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො.

ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මීති සො යෙන බුද්ධො තෙන තෙනෙව නතො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති – ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මි. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

‘‘සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච, නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හා;
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො, ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මී’’ති.

115. **ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස, තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ;**
සඞ්කප්පයන්තාය වජාමි නිච්චං, මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො.

ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්සාති ජිණ්ණස්ස වුඩ්ඪස්ස මහල්ලකස්ස අද්ධගතස්ස වයොඅනුප්පත්තස්ස. **දුබ්බලථාමකස්සාති** දුබ්බලථාමකස්ස අප්පථාමකස්ස පරිත්තථාමකස්සාති – ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස.

තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථාති කායො යෙන බුද්ධො තෙන න පලෙති න වජති න ගච්ඡති නාතික්කමතීති – තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ.

සඞ්කප්පයන්තාය වජාමි නිච්චන්ති සඞ්කප්පගමනෙන විතක්කගමනෙන ඤාණගමනෙන පඤ්ඤාගමනෙන බුද්ධිගමනෙන වජාමි ගච්ඡාමි අතික්කමාමීති – සඞ්කප්පයන්තාය වජාමි නිච්චං.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තොති. මනොති යං චිත්තං මනො මානසං…පෙ…. තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. **මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො**ති මනො යෙන බුද්ධො තෙන යුත්තො පයුත්තො සංයුත්තොති – මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස, තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ;
> සඞ්කප්පයන්තාය වජාමි නිච්චං, මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො’’ති.

116. **පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො, දීපා දීපං උපල්ලවිං;**
අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, ඔඝතිණ්ණමනාසවං.

පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානොති. පඞ්කෙ සයානොති කාමපඞ්කෙ කාමකද්දමෙ කාමකිලෙසෙ කාමබළිසෙ කාමපරිළාහෙ කාමපලිබොධෙ සෙමානො සයමානො වසමානො ආවසමානො පරිවසමානො [අවසෙමානො පරිසෙමානො (සයා.)] ති – පඞ්කෙ සයානො. **පරිඵන්දමානො**ති තණ්හාඵන්දනාය ඵන්දමානො, දිට්ඨිඵන්දනාය ඵන්දමානො , කිලෙසඵන්දනාය ඵන්දමානො, පයොගඵන්දනාය ඵන්දමානො, විපාකඵන්දනාය ඵන්දමානො, මනොදුච්චරිතඵන්දනාය ඵන්දමානො, රත්තො රාගෙන ඵන්දමානො, දුට්ඨො දොසෙන ඵන්දමානො, මූළ්හො මොහෙන ඵන්දමානො, විනිබන්ධො මානෙන ඵන්දමානො, පරාමට්ඨො දිට්ඨියා ඵන්දමානො, වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චෙන ඵන්දමානො, අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡාය ඵන්දමානො, ථාමගතො අනුසයෙහි ඵන්දමානො, ලාභෙන ඵන්දමානො, අලාභෙන ඵන්දමානො, යසෙන ඵන්දමානො, අයසෙන ඵන්දමානො, පසංසාය ඵන්දමානො, නින්දාය ඵන්දමානො, සුඛෙන ඵන්දමානො, දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, ජාතියා ඵන්දමානො, ජරාය ඵන්දමානො, බ්‍යාධිනා ඵන්දමානො, මරණෙන ඵන්දමානො, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි ඵන්දමානො, නෙරයිකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, තිරච්ඡානයොනිකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, පෙත්තිවිසයිකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, මානුසිකෙන දුක්ඛෙන…පෙ…. ගබ්භොක්කන්තිමූලකෙන දුක්ඛෙන… ගබ්භට්ඨිතිමූලකෙන දුක්ඛෙන… ගබ්භවුට්ඨානමූලකෙන දුක්ඛෙන… ජාතස්සූපනිබන්ධකෙන දුක්ඛෙන… ජාතස්ස පරාධෙය්‍යකෙන දුක්ඛෙන… අත්තූපක්කමෙන දුක්ඛෙන… පරූපක්කමෙන දුක්ඛෙන… සඞ්ඛාරදුක්ඛෙන… විපරිණාමදුක්ඛෙන… චක්ඛුරොගෙන දුක්ඛෙන… සොතරොගෙන දුක්ඛෙන… ඝානරොගෙන දුක්ඛෙන… ජිව්හාරොගෙන දුක්ඛෙන… කායරොගෙන දුක්ඛෙන… සීසරොගෙන දුක්ඛෙන… කණ්ණරොගෙන දුක්ඛෙන… මුඛරොගෙන දුක්ඛෙන… දන්තරොගෙන දුක්ඛෙන… ඔට්ඨරොගෙන දුක්ඛෙන… කාසෙන… සාසෙන… පිනාසෙන… ඩාහෙන [දාහෙන (ක.) මහානි. 11] … ජරෙන… කුච්ඡිරොගෙන… මුච්ඡාය… පක්ඛන්දිකාය… සූලාය… විසූචිකාය… කුට්ඨෙන… ගණ්ඩෙන… කිලාසෙන… සොසෙන… අපමාරෙන … දද්දුයා… කණ්ඩුයා… කච්ඡුයා… රඛසාය… විතච්ඡිකාය… ලොහිතපිත්තෙන [ලොහිතෙන. පිත්තෙන (සයා. ක.)] … මධුමෙහෙන… අංසාය… පිළකාය… භගන්දලෙන [භගන්දලාය (සයා.)] … පිත්තසමුට්ඨානෙන ආබාධෙන… සෙම්හසමුට්ඨානෙන ආබාධෙන… වාතසමුට්ඨානෙන ආබාධෙන… සන්නිපාතිකෙන ආබාධෙන… උතුපරිණාමජෙන ආබාධෙන… විසමපරිහාරජෙන ආබාධෙන… ඔපක්කමිකෙන ආබාධෙන… කම්මවිපාකජෙන ආබාධෙන… සීතෙන… උණ්හෙන… ජිඝච්ඡාය … පිපාසාය… උච්චාරෙන… පස්සාවෙන… ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සෙන දුක්ඛෙන… මාතුමරණෙන දුක්ඛෙන… පිතුමරණෙන දුක්ඛෙන… පුත්තමරණෙන දුක්ඛෙන… ධීතුමරණෙන දුක්ඛෙන… ඤාතිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන… භොගබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන… රොගබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන… සීලබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන… දිට්ඨිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො පරිඵන්දමානො පවෙධමානො සම්පවෙධමානොති – පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො.

දීපා දීපං උපල්ලවින්ති සත්ථාරතො සත්ථාරං ධම්මක්ඛානතො ධම්මක්ඛානං ගණතො ගණං දිට්ඨියා දිට්ඨිං පටිපදාය පටිපදං මග්ගතො මග්ගං පල්ලවිං උපල්ලවිං සම්පල්ලවින්ති – දීපා දීපං උපල්ලවිං.

අථද්දසාසිං සම්බුද්ධන්ති. අථාති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං – අථාති. **අද්දසාසින්**ති අද්දසං අද්දක්ඛිං අපස්සිං පටිවිජ්ඣිං. **බුද්ධො**ති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති – අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං.

ඔඝතිණ්ණමනාසවන්ති. ඔඝතිණ්ණන්ති භගවා කාමොඝං තිණ්ණො, භවොඝං තිණ්ණො, දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්ථිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො, සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො…පෙ…. ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති – ඔඝතිණ්ණං. **අනාසව**න්ති චත්තාරො ආසවා – කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනාසවොති – ඔඝතිණ්ණමනාසවං. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

‘‘පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො, දීපා දීපං උපල්ලවිං;
අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, ඔඝතිණ්ණමනාසව’’න්ති.

117. **යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො, භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච;**
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං, ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං.

යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො, භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො චාති යථා වක්කලිත්ථෙරො [වක්කලි (ස්‍යා.)] සද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තො, යථා භද්‍රාවුධො ථෙරො සද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තො, යථා ආළවිගොතමො ථෙරො සද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තොති – යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච.

එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධන්ති එවමෙව ත්වං සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුඤ්චස්සු ඔකප්පෙහි. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුඤ්චස්සු ඔකප්පෙහි. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුඤ්චස්සු ඔකප්පෙහි… ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු, සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුඤ්චස්සු ඔකප්පෙහීති – එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං.

ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරන්ති මච්චුධෙය්‍යං වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරන්ති** ත්වං පාරං ගමිස්සසි, පාරං අධිගමිස්සසි, පාරං ඵස්සිස්සසි, පාරං සච්ඡිකරිස්සසීති – ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං. තෙනාහ භගවා –

‘‘යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො, භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච;
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං,
ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාර’’න්ති.

118. **එස භිය්‍යො පසීදාමි, සුත්වාන මුනිනො වචො;**
විවටච්ඡදො [විවටච්ඡදනො (ක.) සද්දනීතිපදමාලා ඔලොකෙතබ්බා] **සම්බුද්ධො, අඛිලො පටිභානවා** [පටිභාණවා (ස්‍යා.)] **.**

එස භිය්‍යො පසීදාමීති එස භිය්‍යො පසීදාමි, භිය්‍යො භිය්‍යො සද්දහාමි, භිය්‍යො භිය්‍යො ඔකප්පෙමි, භිය්‍යො භිය්‍යො අධිමුච්චාමි; ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදාමි, භිය්‍යො භිය්‍යො සද්දහාමි , භිය්‍යො භිය්‍යො ඔකප්පෙමි, භිය්‍යො භිය්‍යො අධිමුච්චාමි; ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදාමි…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදාමි…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදාමි, භිය්‍යො භිය්‍යො සද්දහාමි, භිය්‍යො භිය්‍යො ඔකප්පෙමි, භිය්‍යො භිය්‍යො අධිමුච්චාමීති – එස භිය්‍යො පසීදාමි.

සුත්වාන මුනිනො වචොති. මුනීති මොනං වුච්චති ඤාණං…පෙ…. සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **සුත්වාන මුනිනො වචොති** තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුත්වාන උග්ගහෙත්වාන උපධාරයිත්වාන උපලක්ඛයිත්වානාති – සුත්වාන මුනිනො වචො.

විවටච්ඡදො සම්බුද්ධොති. ඡදනන්ති පඤ්ච ඡදනානි – තණ්හාඡදනං, දිට්ඨිඡදනං, කිලෙසඡදනං, දුච්චරිතඡදනං, අවිජ්ජාඡදනං. තානි ඡදනානි බුද්ධස්ස භගවතො විවටානි විද්ධංසිතානි සමුග්ඝාටිතානි පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිප්පස්සද්ධානි අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි. තස්මා බුද්ධො විවටච්ඡදො. **බුද්ධොති** යො සො භගවා…පෙ…. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධොති – විවටච්ඡදො සම්බුද්ධො.

අඛිලො පටිභානවාති. අඛිලොති රාගො ඛිලො, දොසො ඛිලො, මොහො ඛිලො, කොධො ඛිලො, උපනාහො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා ඛිලා. තෙ ඛිලා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අඛිලො.

පටිභානවාති තයො පටිභානවන්තො – පරියත්ති පටිභානවා, පරිපුච්ඡාපටිභානවා, අධිගමපටිභානවා. කතමො පරියත්තිපටිභානවා? ඉධෙකච්චස්ස බුද්ධවචනං [පකතියා (ක.)] පරියාපුතං [පරියාපුටං (ස්‍යා. ක.)] හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය පටිභාති [පටිභායති (ක.)] – අයං පරියත්තිපටිභානවා.

කතමො පරිපුච්ඡාපටිභානවා? ඉධෙකච්චො පරිපුච්ඡිතා හොති අත්ථෙ ච ඤායෙ ච ලක්ඛණෙ ච කාරණෙ ච ඨානාඨානෙ ච. තස්ස පරිපුච්ඡං නිස්සාය පටිභාති – අයං පරිපුච්ඡාපටිභානවා.

කතමො අධිගමපටිභානවා? ඉධෙකච්චස්ස අධිගතා හොන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදායො, ඡ අභිඤ්ඤායො. තස්ස අත්ථො ඤාතො, ධම්මො ඤාතො, නිරුත්ති ඤාතා. අත්ථෙ ඤාතෙ අත්ථො පටිභාති, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභාති, නිරුත්තියා ඤාතාය නිරුත්ති පටිභාති. ඉමෙසු තීසු ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. භගවා ඉමාය පටිභානපටිසම්භිදාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. තස්මා බුද්ධො පටිභානවා. යස්ස පරියත්ති නත්ථි, පරිපුච්ඡා නත්ථි, අධිගමො නත්ථි, කිං තස්ස පටිභායිස්සතීති – අඛිලො පටිභානවා . තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘එස භියྱො පසීදාමි, සුත්වාන මුනිනො වචො;
> විවටච්ඡදො සම්බුද්ධො, අඛිලො පටිභානවා’’ති.

119. **අධිදෙවෙ** [අතිදෙවෙ (ක.)] **අභිඤ්ඤාය, සබ්බං වෙදි පරොපරං** [පරොවරං (සී. අට්ඨ.)] **;**
පඤ්හානන්තකරො සත්ථා, කඞ්ඛීනං පටිජානතං.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤායාති. **දෙවාති** තයො දෙවා – සම්මුතිදෙවා [සම්මතිදෙවා (ස්‍යා.)], උපපත්තිදෙවා, විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සම්මුතිදෙවා? සම්මුතිදෙවා වුච්චන්ති රාජානො [කතමෙ සම්මතිදෙවා රාජානො (ස්‍යා.) එවමුපරිපි] ච රාජකුමාරො ච දෙවියො ච. ඉමෙ වුච්චන්ති සම්මුතිදෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා? උපපත්තිදෙවා වුච්චන්ති චාතුමහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා…පෙ…. බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා, යෙ ච දෙවා තදුත්තරි. ඉමෙ වුච්චන්ති උපපත්තිදෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා? විසුද්ධිදෙවා වුච්චන්ති තථාගතා තථාගතසාවකා අරහන්තො ඛීණාසවා, යෙ ච පච්චෙකසම්බුද්ධා. ඉමෙ වුච්චන්ති විසුද්ධිදෙවා. භගවා සම්මුතිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය උපපත්තිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය, විසුද්ධිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය.

සබ්බං වෙදි පරොපරන්ති භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි අඵස්සි පටිවිජ්ඣි. කතමෙ අත්තනො අධිදෙවකරා ධම්මා? සම්මාපටිපදා අනුලොමපටිපදා අපච්චනීකපටිපදා අන්වත්ථපටිපදා ධම්මානුධම්මපටිපදා සීලෙසු පරිපූරකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්පජඤ්ඤං චත්තාරො සතිපට්ඨානා…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. ඉමෙ වුච්චන්ති අත්තනො අධිදෙවකරා ධම්මා.

කතමෙ පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා? සම්මාපටිපදා…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. ඉමෙ වුච්චන්ති පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා. එවං භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි අඵස්සි පටිවිජ්ඣීති – සබ්බං වෙදි පරොපරං.

පඤ්හානන්තකරො සත්ථාති භගවා පාරායනිකපඤ්හානං අන්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරො; සභියපඤ්හානං [පරිසපඤ්හානං (ස්‍යා.), පිඞ්ගියපඤ්හානං (ක.)] අන්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරො; සක්කපඤ්හානං…පෙ…. සුයාමපඤ්හානං… භික්ඛුපඤ්හානං… භික්ඛුනීපඤ්හානං… උපාසකපඤ්හානං… උපාසිකාපඤ්හානං… රාජපඤ්හානං… ඛත්තියපඤ්හානං… බ්‍රාහ්මණපඤ්හානං… වෙස්සපඤ්හානං… සුද්දපඤ්හානං… දෙවපඤ්හානං… බ්‍රහ්මපඤ්හානං අන්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරොති – පඤ්හානන්තකරො. **සත්ථාති** භගවා සත්ථවාහො. යථා සත්ථවාහො සත්ථෙ කන්තාරං තාරෙති, චොරකන්තාරං තාරෙති, වාළකන්තාරං තාරෙති, දුබ්භික්ඛකන්තාරං තාරෙති, නිරුදකකන්තාරං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්ථාරෙති [නිත්තාරෙති (ස්‍යා. ක.)] පතාරෙති, ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙති; එවමෙව භගවා සත්ථවාහො සත්තෙ කන්තාරං තාරෙති, ජාතිකන්තාරං තාරෙති, ජරාකන්තාරං…පෙ…. බ්‍යාධිකන්තාරං… මරණකන්තාරං… සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසකන්තාරං තාරෙති, රාගකන්තාරං තාරෙති, දොසකන්තාරං… මොහකන්තාරං… මානකන්තාරං… දිට්ඨිකන්තාරං… කිලෙසකන්තාරං… දුච්චරිතකන්තාරං තාරෙති, රාගගහනං තාරෙති, දොසගහනං තාරෙති, මොහගහනං… දිට්ඨිගහනං… කිලෙසගහනං… දුච්චරිතගහනං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්ථාරෙති පතාරෙති; ඛෙමන්තං අමතං නිබ්බානං සම්පාපෙතීති – එවම්පි භගවා සත්ථවාහො.

අථ වා, භගවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤපෙතා නිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛතා පසාදෙතාති, එවං භගවා සත්ථවාහො. අථ වා, භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතාති, එවම්පි භගවා සත්ථවාහොති – පඤ්හානන්තකරො සත්ථා.

කඞ්ඛීනං පටිජානතන්ති සකඞ්ඛා ආගන්ත්වා නික්කඞ්ඛා සම්පජ්ජන්ති, සල්ලෙඛා ආගන්ත්වා නිල්ලෙඛා සම්පජ්ජන්ති, සද්වෙළ්හකා ආගන්ත්වා නිද්වෙළහකා සම්පජ්ජන්ති, සවිචිකිච්ඡා ආගන්ත්වා නිබ්බිචිකිච්ඡා

සම්පජ්ජන්ති, සරාගා ආගන්ත්වා වීතරාගා සම්පජ්ජන්ති, සදොසා ආගන්ත්වා වීතදොසා සම්පජ්ජන්ති, සමොහා ආගන්ත්වා වීතමොහා සම්පජ්ජන්ති, සකිලෙසා ආගන්ත්වා නික්කිලෙසා සම්පජ්ජන්තීති – කඞ්ඛීනං පටිජානතං. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය, සබ්බං වෙදි පරොපරං;
> පඤ්හානන්තකරො සත්ථා, කඞ්ඛීනං පටිජානත’’න්ති.

120. **අසංහීරං අසංකුප්පං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි;**
අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා, එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තං.

අසංහීරං අසංකුප්පන්ති අසංහීරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **අසංහීරන්**ති රාගෙන දොසෙන මොහෙන කොධෙන උපනාහෙන මක්ඛෙන පළාසෙන ඉස්සාය මච්ඡරියෙන මායාය සාඨෙය්‍යෙන ථම්භෙන සාරම්භෙන මානෙන අතිමානෙන මදෙන පමාදෙන සබ්බකිලෙසෙහි සබ්බදුච්චරිතෙහි සබ්බපරිළාහෙහි සබ්බාසවෙහි සබ්බදරථෙහි සබ්බසන්තාපෙහි සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරෙහි අසංහාරියං නිබ්බානං නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාමධම්මන්ති – අසංහීරං.

අසංකුප්පන්ති අසංකුප්පං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො…පෙ.… නිරොධො නිබ්බානං. නිබ්බානස්ස [යස්ස (ස්‍යා.)] න උප්පාදො පඤ්ඤායති, වයො නත්ථි, න තස්ස අඤ්ඤථත්තං [තස්ස අඤ්ඤදත්ථු (ස්‍යා.)] පඤ්ඤායති. නිබ්බානං නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාමධම්මන්ති – අසංහීරං අසංකුප්පං.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති. යස්සාති නිබ්බානස්ස. **නත්ථි උපමා**ති උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි, සදිසං නත්ථි, පටිභාගො නත්ථි, න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. **ක්වචී**ති ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති – යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛාති. අද්ධාති එකංසවචනං නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නියොගවචනං අපණ්ණකවචනං අවිරද්ධවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං – අද්ධාති. **ගමිස්සාමී**ති ගමිස්සාමි අධිගමිස්සාමි ඵස්සිස්සාමි සච්ඡිකරිස්සාමීති – අද්ධා ගමිස්සාමි. **න මෙත්ථ කඞ්ඛාති. එත්ථා**ති නිබ්බානෙ කඞ්ඛා නත්ථි, විචිකිච්ඡා නත්ථි, ද්වෙළ්හකං නත්ථි, සංසයො නත්ථි, න සති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති, පහීනො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිප්පස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪොති – අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා.

එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති. එවං මං ධාරෙහීති එවං මං උපලක්ඛෙහි. **අධිමුත්තචිත්තන්**ති නිබ්බානනින්නං නිබ්බානපොණං නිබ්බානපබ්භාරං නිබ්බානාධිමුත්තන්ති – එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති. තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො –

> ‘‘අසංහීරං අසංකුප්පං, යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි;
> අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා, එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්ත’’න්ති.

පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙසො අට්ඨාරසමො.

පාරායනවග්ගො සමත්තො.

ඛග්ගවිසාණසුත්තො

ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො

පඨමවග්ගො

121. **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං, අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං;**
න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩන්ති. **සබ්බෙසූ**ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං – සබ්බෙසූති. **භූතෙසූ**ති භූතා වුච්චන්ති තසා ච ථාවරා ච. **තසා**ති යෙසං තසිතතණ්හා අප්පහීනා, යෙසඤ්ච භයභෙරවා අප්පහීනා. කිංකාරණා වුච්චන්ති තසා? තෙ තසන්ති උත්තසන්ති පරිතසන්ති භායන්ති සන්තාසං ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්චන්ති තසා. **ථාවරා**ති යෙසං තසිතතණ්හා පහීනා, යෙසඤ්ච භයභෙරවා පහීනා. කිංකාරණා වුච්චන්ති ථාවරා? තෙ න තසන්ති න උත්තසන්ති න පරිතසන්ති න භායන්ති න සන්තාසං ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්චන්ති ථාවරා. **දණ්ඩ**න්ති තයො දණ්ඩා – කායදණ්ඩො වචීදණ්ඩො මනොදණ්ඩො. තිවිධං කායදුච්චරිතං කායදණ්ඩො, චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං වචීදණ්ඩො, තිවිධං මනොදුච්චරිතං මනොදණ්ඩො. **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩ**න්ති සබ්බෙසු භූතෙසු දණ්ඩං නිධාය නිදහිත්වා.

අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසන්ති එකමෙකම්පි සත්තං පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා අන්දුයා [අරුයා (ස්‍යා.), අද්දූයා (ක.)] වා රජ්ජුයා වා අවිහෙඨයන්තො, සබ්බෙපි සත්තෙ පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා අන්දුයා වා රජ්ජුයා වා අවිහෙඨයන්තොති – අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං.

න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායන්ති. **නා**ති පටික්ඛෙපො; **පුත්තා**ති චත්තාරො පුත්තා – අත්‍රජො පුත්තො, ඛෙත්තජො පුත්තො, දින්නකො පුත්තො, අන්තෙවාසිකො පුත්තො. **සහාය**න්ති සහායා වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු, ගමනං ඵාසු, ගමනාගමනං ඵාසු, ඨානං ඵාසු, නිසජ්ජනං ඵාසු, සයනං [නිපජ්ජනං (ස්‍යා.)] ඵාසු, ආලපනං ඵාසු, සල්ලපනං ඵාසු, උල්ලපනං ඵාසු, සමුල්ලපනං ඵාසු . **න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහාය**න්ති පුත්තම්පි න ඉච්ඡෙය්‍ය න සාදියෙය්‍ය න පත්ථෙය්‍ය න පිහයෙය්‍ය නාභිජප්පෙය්‍ය, කුතො මිත්තං වා සන්දිට්ඨං වා සම්භත්තං වා සහායං වා ඉච්ඡෙය්‍ය [ඉච්ඡිස්සති (ස්‍යා.) එවමීදිසෙසු පදෙසු අනාගතවිභත්තියා] සාදියෙය්‍ය පත්ථෙය්‍ය පිහයෙය්‍ය අභිජප්පෙය්‍යාති – න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං.

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති. එකොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො, අදුතියට්ඨෙන එකො, තණ්හාය පහානට්ඨෙන [තණ්හාපහානට්ඨෙන (ස්‍යා.) මහානි. 191] එකො, එකන්තවීතරාගොති එකො, එකන්තවීතදොසොති එකො, එකන්තවීතමොහොති එකො, එකන්තනික්කිලෙසොති එකො, එකායනමග්ගං ගතොති එකො, එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො? සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා සන්නිධිපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අදුතියට්ඨෙන එකො? සො එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො අභික්කමති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අදුතියට්ඨෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො? සො එවං එකො අදුතියො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො මහාපධානං පදහන්තො මාරං සසෙනකං නමුචිං කණ්හං පමත්තබන්ධුං විධමෙත්වා ච තණ්හාජාලිනිං විසරිතං විසත්තිකං පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීඅකාසි අනභාවංගමෙසි.

> ‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසරං;
> ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තති.
>
> ‘‘එතමාදීනවං ඤත්වා, තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවං;
> වීතතණ්හො අනාදානො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති.

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකන්තවීතරාගොති එකො? රාගස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතරාගොති එකො, දොසස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතදොසොති එකො, මොහස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතමොහොති එකො, කිලෙසානං පහීනත්තා එකන්තනික්කිලෙසොති එකො. එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකන්තවීතරාගොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති එකො? එකායනමග්ගො වුච්චති චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො.

''එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී, මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ, තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ''න්ති.

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො? බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං. පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො මග්ගපච්චෙකසම්බුද්ධො ඤාණපච්චෙකසම්බුද්ධො ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති බුජ්ඣි, ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති බුජ්ඣි, ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති බුජ්ඣි, ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''ති බුජ්ඣි, ''සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ''න්ති බුජ්ඣි, ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප''න්ති බුජ්ඣි, ''නාමරූපපච්චයා සළායතන''න්ති බුජ්ඣි, ''සළායතනපච්චයා ඵස්සො''ති බුජ්ඣි, ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''ති බුජ්ඣි, ''වෙදනාපච්චයා තණ්හා''ති බුජ්ඣි, ''තණ්හාපච්චයා උපාදාන''න්ති බුජ්ඣි, ''උපාදානපච්චයා භවො''ති බුජ්ඣි, ''භවපච්චයා ජාතී''ති බුජ්ඣි, ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති බුජ්ඣි; ''අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''නාමරූපනිරොධා සළායතනනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''සළායතනනිරොධා ඵස්සනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''උපාදානනිරොධා භවනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''භවනිරොධා ජාතිනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''ජාතිනිරොධා ජරාමරණනිරොධො''ති බුජ්ඣි; ''ඉදං දුක්ඛ''න්ති බුජ්ඣි, ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති බුජ්ඣි, ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති බුජ්ඣි, ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති බුජ්ඣි; ''ඉමෙ ආසවා''ති බුජ්ඣි, ''අයං ආසවසමුදයො''ති බුජ්ඣි...පෙ.... ''අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති බුජ්ඣි; ''ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යා''ති බුජ්ඣි, ''ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බා''ති බුජ්ඣි, ''ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා''ති බුජ්ඣි, ''ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා''ති බුජ්ඣි; ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච බුජ්ඣි, පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං සමුදයඤ්ච...පෙ.... නිස්සරණඤ්ච බුජ්ඣි, චතුන්නං මහාභූතානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච බුජ්ඣි, ''යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති බුජ්ඣි.

අථ වා, යං බුජ්ඣිතබ්බං අනුබුජ්ඣිතබ්බං පටිබුජ්ඣිතබ්බං සම්බුජ්ඣිතබ්බං අධිගන්තබ්බං ඵස්සිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං, සබ්බං තං තෙන පච්චෙකබොධිඤාණෙන බුජ්ඣි අනුබුජ්ඣි පටිබුජ්ඣි සම්බුජ්ඣි අධිගච්ඡි ඵස්සෙසි සච්ඡාකාසීති එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති – එකො.

චරෙති අට්ඨ චරියායො – ඉරියාපථචරියා, ආයතනචරියා, සතිචරියා, සමාධිචරියා, ඤාණචරියා, මග්ගචරියා, පත්තිචරියා, ලොකත්ථචරියා. ඉරියාපථචරියාති චතූසු ඉරියාපථෙසු. ආයතනචරියාති ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු. සතිචරියාති චතූසු සතිපට්ඨානෙසු. සමාධිචරියාති චතූසු ඣානෙසු. ඤාණචරියාති චතූසු අරියසච්චෙසු. මග්ගචරියාති චතූසු අරියමග්ගෙසු. පත්තිචරියාති චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු. ලොකත්ථචරියාති තථාගතෙසු අරහන්තෙසු සම්මාසම්බුද්ධෙසු පදෙසතො පච්චෙකසම්බුද්ධෙසු පදෙසතො සාවකෙසු. ඉරියාපථචරියා ච පණිධිසම්පන්නානං, ආයතනචරියා ච ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං , සතිචරියා ච අප්පමාදවිහාරීනං, සමාධිචරියා ච අධිචිත්තමනුයුත්තානං, ඤාණචරියා ච බුද්ධිසම්පන්නානං, මග්ගචරියා ච සම්මාපටිපන්නානං, පත්තිචරියා ච අධිගතඵලානං, ලොකත්ථචරියා ච තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං පදෙසතො පච්චෙකබුද්ධානං පදෙසතො සාවකානං. ඉමා අට්ඨ චරියායො. අපරාපි අට්ඨ චරියායො – අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන චරති, උපට්ඨපෙන්තො සතියා චරති, අවික්ඛෙපං කරොන්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණචරියාය චරති. එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති – ආයතනචරියාය චරති. එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති – විසෙසචරියාය චරති. ඉමා අට්ඨ චරියායො.

අපරාපි අට්ඨ චරියායො – දස්සනචරියා ච සම්මාදිට්ඨියා, අභිරොපනචරියා ච සම්මාසඞ්කප්පස්ස , පරිග්ගහචරියා ච සම්මාවාචාය, සමුට්ඨානචරියා ච සම්මාකම්මන්තස්ස, වොදානචරියා ච සම්මාආජීවස්ස, පග්ගහචරියා ච සම්මාවායාමස්ස, උපට්ඨානචරියා ච සම්මාසතියා, අවික්ඛෙපචරියා ච සම්මාසමාධිස්ස. ඉමා අට්ඨ චරියායො.

ඛග්ගවිසාණකප්පොති යථා ඛග්ගස්ස නාම විසාණං එකං හොති අදුතියං, එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තක්කප්පො තස්සදිසො තප්පටිභාගො. යථා අතිලොණං වුච්චති ලොණකප්පො, අතිතිත්තකං වුච්චති තිත්තකප්පො, අතිමධුරං වුච්චති මධුරකප්පො, අතිඋණ්හං වුච්චති අග්ගිකප්පො , අතිසීතලං වුච්චති හිමකප්පො, මහාඋදකක්ඛන්ධො

වුච්චති සමුද්දකප්පො, මහාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො සාවකො වුච්චති සත්ථුකප්පොති; එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තත්ථ තක්කප්පො තස්සදිසො තප්පටිභාගො එකො අදුතියො මුත්තබන්ධනො සම්මා ලොකෙ චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

''සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං, අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං;
න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

122. **සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා, ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති;**
ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහාති. සංසග්ගාති ද්වෙ සංසග්ගා – දස්සනසංසග්ගො ච සවනසංසග්ගො ච. කතමො දස්සනසංසග්ගො? ඉධෙකච්චො පස්සති ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා අභිරූපං දස්සනීයං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං. දිස්වා පස්සිත්වා අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තං ගණ්හාති – කෙසා වා සොභනා [සොභණා (ස්‍යා.)] මුඛං වා සොභනං අක්ඛී වා සොභනා කණ්ණා වා සොභනා නාසා වා සොභනා ඔට්ඨා වා සොභනා දන්තා වා සොභනා මුඛං වා සොභනං ගීවා වා සොභනා ථනා වා සොභනා උරං වා සොභනං උදරං වා සොභනං කටි වා සොභනා ඌරූ වා සොභනා ජඞ්ඝා වා සොභනා හත්ථා වා සොභනා පාදා වා සොභනා අඞ්ගුලියො වා සොභනා නඛා වා සොභනාති. දිස්වා පස්සිත්වා අභිනන්දති අභිවදති අභිපත්ථෙති අනුප්පාදෙති [අනුස්සරති (ක.)] අනුබන්ධති රාගබන්ධනං – අයං දස්සනසංසග්ගො.

කතමො සවනසංසග්ගො? ඉධෙකච්චො සුණාති – ''අසුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා කුමාරී වා අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා''ති . සුත්වා සුණිත්වා අභිනන්දති අභිවදති අභිපත්ථෙති අනුප්පාදෙති අනුබන්ධති රාගබන්ධනං – අයං සවනසංසග්ගො.

ස්නෙහාති ද්වෙ ස්නෙහා – තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච. කතමො තණ්හාස්නෙහො? යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන සීමකතං [සීමකතං මරියාදිකතං (ස්‍යා.)] ඔධිකතං පරියන්තිකතං පරිග්ගහිතං මමායිතං – ''ඉදං මම, එතං මම, එත්තකං මම, එත්තාවතා මම''. රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාවුරණා දාසිදාසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථු හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගමරාජධානියො රට්ඨඤ්ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරඤ්ච, කෙවලම්පි මහාපථවිං තණ්හාවසෙන මමායති, යාවතා අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං – අයං තණ්හාස්නෙහො.

කතමො දිට්ඨිස්නෙහො? වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකාදිට්ඨි. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො [පතිට්ඨාහො (ක.)] අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියාසග්ගාහො විපරීතග්ගාහො විපල්ලාසග්ගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවකස්මිං යාථාවකන්ති ගාහො, යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි – අයං දිට්ඨිස්නෙහො.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහාති දස්සනසංසග්ගපච්චයා ච සවනසංසග්ගපච්චයා ච තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච භවන්ති සම්භවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බත්තන්ති අභිනිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තීති – සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා.

ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොතීති. ස්නෙහොති ද්වෙ ස්නෙහා – තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච…පෙ.… අයං තණ්හාස්නෙහො…පෙ.… අයං දිට්ඨිස්නෙහො. **දුක්ඛමිදං පහොතීති** ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය දුච්චරිතං චරති, මනසා දුච්චරිතං චරති, පාණම්පි හනති, අදින්නම්පි ආදියති, සන්ධිම්පි ඡින්දති, නිල්ලොපම්පි [විලොපම්පි (ස්‍යා.) පස්ස මහානි. 170] හරති, එකාගාරිකම්පි කරොති, පරිපන්ථෙපි තිට්ඨති, පරදාරම්පි ගච්ඡති, මුසාපි භණති. තමෙනං ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙන්ති – ''අයං, දෙව, චොරො ආගුචාරී. ඉමස්ස යං ඉච්ඡසි තං දණ්ඩං පණෙහී''ති. තමෙනං රාජා තං පරිභාසති. සො පරිභාසපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං [දුක්ඛදොමනස්සං (ස්‍යා.)] පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති. තමෙනං රාජා බන්ධාපෙති – අන්දුබන්ධනෙන වා රජ්ජුබන්ධනෙන වා සඞ්ඛලිකබන්ධනෙන වා වෙත්තබන්ධනෙන වා ලතාබන්ධනෙන වා පක්ඛෙපබන්ධනෙන වා පරික්ඛෙපබන්ධනෙන වා ගාමබන්ධනෙන වා නිගමබන්ධනෙන වා රට්ඨබන්ධනෙන වා ජනපදබන්ධනෙන වා, අන්තමසො සවචනීයම්පි කරොති – ''න තෙ ලබ්භා ඉතො පක්කමිතු''න්ති. සො බන්ධනපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති. තමෙනං රාජා තස්සෙව [තස්ස (ස්‍යා.)] ධනං ආහරාපෙති – සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා. සො ධනජානිපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං?

තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති. තමෙනං රාජා විවිධා කම්මකාරණා [විවිධානි කම්මකරණානි (ක.)] කාරාපෙති – කසාහිපි තාළෙති, වෙත්තෙහිපි තාළෙති, අඩ්ඪදණ්ඩෙහිපි තාළෙති, හත්ථම්පි ඡින්දති, පාදම්පි ඡින්දති, හත්ථපාදම්පි ඡින්දති, කණ්ණම්පි ඡින්දති, නාසම්පි ඡින්දති, කණ්ණනාසම්පි ඡින්දති, බිලඞ්ගථාලිකම්පි කරොති, සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි කරොති , රාහුමුඛම්පි කරොති, ජොතිමාලිකම්පි කරොති, හත්ථපජ්ජොතිකම්පි කරොති, එරකවත්තිකම්පි [එරකවට්ටිකම්පි (සයා. ක.) පස්ස ම. නි. 1.169] කරොති, චීරකවාසිකම්පි කරොති, එණෙය්‍යකම්පි කරොති, බළිසමංසිකම්පි කරොති, කහාපණිකම්පි කරොති, ඛාරාපතච්ඡිකම්පි [ඛාරාපටිච්ඡිකම්පි (ක.)] කරොති, පලිඝපරිවත්තිකම්පි කරොති, පලාලපීඨකම්පි කරොති, තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චති, සුනඛෙහිපි ඛාදාපෙති, ජීවන්තම්පි සූලෙ උත්තාසෙති, අසිනාපි සීසං ඡින්දති. සො කම්මකාරණපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං. රාජා ඉමෙසං චතුන්නං දණ්ඩානං ඉස්සරො.

සො සකෙන කම්මෙන කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති. තමෙනං නිරයපාලා පඤ්චවිධබන්ධනං නාම කම්මකාරණං කරොන්ති [කාරෙන්ති (සයා. ක.) පස්ස ම. නි. 3.267] – තත්තං අයොඛිලං හත්ථෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ හත්ථෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං පාදෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ පාදෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං මජ්ඣෙ උරස්මිං ගමෙන්ති. සො තත්ථ දුක්ඛා තිබ්බා [තිප්පා (සයා.)] ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදෙති; න ච තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තීහොති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

තමෙනං නිරයපාලා සංවෙසෙත්වා [සංවෙසිත්වා (සයා. ක.) පස්ස ම. නි. 3.267] කුඨාරීහි [කුධාරීහි (සයා. ක.)] තච්ඡන්ති…පෙ.… තමෙනං නිරයපාලා උද්ධංපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා වාසීහි තච්ඡන්ති. තමෙනං නිරයපාලා රථෙ යොජෙත්වා ආදිත්තාය පථවියා සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය [සඤ්ජොතිභූතාය (සයා.)] සාරෙන්තිපි පච්චාසාරෙන්තිපි. තමෙනං නිරයපාලා මහන්තං අඞ්ගාරපබ්බතං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං ආරොපෙන්තිපි ඔරොපෙන්තිපි. තමෙනං නිරයපාලා උද්ධංපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා තත්තාය ලොහකුම්භියා පක්ඛිපන්ති ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය. සො තත්ථ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චති. සො තත්ථ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චමානො සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡති, සකිම්පි අධො ගච්ඡති, සකිම්පි තිරියං ගච්ඡති. සො තත්ථ දුක්ඛා තිබ්බා ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදෙති; න ච තාව කාලඞ්කරොති යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තීහොති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

තමෙනං නිරයපාලා මහානිරයෙ පක්ඛිපන්ති. සො ඛො පන මහානිරයො –

චතුක්කණ්ණො චතුද්වාරො, විභත්තො භාගසො මිතො;
අයොපාකාරපරියන්තො, අයසා පටිකුජ්ජිතො.

තස්ස අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසා යුතා;
සමන්තා යොජනසතං, ඵරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා.

කදරියාතපනා [කදරියා තාපනා (ක.) මහානි. 170] ඝොරා, අච්චිමන්තො දුරාසදා;
ලොමහංසනරූපා ච, භෙස්මා පටිභයා දුඛා.

පුරත්ථිමාය ච භිත්තියා, අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො;
ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, පච්ඡිමාය පටිහඤ්ඤති.

පච්ඡිමාය ච භිත්තියා, අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො;
ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, පුරිමාය පටිහඤ්ඤති.

දක්ඛිණාය ච භිත්තියා, අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො;
ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, උත්තරාය පටිහඤ්ඤති.

උත්තරාය ච භිත්තියා, අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො;
ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, දක්ඛිණාය පටිහඤ්ඤති.

හෙට්ඨතො ච සමුට්ඨාය, අච්චික්ඛන්ධො භයානකො;
ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, ඡදනස්මිං පටිහඤ්ඤති.

ඡදනම්හා සමුට්ඨාය, අච්චික්ඛන්ධො භයානකො;

ඩහන්තො පාපකම්මන්තෙ, භූමියං පටිහඤ්ඤති.

අයොකපාලමාදිත්තං, සන්තත්තං ජලිතං යථා;
එවං අවීචිනිරයො, හෙට්ඨා උපරි පස්සතො.

තත්ථ සත්තා මහාලුද්දා, මහාකිබ්බිසකාරිනො;
අච්චන්තපාපකම්මන්තා, පච්චන්ති න ච මීයාරෙ [මීයරෙ (ක.)].

ජාතවෙදසමො කායො, තෙසං නිරයවාසිනං;
පස්ස කම්මානං දළ්හත්තං, න භස්මා හොති නපි මසි.

පුරත්ථිමෙනපි ධාවන්ති, තතො ධාවන්ති පච්ඡිමං;
උත්තරෙනපි ධාවන්ති, තතො ධාවන්ති දක්ඛිණං.

යං යං දිසං පධාවන්ති, තං තං ද්වාරං පිධීයති;
අභිනික්ඛමිතාසා තෙ, සත්තා මොක්ඛගවෙසිනො.

න තෙ තතො නික්ඛමිතුං, ලභන්ති කම්මපච්චයා;
තෙසඤ්ච පාපකම්මන්තං, අවිපක්කං කතං බහුන්ති.

එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො ජාතං? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

යානි ච නෙරයිකානි දුක්ඛානි යානි ච තිරච්ඡානයොනිකානි දුක්ඛානි යානි ච පෙත්තිවිසයිකානි දුක්ඛානි යානි ච මානුසිකානි දුක්ඛානි, තානි කුතො ජාතානි කුතො සඤ්ජාතානි කුතො නිබ්බත්තානි කුතො අභිනිබ්බත්තානි කුතො පාතුභූතානි? තස්ස ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච භවන්ති සම්භවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බත්තන්ති අභිනිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තීති – ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති.

ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානොති. ස්නෙහොති ද්වෙ ස්නෙහා – තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච…පෙ…. අයං තණ්හාස්නෙහො…පෙ…. අයං දිට්ඨිස්නෙහො. **ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානොති** තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා, ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති;
ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

123. **මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො, හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො** [පටිබන්ධචිත්තො (ක.)] **;**
එතං භයං සන්ථවෙ [සන්ධවෙ (ක.)] **පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො, හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තොති. මිත්තාති ද්වෙ මිත්තා – අගාරිකමිත්තො ච අනාගාරිකමිත්තො [පබ්බජිතමිත්තො (ක.) එවමුපරිපි] ච. කතමො අගාරිකමිත්තො? ඉධෙකච්චො දුද්දදං දදාති, දුච්චජං චජති, දුක්කරං කරොති, දුක්ඛමං ඛමති, ගුය්හමස්ස ආචික්ඛති, ගුය්හමස්ස පරිගූහති [පරිගුය්හති (සයා. ක.)], ආපදාසු න විජහති, ජීවිතම්පිස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තං හොති, ඛීණෙ නාතිමඤ්ඤති – අයං අගාරිකමිත්තො.

කතමො අනාගාරිකමිත්තො? ඉධ භික්ඛු පියො ච හොති මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො ච වත්තා ච වචනක්ඛමො ච ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො ච අට්ඨානෙ නියොජෙති අධිසීලෙ සමාදපෙති, චතුන්නං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගෙ සමාදපෙති, චතුන්නං සම්මප්පධානානං…පෙ…. චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං… පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං… පඤ්චන්නං බලානං… සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං… අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගෙ සමාදපෙති – අයං අනාගාරිකමිත්තො.

සුහජ්ජා වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු ගමනං ඵාසු ඨානං ඵාසු නිසජ්ජනං [නිසජ්ජා (ක.)] ඵාසු සයනං ඵාසු ආලපනං ඵාසු සල්ලපනං ඵාසු උල්ලපනං ඵාසු සමුල්ලපනං ඵාසු. **මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථන්ති** මිත්තෙ ච සුහජ්ජෙ ච සන්දිට්ඨෙ ච සම්භත්තෙ ච සහායෙ ච අනුකම්පමානො අනුපෙක්ඛමානො අනුගණ්හමානො අත්තත්ථම්පි පරත්ථම්පි උභයත්ථම්පි හාපෙති, දිට්ඨධම්මිකම්පි අත්ථං හාපෙති, සම්පරායිකම්පි අත්ථං හාපෙති, පරමත්ථම්පි හාපෙති පහාපෙති පරිහාපෙති පරිධංසෙති පරිච්ජෙති [පරිසජ්ජෙති (සයා.)] අන්තරධාපෙතීති – මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථං.

පටිබද්ධචිත්තොති ද්වීහි කාරණෙහි පටිබද්ධචිත්තො හොති – අත්තානං වා නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති, අත්තානං වා උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති. කථං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති? තුම්හෙ මෙ බහූපකාරා, අහං තුම්හෙ නිස්සාය ලභාමි චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. යම්පි [යෙපි (ක.) එවං චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 151] මෙ අඤ්ඤෙ දාතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති තුම්හෙ නිස්සාය තුම්හෙ සම්පස්සන්තා. යම්පි මෙ පොරාණං මාතාපෙත්තිකං නාමගොත්තං, තම්පි මෙ අන්තරහිතං. තුම්හෙහි අහං ඤායාමි – අසුකස්ස කුලුපකො, අසුකාය කුලුපකොති . එවං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

කථං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති? අහං තුම්හාකං බහූපකාරො, තුම්හෙ මං ආගම්ම බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඞ්ඝං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාවාදා පටිවිරතා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා; අහං තුම්හාකං උද්දෙසං දෙමි, පරිපුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආචික්ඛාමි, නවකම්මං අධිට්ඨාමි. අථ පන තුම්හෙ මං උජ්ඣිත්වා [පරිච්චජිත්වා (ස්‍යා.)] අඤ්ඤෙ සක්කරොථ ගරුං කරොථ මානෙථ පූජෙථාති. එවං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොතීති – මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො, හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො.

එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානොති. භයන්ති ජාතිභයං ජරාභයං බ්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයං ඌමිභයං කුම්භිලභයං ආවට්ටභයං සුසුමාරභයං [සුංසුමාරභයං (ස්‍යා.)] ආජීවිකභයං අසිලොකභයං පරිසසාරජ්ජභයං මදනභයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො. **සන්ථවෙති** ද්වෙ සන්ථවා – තණ්හාසන්ථවො ච දිට්ඨිසන්ථවො ච…පෙ. … අයං තණ්හාසන්ථවො…පෙ…. අයං දිට්ඨිසන්ථවො. **එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානොති** එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො, හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො;
> එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

124. **වංසො විසාලොව යථා විසත්තො, පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;**
වංසක්කළීරොව [වංසෙ කළීරොව (ක.)] **අසජ්ජමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

වංසො විසාලොව යථා විසත්තොති වංසො වුච්චති වෙළුගුම්බො. යථා වෙළුගුම්බස්මිං පොරාණකා වංසා සත්තා [වෙළුගුම්බස්මිං කණ්ටකා ජටිතා සංසිබ්බිතා (ස්‍යා.)] විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා, එවමෙව විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අජ්ඣොසානං ගෙධො පලිගෙධො සඞ්ගො පඞ්කො එජා මායා ජනිකා සඤ්ජනනී සිබ්බිනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුත්තං විසටා ආයූහනී දුතියා පණිධි භවනෙත්ති වනං වනථො සන්ථවො සිනෙහො අපෙක්ඛා පටිබන්ධු ආසා ආසීසනා ආසීසිතත්තං රූපාසා සද්දාසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පජප්පා අභිජප්පා ජප්පනා ජප්පිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා සාධුකම්‍යතා අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්ථනා පිහනා සම්පත්ථනා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔඝො යොගො ගන්ථො උපාදානං ආවරණං නීවරණං ඡදනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො අනුසයො පරියුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡං දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබළිසං මාරවිසයො මාරනිවාසො මාරබන්ධනං තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගද්දුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.

විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා? විසාලාති විසත්තිකා විසතාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසමාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසංහරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා. විසාලා වා පන තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ එකවොකාරභවෙ චතුවොකාරභවෙ පඤ්චවොකාරභවෙ අතීතෙ අනාගතෙ පච්චුප්පන්නෙ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු විසතා විත්ථතාති – විසත්තිකාති – වංසො විසාලොව යථා විසත්තො.

පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛාති. පුත්තාති චත්තාරො පුත්තා – අත්‍රජො පුත්තො, ඛෙත්තජො පුත්තො, දින්නකො පුත්තො, අන්තෙවාසිකො පුත්තො. දාරා වුච්චන්ති භරියායො. අපෙක්ඛා වුච්චන්ති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලන්ති – පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

වංසක්කළීරොව අසජ්ජමානොති වංසො වුච්චති වෙළුගුම්බො. යථා වෙළුගුම්බස්මිං තරුණකා කළීරකා [තරුණකළීරා (ස්‍යා.)] අසත්තා අලග්ගා අගධිතා [අපලිවෙඨිතා (ස්‍යා.)] අපලිබුද්ධා නික්ඛන්තා නිස්සටා විප්පමුත්තා එවමෙව. **සජ්ජාති** ද්වෙ සජ්ජනා – තණ්හාසජ්ජනා ච දිට්ඨිසජ්ජනා ච…පෙ…. අයං තණ්හාසජ්ජනා…පෙ…. අයං

දිට්ඨිසජ්ජනා. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාසජ්ජනා පහීනා, දිට්ඨිසජ්ජනා පටිනිස්සට්ඨා. තණ්හාසජ්ජනාය පහීනත්තා දිට්ඨිසජ්ජනාය පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති සද්දෙ න සජ්ජති ගන්ධෙ න සජ්ජති රසෙ න සජ්ජති ඵොට්ඨබ්බෙ න සජ්ජති කුලෙ...පෙ.... ගණෙ... ආවාසෙ... ලාභෙ... යසෙ... පසංසාය... සුඛෙ... චීවරෙ... පිණ්ඩපාතෙ... සෙනාසනෙ... ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ... කාමධාතුයා... රූපධාතුයා... අරූපධාතුයා... කාමභවෙ... රූපභවෙ... අරූපභවෙ... සඤ්ඤාභවෙ... අසඤ්ඤාභවෙ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ... එකවොකාරභවෙ... චතුවොකාරභවෙ... පඤ්චවොකාරභවෙ... අතීතෙ... අනාගතෙ... පච්චුප්පන්නෙ... දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති න ගණ්හාති න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති න මුච්ඡති; නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – වංසක්කළීරොව අසජ්ජමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘වංසො විසාලොව යථා විසත්තො, පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;
> වංසක්කළීරොව අසජ්ජමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

125. **මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො** [අබන්ධො (සයා. ක.)]**, යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය;**
විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො, යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරායාති. මිගොති ද්වෙ මිගා – එණිමිගො ච පසදමිගො ච. යථා ආරඤ්ඤිකො [ආරඤ්ඤකො (සයා. ක.)] මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො [අරඤ්ඤෙ වසමානො (සයා.)] විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ආරඤ්ඤිකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු? අනාපාථගතො, භික්ඛවෙ, ලුද්දස්ස. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං [පරං (ක.) ම. නි. 1.271] වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති . අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති ‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’ති තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘අනන්තො ආකාසො’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ , භික්ඛු සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම ‘නත්ථි කිඤ්චී’ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.....

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො’, තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං. සො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු? අනාපාථගතො, භික්ඛවෙ, පාපිමතො’’ති – මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො, යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය.

විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති. විඤ්ඤූති පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **නරොති** සත්තො මාණවො පොසො පුග්ගලො ජීවො ජාගු ජන්තු ඉන්දගු මනුජො. **සෙරීති** ද්වෙ සෙරී – ධම්මොපි සෙරී පුග්ගලොපි සෙරී. කතමො ධම්මො සෙරී? චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – අයං ධම්මො සෙරී. කතමො පුග්ගලො සෙරී? යො ඉමිනා සෙරිනා ධම්මෙන සමන්නාගතො, සො වුච්චති පුග්ගලො සෙරී. **විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති** විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං ධම්මං පෙක්ඛමානො, දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො, යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය;
> විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

126. **ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය;**
අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකායාති සහායා වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු ගමනං ඵාසු ගමනාගමනං ඵාසු ඨානං ඵාසු නිසජ්ජනං ඵාසු සයනං ඵාසු ආලපනං ඵාසු සල්ලපනං ඵාසු උල්ලපනං ඵාසු සමුල්ලපනං ඵාසු. **ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකායාති** සහායමජ්ඣෙ වාසෙපි ඨානෙපි ගමනෙපි චාරිකායපි අත්තත්ථමන්තනා පරත්ථමන්තනා උභයත්ථමන්තනා දිට්ඨධම්මිකත්ථමන්තනා සම්පරායිකත්ථමන්තනා පරමත්ථමන්තනා [උභයත්ථමන්තනා (ක.)] ති – ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානොති අනභිජ්ඣිතං එතං වත්ථු බාලානං අසප්පුරිසානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං, යදිදං – භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනතා. අභිජ්ඣිතං එතං වත්ථු පණ්ඩිතානං සප්පුරිසානං බුද්ධසාවකානං පච්චෙකබුද්ධානං, යදිදං – භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනතා. **සෙරීති** ද්වෙ සෙරී – ධම්මොපි සෙරී පුග්ගලොපි සෙරී. කතමො ධම්මො සෙරී? චත්තාරො සතිපට්ඨානා …පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො – අයං ධම්මො සෙරී. කතමො පුග්ගලො සෙරී? යො ඉමිනා සෙරිනා ධම්මෙන සමන්නාගතො, සො වුච්චති පුග්ගලො සෙරී. **අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානොති** සෙරිතං ධම්මං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ, වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය;
> අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

127. **ඛිඩ්ඩා** [කිට්ටා (ක.)] **රතී හොති සහායමජ්ඣෙ, පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං;**
පියවිප්පයොගං [විප්පයොගම්පි (ක.)] **විජිගුච්ඡමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙති. ඛිඩ්ඩාති ද්වෙ ඛිඩ්ඩා – කායිකා ච ඛිඩ්ඩා වාචසිකා ච ඛිඩ්ඩා. කතමා කායිකා ඛිඩ්ඩා? හත්ථීහිපි කීළන්ති, අස්සෙහිපි කීළන්ති, රථෙහිපි කීළන්ති, ධනූහිපි කීළන්ති, ථරූහිපි කීළන්ති, අට්ඨපදෙහිපි කීළන්ති, දසපදෙහිපි කීළන්ති, ආකාසෙපි කීළන්ති, පරිහාරපථෙපි කීළන්ති, සන්තිකායපි කීළන්ති, ඛලිකායපි කීළන්ති, ඝටිකායපි කීළන්ති, සලාකහත්ථෙනපි කීළන්ති, අක්ඛෙනපි කීළන්ති, පඞ්ගචීරෙනපි කීළන්ති, වඞ්කකෙනපි කීළන්ති, මොක්ඛචිකායපි කීළන්ති, චිඞ්ගුලකෙනපි කීළන්ති, පත්තාළ්හකෙනපි කීළන්ති, රථකෙනපි කීළන්ති, ධනුකෙනපි කීළන්ති, අක්ඛරිකායපි කීළන්ති, මනෙසිකායපි කීළන්ති, යථාවජ්ජෙනපි කීළන්ති. අයං කායිකා ඛිඩ්ඩා.

කතමා වාචසිකා ඛිඩ්ඩා? මුඛභෙරිකං මුඛාලම්බරං මුඛඩිණ්ඩිමකං [මුඛදෙණ්ඩිමකං (සයා.), මුඛදින්දිමකං (ක.)] මුඛවලිමකං මුඛකෙරකං [මුඛභෙරුකං (සයා.)] මුඛදද්දරිකං නාටකං ලාසං ගීතං දවකම්මං. අයං වාචසිකා ඛිඩ්ඩා.

රතීති අනුක්කණ්ඨිතාධිවචනමෙතං රතීති. සහායා වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු ගමනං ඵාසු ගමනාගමනං ඵාසු ඨානං ඵාසු නිසජ්ජනං ඵාසු සයනං ඵාසු ආලපනං ඵාසු සල්ලපනං ඵාසු උල්ලපනං ඵාසු සමුල්ලපනං ඵාසු. **ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙති** ඛිඩ්ඩා ච රති ච සහායමජ්ඣෙ හොතීති – ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ.

පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමන්ති. පුත්තාති චත්තාරො පුත්තා – අත්‍රජො පුත්තො, ඛෙත්තජො පුත්තො , දින්නකො පුත්තො, අන්තෙවාසිකො පුත්තො. **පුත්තෙසු ච විපුලං හොතිං පෙමන්ති** පුත්තෙසු ච අධිමත්තං හොති පෙමන්ති – පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං.

පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති ද්වෙ පියා – සත්තා වා සඞ්ඛාරා වා. කතමෙ සත්තා පියා? ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති අත්ථකාමා හිතකාමා ඵාසුකාමා යොගක්ඛෙමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා පුත්තො වා ධීතා වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාතී වා සාලොහිතා වා, ඉමෙ සත්තා පියා.

කතමෙ සඞ්ඛාරා පියා? මනාපිකා රූපා මනාපිකා සද්දා මනාපිකා ගන්ධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා පියා. **පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති** පියානං විප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො අට්ටියමානො හරායමානොති – පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ, පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං;
> පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

128. **චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති, සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;**
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොතීති. චාතුද්දිසොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන [අබ්‍යාපජ්ඣෙන (ස්‍යා.) පස්ස දී. නි. 3.308] ඵරිත්වා විහරති. කරුණාසහගතෙන…පෙ.… මුදිතාසහගතෙන…පෙ.… උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං…පෙ.… අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති. **චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොතීති** මෙත්තාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා [අප්පටිකුලා (බහූසු)] හොන්ති, යෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති , යෙ පච්ඡිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති; කරුණාය භාවිතත්තා මුදිතාය භාවිතත්තා උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති…පෙ.… යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්තීති – චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති.

සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනාති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන චීවරෙන, ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී, න ච චීවරහෙතු අනෙසනං අප්පතිරූපං [අප්පටිරූපං (ස්‍යා.)] ආපජ්ජති. අලද්ධා ච චීවරං න පරිතස්සති, ලද්ධා ච චීවරං අගධිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣාපන්නො [අනජ්ඣොපන්නො (ස්‍යා.)] ආදීනවදස්සාවී නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජති. තාය ච පන ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා නෙවත්තානුක්කංසෙති න පරං වම්භෙති. යො හි තත්ථ දක්ඛො අනලසො සම්පජානො පතිස්සතො, අයං වුච්චති පච්චෙකසම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ ඨිතො. සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙන…පෙ.…

සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන සෙනාසනෙන…පෙ.… සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන, ඉතරීතරගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී, න ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරහෙතු අනෙසනං අප්පතිරූපං ආපජ්ජති. අලද්ධා ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං න පරිතස්සති. ලද්ධා ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අගධිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣාපන්නො ආදීනවදස්සාවී නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජති. තාය ච ඉතරීතරගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරසන්තුට්ඨියා නෙවත්තානුක්කංසෙති න පරං වම්භෙති. යො හි තත්ථ දක්ඛො අනලසො සම්පජානො පතිස්සතො, අයං වුච්චති පච්චෙකසම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ ඨිතොති – සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන.

පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භීති. පරිස්සයාති ද්වෙ පරිස්සයා – පාකටපරිස්සයා ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයා ච. කතමෙ පාකටපරිස්සයා? සීහා බ්‍යග්ඝා දීපී අච්ඡා තරච්ඡා කොකා මහිංසා [ගොමහිසා (ස්‍යා.) මහානි. 5] හත්ථී අහී විච්ඡිකා සතපදී, චොරා වා අස්සු මානවා වා කතකම්මා වා අකතකම්මා වා, චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩාහො ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා, පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිණාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා, සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සා ඉති වා. ඉමෙ වුච්චන්ති පාකටපරිස්සයා.

කතමෙ පටිච්ඡන්නපරිස්සයා? කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං කාමච්ඡන්දනීවරණං බ්‍යාපාදනීවරණං ථිනමිද්ධනීවරණං උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණං විචිකිච්ඡානීවරණං රාගො දොසො මොහො කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යං ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදො පමාදො, සබ්බෙ කිලෙසා සබ්බෙ දුච්චරිතා සබ්බෙ දරථා සබ්බෙ පරිළාහා සබ්බෙ සන්තාපා සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා. ඉමෙ වුච්චන්ති පටිච්ඡන්නපරිස්සයා.

පරිස්සයාති කෙනට්ඨෙන පරිස්සයා? පරිසහන්තීති පරිස්සයා, පරිහානාය සංවත්තන්තීති පරිස්සයා, තත්‍රාසයාති පරිස්සයා. කථං පරිසහන්තීති පරිස්සයා? තෙ පරිස්සයා තං පුග්ගලං සහන්ති පරිසහන්ති අභිභවන්ති අජ්ඣොත්ථරන්ති පරියාදියන්ති මද්දන්ති. එවං පරිසහන්තීති – පරිස්සයා.

කථං පරිහානාය සංවත්තන්තීති පරිස්සයා? තෙ පරිස්සයා කුසලානං ධම්මානං අන්තරායාය පරිහානාය සංවත්තන්ති. කතමෙසං කුසලානං ධම්මානං? සම්මාපටිපදාය අනුලොමපටිපදාය අපච්චනීකපටිපදාය අන්වත්ථපටිපදාය ධම්මානුධම්මපටිපදාය සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ජාගරියානුයොගස්ස සතිසම්පජඤ්ඤස්ස චතුන්නං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගස්ස, චතුන්නං සම්මප්පධානානං... චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං... පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං... පඤ්චන්නං බලානං... සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං... අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගස්ස – ඉමෙසං කුසලානං ධම්මානං අන්තරායාය පරිහානාය සංවත්තන්ති. එවං පරිහානාය සංවත්තන්තීති – පරිස්සයා.

කථං තත්‍රාසයාති පරිස්සයා? තත්ථෙතෙ [තත්‍ර තෙ (ක.)] පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති අත්තභාවසන්නිස්සයා. යථා බිලෙ බිලාසයා පාණා සයන්ති, දකෙ දකාසයා [උදකෙ උදකාසයා (සයා.)] පාණා සයන්ති, වනෙ වනාසයා පාණා සයන්ති , රුක්ඛෙ රුක්ඛාසයා පාණා සයන්ති; එවමෙව තත්ථෙතෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති අත්තභාවසන්නිස්සයාති. එවම්පි තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''සාන්තෙවාසිකො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති. කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාන්තෙවාසිකො සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා, සරසඞ්කප්පා සංඤොජනීයා [සඤ්ඤොජනිකා (ක.)], ත්‍යාස්ස අන්තො වසන්ති අන්වාස්සවන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති. තස්මා සාන්තෙවාසිකො වුච්චති. තෙන සමුදාචරෙන සමුදාචරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති. තස්මා සාචරියකොති වුච්චති.

''පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො සොතෙන සද්දං සුත්වා...පෙ.... ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා...පෙ.... ජිව්හාය රසං සායිත්වා...පෙ.... කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා...පෙ.... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය උප්පජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසඞ්කප්පා සංයොජනීයා, ත්‍යාස්ස අන්තො වසන්ති අන්වාස්සවන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති. තස්මා සාන්තෙවාසිකොති වුච්චති. තෙන සමුදාචරෙන සමුදාචරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති. තස්මා සාචරියකොති වුච්චති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාන්තෙවාසිකො සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරතී''ති. එවම්පි, තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලා අන්තරාඅමිත්තා අන්තරාසපත්තා අන්තරාවධකා අන්තරාපච්චත්ථිකා. කතමෙ තයො ? ලොභො, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලො [අන්තරාමලං (සයා. ක.) පස්ස ඉතිවු. 88] අන්තරාඅමිත්තො අන්තරාසපත්තො අන්තරාවධකො අන්තරාපච්චත්ථිකො, දොසො, භික්ඛවෙ...පෙ.... මොහො, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලො අන්තරාඅමිත්තො අන්තරාසපත්තො අන්තරාවධකො අන්තරාපච්චත්ථිකො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අන්තරාමලා අන්තරාඅමිත්තා අන්තරාසපත්තා අන්තරාවධකා අන්තරාපච්චත්ථිකා''ති.

> අනත්ථජනනො ලොභො, ලොභො චිත්තප්පකොපනො;
> භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.
>
> ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
> අන්ධතමං තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං.
>
> අනත්ථජනනො දොසො, දොසො චිත්තප්පකොපනො;
> භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.
>
> දුට්ඨො අත්ථං න ජානාති, දුට්ඨො ධම්මං න පස්සති;
> අන්ධතමං තදා හොති, යං දොසො සහතෙ නරං.
>
> අනත්ථජනනො මොහො, මොහො චිත්තප්පකොපනො;
> භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.
>
> මූළ්හො අත්ථං න ජානාති, මූළ්හො ධම්මං න පස්සති;
> අන්ධතමං තදා හොති, යං මොහො සහතෙ නරන්ති.

එවම්පි, තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘තයො ඛො, මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මා අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය . කතමෙ තයො? ලොභො ඛො, මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මො අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය; දොසො ඛො, මහාරාජ...පෙ.... මොහො ඛො, මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මො අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය. ඉමෙ ඛො, මහාරාජ, තයො පුරිසස්ස ධම්මා අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය.

‘‘ලොභො දොසො ච මොහො ච, පුරිසං පාපචෙතසං;
හිංසන්ති අත්තසම්භූතා, තචසාරංව සම්ඵල’’න්ති [සඵලන්ති (ක.) පස්ස ඉතිවු. 50].

එවම්පි, තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘රාගො ච දොසො ච ඉතොනිදානා, අරතී රතී ලොමහංසො ඉතොජා;
ඉතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කා, කුමාරකා ධඞ්කමිවොස්සජන්තී’’ති [වඞ්කමිවොස්සජ්ජන්තීති (ස්‍යා. ක.) පස්ස සු. නි. 273-274].

එවම්පි, තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා.

පරිස්සයානං සහිතාති පරිස්සයෙ සහිතා ආරාධිතා අජ්ඣොත්ථරිතා පරියාදිතා පටිනිස්සතාති – පරිස්සයානං සහිතා. **අඡම්භීති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති – පරිස්සයානං සහිතා අච්ඡම්භී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති, සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

129. **දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ, අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා;**
අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙති පබ්බජිතාපි ඉධෙකච්චෙ නිස්සයෙපි දියමානෙ උද්දෙසෙපි දියමානෙ පරිපුච්ඡායපි [පරිපුච්ඡෙපි (ක.)] දියමානෙ චීවරෙපි දියමානෙ පත්තෙපි දියමානෙ ලොහථාලකෙපි දියමානෙ ධම්මකරණෙපි [ධම්මකරකෙපි (සී.)] දියමානෙ පරිස්සාවනෙපි දියමානෙ ථවිකෙපි දියමානෙ උපාහනෙපි දියමානෙ කායබන්ධනෙපි දියමානෙ න සුණන්ති න සොතං ඔදහන්ති න අඤ්ඤාචිත්තං උපට්ඨපෙන්ති, අනස්සවා අවචනකරා පටිලොමවුත්තිනො අඤ්ඤෙනෙව මුඛං කරොන්තීති – දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ.

අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තාති ගහට්ඨාපි ඉධෙකච්චෙ හත්ථීම්හිපි දියමානෙ...පෙ.... රථෙපි ඛෙත්තෙපි වත්ථුම්හිපි හිරඤ්ඤෙපි සුවණ්ණෙපි දියමානෙ ගාමෙපි...පෙ.... නිගමෙපි නගරෙපි... රට්ඨෙපි... ජනපදෙපි දියමානෙ න සුණන්ති න සොතං ඔදහන්ති න අඤ්ඤාචිත්තං උපට්ඨපෙන්ති, අනස්සවා අවචනකරා පටිලොමවුත්තිනො අඤ්ඤෙනෙව මුඛං කරොන්තීති – අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා.

අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වාති අත්තානං ඨපෙත්වා සබ්බෙ ඉමස්මිං අත්ථෙ පරපුත්තා. තෙසු පරපුත්තෙසු අප්පොස්සුක්කො හුත්වා අබ්‍යාවටො හුත්වා අනපෙක්ඛො හුත්වාති – අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ, අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා;
අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

130. **ඔරොපයිත්වා** [වොරොපයිත්වා (සී.)] **ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡින්නපත්තො** [සංසීනපත්තො (සී. අට්ඨ.)] **යථා කොවිළාරො;**
ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි වුච්චන්ති කෙසා ච මස්සූ ච මාලා ච ගන්ධඤ්ච විලෙපනඤ්ච ආභරණඤ්ච පිළන්ධනඤ්ච වත්ථඤ්ච පාරුපනඤ්ච වෙඨනඤ්ච උච්ඡාදනං පරිමද්දනං න්හාපනං [නහාපනං (සී.)] සම්බාහනං ආදාසං අඤ්ජනං මාලාගන්ධවිලෙපනං මුඛචුණ්ණං මුඛලෙපනං හත්ථබන්ධං සිඛාබන්ධං දණ්ඩං නාළිකං [නාලිකං (ක.) පස්ස දී. නි. 1.16] ඛග්ගං ඡත්තං චිත්‍රුපාහනං උණ්හීසං මණිං වාළබීජනිං ඔදාතානි වත්ථානි දීඝදසානි [දීඝරස්සානි (සී.)] ඉති වා. **ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති** ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ඔරොපයිත්වා සමොරොපයිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිපස්සම්භයිත්වාති – ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි.

සඤ්ඡින්නපත්තො යථා කොවිළාරොති යථා කොවිළාරස්ස පත්තානි ඡින්නානි සඤ්ඡින්නානි පතිතානි පරිපතිතානි, එවමෙව තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ඡින්නානි සඤ්ඡින්නානි පතිතානීති – සඤ්ඡින්නපත්තො යථා කොවිළාරො.

ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානීති. වීරොති වීරියවාති වීරො, පහූති වීරො, විසවීති වීරො, අලමත්තොති වීරො, සූරොති වීරො, වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවොති වීරො, විගතලොමහංසොති වීරො.

> විරතො ඉධ [ආරතො ඉධෙව (ස්‍යා.) පස්ස සු. නි. 536] සබ්බපාපකෙහි, නිරයදුක්ඛං අතිච්ච වීරියවා සො;
> සො වීරියවා පධානවා, ධීරො [වීරො (ස්‍යා. ක.) පස්ස සු. නි. 536] තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා.

ගිහිබන්ධනානි වුච්චන්ති පුත්තා ච භරියා ච දාසා ච දාසී ච අජෙළකා ච කුක්කුටසූකරා ච හත්ථිගවාස්සවළවා ච ඛෙත්තඤ්ච වත්ථු ච හිරඤ්ඤඤ්ච සුවණ්ණඤ්ච ගාමනිගමරාජධානියො ච රට්ඨඤ්ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරඤ්ච, යං කිඤ්චි රජනීයවත්ථු.

ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො වීරො ගිහිබන්ධනානි ඡින්දිත්වා සමුච්ඡින්දිත්වා ජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡින්නපත්තො යථා කොවිළාරො,
> ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි;
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

පඨමො වග්ගො.

දුතියවග්ගො

131. **සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;**
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි, චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායන්ති සචෙ නිපකං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවිං සහායං ලභෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍යාති – සචෙ ලභෙථ නිපකං සංහායං.

සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරන්ති. සද්ධිං චරන්ති එකතො චරං. **සාධුවිහාරින්ති** පඨමෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං, දුතියෙනපි ඣානෙන… තතියෙනපි ඣානෙන… චතුත්ථෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං, මෙත්තායපි චෙතොවිමුත්තියා සාධුවිහාරිං, කරුණායපි…පෙ.... මුදිතායපි… උපෙක්ඛායපි චෙතොවිමුත්තියා සාධුවිහාරිං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං , විඤ්ඤාණඤ්ච ආයතනසමාපත්තියාපි…පෙ.... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි…පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං, නිරොධසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං, ඵලසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං. **ධීරන්ති** ධීරං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවින්ති – සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං.

අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානීති. පරිස්සයාති ද්වෙ පරිස්සයා – පාකටපරිස්සයා ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයා ච…පෙ.... ඉමෙ වුච්චන්ති පාකටපරිස්සයා…පෙ.... ඉමෙ වුච්චන්ති පටිච්ඡන්නපරිස්සයා…පෙ.... එවම්පි, තත්‍රාසයාති – පරිස්සයා. **අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානීති** සබ්බෙ පරිස්සයෙ අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වාති – අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි.

චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමාති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තෙන නිපකෙන පණ්ඩිතෙන පඤ්ඤවන්තෙන බුද්ධිමන්තෙන ඤාණිනා විභාවිනා මෙධාවිනා සහායෙන සද්ධිං අත්තමනො තුට්ඨමනො හට්ඨමනො පහට්ඨමනො උදග්ගමනො මුදිතමනො චරෙය්‍ය විහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය වත්තෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යාති – චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො. **සතීමාති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො, චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතාති – චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;
> අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි, චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා’’ති.

132. **නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;**
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

නො වෙ ලභෙථ නිපකං සහායන්ති නො වෙ නිපකං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවිං සහායං ලභෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍යාති – නො වෙ ලභෙථ නිපකං සහායං.

සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරන්ති. සද්ධිං චරන්ති එකතො චරං. **සාධුවිහාරින්ති** පඨමෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං… පෙ…. නිරොධසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං, ඵලසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං. **ධීරන්ති** ධීරං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවින්ති – සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං.

රාජාව රට්ඨං විජිතං පහායාති රාජා ඛත්තියො මුද්ධාභිසිත්තො විජිතසඞ්ගාමො නිහතපච්චාමිත්තො ලද්ධාධිප්පායො පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො රට්ඨඤ්ච ජනපදඤ්ච කොසඤ්ච කොට්ඨාගාරඤ්ච පහූතහිරඤ්ඤසුවණ්ණං නගරඤ්ච පරිච්චජිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එවං පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘නො වෙ ලභෙථ නිපකං සහායං, සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං;
> රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

133. **අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං, සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා;**
එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදන්ති. අද්ධාති එකංසවචනං නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නියොගවචනං අපණ්ණකවචනං අවිරද්ධවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං – අද්ධාති. **සහායසම්පදන්ති** සහායසම්පදා වුච්චති යො සො සහායො අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති, අසෙක්ඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන… අසෙක්ඛෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන … අසෙක්ඛෙන විමුත්තික්ඛන්ධෙන… අසෙක්ඛෙන විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති. **අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදන්ති** සහායසම්පදං පසංසාම ථොමෙම කිත්තෙම වණ්ණෙමාති – අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං.

සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායාති සෙට්ඨා හොන්ති සහායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන; සමා සදිසා හොන්ති සහායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන. සෙට්ඨා වා සහායා සදිසා වා සහායා සෙවිතබ්බා භජිතබ්බා පයිරුපාසිතබ්බා පරිපුච්ඡිතබ්බා පරිපඤ්හිතබ්බාති – සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජීති අත්ථි පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී අත්ථි පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී. කතමො ච පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කුහනාය ලපනාය නෙමිත්තිකතාය නිප්පෙසිකතාය ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතාය [නිජිගිංසනතාය (ස්‍යා.)] දාරුදානෙන වෙළුදානෙන පත්තදානෙන පුප්ඵදානෙන ඵලදානෙන සිනානදානෙන චුණ්ණදානෙන මත්තිකාදානෙන දන්තකට්ඨදානෙන මුඛොදකදානෙන චාටුකම්‍යතාය [පාතුකම්‍යතාය (ස්‍යා.) මහානි. 159] මුග්ගසූප්‍යතාය [මුග්ගසූපතාය (ස්‍යා.)] පාරිභට්‍යතාය පීඨමද්දිකතාය වත්ථුවිජ්ජාය තිරච්ඡානවිජ්ජාය අඞ්ගවිජ්ජාය නක්ඛත්තවිජ්ජාය දූතගමනෙන පහිණගමනෙන ජඞ්ඝපෙසනියෙන වෙජ්ජකම්මෙන නවකම්මෙන [දූතකම්මෙන (ස්‍යා. ක.) මහානි. 159] පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකෙන දානානුප්පදානෙන , අධම්මෙන විසමෙන ලද්ධා ලභිත්වා අධිගන්ත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වා ජීවිකං [ජීවිතං (ක.)] කප්පෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී.

කතමො ච පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න කුහනාය න ලපනාය න නෙමිත්තිකතාය න නිප්පෙසිකතාය න ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතාය න දාරුදානෙන න වෙළුදානෙන න පත්තදානෙන න පුප්ඵදානෙන න ඵලදානෙන න සිනානදානෙන න චුණ්ණදානෙන න මත්තිකාදානෙන න දන්තකට්ඨදානෙන න මුඛොදකදානෙන න චාටුකම්‍යතාය න මුග්ගසූප්‍යතාය න පාරිභට්‍යතාය න පීඨමද්දිකතාය න වත්ථුවිජ්ජාය න තිරච්ඡානවිජ්ජාය න අඞ්ගවිජ්ජාය න නක්ඛත්තවිජ්ජාය න දූතගමනෙන න පහිණගමනෙන න ජඞ්ඝපෙසනියෙන න වෙජ්ජකම්මෙන න නවකම්මෙන න පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකෙන න දානානුප්පදානෙන, ධම්මෙන සමෙන ලද්ධා ලභිත්වා අධිගන්ත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජීති එතෙ අනවජ්ජභොජී අලද්ධා අලභිත්වා අනධිගන්ත්වා අවින්දිත්වා අප්පටිලභිත්වාති – එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං, සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා;

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

134. **දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි, කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි;**
සඞ්ඝට්ටයන්තානි [සංඝට්ටමානානි (සු. නි. 48)] **දුවෙ භුජස්මිං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානීති දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සුවණ්ණස්සාති** ජාතරූපස්ස. **පභස්සරානීති** පරිසුද්ධානි පරියොදාතානීති – දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි.

කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානීති කම්මාරපුත්තො වුච්චති සුවණ්ණකාරො. **කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානීති** කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි සුකතානි සුපරිකම්මකතානීති – කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි.

සඞ්ඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මින්ති භුජො වුච්චති හත්ථො. යථා එකස්මිං හත්ථෙ ද්වෙ නූපුරානි [ධුවරානි (සයා.)] ඝට්ටෙන්ති [ඝටෙන්ති (සයා.)]; එවමෙව සත්තා තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන නිරයෙ ඝට්ටෙන්ති, තිරච්ඡානයොනියං ඝට්ටෙන්ති, පෙත්තිවිසයෙ ඝට්ටෙන්ති, මනුස්සලොකෙ ඝට්ටෙන්ති, දෙවලොකෙ ඝට්ටෙන්ති, ගතියා ගතිං උපපත්තියා උපපත්තිං පටිසන්ධියා පටිසන්ධිං භවෙන භවං සංසාරෙන සංසාරං වට්ටෙන වට්ටං ඝට්ටෙන්ති සඞ්ඝට්ටෙන්ති සඞ්ඝට්ටෙන්තා චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති – සඞ්ඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි, කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි;
> සඞ්ඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’.

135. **එවං දුතීයෙන සහා මමස්ස, වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා;**
එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

එවං දුතීයෙන සහා මමස්සාති තණ්හාදුතියො වා හොති පුග්ගලදුතියො වා. කථං තණ්හාදුතියො හොති? තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. යස්සෙසා තණ්හා අප්පහීනා, සො වුච්චති තණ්හාදුතියො.

> තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසරං;
> ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තතීති.

එවං තණ්හාදුතියො වා හොති.

කථං පුග්ගලදුතියො හොති? ඉධෙකච්චො න අත්ථහෙතු [අත්තහෙතු (සයා.)] න කාරණහෙතු උද්ධතො අවූපසන්තචිත්තො එකස්ස වා දුතියො හොති, ද්වින්නං වා තතියො හොති, තිණ්ණං වා චතුත්ථො හොති. තත්ථ බහුං සම්ඵප්පලාපං පලපති; සෙය්‍යථිදං – රාජකථං චොරකථං මහාමත්තකථං සෙනාකථං භයකථං යුද්ධකථං අන්නකථං පානකථං වත්ථකථං සයනකථං මාලාකථං ගන්ධකථං ඤාතිකථං යානකථං ගාමකථං නිගමකථං නගරකථං ජනපදකථං ඉත්ථිකථං [ඉත්ථිකථං පුරිසකථං (සයා. ක.) දී. නි. 1.17, 201; සං. නි. 5.1080 පස්සිතබ්බං] සූරකථං විසිඛාකථං කුම්භට්ඨානකථං පුබ්බපෙතකථං නානත්තකථං ලොකක්ඛායිකං සමුද්දක්ඛායිකං ඉතිභවාභවකථං කථෙති. එවං පුග්ගලදුතියො හොතීති – එවං දුතීයෙන සහා මමස්ස.

වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වාති වාචාභිලාපො වුච්චති බාත්තිංස තිරච්ඡානකථා, සෙය්‍යථිදං – රාජකථං…පෙ…. ඉතිභවාභවකථං. **අභිසජ්ජනා වාති** ද්වෙ සජ්ජනා – තණ්හාසජ්ජනා ච දිට්ඨිසජ්ජනා ච…පෙ…. අයං තණ්හාසජ්ජනා…පෙ…. අයං දිට්ඨිසජ්ජනාති – වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා.

එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානොති. භයන්ති ජාතිභයං ජරාභයං බ්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයං ඌමිභයං කුම්භීලභයං ආවට්ටභයං සුසුමාරභයං ආජීවකභයං අසිලොකභයං පරිසසාරජ්ජභයං මදනභයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො. **එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානොති** එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති – එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘එවං දුතීයෙන සහා මමස්ස, වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා;
> එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’.

136. **කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං;**
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමාති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **චිත්‍රාති** නානාවණ්ණා රූපා නානාවණ්ණා සද්දා නානාවණ්ණා ගන්ධා නානාවණ්ණා රසා නානාවණ්ණා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. **මධුරාති** වුත්තඤ්හෙතං භගවතා [ම. නි. 1.167 පස්සිතබ්බං] – ‘‘පඤ්චිමෙ , භික්ඛවෙ, කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා…පෙ.… ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා… ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා… කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච කාමගුණා. යං ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති කාමසුඛං මීළ්හසුඛං [මීළ්හසුඛං (පස්ස ම. නි. 3.328)] පුථුජ්ජනසුඛං අනරියසුඛං, න සෙවිතබ්බං න භාවෙතබ්බං න බහුලීකාතබ්බං, ‘භායිතබ්බං එතස්ස සුඛස්සා’ති වදාමී’’ති – කාමා හි චිත්‍රා මධුරා **මනොරමාති. මනොති** යං චිත්තං…පෙ…. තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. මනො රමෙන්ති ථොමෙන්ති තොසෙන්ති පහාසෙන්තීති – කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා.

විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තන්ති නානාවණ්ණෙහි රූපෙහි…පෙ…. නානාවණ්ණෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහි චිත්තං මථෙන්ති තොසෙන්ති පහාසෙන්තීති – විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘කො ච, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො? ඉධ, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තො යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති, යදි මුද්දාය යදි ගණනාය යදි සඞ්ඛානෙන යදි කසියා යදි වණිජ්ජාය යදි ගොරක්ඛෙන යදි ඉස්සත්ථෙන [ඉස්සට්ඨෙන (ස්‍යා.), ඉස්සත්තෙන (ක.) පස්ස ම. නි. 1.167] යදි රාජපොරිසෙන යදි සිප්පඤ්ඤතරෙන, සීතස්ස පුරක්ඛතො උණ්හස්ස පුරක්ඛතො ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සෙහි සම්ඵස්සමානො [රිස්සමානො (ම. නි. 1.167)] ඛුප්පිපාසාය මීයමානො; අයං, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘තස්ස චෙ, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො තෙ භොගා නාභිනිප්ඵජ්ජන්ති, සො සොචති කිලමති පරිදෙවති උරත්තාළිං කන්දති, සම්මොහං ආපජ්ජති – ‘මොඝං වත මෙ උට්ඨානං, අඵලො වත මෙ වායාමො’ති. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘තස්ස චෙ, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො තෙ භොගා අභිනිප්ඵජ්ජන්ති, සො තෙසං භොගානං ආරක්ඛාධිකරණං දුක්ඛං දොමනස්සං [දුක්ඛදොමනස්සං (ස්‍යා. ක.)] පටිසංවෙදෙති – ‘කින්ති මෙ භොගෙ නෙව රාජානො හරෙය්‍යුං, න චොරා හරෙය්‍යුං, න අග්ගි ඩහෙය්‍ය, න උදකං වහෙය්‍ය, න අප්පියා දායාදා හරෙය්‍යු’න්ති. තස්ස එවං ආරක්ඛතො ගොපයතො තෙ භොගෙ රාජානො වා හරන්ති චොරා වා හරන්ති අග්ගි වා ඩහති උදකං වා වහති අප්පියා වා දායාදා හරන්ති. සො සොචති…පෙ…. සම්මොහං ආපජ්ජති – ‘යම්පි මෙ අහොසි තම්පි නො නත්ථී’ති. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු රාජානොපි රාජූහි විවදන්ති, ඛත්තියාපි ඛත්තියෙහි විවදන්ති, බ්‍රාහ්මණාපි බ්‍රාහ්මණෙහි විවදන්ති, ගහපතීපි ගහපතීහි විවදන්ති, මාතාපි පුත්තෙන විවදති, පුත්තොපි මාතරා විවදති, පිතාපි පුත්තෙන විවදති, පුත්තොපි පිතරා විවදති, භාතාපි භගිනියා විවදති, භගිනීපි භාතරා විවදති, සහායොපි සහායෙන විවදති. තෙ තත්ථ කලහවිග්ගහවිවාදාපන්නා අඤ්ඤමඤ්ඤං පාණීහිපි උපක්කමන්ති ලෙඩ්ඩූහිපි උපක්කමන්ති දණ්ඩෙහිපි උපක්කමන්ති සත්ථෙහිපි උපක්කමන්ති. තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිචම්මං ගහෙත්වා ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වා උභතොබ්‍යූළ්හං [උභතොවියූළ්හං (ස්‍යා.) පස්ස ම. නි. 1.168] සඞ්ගාමං පක්ඛන්දන්ති, උසූසුපි ඛිප්පමානෙසු සත්තීසුපි ඛිප්පමානාසු අසීසුපි විජ්ජොතලන්තෙසු. තෙ තත්ථ උසූහිපි විජ්ඣන්ති සත්තීහිපි [සත්තියාපි (ම. නි. 1.167, 178)] විජ්ඣන්ති අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති. තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිචම්මං ගහෙත්වා ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වා අද්දාවලෙපනා [අද්ධාවලෙපනා (ස්‍යා.)] උපකාරියො පක්ඛන්දන්ති, උසූසුපි ඛිප්පමානෙසු සත්තීසුපි ඛිප්පමානාසු, අසීසුපි විජ්ජොතලන්තෙසු. තෙ තත්ථ උසූහිපි විජ්ඣන්ති සත්තීහිපි විජ්ඣන්ති ඡකණකායපි [ඡකණටියාපි (ස්‍යා.), පක්කට්ඨියා (සී. අට්ඨ.) පස්ස ම. නි. 1.168] ඔසිඤ්චන්ති අභිවග්ගෙනපි ඔමද්දන්ති අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති. තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු සන්ධිම්පි ඡින්දන්ති නිල්ලොපම්පි හරන්ති එකාගාරිකම්පි කරොන්ති පරිපන්ථෙපි තිට්ඨන්ති පරදාරම්පි ගච්ඡන්ති. තමෙනං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්ති – කසාහිපි තාළෙන්ති, වෙත්තෙහිපි තාළෙන්ති, අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි තාළෙන්ති, හත්ථම්පි ඡින්දන්ති…පෙ.… අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති. තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති මනසා දුච්චරිතං චරන්ති. තෙ කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්ති. අයම්පි, භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සම්පරායිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු’’.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති කාමගුණෙසු ආදීනවං දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං;
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

137. **ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච, රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතං;**
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච, රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතන්ති වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘භයන්ති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. දුක්ඛන්ති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. රොගොති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. ගණ්ඩොති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. සල්ලන්ති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. සඞ්ගොති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. පඞ්කොති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. ගබ්භොති, භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං. කස්මා ච, භික්ඛවෙ, භයන්ති කාමානමෙතං අධිවචනං? යස්මා ච කාමරාගරත්තායං, භික්ඛවෙ, ඡන්දරාගවිනිබද්ධො [ඡන්දරාගවිනිබන්ධො (ස්‍යා. ක.) පස්ස අ. නි. 8.56] දිට්ඨධම්මිකාපි භයා න පරිමුච්චති, සම්පරායිකාපි භයා න පරිමුච්චති, තස්මා භයන්ති කාමානමෙතං අධිවචනං. කස්මා ච, භික්ඛවෙ, දුක්ඛන්ති…පෙ.… රොගොති… ගණ්ඩොති… සල්ලන්ති… සඞ්ගොති… පඞ්කොති… ගබ්භොති කාමානමෙතං අධිවචනං? යස්මා ච කාමරාගරත්තායං, භික්ඛවෙ, ඡන්දරාගවිනිබද්ධො දිට්ඨධම්මිකාපි ගබ්භා න පරිමුච්චති, සම්පරායිකාපි ගබ්භා න පරිමුච්චති, තස්මා ගබ්භොති කාමානමෙතං අධිවචන’’න්ති.

භයං දුක්ඛඤ්ච රොගො ච, ගණ්ඩො සල්ලඤ්ච සඞ්ගො ච;
පඞ්කො ගබ්භො ච උභයං, එතෙ කාමා පවුච්චන්ති;
යත්ථ සත්තො පුථුජ්ජනො.

ඔතිණ්ණො සාතරූපෙන, පුන ගබ්භාය ගච්ඡති;
යතො ච භික්ඛු ආතාපී, සම්පජඤ්ඤං න රිච්චති [න රිඤ්චති (සා්‍ය. ක.) සං. නි. 4.251].

සො ඉමං පලිපථං දුග්ගං, අතික්කම්ම තථාවිධො;
පජං ජාතිජරූපෙතං, ඵන්දමානං අවෙක්ඛතීති.

ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච, රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතං.

එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වාති එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච, රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතං;
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

138. **සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං, වාතාතපෙ ඩංසසරීසපෙ** [ඩංසසිරිංසපෙ (සා්‍ය.), ඩංසමකසසරීසපෙ (ක.)] **ච;**
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසන්ති. සීතන්ති ද්වීහි කාරණෙහි සීතං හොති – අබ්භන්තරධාතුප්පකොපවසෙන වා සීතං හොති බහිද්ධා උතුවසෙන වා සීතං හොති. **උණ්හන්ති** ද්වීහි කාරණෙහි උණ්හං හොති – අබ්භන්තරධාතුප්පකොපවසෙන වා උණ්හං හොති බහිද්ධා උතුවසෙන වා උණ්හං හොති. ඛුදා [ඛුද්දා (සා්‍ය. ක.)] වුච්චති ඡාතකො. පිපාසා වුච්චති උදකපිපාසාති – සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං.

වාතාතපෙ ඩංසසරීසපෙ චාති. වාතාති පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා [තාලවණ්ඩවාතා (ක.) චූළනි. උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 43] විධූපනවාතා. ආතපො වුච්චති සූරියසන්තාපො. ඩංසා වුච්චන්ති පිඞ්ගලමක්ඛිකා. සරීසපා වුච්චන්ති අහීති – වාතාතපෙ ඩංසසරීසපෙ ච.

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වාති අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වාති – සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං, වාතාතපෙ ඩංසසරීසපෙ ච;
> සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

139. **නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා, සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො;**
යථාභිරන්තං විහරෙ [විහරං (සු. නි. 53)] **අරඤ්ඤෙ, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වාති නාගො වුච්චති හත්ථිනාගො. පච්චෙකසම්බුද්ධොපි නාගො. කිංකාරණා පච්චෙකසම්බුද්ධො නාගො? ආගුං න කරොතීති නාගො; න ගච්ඡතීති නාගො; න ආගච්ඡතීති නාගො. කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ආගුං න කරොතීති නාගො? ආගු වුච්චති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

> ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ, සබ්බසංයොගෙ විසජ්ජ බන්ධනානි;
> සබ්බත්ථ න සජ්ජති විමුත්තො, නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා.

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ආගුං න කරොතීති නාගො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ගච්ඡතීති නාගො? සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, න දොසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාගවසෙන ගච්ඡති, න දොසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උද්ධච්චවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡාවසෙන ගච්ඡති, න අනුසයවසෙන ගච්ඡති, න වග්ගෙහි කප්පෙහි යායති නීයති [නියාති (සයා. ක.)] වුය්හති සංහරීයති. එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ගච්ඡතීති නාගො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ආගච්ඡතීති නාගො? සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති, සකදාගාමිමග්ගෙන…පෙ…. අනාගාමිමග්ගෙන…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති. එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ආගච්ඡතීති නාගො.

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වාති යථා සො හත්ථිනාගො යූථානි විවජ්ජෙත්වා පරිවජ්ජෙත්වා අභිනිවජ්ජෙත්වා එකොව අරඤ්ඤවනමජ්ඣොගාහෙත්වා [අරඤ්ඤෙ වනමජ්ඣස්ස අජ්ඣොගාහෙත්වා (සයා.)] චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි ගණං විවජ්ජෙත්වා පරිවජ්ජෙත්වා අභිවජ්ජෙත්වා එකො [එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො (සයා.)] අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො ගච්ඡති එකො තිට්ඨති එකො නිසීදති එකො සෙය්‍යං කප්පෙති එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති එකො පටික්කමති එකො රහො නිසීදති එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා.

සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරොති යථා සො හත්ථිනාගො සඤ්ජාතක්ඛන්ධො සත්තරතනො වා හොති අට්ඨරතනො වා, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සඤ්ජාතක්ඛන්ධො අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන විමුත්තික්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන. යථා සො හත්ථිනාගො පදුමී, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙහි පදුමී, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන. යථා සො හත්ථිනාගො උළාරො ථාමෙන බලෙන ජවෙන සූරෙන, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි උළාරො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙනාති – සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො.

යථාභිරන්තං විහරෙ අරඤ්ඤෙති යථා සො හත්ථිනාගො යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති. පඨමෙනපි ඣානෙන යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, දුතියෙනපි ඣානෙන…පෙ…. තතියෙනපි ඣානෙන… චතුත්ථෙනපි ඣානෙන යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති; මෙත්තායපි චෙතොවිමුත්තියා යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, කරුණායපි චෙතොවිමුත්තියා… මුදිතායපි චෙතොවිමුත්තියා… උපෙක්ඛායපි

චෙතොවිමුත්තියා යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති; ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියාපි... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි... නිරොධසමාපත්තියාපි... ඵලසමාපත්තියාපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරතීති – යථාභිරන්තං විහරෙ අරඤ්ඤෙ, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා, සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො;
> යථාභිරන්තං විහරෙ අරඤ්ඤෙ, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

140. **අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස, යං ඵස්සයෙ** [ඵුස්සයෙ (සයා. ක.)] **සාමයිකං** [ආසාමායිකං (ක.)] **විමුත්තිං;**
ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස, යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තින්ති වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘යාවතානන්ද [සො වතානන්ද (ම. නි. 3.186)], භික්ඛු සඞ්ගණිකාරාමො සඞ්ගණිකරතො සඞ්ගණිකාරාමතං අනුයුත්තො, ගණාරාමො ගණරතො ගණසම්මුදිතො (ගණාරාමතං අනුයුත්තො) [( ) නත්ථි ම. නි. 3.186], යං තං නෙක්ඛම්මසුඛං පවිවෙකසුඛං උපසමසුඛං සම්බොධිසුඛං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී භවිස්සති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභීති – නෙතං ඨානං විජ්ජති. යො ච ඛො සො, ආනන්ද, භික්ඛු එකො ගණස්මා වූපකට්ඨො විහරති, තස්සෙතං භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං. යං තං නෙක්ඛම්මසුඛං පවිවෙකසුඛං උපසමසුඛං සම්බොධිසුඛං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී භවිස්සති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභීති – ඨානමෙතං විජ්ජති. යාවතානන්ද, භික්ඛු සඞ්ගණිකාරාමො සඞ්ගණිකරතො සඞ්ගණිකාරාමතං අනුයුත්තො, ගණාරාමො ගණරතො ගණසම්මුදිතො (ගණාරාමතං අනුයුත්තො,) සාමායිකං [සාමයිකං (සයා. ක.)] වා කන්තං චෙතොවිමුත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති, අසාමායිකං වා අකුප්පන්ති – නෙතං ඨානං විජ්ජති. යො ච ඛො සො, ආනන්ද, භික්ඛු එකො ගණස්මා වූපකට්ඨො විහරති, තස්සෙතං භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං සාමායිකං වා කන්තං චෙතොවිමුත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති, අසාමායිකං වා අකුප්පන්ති, ඨානමෙතං විජ්ජතී’’ති – අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස, යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං.

ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්මාති ආදිච්චො වුච්චති සූරියො. සො ගොතමො ගොත්තෙන. පච්චෙකසම්බුද්ධොපි ගොතමො ගොත්තෙන. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සූරියස්ස ගොත්තඤාතකො ගොත්තබන්ධු, තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො ආදිච්චබන්ධු. **ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්මාති** ආදිච්චබන්ධුස්ස වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති – ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස, යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං;
> ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

දුතියො වග්ගො.

තතියවග්ගො

141. **දිට්ඨීවිසූකානි උපාතිවත්තො, පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො;**
උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

දිට්ඨීවිසූකානි උපාතිවත්තොති දිට්ඨිවිසූකානි වුච්චන්ති වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, වෙදනං...පෙ.... සඤ්ඤං... සඞ්ඛාරෙ... විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසග්ගාහො විපරීතග්ගාහො විපල්ලාසග්ගාහො මිච්ඡාගාහො, අයාථාවකස්මිං යාථාවකන්ති ගාහො, යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි – ඉමානි දිට්ඨිවිසූකානි. **දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තොති** දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති – දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො.

පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගොති නියාමා වුච්චන්ති චත්තාරො මග්ගා; අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි. චතූහි අරියමග්ගෙහි සමන්නාගතො නියාමං පත්තො සම්පත්තො අධිගතො ඵස්සිතො සච්ඡිකතොති – පත්තො නියාමං. **පටිලද්ධමග්ගොති** ලද්ධමග්ගො පටිලද්ධමග්ගො අධිගතමග්ගො ඵස්සිතමග්ගො සච්ඡිකතමග්ගොති – පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො.

උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යොති තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති… ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතන්ති – උප්පන්නඤාණොම්හි. **අනඤ්ඤනෙය්‍යොති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න පරනෙය්‍යො

න පරප්පත්තියො න පරප්පච්චයො න පරපටිබද්ධගූ, යථාභූතං [තං (ක.)] ජානාති පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො පටිස්සතො. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති න පරනෙය්‍යො න පරප්පත්තියො න පරප්පච්චයො න පරපටිබද්ධගූ, යථාභූතං ජානාති පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො පටිස්සතො. ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති න පරනෙය්‍යො න පරප්පත්තියො න පරප්පච්චයො න පරපටිබද්ධගූ, යථාභූතං ජානාති පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො පටිස්සතොති – උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘දිට්ඨීවිසූකානි උපාතිවත්තො, පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො;
> උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

142. **නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො, නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො;**
නිරාසසො [නිරාසයො (සී. අට්ඨ.) සු. නි. 56] **සබ්බලොකෙ භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසොති ලොලුප්පං වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා ලොලුප්පා තණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො නිල්ලොලුපො.

නික්කුහොති තීණි කුහනවත්ථූනි – පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු, ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු, සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

කතමං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු? ඉධ ගහපතිකා භික්ඛුං [භික්ඛූ (ක.) මහානි. 87] නිමන්තෙන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි, සො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං භිය්‍යොකම්‍යතං උපාදාය චීවරං පච්චක්ඛාති, පිණ්ඩපාතං පච්චක්ඛාති, සෙනාසනං පච්චක්ඛාති, ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පච්චක්ඛාති. සො එවමාහ – ‘‘කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන චීවරෙන! එතං සාරුප්පං යං සමණො සුසානා වා සඞ්කාරකූටා වා පාපණිකා වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඞ්ඝාටිකං කරිත්වා ධාරෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන පිණ්ඩපාතෙන! එතං සාරුප්පං යං සමණො උඤ්ඡාචරියාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කප්පෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන සෙනාසනෙන! එතං සාරුප්පං යං සමණො රුක්ඛමූලිකො වා අස්ස සොසානිකො වා අබ්භොකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන! එතං සාරුප්පං යං සමණො පූතිමුත්තෙන වා හරිතකීඛණ්ඩෙන වා ඔසධං කරෙය්‍යා’’ති. තදුපාදාය ලූඛං චීවරං ධාරෙති ලූඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති ලූඛං සෙනාසනං පටිසෙවති ලූඛං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිසෙවති. තමෙනං ගහපතිකා එවං ජානන්ති – ‘‘අයං සමණො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො ධුතවාදො’’ති. භිය්‍යො භිය්‍යො නිමන්තෙන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. සො එවමාහ – ‘‘තිණ්ණං සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති, සද්ධාය සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති, දෙය්‍යධම්මස්ස සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති, දක්ඛිණෙය්‍යානං සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති. තුම්හාකඤ්චෙවායං සද්ධා අත්ථි, දෙය්‍යධම්මො ච සංවිජ්ජති, අහඤ්ච පටිග්ගාහකො. සචෙහං න පටිග්ගහෙස්සාමි, එවං තුම්හෙ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා භවිස්සථ [භවිස්සන්ති (මහානි. 87)]. න මය්හං ඉමිනා අත්ථො. අපි ච, තුම්හාකංයෙව අනුකම්පාය පටිග්ගණ්හාමී’’ති. තදුපාදාය බහුම්පි චීවරං පටිග්ගණ්හාති, බහුම්පි පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාති, බහුම්පි සෙනාසනං පටිග්ගණ්හාති, බහුම්පි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිග්ගණ්හාති. යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං – ඉදං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

කතමං ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු? ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො ‘‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’’ති ගමනං සණ්ඨපෙති ඨානං සණ්ඨපෙති නිසජ්ජං [නිසජ්ජනං (ක.)] සණ්ඨපෙති සයනං සණ්ඨපෙති, පණිධාය ගච්ඡති පණිධාය තිට්ඨති පණිධාය නිසීදති පණිධාය සෙය්‍යං කප්පෙති සමාහිතො විය ගච්ඡති සමාහිතො විය තිට්ඨති සමාහිතො විය නිසීදති සමාහිතො විය සෙය්‍යං කප්පෙති, ආපාථකජ්ඣායීව [ආපාතකජ්ඣායී ච (ක.)] හොති. යා එවරූපා ඉරියාපථස්ස ආඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං [කුහායිතත්තං (ස්‍යා. ක.), විසුද්ධිමග්ගටීකාය ඔලොකෙතබ්බා] – ඉදං ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

කතමං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු? ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො ‘‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’’ති අරියධම්මෙ සන්නිස්සිතවාචං භාසති. ‘‘යො එවරූපං චීවරං ධාරෙති සො සමණො මහෙසක්ඛො’’ති භණති; යො එවරූපං පත්තං ධාරෙති…පෙ…. ලොහථාලකං ධාරෙති… ධම්මකරණං ධාරෙති…

පරිස්සාවනං ධාරෙති... කුණ්ඩිකං ධාරෙති... උපාහනං ධාරෙති... කායබන්ධනං ධාරෙති... ආයොගං [ආයොගබන්ධනං (සයා. ක.) මහානි. 87] ධාරෙති සො සමණො මහෙසක්ඛො''ති භණති; ''යස්ස එවරූපා උපජ්ඣායො සො සමණො මහෙසක්ඛො''ති භණති; යස්ස එවරූපො ආචරියො ...පෙ.... එවරූපා සමානුපජ්ඣායකා... සමානාචරියකා... මිත්තා... සන්දිට්ඨා... සම්භත්තා... සහායා සො සමණො මහෙසක්ඛොති භණති; යො එවරූපෙ විහාරෙ වසති... අඩ්ඪයොගෙ වසති... පාසාදෙ වසති... හම්මියෙ වසති... ගුහායං වසති... ලෙණෙ වසති... කුටියං වසති... කූටාගාරෙ වසති... අට්ටෙ වසති... මාළෙ වසති... උද්දණ්ඩෙ [උට්ටණ්ඩෙ (ක.)] වසති... උපට්ඨානසාලායං වසති... මණ්ඩපෙ වසති... රුක්ඛමූලෙ වසති සො සමණො මහෙසක්ඛො''ති භණති.

අථ වා, කොරජිකකොරජිකො භාකුටිකභාකුටිකො කුහකකුහකො ලපකලපකො මුඛසම්භාවිකො ''අයං සමණො ඉමාසං එවරූපානං සන්තානං විහාරසමාපත්තීනං ලාභී''ති තාදිසං ගම්භීරං ගූළ්හං නිපුණං පටිච්ඡන්නං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤතාපටිසඤ්ඤුත්තං කථං කථෙති. යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ඉමානි තීණි කුහනවත්ථූනි පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිප්පස්සද්ධානි අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි. තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො නික්කුහො.

නිප්පිපාසොති පිපාසා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා පිපාසා තණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො නිප්පිපාසොති – නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො.

නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහොති. මක්ඛොති යො මක්ඛො මක්ඛායනා [මක්ඛියනා (ක.) පස්ස විභ. 892] මක්ඛායිතත්තං නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං. **කසාවොති** රාගො කසාවො, දොසො කසාවො, මොහො කසාවො, කොධො...පෙ.... උපනාහො... මක්ඛො... පළාසො... සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා කසාවා. **මොහොති** දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං, අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං. යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අප්පටිවෙධො අසංගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙක්ඛනා අපච්චවෙක්ඛණා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස මක්ඛො ච කසාවො ච මොහො ච වන්තා සංවන්තා නිද්ධන්තා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො.

නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති ආසා වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො...පෙ.... අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **සබ්බලොකෙති** සබ්බඅපායලොකෙ සබ්බමනුස්සලොකෙ සබ්බදෙවලොකෙ සබ්බඛන්ධලොකෙ සබ්බධාතුලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙ. **නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති** සබ්බලොකෙ නිරාසසො භවිත්වා නිත්තණ්හො භවිත්වා නිප්පිපාසො භවිත්වාති – නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ''නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො, නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො;
> නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

143. **පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ, අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං;**
සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථාති. පාපසහායො වුච්චති යො සො සහායො දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො – නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරො ලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති. අයං පාපසහායො. පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථාති. පාපං සහායං වජ්ජෙය්‍ය පරිවජ්ජෙය්‍යාති – පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ.

අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨන්ති අනත්ථදස්සී වුච්චති යො සො සහායො දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො – නත්ථි දින්නං, නත්ථි යිට්ඨං...පෙ.... යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති. **විසමෙ නිවිට්ඨන්ති** විසමෙ කායකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ වචීකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ මනොකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ පාණාතිපාතෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ අදින්නාදානෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ මුසාවාදෙ නිවිට්ඨං, විසමාය පිසුණාය වාචාය [පිසුණවාචාය (ක.)] නිවිට්ඨං, විසමාය ඵරුසාය වාචාය [ඵරුසවාචාය (ක.)] නිවිට්ඨං, විසමෙ සම්ඵප්පලාපෙ නිවිට්ඨං, විසමාය අභිජ්ඣාය නිවිට්ඨං, විසමෙ බ්‍යාපාදෙ නිවිට්ඨං, විසමාය මිච්ඡාදිට්ඨියා නිවිට්ඨං, විසමෙසු සඞ්ඛාරෙසු නිවිට්ඨං විසමෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු නිවිට්ඨං, විසමෙසු

පඤ්චසු නීවරණෙසු නිවිට්ඨං විනිවිට්ඨං සත්තං අල්ලීනං උපගතං අජ්ඣොසිතං අධිමුත්තන්ති – අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තන්ති. පසුතන්ති යොපි කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නිනො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරියෙසති, සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… රසෙ… ඵොට්ඨබ්බෙ පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පටිලභති, සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… රසෙ… ඵොට්ඨබ්බෙ පටිලභති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ජති, සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… රසෙ… ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ජති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. යථා කලහකාරකො කලහප්පසුතො, කම්මකාරකො කම්මප්පසුතො, ගොචරෙ චරන්තො ගොචරප්පසුතො, ඣායී ඣානප්පසුතො; එවමෙව යො කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරියෙසති…පෙ…. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පටිලභති…පෙ…. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ජති, සද්දෙ…පෙ…. ගන්ධෙ… රසෙ… ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ජති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමප්පසුතො. **පමත්තන්ති**. පමාදො වත්තබ්බො කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු කාමගුණෙසු වා චිත්තස්ස වොසග්ගො වොසග්ගානුප්පදානං කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තච්ඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො, යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං – අයං වුච්චති පමාදො.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තන්ති පසුතං න සෙවෙය්‍ය පමත්තඤ්ච සයං න සෙවෙය්‍ය සාමං න සෙවෙය්‍ය න නිසෙවෙය්‍ය න සංසෙවෙය්‍ය න පරිසංසෙවෙය්‍ය න ආචරෙය්‍ය න සමාචරෙය්‍ය න සමාදාය වත්තෙය්‍යාති – සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ, අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං;
> සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

144. **බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ, මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං;**
අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථාති බහුස්සුතො හොති මිත්තො සුතධරො සුතසන්නිචයො. යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣෙකල්‍යාණා පරියොසානකල්‍යාණා සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං [සත්ථා සබ්‍යඤ්ජනා (ස්‍යා.) පස්ස ම. නි. 3.82] කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති, තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති ධාතා [ධතා (ස්‍යා.)] වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා. **ධම්මධරන්ති** ධම්මං ධාරෙන්තං [ධාරෙති (ක.)] – සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. **බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථාති** බහුස්සුතඤ්ච ධම්මධරඤ්ච මිත්තං භජෙය්‍ය සංභජෙය්‍ය සෙවෙය්‍ය නිසෙවෙය්‍ය සංසෙවෙය්‍ය පටිසෙවෙය්‍යාති – බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ.

මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තන්ති උළාරො හොති මිත්තො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන. **පටිභානවන්තන්ති** තයො පටිභානවන්තො – පරියත්තිපටිභානවා, පරිපුච්ඡාපටිභානවා, අධිගමපටිභානවා. කතමො පරියත්තිපටිභානවා? ඉධෙකච්චස්ස බුද්ධවචනං පරියාපුතං [පරියාපුටං (ස්‍යා. ක.) පස්ස දී. නි. 3.282] හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං. තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය පටිභාති – අයං පරියත්තිපටිභානවා.

කතමො පරිපුච්ඡාපටිභානවා? ඉධෙකච්චො පරිපුච්ඡිතොපි හොති අත්ථෙ ච ඤායෙ ච ලක්ඛණෙ ච කාරණෙ ච ඨානාට්ඨානෙ ච. තස්ස පරිපුච්ඡං නිස්සාය පටිභාති – අයං පරිපුච්ඡාපටිභානවා.

කතමො අධිගමපටිභානවා? ඉධෙකච්චස්ස අධිගතා හොන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො [ඡළභිඤ්ඤායො (ස්‍යා.)]. තස්ස අත්ථො ඤාතො ධම්මො ඤාතො නිරුත්ති ඤාතා. අත්ථෙ ඤාතෙ අත්ථො පටිභාති, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභාති, නිරුත්තියා ඤාතාය නිරුත්ති පටිභාති. ඉමෙසු තීසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඉමාය පටිභානපටිසම්භිදාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිභානවා . යස්ස පරියත්ති නත්ථි පරිපුච්ඡා නත්ථි අධිගමො නත්ථි, කිං තස්ස පටිභායිස්සතීති – මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං.

අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛන්ති අත්තත්ථං අඤ්ඤාය පරත්ථං අඤ්ඤාය උභයත්ථං අඤ්ඤාය දිට්ඨධම්මිකත්ථං අඤ්ඤාය සම්පරායිකත්ථං අඤ්ඤාය පරමත්ථං අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා කඞ්ඛං විනෙය්‍ය පටිවිනෙය්‍ය පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති – අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ, මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං;
> අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

145. **ඛිඩ්ඩං රතිං** [රතී (ස්‍යා.)] **කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ, අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො;**
විභූසට්ඨානා [විභූසනට්ඨානා (ස්‍යා. ක.), විභූසණට්ඨානා (සී. අට්ඨ.)] **විරතො සච්චවාදී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ලොකෙති. ඛිඩ්ඩාති ද්වෙ ඛිඩ්ඩා – කායිකා ඛිඩ්ඩා ච වාචසිකා ඛිඩ්ඩා ච…පෙ…. අයං කායිකා ඛිඩ්ඩා…පෙ…. අයං වාචසිකා ඛිඩ්ඩා. **රතීති** අනුක්කණ්ඨිතාධිවචනමෙතං – රතීති. **කාමසුඛන්ති** වුත්තඤ්හෙතං භගවතා [පස්ස ම. නි. 2.280] – ‘‘පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා…පෙ…. ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා… ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා… කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච කාමගුණා. යං ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති කාමසුඛං’’. **ලොකෙති** මනුස්සලොකෙති – ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ.

අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛමානොති ඛිඩ්ඩඤ්ච රතිඤ්ච කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛො හුත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො.

විභූසට්ඨානා විරතො සච්චවාදීති. විභූසාති ද්වෙ විභූසා – අත්ථි අගාරිකවිභූසා [අගාරිකස්ස විභූසා (ක.) එවමුපරිපි] අත්ථි අනාගාරිකවිභූසා. කතමා අගාරිකවිභූසා? කෙසා ච මස්සු ච මාලාගන්ධඤ්ච විලෙපනඤ්ච ආභරණඤ්ච පිලන්ධනඤ්ච වත්ථඤ්ච පාරුපනඤ්ච [පසාධනඤ්ච (ස්‍යා.), සයනාසනඤ්ච (ක.) චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 130 නත්ථි පාඨනානත්තං] වෙඨනඤ්ච උච්ඡාදනං පරිමද්දනං න්හාපනං සම්බාහනං ආදාසං අඤ්ජනං මාලාගන්ධවිලෙපනං මුඛචුණ්ණං මුඛලෙපනං හත්ථබන්ධං සිඛාබන්ධං දණ්ඩං නාළිකං ඛග්ගං ඡත්තං චිත්‍රුපාහනං උණ්හීසං මණිං වාළබීජනිං ඔදාතානි වත්ථානි දීඝදසානි ඉති වා – අයං අගාරිකවිභූසා.

කතමා අනාගාරිකවිභූසා? චීවරමණ්ඩනා පත්තමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස බාහිරානං වා පරික්ඛාරානං මණ්ඩනා විභූසනා කෙළනා පරිකෙළනා ගද්ධිකතා ගද්ධිකත්තං [ගෙධිකතා ගෙධිකත්තං (ස්‍යා.) පස්ස විභ. 854] චපලතා [චපලනා (ස්‍යා.)] චාපල්‍යං – අයං අනාගාරිකවිභූසා.

සච්චවාදීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සච්චවාදී සච්චසන්ධො ථෙතො පච්චයිකො අවිසංවාදකො ලොකස්ස, විභූසට්ඨානා ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො, විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – විභූසට්ඨානා විරතො සච්චවාදී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ, අනලඞ්කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො;
> විභූසට්ඨානා විරතො සච්චවාදී, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

146. **පුත්තඤ්ච දාරං පිතරඤ්ච මාතරං, ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි;**
හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පුත්තඤ්ච දාරං පිතරඤ්ච මාතරන්ති. පුත්තාති චත්තාරො පුත්තා – අත්‍රජො පුත්තො, ඛෙත්තජො [ඛෙත්‍රජො (ස්‍යා. ක.)] පුත්තො, දින්නකො පුත්තො, අන්තෙවාසිකො පුත්තො. දාරා වුච්චන්ති භරියායො. **පිතාති** යො සො ජනකො. **මාතාති** යා සා ජනිකාති – පුත්තඤ්ච දාරං පිතරඤ්ච මාතරං.

ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානීති ධනානි වුච්චන්ති හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං මුත්තා මණි වෙළුරියො සඞ්ඛො සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතඞ්ගො [ලොහිතකො (?)] මසාරගල්ලං. ධඤ්ඤානි වුච්චන්ති පුබ්බණ්ණං අපරණ්ණං. පුබ්බණ්ණං නාම සාලි වීහි යවො ගොධුමො කඞ්ගු වරකො කුද්‍රූසකො [කුදූසකො (ස්‍යා.)]. අපරණ්ණං නාම සූපෙය්‍යං. **බන්ධවානීති** චත්තාරො බන්ධවා – ඤාතිබන්ධවාපි බන්ධු, ගොත්තබන්ධවාපි බන්ධු, මිත්තබන්ධවාපි බන්ධු, සිප්පබන්ධවාපි බන්ධූති – ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි.

හිත්වාන කාමානි යථොධිකානීති. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා…පෙ…. ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **හිත්වාන කාමානීති** වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා,

කිලෙසකාමෙ පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා. **හිත්වාන කාමානි යථොධිකානීති** සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති; සකදාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා...පෙ.... අනාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා... අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති – හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘පුත්තඤ්ච දාරං පිතරඤ්ච මාතරං, ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි;
> හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

147. **සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං, අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියො;**
ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා [මුතීමා (සු. නි. 61)], **එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති සඞ්ගොති වා බළිසන්ති වා ආමිසන්ති වා ලග්ගනන්ති වා පලිබොධොති වා, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනං. **පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති** වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා...පෙ.... කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච කාමගුණා. යං ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති කාමසුඛං. අප්පකං එතං සුඛං , පරිත්තකං එතං සුඛං, ථොකකං එතං සුඛං, ඔමකං එතං සුඛං, ලාමකං එතං සුඛං, ඡතුක්කං එතං සුඛ’’න්ති – සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං.

අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියොති අප්පස්සාදා කාමා වුත්තා භගවතා [පස්ස ම. නි. 1.237] බහුදුක්ඛා බහුපායාසා [බහුපායාසා (ස්‍යා.)]; ආදීනවො එත්ථ භියො. අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, මංසපෙසූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, තිණුක්කූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා වුත්තා භගවතා , සුපිනකූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, යාචිතකූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, රුක්ඛඵලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, අසිසූනූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, සත්තිසූලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා, සප්පසිරූපමා කාමා වුත්තා භගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියොති – අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියො.

ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමාති ගළොති වා බළිසන්ති වා ආමිසන්ති වා ලග්ගනන්ති වා බන්ධනන්ති වා පලිබොධොති වා, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනං. **ඉතීති** පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉතීති. **මතිමාති** පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමාති** මතිමා ගළොති ඤත්වා බළිසන්ති ඤත්වා ආමිසං ති ඤත්වා ලග්ගනන්ති ඤත්වා බන්ධනන්ති ඤත්වා පලිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති – ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං, අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භියො;
> ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

148. **සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි, ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී;**
අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති දස සංයොජනානි – කාමරාගසංයොජනං, පටිඝසංයොජනං, මානසංයොජනං, දිට්ඨිසංයොජනං, විචිකිච්ඡාසංයොජනං, සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං, භවරාගසංයොජනං, ඉස්සාසංයොජනං, මච්ඡරියසංයොජනං, අවිජ්ජාසංයොජනං. **සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති** දස සංයොජනානි දාලයිත්වා සන්දාලයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි.

ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරීති ජාලං වුච්චති සුත්තජාලං. සලිලං වුච්චති උදකං. අම්බුචාරී වුච්චති මච්ඡො. යථා මච්ඡො ජාලං භින්දිත්වා පභින්දිත්වා දාලයිත්වා පදාලයිත්වා සම්පදාලයිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවමෙව ද්වෙ ජාලා – තණ්හාජාලඤ්ච දිට්ඨිජාලඤ්ච...පෙ.... ඉදං තණ්හාජාලං...පෙ.... ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාජාලං පහීනං, දිට්ඨිජාලං පටිනිස්සට්ඨං. තණ්හාජාලස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිජාලස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති සද්දෙ න සජ්ජති ගන්ධෙ න සජ්ජති...පෙ.... දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති න ගණ්හාති න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති, නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී.

අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානොති යථා අග්ගි තිණකට්ඨුපාදානං දහන්තො ගච්ඡති අනිවත්තන්තො, එවමෙව තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති, සකදාගාමිමග්ගෙන...පෙ.... අනාගාමිමග්ගෙන... අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න

පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති – අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි, ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී;
> අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

149. **ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො, ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො;**
අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො [අපරිදය්හමානො (ක.)], **එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලොති කථං ඛිත්තචක්ඛු හොති? ඉධෙකච්චො භික්ඛු [නත්ථි සෑා. පොත්ථකෙ මහානි. 157] චක්ඛුලොලො චක්ඛුලොලියෙන සමන්නාගතො හොති. අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බං දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බන්ති – ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රට්ඨෙන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනවට්ඨිතචාරිකං [අනවත්ථචාරිකං (සෑා.)] අනුයුත්තො හොති රූපදස්සනාය. එවං ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථ වා, භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො අසංවුතො ගච්ඡති. හත්ථිං ඔලොකෙන්තො අස්සං ඔලොකෙන්තො රථං ඔලොකෙන්තො පත්තිං ඔලොකෙන්තො කුමාරකෙ ඔලොකෙන්තො කුමාරිකායො ඔලොකෙන්තො ඉත්ථියො ඔලොකෙන්තො පුරිසෙ ඔලොකෙන්තො අන්තරාපණං ඔලොකෙන්තො ඝරමුඛානි ඔලොකෙන්තො උද්ධං ඔලොකෙන්තො අධො ඔලොකෙන්තො දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො [පෙක්ඛමානො (සෑා. ක.)] ගච්ඡති. එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථ වා, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං ආපජ්ජති. එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

යථා වා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපං විසූකදස්සනං අනුයුත්තා විහරන්ති, සෙය්‍යථීදං – නච්චං ගීතං වාදිතං පෙක්ඛං අක්ඛානං පාණිස්සරං වෙතාළං කුම්භථූණං සොභනකං [සොභනගරකං (සෑා.), සොභනකරණං (ක.)] චණ්ඩාලං වංසං ධොවනං හත්ථියුද්ධං අස්සයුද්ධං මහිංසයුද්ධං [මහිසයුද්ධං (සෑා.)] උසභයුද්ධං අජයුද්ධං මෙණ්ඩයුද්ධං කුක්කුටයුද්ධං වට්ටකයුද්ධං දණ්ඩයුද්ධං මුට්ඨියුද්ධං නිබ්බුද්ධං උය්‍යොධිකං බලග්ගං සෙනාබ්‍යූහං අනීකදස්සනං ඉති වා. ඉති එවරූපං විසූකදස්සනං අනුයුත්තො හොති. එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

කථං ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති? ඉධෙකච්චො භික්ඛු න චක්ඛුලොලො න චක්ඛුලොලියෙන සමන්නාගතො හොති. අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බං දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බන්ති – න ආරාමෙන ආරාමං න උය්‍යානෙන උය්‍යානං න ගාමෙන ගාමං න නිගමෙන නිගමං න නගරෙන නගරං න රට්ඨෙන රට්ඨං න ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනවට්ඨිතචාරිකං අනුයුත්තො හොති රූපදස්සනාය. එවං ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථ වා, භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො සංවුතො ගච්ඡති. න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො න අස්සං ඔලොකෙන්තො න රථං ඔලොකෙන්තො න පත්තිං ඔලොකෙන්තො න කුමාරකෙ ඔලොකෙන්තො න කුමාරිකායො ඔලොකෙන්තො න ඉත්ථියො ඔලොකෙන්තො න පුරිසෙ ඔලොකෙන්තො න අන්තරාපණං ඔලොකෙන්තො න ඝරමුඛානි ඔලොකෙන්තො න උද්ධං ඔලොකෙන්තො න අධො ඔලොකෙන්තො න දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති. එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථ වා, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

යථා වා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපං විසූකදස්සනං අනුයුත්තා විහරන්ති, සෙය්‍යථීදං – නච්චං ගීතං වාදිතං…පෙ.… අනීකදස්සනං ඉති වා. ඉති එවරූපා විසූකදස්සනා පටිවිරතො. එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

න ච පාදලොලොති කථං පාදලොලො හොති? ඉධෙකච්චො භික්ඛු පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්නාගතො හොති – ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රට්ඨෙන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනවට්ඨිතචාරිකං අනුයුත්තො හොති. එවම්පි පාදලොලො හොති.

අථ වා, භික්ඛු අන්තොසඞ්ඝාරාමෙ [අන්තොපි සංඝාරාමෙ (ක.)] පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්නාගතො හොති, න අත්ථහෙතු න කාරණහෙතු උද්ධතො අවූපසන්තචිත්තො පරිවෙණතො පරිවෙණං ගච්ඡති, විහාරතො විහාරං

ගච්ඡති, අඩ්ඪයොගතො අඩ්ඪයොගං ගච්ඡති, පාසාදතො පාසාදං ගච්ඡති, හම්මියතො හම්මියං ගච්ඡති, ගුහතො ගුහං ගච්ඡති, ලෙණතො ලෙණං ගච්ඡති, කුටියා කුටිං ගච්ඡති, කූටාගාරතො කූටාගාරං ගච්ඡති, අට්ටතො අට්ටං ගච්ඡති, මාළතො මාළං ගච්ඡති, උද්දණ්ඩතො උද්දණ්ඩං ගච්ඡති [උද්දණ්ඩං ගච්ඡති, උද්ධොසිතතො උද්ධොසිතං ගච්ඡති (ස්‍යා.) පස්ස මහානි. 17], උපට්ඨානසාලතො උපට්ඨානසාලං ගච්ඡති, මණ්ඩපතො මණ්ඩපං ගච්ඡති, රුක්ඛමූලතො රුක්ඛමූලං ගච්ඡති, යත්ථ වා පන භික්ඛූ නිසීදන්ති වා ගච්ඡන්ති වා, තත්ථ එකස්ස වා දුතියො හොති, ද්වින්නං වා තතියො හොති, තිණ්ණං වා චතුත්ථො හොති. තත්ථ බහුං සම්ඵප්පලාපං පලපති, සෙය්‍යථිදං – රාජකථං චොරකථං… පෙ…. ඉති භවාභවකථං කථෙති. එවම්පි පාදලොලො හොති.

න ච පාදලොලොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පාදලොලියා ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානරතො අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො විපස්සනාය සමන්නාගතො බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරං ඣායී ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති – ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො.

ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානොති. ගුත්තින්ද්‍රියොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා… ජිව්හාය රසං සායිත්වා… කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා … මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී . යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති මනින්ද්‍රියං, මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීති – ගුත්තින්ද්‍රියො. **රක්ඛිතමානසානොති** ගොපිතමානසානොති – ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො.

අනවස්සුතො පරිඩය්හමානොති වුත්තඤ්හෙතං ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන – ‘‘අවස්සුතපරියායඤ්ච [පස්ස සං. නි. 4.243] වො, ආවුසො, දෙසෙස්සාමි අනවස්සුතපරියායඤ්ච. තං සුණාථ, සාධුකං මනසිකරොථ; භාසිස්සාමී’’ති. ‘‘එවමාවුසො’’ති ඛො තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස පච්චස්සොසුං. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො [මහාමොග්ගලානො (ක.)] එතදවොච –

‘‘කථං චාවුසො, අවස්සුතො හොති? ඉධාවුසො, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ අධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ රූපෙ බ්‍යාපජ්ජති, අනුපට්ඨිතකායස්සති [අනුපට්ඨිතකායසති (ස්‍යා. ක.)] ච විහරති පරිත්තචෙතසො. තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස [තත්ථ යෙ (ක.) පස්ස සං. නි. 4.243] තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ අධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ ධම්මෙ බ්‍යාපජ්ජති, අනුපට්ඨිතකායස්සති ච විහරති පරිත්තචෙතසො. තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අයං වුච්චතාවුසො, භික්ඛු අවස්සුතො චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු…පෙ…. අවස්සුතො මනොවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු ධම්මෙසු. එවංවිහාරිං චාවුසො, භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, ලභෙථෙව [ලභතෙව (ස්‍යා. ක.) එවමුපරිපි] මාරො ඔතාරං ලභෙථ [ලභති (ස්‍යා. ක.) එවමුපරිපි] මාරො ආරම්මණං, සොතතො චෙපි නං…පෙ…. මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං ලභෙථ මාරො ආරම්මණං.

‘‘සෙය්‍යථාපි, ආවුසො, නළාගාරං වා තිණාගාරං වා සුක්ඛං කොළාපං [කොලාපං (ස්‍යා.) සං. නි. 4.243] තෙරොවස්සිකං. පුරත්ථිමාය චෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය, ලභෙථෙව අග්ගි ඔතාරං ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං; පච්ඡිමාය චෙපි නං දිසාය…පෙ…. උත්තරාය චෙපි නං දිසාය… දක්ඛිණාය චෙපි නං දිසාය… හෙට්ඨිමතො [පච්ඡතො (ස්‍යා.), හෙට්ඨිමාය (ක.)] චෙපි නං දිසාය… උපරිමතො [උපරිතො (ස්‍යා.), උපරිමාය (ක.)] චෙපි නං දිසාය… යතො කුතොචි චෙපි නං පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය, ලභෙථෙව අග්ගි ඔතාරං ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙව ඛො, ආවුසො, එවංවිහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං ලභෙථ මාරො ආරම්මණං, සොතතො චෙපි නං…පෙ…. මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං ලභෙථ මාරො ආරම්මණං.

‘‘එවංවිහාරිං චාවුසො, භික්ඛුං රූපා අධිභංසු [අභිභවිංසු (ස්‍යා.), අභිභංසු (ක.) එවමුපරිපි], න භික්ඛු රූපෙ අධිභොසි; සද්දා භික්ඛුං අධිභංසු, න භික්ඛු සද්දෙ අධිභොසි; ගන්ධා භික්ඛුං අධිභංසු, න භික්ඛු ගන්ධෙ අධිභොසි; රසා භික්ඛුං අධිභංසු, න භික්ඛු රසෙ අධිභොසි; ඵොට්ඨබ්බා භික්ඛුං අධිභංසු, න භික්ඛු ඵොට්ඨබ්බෙ අධිභොසි; ධම්මා භික්ඛුං අධිභංසු, න භික්ඛු ධම්මෙ අධිභොසි. අයං වුච්චතාවුසො, භික්ඛු රූපාධිභූතො සද්දාධිභූතො ගන්ධාධිභූතො රසාධිභූතො ඵොට්ඨබ්බාධිභූතො ධම්මාධිභූතො අධිභූ අනධිභූතො අධිභංසු නං පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා. එවං ඛො, ආවුසො, අවස්සුතො හොති.

‘‘කථං චාවුසො, අනවස්සුතො හොති? ඉධාවුසො, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ රූපෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායස්සති ච විහරති අප්පමාණචෙතසො. තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති;

සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ ධම්මෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායස්සති ච විහරති අප්පමාණචෙතසො. තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං පජානාති, යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අයං වුච්චතාවුසො, භික්ඛු අනවස්සුතො චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු…පෙ…. අනවස්සුතො මනොවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු ධම්මෙසු. එවංවිහාරිං චාවුසො, භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං, න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං; සොතතො චෙපි නං…පෙ…. මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං, න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං.

‘‘සෙය්‍යථාපි, ආවුසො, කූටාගාරා වා කූටාගාරසාලා [සන්ථාගාරසාලා (ස්‍යා.) පස්ස සං. නි. 4.243] වා බහලමත්තිකා අද්දාවලෙපනා [අල්ලාවලෙපනා (ස්‍යා.)] පුරත්ථිමාය චෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය, නෙව ලභෙථ අග්ගි ඔතාරං, න ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං; පච්ඡිමාය චෙපි නං දිසාය… උත්තරාය චෙපි නං දිසාය… දක්ඛිණාය චෙපි නං දිසාය… හෙට්ඨිමතො චෙපි නං දිසාය… උපරිමතො චෙපි නං දිසාය… යතො කුතොචි චෙපි නං පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය, නෙව ලභෙථ අග්ගි ඔතාරං න ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙව ඛො, ආවුසො, එවංවිහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං; සොතතො චෙපි නං…පෙ…. මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං.

‘‘එවංවිහාරී චාවුසො, භික්ඛු රූපෙ අධිභොසි [අභිභවිංසු (ස්‍යා.), අභිභොසි (ක.) පස්ස සං. නි. 4.243], න රූපා භික්ඛුං අධිභංසු; සද්දෙ භික්ඛු අධිභොසි, න සද්දා භික්ඛුං අධිභංසු; ගන්ධෙ භික්ඛු අධිභොසි, න ගන්ධා භික්ඛුං අධිභංසු; රසෙ භික්ඛු අධිභොසි, න රසා භික්ඛුං අධිභංසු; ඵොට්ඨබ්බෙ භික්ඛු අධිභොසි, න ඵොට්ඨබ්බා භික්ඛුං අධිභංසු; ධම්මෙ භික්ඛු අධිභොසි, න ධම්මා භික්ඛුං අධිභංසු. අයං වුච්චතාවුසො , භික්ඛු රූපාධිභූ සද්දාධිභූ ගන්ධාධිභූ රසාධිභූ ඵොට්ඨබ්බාධිභූ ධම්මාධිභූ අධිභූ අනධිභූතො [අනභිභූතො කෙහි චි කිලෙසෙහි (ක.) පස්ස සං. නි. 4.243]. අධිභොසි තෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ සංකිලෙසිකෙ පොනොභවිකෙ සදරෙ දුක්ඛවිපාකෙ ආයතිං ජාතිජරාමරණියෙ. එවං ඛො, ආවුසො, අනවස්සුතො හොතී’’ති – අනවස්සුතො.

අපරිඩය්හමානොති රාගජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානො, දොසජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානො, මොහජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානොති – අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො, ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො;
අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

150. **ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිඡත්තකො;**
කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි වුච්චන්ති කෙසා ච මස්සු ච…පෙ…. දීඝදසානි ඉති වා. **ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති** ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ඔරොපයිත්වා සමොරොපයිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිප්පස්සම්භිත්වාති – ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි.

සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිඡත්තකොති යථා සො පාරිඡත්තකො කොවිළාරො බහලපත්තපලාසො [සාඛපත්තපලාසො (ක.)] සන්දච්ඡායො [සණ්ඩච්ඡායො (ස්‍යා.), සන්තච්ඡායො (ක.) පස්ස ම. නි. 1.154], එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පරිපුණ්ණපත්තචීවරධරොති – සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිඡත්තකො.

කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වාති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරං පලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපලිබොධං ඡින්දිත්වා සන්නිධිපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා [ඔහාරයිත්වා (ස්‍යා. ක.)] කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි, සඤ්ඡන්නපත්තො යථා පාරිඡත්තකො;
කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

තතියො වග්ගො.

චතුත්ථවග්ගො

151. **රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො, අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී;**
කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලොති. රසොති මූලරසො ඛන්ධරසො තචරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො, අම්බිලං මධුරං තිත්තකං කටුකං ලොණිකං ඛාරිකං ලම්බිකං [ලම්බිලං (ස්‍යා. ක.) පස්ස ආයතනවිභඞ්ගෙ] කසාවො සාදු අසාදු සීතං උණ්හං. සන්තෙකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා රසගිද්ධා. තෙ ජිව්හග්ගෙන රසග්ගානි පරියෙසන්තා ආහිණ්ඩන්ති. තෙ අම්බිලං ලභිත්වා අනම්බිලං පරියෙසන්ති, අනම්බිලං ලභිත්වා අම්බිලං පරියෙසන්ති; මධුරං ලභිත්වා අමධුරං පරියෙසන්ති, අමධුරං ලභිත්වා මධුරං පරියෙසන්ති; තිත්තකං ලභිත්වා අතිත්තකං පරියෙසන්ති, අතිත්තකං ලභිත්වා තිත්තකං පරියෙසන්ති; කටුකං ලභිත්වා අකුටකං පරියෙසන්ති, අකුටකං ලභිත්වා කටුකං පරියෙසන්ති; ලොණිකං ලභිත්වා අලොණිකං පරියෙසන්ති, අලොණිකං ලභිත්වා ලොණිකං පරියෙසන්ති; ඛාරිකං ලභිත්වා අඛාරිකං පරියෙසන්ති, අඛාරිකං ලභිත්වා ඛාරිකං පරියෙසන්ති; කසාවං ලභිත්වා අකසාවං පරියෙසන්ති, අකසාවං ලභිත්වා කසාවං පරියෙසන්ති; ලම්බිකං ලභිත්වා අලම්බිකං පරියෙසන්ති, අලම්බිකං ලභිත්වා ලම්බිකං පරියෙසන්ති; සාදුං ලභිත්වා අසාදුං පරියෙසන්ති, අසාදුං ලභිත්වා සාදුං පරියෙසන්ති; සීතං ලභිත්වා උණ්හං පරියෙසන්ති, උණ්හං ලභිත්වා සීතං පරියෙසන්ති . තෙ යං යං ලභන්ති තෙන තෙන න තුස්සන්ති, අපරාපරං පරියෙසන්ති. මනාපිකෙසු රසෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොසන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා. සා රසතණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති – ‘‘නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය; යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය. ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා’’ති.

යථා වණං ආලිම්පෙය්‍ය යාවදෙව ආරුහණත්ථාය [රොපනත්ථාය (ස්‍යා.)], යථා වා අක්ඛං අබ්භඤ්ජෙය්‍ය යාවදෙව භාරස්ස නිත්ථරණත්ථාය, යථා පුත්තමංසං ආහාරං ආහරෙය්‍ය යාවදෙව කන්තාරස්ස නිත්ථරණත්ථාය; එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති – ‘‘නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය; යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය. ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා’’ති. රසතණ්හාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – රසෙසු ගෙධං අකරං.

අලොලොති ලොලුප්පං වුච්චති තණ්හා. යො රාගො සාරාගො…පෙ.… අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. සා ලොලුප්පා තණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො අලොලොති – රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො.

අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරීති අනඤ්ඤපොසීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අත්තානඤ්ඤෙව පොසෙති, න පරන්ති.

> අනඤ්ඤපොසිමඤ්ඤාතං , දන්තං සාරෙ පතිට්ඨිතං [සාරෙසු සුපතිට්ඨිතං (ස්‍යා. ක.) පස්ස උදා. 6];
> ඛීණාසවං වන්තදොසං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණන්ති.

අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පුබ්බණ්හසමයං [පුබ්බන්හසමයං (ක.)] නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති රක්ඛිතෙනෙව කායෙන රක්ඛිතාය වාචාය රක්ඛිතෙන චිත්තෙන උපට්ඨිතාය සතියා සංවුතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි. ඔක්ඛිත්තචක්ඛු ඉරියාපථසම්පන්නො කුලා කුලං අනතික්කමන්තො පිණ්ඩාය චරතීති – අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී.

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති ද්වීහි කාරණෙහි පටිබද්ධචිත්තො හොති – අත්තානං වා නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති, අත්තානං වා උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති. කථං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති? ‘‘තුම්හෙ මෙ බහූපකාරා, අහං තුම්හෙ නිස්සාය ලභාමි චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. යම්පි මෙ අඤ්ඤෙ දාතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති තුම්හෙ නිස්සාය තුම්හෙ පස්සන්තා. යම්පි මෙ පොරාණං මාතාපෙත්තිකං නාමගොත්තං තම්පි මෙ අන්තරහිතං තුම්හෙහි අහං ඤායාමි – ‘අසුකස්ස කුලූපකො, අසුකාය කුලූපකො’’’ති. එවං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

කථං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති? ‘‘අහං තුම්හාකං බහූපකාරො, තුම්හෙ මං ආගම්ම බුද්ධං සරණං ගතා ධම්මං සරණං ගතා සඞ්ඝං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාවාදා පටිවිරතා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා, තුම්හාකං අහං උද්දෙසං දෙමි පරිපුච්ඡං දෙමි උපොසථං ආචික්ඛාමි නවකම්මං අධිට්ඨාමි; අථ ච පන තුම්හෙ මං උජ්ඣිත්වා අඤ්ඤෙ සක්කරොථ ගරුං කරොථ මානෙථ පූජෙථා’’ති. එවං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො කුලපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ගණපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ආවාසපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, චීවරපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, පිණ්ඩපාතපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, සෙනාසනපලිබොධෙන

අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොතීති – කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො, අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී;
> කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

152. **පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො, උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ;**
අනිස්සිතො ඡෙත්ව [ඡෙත්වා (ස්‍යා. ක.)] **සිනෙහදොසං** [ස්නෙහදොසං (ස්‍යා. ක.)], **එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො කාමච්ඡන්දනීවරණං පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, බ්‍යාපාදනීවරණං… ථිනමිද්ධනීවරණං… උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණං… විචිකිච්ඡානීවරණං පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති – පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො.

උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙති රාගො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො, දොසො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො, මොහො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො, කොධො… උපනාහො…පෙ…. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා. **උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙති** සබ්බෙ චිත්තස්ස උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ පනුදිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ.

අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසන්ති. අනිස්සිතොති ද්වෙ නිස්සයා – තණ්හානිස්සයො ච දිට්ඨිනිස්සයො ච…පෙ…. අයං තණ්හානිස්සයො…පෙ…. අයං දිට්ඨිනිස්සයො. **සිනෙහොති** ද්වෙ ස්නෙහා – තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච…පෙ…. අයං තණ්හාස්නෙහො…පෙ…. අයං දිට්ඨිස්නෙහො. **දොසොති** යො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස . **අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසන්ති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාස්නෙහඤ්ච දිට්ඨිස්නෙහඤ්ච දොසඤ්ච ඡෙත්වා උච්ඡින්දිත්වා සමුච්ඡින්දිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා චක්ඛුං අනිස්සිතො, සොතං අනිස්සිතො…පෙ…. දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ අනිස්සිතො අනල්ලීනො අනුපගතො අනජ්ඣොසිතො අනධිමුත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො, උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ;
> අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

153. **විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච, පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං;**
ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච, පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සන්ති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති – විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච, පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං.

ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධන්ති. උපෙක්ඛාති යා චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා චිත්තසමතා චිත්තප්පස්සද්ධතා [චිත්තවිසටතා (ක.) පස්ස මහානි. 207] මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස. **සමථොති** යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො [අවිසංහාරො (ක.) පස්ස ධ. ස. 11, 15] අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා [අවිසංහටමානසතා (ක.)] සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි; චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛා ච සමථො ච සුද්ධා හොන්ති විසුද්ධා පරියොදාතා අනඞ්ගණා විගතූපක්කිලෙසා මුදුභූතා කම්මනියා ඨිතා ආනෙඤ්ජප්පත්තා. **ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධන්ති** චතුත්ථජ්ඣානං උපෙක්ඛඤ්ච සමථඤ්ච ලද්ධා ලභිත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වාති – ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච, පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං;
> ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

154. **ආරද්ධවීරියො පරමත්ථපත්තියා, අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති;**
දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ආරද්ධවීරියො පරමත්ථපත්තියාති පරමත්ථං වුච්චති අමතං නිබ්බානං. යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. පරමත්ථස්ස පත්තියා ලාභාය පටිලාභාය

අධිගමාය ඵස්සනාය සච්ඡිකිරියාය ආරද්ධවීරියො විහරති අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං සම්පදාය ථාමවා [ථාමසා (ක.)] දළ්හපරක්කමො අනික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසූති – ආරද්ධවීරියො පරමත්ථපත්තියා.

අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්තීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය…පෙ.… අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය…පෙ.… උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භියොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා [භාවනාපාරිපූරියා (ස්‍යා.)] ඡන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහතීති – එවං අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

අථ වා, ‘‘කාමං තචො ච න්හාරු ච අට්ඨි ච අවසිස්සතු [අවසුස්සතු (ස්‍යා.) ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22 පස්සිතබ්බං], සරීරෙ උපසුස්සතු මංසලොහිතං, යං තං පුරිසථාමෙන පුරිසබලෙන පුරිසවීරියෙන පුරිසපරක්කමෙන පත්තබ්බං න තං අපාපුණිත්වා වීරියස්ස සණ්ඨානං [වීරියස්ස ඨානං (ස්‍යා.)] භවිස්සතී’’ති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

> නාසිස්සං න පිවිස්සාමි, විහාරතො න නික්ඛමෙ;
> නපි පස්සං නිපාතෙස්සං, තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙති.

චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

‘‘න තාවාහං ඉමං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමි යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතී’’ති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

‘‘න තාවාහං ඉමම්හා ආසනා වුට්ඨහිස්සාමි යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතී’’ති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

‘‘න තාවාහං ඉමම්හා චඞ්කමා ඔරොහිස්සාමි…පෙ.… විහාරා නික්ඛමිස්සාමි… අඩ්ඪයොගා නික්ඛමිස්සාමි… පාසාදා නික්ඛමිස්සාමි… හම්මියා නික්ඛමිස්සාමි… ගුහාය නික්ඛමිස්සාමි… ලෙණා නික්ඛමිස්සාමි… කුටියා නික්ඛමිස්සාමි… කූටාගාරා නික්ඛමිස්සාමි… අට්ටා නික්ඛමිස්සාමි… මාළා නික්ඛමිස්සාමි… උද්දණ්ඩා නික්ඛමිස්සාමි … උපට්ඨානසාලාය නික්ඛමිස්සාමි… මණ්ඩපා නික්ඛමිස්සාමි… රුක්ඛමූලා නික්ඛමිස්සාමි යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතී’’ති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

‘‘ඉමස්මිංයෙව පුබ්බණ්හසමයෙ [පුබ්බණ්හසමයං (ක.) මහානි. 17] අරියධම්මං ආහරිස්සාමි සමාහරිස්සාමි අධිගච්ඡිස්සාමි ඵස්සයිස්සාමි සච්ඡිකරිස්සාමී’’ති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති. ඉමස්මිංයෙව මජ්ඣන්හිකසමයෙ…පෙ.… සායන්හසමයෙ …පෙ.… පුරෙභත්තං… පච්ඡාභත්තං… පුරිමයාමං… මජ්ඣිමයාමං… පච්ඡිමයාමං… කාළෙ… ජුණ්හෙ… වස්සෙ… හෙමන්තෙ … ගිම්හෙ… පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ… මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ… පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ අරියධම්මං ආහරිස්සාමි සමාහරිස්සාමි අධිගච්ඡිස්සාමි ඵස්සයිස්සාමි සච්ඡිකරිස්සාමීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.

දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො දළ්හසමාදානො අහොසි කුසලෙසු ධම්මෙසු අවට්ඨිතසමාදානො කායසුචරිතෙ වචීසුචරිතෙ මනොසුචරිතෙ දානසංවිභාගෙ සීලසමාදානෙ උපොසථුපවාසෙ මත්තෙය්‍යතාය [මෙත්තෙය්‍යතාය (ස්‍යා. ක.) මොග්ගල්ලානබ්‍යාකරණෙ 4.39 සුත්තං ඔලොකෙතබ්බං] පෙත්තෙය්‍යතාය සාමඤ්ඤතාය බ්‍රහ්මඤ්ඤතාය කුලෙජෙට්ඨාපචායිතාය අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසූති – දළ්හනික්කමො. **ථාමබලූපපන්නොති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ථාමෙන ච බලෙන ච වීරියෙන ච පරක්කමෙන ච පඤ්ඤාය ච උපෙතො හොති සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතොති – දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘ආරද්ධවීරියො පරමත්ථපත්තියා, අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති;
> දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

155. **පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො, ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී;**
ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානරතො අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො විපස්සනාය සමන්නාගතො බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරං ඣායී ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති පටිසල්ලානං. **ඣානමරිඤ්චමානොති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ද්වීහි කාරණෙහි ඣානං න රිඤ්චති – අනුප්පන්නස්ස වා පඨමස්ස ඣානස්ස උප්පාදාය යුත්තො පයුත්තො සංයුත්තො

ආයුත්තො සමායුත්තො, අනුප්පන්නස්ස වා දුතියස්ස ඣානස්ස…පෙ…. අනුප්පන්නස්ස වා තතියස්ස ඣානස්ස… අනුප්පන්නස්ස වා චතුත්ථස්ස ඣානස්ස උප්පාදාය යුත්තො පයුත්තො සංයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තොති – එවම්පි ඣානං න රිඤ්චති.

අථ වා, උප්පන්නං වා පඨමං ඣානං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, උප්පන්නං වා දුතියං ඣානං…පෙ…. උප්පන්නං වා තතියං ඣානං… උප්පන්නං වා චතුත්ථං ඣානං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. එවම්පි ඣානං න රිඤ්චතීති – පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො.

ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරීති ධම්මා වුච්චන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. කතමෙ අනුධම්මා? සම්මාපටිපදා අපච්චනීකපටිපදා අන්වත්ථපටිපදා ධම්මානුධම්මපටිපදා සීලෙසු පරිපූරකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්පජඤ්ඤං – ඉමෙ වුච්චන්ති අනුධම්මා. **ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරීති** ධම්මෙසු නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අවොකිණ්ණං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උදකූමිකජාතං [උදකුම්මිජාතං (ස්‍යා.), උදකුම්මිකජාතං (ක.)]

අවීචිසන්තතිසහිතං ඵස්සිතං පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී.

ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූති ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු, ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’’ති…පෙ…. ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූති – ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො, ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී;
> ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

156. **තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො, අනෙළමූගො** [අනෙලමූගො (ස්‍යා. ක.)] **සුතවා සතීමා;**
සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තොති. තණ්හාති රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා. **තණ්හක්ඛයන්ති** රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං පත්ථයන්තො ඉච්ඡන්තො සාදියන්තො පිහයන්තො අභිජප්පන්තොති – තණ්හක්ඛයං පත්ථයං. **අප්පමත්තොති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී…පෙ…. අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති – තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො.

අනෙළමූගො සුතවා සතීමාති. අනෙළමූගොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **සුතවාති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො බහුස්සුතො හොති සුතධරො සුතසන්නිචයො. යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣෙකල්‍යාණා පරියොසානකල්‍යාණා සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති, තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා. **සතීමාති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතත්තා චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතාති – අනෙළමූගො සුතවා සතීමා.

සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවාති සඞ්ඛාතධම්මො වුච්චති ඤාණං. යා පඤ්ඤා පජානනා…පෙ…. අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. **සඞ්ඛාතධම්මොති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සඞ්ඛාතධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභූතධම්මො විභාවිතධම්මො ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති සඞ්ඛාතධම්මො…පෙ…. ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති සඞ්ඛාතධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභූතධම්මො විභාවිතධම්මො. අථ වා, තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ච ඛන්ධා සංඛිත්තා ධාතුයො සංඛිත්තා ආයතනානි සංඛිත්තානි ගතියො සංඛිත්තා උපපත්තියො සංඛිත්තා පටිසන්ධියො සංඛිත්තා භවා සංඛිත්තා සංසාරා සංඛිත්තා වට්ටා සංඛිත්තා. අථ වා, සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතො ධාතුපරියන්තෙ ඨිතො ආයතනපරියන්තෙ ඨිතො ගතිපරියන්තෙ ඨිතො උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතො පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතො භවපරියන්තෙ ඨිතො සංසාරපරියන්තෙ ඨිතො වට්ටපරියන්තෙ ඨිතො සඞ්ඛාරපරියන්තෙ ඨිතො අන්තිමභවෙ [අන්තිමෙ භවෙ (ක.) චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 28] ඨිතො අන්තිමසමුස්සයෙ ඨිතො අන්තිමදෙහධරො පච්චෙකසම්බුද්ධො.

> තස්සායං පච්ඡිමකො භවො, චරිමොයං සමුස්සයො;
> ජාතිමරණසංසාරො [ජාතිජරාමරණසංසාරො (ස්‍යා.) එවමීදිසෙසු ඨානෙසු], නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති.

තංකාරණා පච්චෙකසම්බුද්ධො සඞ්ඛාතධම්මො. **නියතොති** නියාමා වුච්චන්ති චත්තාරො අරියමග්ගා. චතූහි අරියමග්ගෙහි සමන්නාගතොති නියතො. නියාමං පත්තො සම්පත්තො අධිගතො ඵස්සිතො සච්ඡිකතො පත්තො නියාමං. **පධානවාති** පධානං වුච්චති වීරියං. සො චෙතසො වීරියාරම්භො නික්කමො පරක්කමො උය්‍යාමො වායාමො උස්සාහො උස්සොළ්හී ථාමො ධිති අසිථිලපරක්කමො අනික්ඛිත්තච්ඡන්දතා අනික්ඛිත්තධුරතා ධුරසම්පග්ගාහො වීරියං වීරියින්ද්‍රියං වීරියබලං සම්මාවායාමො. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඉමිනා පධානෙන උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො. තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පධානවාති – සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො, අනෙළමූගො සුතවා සතීමා;
> සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

157. **සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො, වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො;**
පදුමංව තොයෙන අලිම්පමානො [අලිප්පමානො, සු. නි. 71], **එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තොති යථා සීහො මිගරාජා සද්දෙසු අසන්තාසී අපරිසන්තාසී අනුත්‍රාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී [අනුස්සුකී (ස්‍යා.)] අනුත්‍රාසො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සද්දෙසු අසන්තාසී අපරිසන්තාසී අනුත්‍රාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී අනුත්‍රාසො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති – සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො.

වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානොති. වාතොති පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා [පක්ඛිවාතා (ස්‍යා.) චූළනි. උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 43, ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 138 නත්ථි පාඨනානත්තං] සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා විධූපනවාතා. ජාලං වුච්චති සුත්තජාලං. යථා වාතො ජාලම්හි න සජ්ජති න ගණ්හාති න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති, එවමෙව ද්වෙ ජාලා – තණ්හාජාලඤ්ච දිට්ඨිජාලඤ්ච…පෙ…. ඉදං තණ්හාජාලං…පෙ…. ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාජාලං පහීනං දිට්ඨිජාලං පටිනිස්සට්ඨං, තණ්හාජාලස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිජාලස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති සද්දෙ න සජ්ජති…පෙ…. දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති න ගණ්හාති න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො.

පදුමංව තොයෙන අලිම්පමානොති පදුමං වුච්චති පදුමපුප්ඵං. තොයං වුච්චති උදකං. යථා පදුමපුප්ඵං තොයෙන න ලිම්පති න පලිම්පති න උපලිම්පති, අලිත්තං අපලිත්තං අනුපලිත්තං, එවමෙව ද්වෙ ලෙපා – තණ්හාලෙපො ච දිට්ඨිලෙපො ච…පෙ…. අයං තණ්හාලෙපො…පෙ…. අයං දිට්ඨිලෙපො. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාලෙපො පහීනො, දිට්ඨිලෙපො පටිනිස්සට්ඨො. තණ්හාලෙපස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිලෙපස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න ලිම්පති සද්දෙ න ලිම්පති…පෙ…. දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න ලිම්පති න පලිම්පති න උපලිම්පති, අලිත්තො අපලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති – පදුමංව තොයෙන අලිම්පමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො, වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො;
> පදුමංව තොයෙන අලිම්පමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

158. **සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී;**
සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරීති යථා සීහො මිගරාජා දාඨබලී දාඨාවුධො සබ්බෙ තිරච්ඡානගතෙ පාණෙ අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි පඤ්ඤාබලී පඤ්ඤාවුධො සබ්බපාණභූතෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී.

සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානීති යථා සීහො මිගරාජා අරඤ්ඤවනමජ්ඣොගාහෙත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො ගච්ඡති එකො තිට්ඨති එකො නිසීදති එකො සෙය්‍යං කප්පෙති එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති එකො පටික්කමති එකො රහො නිසීදති එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති – සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

> ‘‘සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී;

සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

159. **මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ;**
සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති; කරුණාසහගතෙන චෙතසා…පෙ…. මුදිතාසහගතෙන චෙතසා…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරතීති – මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ.

සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති මෙත්තාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පච්ඡිමාය දිසාය සත්තා…පෙ…. යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා… යෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා… යෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තා… යෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තා… යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා… යෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා… යෙ හෙට්ඨිමාය [අධොගමාය (ස්‍යා.)] දිසාය සත්තා… යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා… යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති. කරුණාය භාවිතත්තා… මුදිතාය භාවිතත්තා… උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා…පෙ…. යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති. **සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො**ති සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො, අප්පටිවිරුජ්ඣමානො අනාඝාතියමානො [අඝට්ටියමානො (ස්‍යා.)] අප්පටිහඤ්ඤමානොති – සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

''මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං, ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ;
සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

160. **රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං, සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි** [සංයොජනානි (ක.)] **;**
අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහන්ති. රාගොති යො රාගො සාරාගො…පෙ…. අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **දොසො**ති යො චිත්තස්ස ආඝාතො…පෙ…. චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස. **මොහො**ති දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං…පෙ…. අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං. **රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහන්ති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රාගඤ්ච දොසඤ්ච මොහඤ්ච පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං.

සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති. දස සංයොජනානි – කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං…පෙ…. අවිජ්ජාසංයොජනං. **සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානී**ති දස සංයොජනානි සන්දාලයිත්වා පදාලයිත්වා සම්පදාලයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති – සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි.

අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ජීවිතපරියොසානෙ අසන්තාසී අනුත්‍රාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී අනුත්‍රාසො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති – අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

''රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං, සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි;
අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

161. **භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා, නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා;**
අත්තත්ථපඤ්ඤා [අත්තට්ඨපඤ්ඤා (ක.)] **අසුචී මනුස්සා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.**

භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථාති අත්තත්ථකාරණා පරත්ථකාරණා උභයත්ථකාරණා දිට්ඨධම්මිකත්ථකාරණා සම්පරායිකත්ථකාරණා පරමත්ථකාරණා භජන්ති සම්භජන්ති සෙවන්ති නිසෙවන්ති සංසෙවන්ති පටිසෙවන්තීති – භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා.

නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තාති ද්වෙ මිත්තා – අගාරිකමිත්තො ච අනාගාරිකමිත්තො ච…පෙ…. අයං අගාරිකමිත්තො…පෙ…. අයං අනාගාරිකමිත්තො. **නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා**ති ඉමෙ ද්වෙ මිත්තා අකාරණා නික්කාරණා අහෙතු අප්පච්චයා දුල්ලභා (දුල්ලද්ධා සුදුල්ලද්ධා) [( ) නත්ථි ස්‍යා. පොත්ථකෙ] ති – නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා.

අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සාති. අත්තත්ථපඤ්ඤාති අත්තනො අත්ථාය අත්තනො හෙතු අත්තනො පච්චයා අත්තනො කාරණා භජන්ති සම්භජන්ති සෙවන්ති නිසෙවන්ති සංසෙවන්ති පටිසෙවන්ති ආචරන්ති සමාචරන්ති පයිරුපාසන්ති පරිපුච්ඡන්ති පරිපඤ්හන්තීති – අත්තත්ථපඤ්ඤා. **අසුචී මනුස්සාති** අසුචිනා කායකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා වචීකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා මනොකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා පාණාතිපාතෙන…පෙ.… අසුචිනා අදින්නාදානෙන… අසුචිනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙන… අසුචිනා මුසාවාදෙන… අසුචියා පිසුණාය වාචාය සමන්නාගතා… අසුචියා ඵරුසාය වාචාය සමන්නාගතා… අසුචිනා සම්ඵප්පලාපෙන සමන්නාගතා… අසුචියා අභිජ්ඣාය සමන්නාගතා… අසුචිනා බ්‍යාපාදෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචියා මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචියා චෙතනාය සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචියා පත්ථනාය සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා පණිධිනා සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචී හීනා නිහීනා ඔමකා ලාමකා ඡතුක්කා පරිත්තාති – අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා.

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති. එකොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො…පෙ.… **චරෙති** අට්ඨ චරියායො…පෙ.… **ඛග්ගවිසාණකප්පොති** යථා ඛග්ගස්ස නාම විසාණං එකං හොති අදුතියං…පෙ.… එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො. තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො –

‘‘භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා, නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා;
අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’’ති.

චතුත්ථො වග්ගො.

ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො නිට්ඨිතො.

අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො, පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ;
ධොතකො උපසීවො ච, නන්දො ච අථ හෙමකො.

තොදෙය්‍ය-කප්පා දුභයො, ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො;
භද්‍රාවුධො උදයො ච, පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො;
මොඝරාජා ච මෙධාවී, පිඞ්ගියො ච මහාඉසි.

සොළසානං [සොළසන්නං (ස්‍යා. ක.)] පනෙතෙසං, බ්‍රාහ්මණානංව සාසනං;
පාරායනානං නිද්දෙසා, තත්තකා ච භවන්ති හි [චා (ක.)].
ඛග්ගවිසාණසුත්තානං, නිද්දෙසාපි තථෙව ච;
නිද්දෙසා දුවිධා ඤෙය්‍යා, පරිපුණ්ණා සුලක්ඛිතාති.

චූළනිද්දෙසපාළි නිට්ඨිතා.